

શ્રી પૂજાર્ણવન મથમાળા

૧	શુભનિષાલ	૧-૦-૦
	એ સુપ્રસિદ્ધ જીવ મયનો ગુજરાતી અનુવાદ	
૨	ભગવાન શુદ્ધના પચાસ ધર્મસંવાદ	૧-૦-૦
	મન્નિષ્ઠમનિભાવ ના પ્રથમ ૫૦ સંવાદો	
૩	ભગવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ	૧-૦-૦
	નાયાધર્મમહામુત નો ગુજરાતી અનુવાદ	
૪	ભગવાન મહાવીરના દસ ઉપાસકો	૦-૮-૦
	ઉવાચન સામુત નો ગુજરાતી અનુવાદ	
૫	જૈન-દિગ્ધે બ્રહ્મચર્યવિચાર	૦-૫-૦
	એક સ્વતંત્ર નિબંધ	
૬	સ મતિ પ્રકરણ	૧-૮-૦
	મૂળ ગુજરાતી અનુવાદ ટિપ્પણ ૬૦	
૭	જિનામમકયાસમૃદ્ધ	૧-૪-૦
	પ્રાકૃત વ્યાકરણ મેઘ ટિપ્પણ સાથે	
૮	શ્રીમદ્ની જીવનચર્યા	૦-૮-૦
	શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની જીવનકથા	
૯	શ્રીરાજચંદ્રના વિચારરત્નો	૦-૧૨-૦
	તેમના લખાણોમાથી વિવિધવાર તારવેલા ઉત્તર	

પ્રાપ્તિસ્થાન
નવજીવન કાર્યાલય
અમદાવાદ અને સુબર્ધ (૨)

શ્રી પૂતળભાઈ જૈનચંદ્ર ધર્માલા-૧૦

મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ

[જૈન આચાર્ય 'સૂત્રકૃતાંગ' નો છાયાનુવાદ]

છપાદક

ગોપાલદાસ છપાભાઈ પટેલ

‘ સુચ્છિન્નસિદ્ધિરિદ્ધિગ્ના વચ્ચગ પરિનાળિયા ’

‘ જીવતા બંધનનું મારણ બળી તેને ૨ ૨૩ ’ સૂત્ર ૧

પ્રાસિદ્ધિયાન

નવજીવન ઠાપણાલય

અમદાવાદ અને ગુજરાત (૧) ૧૦

પ્રકાશક ગોપાલદાસ દવાભાઈ ખેડેલ,
મંત્રી, લેન સાહિત્ય પ્રકાશન મંડળ,
અમદાવાદ

આવૃત્તિ પહેલી, સ ૧૯૬૨

કિંમત એક રૂપિયા

ગ્રાન્થ બાલુભાઈ મનનલાલ દેસાઈ,
અધિક્ષક મુદ્રણાલય, કાણપુર,
અમદાવાદ

નિવેદન

આ ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ જૈન આગમ મુત્કૃતાગનો હાયાનુનાદ છે એટલે કે, મૂળ ગ્રન્થની પૂરેપૂરી હાયા પ્રામાણિકપણે સધરામ એ દૃષ્ટિ રાખી, મૂળ ગ્રન્થના વિષયોનું અત્ર શૈલીથી આમા મપાદન કરવામા આયુ છે આ શૈલી અદ્યક્ષ કરવાનું મુમ્મત્ત તો આ વિચાર થી કે મૂળ ગ્રન્થ નહિ નહિ તોય ૨૦૦૦ ઉપર વસ્તુઓ જૂનો ગણાય તેની શૈલી — પુસ્તકરચના તથા વિષયનિષ્પણ વગેરે — સૌ રીતે તે જમાનાને યાજ્ય હોય આજે એ જ શૈલીનો ગ્રન્થ આજો લોકપ્રિય થાય આ માળાનો પ્રવાન ઉદ્દેશ તો આ આપણા જૂના અમુ ય વા સાને આજે મમાજગત ક વાનો હોઈ, શૈલીભેદ કમ્વો જ વડે એ પરથી આ અનુનાદનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ એ સ્વરૂપ લોકપ્રિય, મકળ છે કે કેમ એ અભ્યાસીગણ જણાવે એવી વિનતી છે

આ શૈલી અલુભતા અથમલ્લેષ આપોઆપ જ થાય. એ દેખીતું છે જૂની મવાદશૈલીમાં સ્તુ ઉપર ભાર દેવા તેનું અનુભવે પુનઃગર્ભન કરાવું જેવામાં આવે છે એ વસ્તુનો છેદ ઉઘાડવાનું તો સહેજે જ મૂકે એ એ- સંલેપક દરશન નો અનુવાદમાં છે જ

ઉપરાંત, નાનું પ્રકરણનું વસ્તુ ક્રમબદ્ધ થઈને જો રજૂ થાય, તો આગળના વાચકને વધારે કાંઈ એથી કરીને અનુનાદમાં ફક્ત પાડવાની જોડવણી નીકારી છે અને એમ કરતાં બીજાને ક્રમબદ્ધ કરવા મળના તોમને ઉપર નીચે કરવા પડ્યા છે અગ્રયાસીની અનુક્રમણાનો વિચાર કરીને, ફક્ત એ અતે મગમાના ધ્યાનનો નિર્દેશ કરેલો છે

ફક્ત પાડના ઉપર પ્રકરણોમાં પણ વિષયની રજૂઆતની દૃષ્ટિએ ધ્યાનપૂર્વક મલ્લેષ વચ્ચે થઈ શકત પણ એ ફક્ત એટલો જો આગળથી ન જણાવાથી અને મને તમા સુધી મળના રચનાક્રમાંકને વગળી હેવાના ધરાવાથી તે નથી કંઈ ક્યાક પ્રકરણનો નામફર કેવો છે એટલું જ આવી જાનના પ્રેરકારો તમા ક્યાં છે તમા નીચે નોંધમાં એ બતાવવાનો નિયમ રાખ્યો છે

મળ મથમાં વિદ્યમાન ઐતિહાસિક, સામાજિક ધાર્મિક વગેરે બધી દખીકતો તથા મામગીને એમની હાથાકપે આ ગ્રન્થમાં પૂરું સ્થાન આપેતું જ છે એ વાત જણાવવાની જાણે જરૂર હોય

સૂત્રકૃતાગનો મોટો ભાગ પદ્ધત્તમક છે એટલે તેમાંથી સુધારિતો જેવા મોમે અનેક મળી આવે તેમ છે તેમાંથી

પ્રેલોક ચૂની કાઢી, મૂળ પ્રાકૃતમાં મૂળગતી બાનાર્થ મહિત
પ્રત્યક્ષે અતે આપ્યા છે તે ઉપરથી મૂળની બાપા તેમજ
સૈદ્ધાંતો કાઢક ખ્યાન વાચકને આવી રાકો

અથમાના વસ્તુને મમજવવાની દૃષ્ટિએ તેમજ
જૈનઆગમ અથો અને તેમના ઇતિહાસનો કાઢક ખ્યાન
અજૈન વાચકને પણ મળી નહે તે દૃષ્ટિથી રાકઆતમા
વિસ્તૃત ઉપોદ્ધાન જોડ્યો છે તેમા આપેરી મહિતી
બધા મુદ્દાઓની બામતમા શ્વેતામર ૨ ગિબર પ્રેમાથી ૧૭
એક ૪૪ પૃષ્ઠાને અનુમગતી નહિ માત્રમ પડે મામાન્ય રીતે
આધુનિક વિદ્વાનો મને પગપરાની વિગતો બેજવીને જે
મામાન્ય ખોખુ ઉપજાવે છે, તેને અનુસરવાનો તેમા પ્રયત્ન
કર્યો છે ભગવાન મહાવીરના કાનનિર્ણયની બામતમા
મામાન્ય રીતે જૈનપગપરા જે મમય સ્વીકારે છે, તે ૪૪
સ્વીકારલો છે પગતુ તેને અગે પ્રેલોક વખતથી ઉદ્ભવેલી
અર્થો વાચકના ખ્યાલ બકાર ન હે તે માટે, તે વિરે વધ
પ્રત્યક્ષે અતે પૂર્તિમા જણાવેતુ છે અબ્યાસીને ઉપયોગી
થાય તે દૃષ્ટિથી અથના વિષયોની અને વિશેષનાઓની સૂચિ
પણુ આથે જોડની છે

આ અનુનાદ તથા દિખણો વગેરે તૈયાર કરનામા
પ બેચરદામજના 'પ્રગતત્ત્વ'મા પ્રસિદ્ધ થયેલા 'સત્કૃત્તાગ
વિગેના લેખોની તેમજ પ્રેા જેઓનીના અનુવાદની જે મદદ
લીવેલી છે, તેની અહી નોધ લેવી વે છે તથા, જ્યારે
જ્યારે મુશ્કેલી ને રાકા પડી, ત્યાર ત્યારે પ મુખનાનજીએ
કામતુ દગાણુ રોવા છતા સદ્ભાવથી તરન જ જે મદદ
આપી, તે માટે તેમનો પણ અહી આભાર માનવો ઘટે છે

આચાર્યશ્રી આનંદરાકરભાઈએ નાદુરસ્ત તબિયત
તથા અનેક કામના બોજબોજોની ઉપરવટ ધરિને જે
પ્રસ્તાવના લખી આપી છે, તે જુદા તેમનો આભાર
માનવામાં વાચકનર્ગ પશુ સામેન યમે એવી ખાતરી છે

— સંપાદક

૧

પ્રસ્તાવના

આ ગ્રન્થ જૈન આગમના એક પ્રાચીન ગ્રન્થ—
 મુત્રકૃત્તાગ—નો ‘છાયાનુવાદ’ છે. દરેક પાના પડતી ‘છાયા’
 સો મૂળનું મર્વાગે પ્રતિબિમ્બ હોય છે, પણ આ ‘છાયા’
 એટલે પડછાયો માત્ર આકૃતિનું દર્શન. તે વાચક આગળ
 મૂકવામાં અનુવાદકર્તાનો એક સ્તુત્ય હિદ્દેશ એ છે કે, આવા
 પ્રાચીન ગ્રન્થોના જે ભાગમાં આજકાલના જમાનાને રસ
 નથી અને જે જાણવાથી ખાસ લાભ થવાનો પણ મલક
 નથી, તેવા ભાગ છોડી દઈ, માત્ર જે ભાગ અત્યારના
 વાચકને રસ ઉપજાવે, જ્ઞાન આપે, અને લાભ કરે, તેવા
 ભાગ જ રજૂ કર્યા. આ અનુવાદપદ્ધતિ પ સુખનાલયએ
 ‘તત્ત્વાર્થાધિગમમુત્ર’ ના અનુવાદમાં સ્વીકારી હતી, અને
 એ જ અત્રે ચાલુ રાખવામાં અનુવાદકે જાડું ડહાપણ વાપર્યું
 છે અને ગૂજરાતના સર્વ વાચકોની—જૈનોની તેમજ જૈનેતરની—
 આરી એવા બળતરી છે.

‘મત્રકૃતાગ એ જૈન આગમનો એક પ્રાચીન તેમજ બૃહ મૂલ્યવાન ગ્રંથ છે એમા ‘નવા દીક્ષા પામેલા અમણોને મયમમા ગિય કરવા મા’ અને તેઓની મનિન મતિને વૃદ્ધ કરવા મા’ જૈન સિદ્ધાન્તોનું વર્ણન કરવામા આવ્યું છે, એટલું જ નહિ પણ વર્તમાન મમયના વાયકને, જેને આપણા દેશની પ્રાચીન જુદિમપત્તિ જાણવા હિતસુખતા હોય તેને જૈન માથે જૈનેતર બીજા વાદીઓના મિદ્ધાતો જાણવાનું પણ મમે છે તેમજ પ્રા’ ભાઈને ભૌતિક જીવનમાથી આધ્યાત્મિક જીવનમા તેને ચા’વા દેહા હોય તેને જૈન-જૈનેત એવા તુ’ બેલી પા’ વિભક્તા “જીવ-અહર લોક-અતાક પુખ્ત-પાપ આનન્દ-અવર, નિજરા બધ અને મોક્ષ એ પદાર્થોનું વિવેચન આહાધ્યક્ષરી થાય છે

મને આ હમેશા આવર્ત લાગ્યા ક્યું છે, અને જે પ્રા’ ભાઈ આપણા પ્રાચીન ધર્મગ્રન્થે નું નિષ્પક્ષપાત અને તત્ત્વપ્રાહિણી દષ્ટિથી અવનાકન કરમે તેને એ આશ્ચર્ય લાગ્યા વિના ગેરો નહિ કે જૈન, બૌદ્ધ અને ખ્રીષ્ણ માને વૈદિક ધર્મના અનુમાર્થીઓ વચ્ચે આટલો વિરોધ શો’ કહેવાતા તથા ધર્મ તે રસ્તુત એક જ ધર્મની તથા સાખાઓ છે એઓના તત્ત્વજ્ઞાનના દર્શનોમા વિરોધ હોય એમા આશ્ચર્ય નથી કાગલુકે, તત્ત્વ એવો વિશાળ પદાર્થ છે કે આધનાના દાથી પેડે દરેક જિગ્ગાસુ એનું અપૂર્ણ સ્વરૂપ પ્રદલુ કરે અને અશ (part) ને કૂરન (whole) માની લઈ, પરસ્પર અજ્ઞાનથી લની પડે એ આજાવિક છે પણ આ જાતનો વિરોધ તો તે તે ધર્મના અવાન્તર દર્શનોમા

ક્યા નથી ? નૈતિક સિદ્ધાન્તમાં અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ મપાદન કરવાના આચારમાં ત્રણે ધર્મમાં તત્ત્વત એટલી એકતા છે કે, તેઓનો પરસ્પર વિરોધ સમગ્રી મકતો નથી.

વાચકની કામ ચાચીને હુ એને મ્હાગ પોતાના એક વાક્યનું અમરણ આપવા ધૃષ્ટતા કરુ છુ કે— ‘જૈન’ યથા વિના ‘બ્રાહ્મણ’ થવાતું નથી, અને ‘બ્રાહ્મણ’ યથા વિના ‘જૈન’ થવાતું નથી નાત્પર્ય કે જૈન ધર્મનું નત્ત્વ ઇન્દ્રિયોને અને મનોવૃત્તિઓને છત્તમાં છે, અને બ્રાહ્મણ ધર્મનું તત્ત્વ વિશ્વની વિશાળતા આત્મામાં ઉતારવામાં છે. તો હવે, કહો કે ઇન્દ્રિયોને અને મનોવૃત્તિઓને છત્તમાં વિના આત્મામાં વિશાળતા શી રીતે આવે ? અને આત્માને વિશાળ કયા વિના ઇન્દ્રિયોને અને વૃત્તિઓને શી રીતે જિતાય ? આ કારણથી જ આ ગ્રન્થમાં ‘બ્રાહ્મણ’ શબ્દના ખરા અર્થમાં અને ‘બ્રાહ્મણ’ની જિંદગી ભાવનાનું અમરણ કરાવતા શબ્દોમાં મહાવીર ગ્રામીને ‘મતિમાન બ્રાહ્મણ મહાવીર’ (પૃ ૧૦૧, ૧૦૮) કહ્યા છે, અને જગતનો મલ્લ વિચાર કરનાર ગ્રામી અમરણ અને બ્રાહ્મણ ગણ્યા યા છે (પૃ ૧૩૬) તે જ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયન વગેરે અનેક પ્રતિષ્ઠિત જૈન ગ્રન્થોમાં બ્રાહ્મણની પ્રશંસા કરી છે અને ખરો બ્રાહ્મણ મરણ એ સમજાવ્યું છે મેરાક, એ પ્રશંસા ખગ ‘બ્રાહ્મણ ની જ છે, પણ ખરા ‘જૈન’ યથા વિના ક્યા જૈનને વર્તમાન બ્રાહ્મણની નિંદા કરવાનો અધિકાર કે ? અને એ જ પ્રમાણે, ખગ ‘બ્રાહ્મણ’ યથા વિના વર્તમાન જૈનની નિંદા કરવાનો પણ દરેક બ્રાહ્મણને અધિકાર નથી. અને બ્રાહ્મણ ખરો બ્રાહ્મણ થશે, અને જૈન ખરો જૈન થશે, પત્રી નિન્દાનો

ગરુડાદેવ શ્વેત ૨૬ ૧ કિલ્લી, ચાલણોની તેમજ જૈનોની,
 અને પ્રતિ એક ક્ષેત્રી કેમ્પી આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ જીવનને
 હારે એ રુદ્ર અથવા વિદ્યા જીવનમાં ઉતારવાની ક્ષમ છે

૨૨૬ ગરુડા નવધ્યાનના અભ્યાસીને સૂત્રકૃતાગમા
 નેષેદ દિવેષ લેનેત્ર મિદાન્તો જાણવા જેવા અને રમ
 હાત્ર ને કેપ છે એગે જ નોધ જોદ ધમના પ્રભજન
 સુવર્ણ ૧૫ ૨૩ છે પણ એ મિદા તોના સમયનો પ્રમ
 તત્ત્વના નિદ્રામય ને મુજબે એવો છે જોદ ત્રિપિંકો
 અને ખાસ કરીને તદ્દનતત વલ્લભસુત ૪ ૩ ૫ ૨૦૦
 વા ૧૬૯ મૂખી સમય એમ નથી એમ એની જાણના
 સ્વદર ઉપરથી નિદ્રા થાય છે જૈન આગમના મર્વાથી
 પ્રાચીનમાં પ્રાચીન કરી, જે મહાવીર સ્વામીથી પણ પૂર્વેના
 પ્રાચીનમાં આવે છે, એ 'પર્વ' નામથી પ્રસિદ્ધ છે અને તે
 પછીની 'સાદસ અમ' નામની ગ્રન્થાવલિમાં બારમું અગ
 જે 'દહિવાદ' કહેવાતું, તેમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા
 ૫૨૭ મળતું બારમું અમ આપુ તુમ થયું અને તે
 સાથે પૂર્વો પણ ગયા' એ દહિવાદ અને પૂર્વો હયાત હાત
 તો એમાં જૈનેતર દહિની બ' હકીકત આપ્યુંને મળત,
 જો એ પુસ્તકો મહાવીરસ્વામીની પહેલાના હોવાથી એ
 દહિઓના સમયના થતો પણ કાંઈક અંશે નિષ્કૃષ્ઠ થઈ
 રાગત ૫૨૭ ઉપર ક્યું તેમ એ નહિ થવાથી સૂત્રકૃતાગ વરે
 જે અગો હયાત છે, એમાંથી જે પુરાવો મળે
 આપણે અધાર રાખવો પડે એમ છે સૂત્રકૃતાગ ૨૧
 અંગોની પેરે સુધમાસ્વામી, જેમનો જન્મ ૪
 મા થયેલો જ્ઞાપ છે એમણે મહાવીરસ્વામીના

પછી, પોતાના શિષ્ય જન્મુન્નામીને કહ્યું અને ઈ સ. પૂર્વે
 પહેલાં જનકમા પાટલિપુત્રમાં મોક્ષા સધે જૈન આગમના
 સરક્ષણનો ભારે પ્રયત્ન કરી, આગમ અમુક રૂપમાં સ્થિર
 કર્યા તે પછી કટલેક કાળે, ઈ મ. ૬૫૪ માં, દેવદિગણિના
 પ્રમુખપદે વલબીપુરમાં જૈન સઘ મળ્યો એણે આગમોને
 મવસ્થિત કરી પત્રારૂઢ કર્યા આ રીતે, આપણે હાલ જે
 રૂપમાં એ ગ્રંથો જોઈએ છીએ એ રૂપમાં જૈન આગમ
 મહાવીરસ્વામી પછી લગભગ એક દસર વર્ષ પછીનો છે
 આછીનતી આ સ્થિતિ પ્રાચીન મૌદ્ધ અને બ્રાહ્મણ મન્યની
 પછુ છે પણ તે બ્રહ્મા અને માનવી પ્રાચીન ગ્રંથો — અને
 તે પછુ ધર્મના પ્રાચીન ગ્રંથો — આપણી પ્રજા સાચવે છે, તે
 ધ્યાનમાં લેના, ઉપનિષદ ગ્રંથો એના ગણ્યમાં બને કાઠકિ
 લિત હો, પણ એના અર્થોક્ષમાં તો એ નગભગ મયાપૂર્વ
 રલિત હશે એમ માનવું અપ્રમાણ નથી આ રીતે મુત્તકૃત્તમ
 પ્રાચીન દષ્ટિઓના નવરૂપ ઉપર બહુ પ્રકાશ પાડે છે અને
 એને બૌદ્ધ બ્રહ્મગ્નવસ્તુતમાં કરેલા નિરૂપણથી સ્વતન્ત્ર પુષ્ટિ
 મળે છે એ દષ્ટિઓનું આ પુનઃકના ઉપોદ્ધાતમાં મારું
 સ્પષ્ટીકરણ થએલું છે એટલે એ મનથી પિષ્ટપેયણ કરવાની
 જરૂર નથી તથાપિ એક વસ્તુ ઉમેરું એમાં હિલ્કેખાવેલા
 વાદો પુગણા સિદ્ધાન્તોના વિદૂત ને જણ્યમ છે, અને એ
 વિદૂતરૂપે શ્રીમદ્ધાવીન્સ્વામીના મમયમાં એ લોકમાં પ્રચલિત
 હશે એમ અનુમાન કરવું પડે છે તેમ, મૂળ રૂપમાં પણ એ
 સર્વ વાદો અનેકાન્ત જૈન દષ્ટિએ અપૂર્ણ સત્ય છે એ
 ધ્યાનમાં રાખવાનું છે અને સદૃથી મોટી વાત લક્ષમાં
 રાખવાની છે તે એ કે, અત્રે કરેલા જૈન ઉપદેવ પ્રમાણે

“બાકી જ્ઞાનમાત્રનો માર તો આ જ છે કે, માર્ગ
 પણ જીવની હિંસા ન કરવી પ્રાણીઓનું ન્યાયર હોવું કે
 જગમ એ અમુક ચોક્કસ કારણોને લીધે હોય છે. બાકી
 બધા જ જીવભાવે સમાન છે તેમજ જગમ પ્રાણીઓ
 વિશે તો આ અષ્ટ સમજાય એવું છે એટલે પોતાની જેમ
 મારીને દુઃખ નથી મળતું મારે મર્યાદા હિંસા ન કરવી
 અહિંસાનો સિદ્ધાંત તે આ જ છે મારે મુમુક્ષુએ ચાનવામાં,
 મૂવામેસવામાં નથા ખાવાપીવામાં મતલ જનજીતિભેર અથમી
 ને નિરામક રહેવું તથા માન, ક્રોધ, માયા ને ભોલ તજવા
 આ પ્રમાણે સમ્યક આચારવાળા થઈ તથા કમો આત્માને
 ન હોય એ સાદુ અહિંસા મત્યાદિ પાન મદ્યાદનોડપી સવર
 (એટલે કે છત્ર) દ્વારા સુરક્ષિત બનવું અને એમ કરી
 કમ બધનના આ ભોકમાં પવિત્ર બિંદુએ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરતા
 સુધી રહેવું” (૫૦ ૭૮-૬)

અમ લાઈ

આવશ્ય હામ્સ ૧૫ સોમવાર

જ્ઞાન કરાકર બાપુભાઈ મુખ

અનુક્રમણિકા

નિવેદન	૫
પ્રસ્તાવના	૯
ઉપોદ્ધાત	૧

ખંડ ૧ શ્લોક

૧ શ્લોક ૧ વારો	૬૯
૨ કર્મનાશ	૮૨
૩ શ્લોક ૧ વિદ્યો	૯૨
૪ શ્રીપ્રસંગ	૧૦૦
૫ પાપનુ ક્ષણ	૧૦૪
૬ સત્ત્વના મહાવીર	૧૦૮
૭ અધર્મીઓનું વર્ણન	૧૧૪
૮ સાચું વીરત્વ	૧૧૮
૯ ધર્મ વિષે	૧૨૧
૧૦ સમાધિ	૧૨૬
૧૧ મોક્ષમાર્ગ	૧૨૯

૧૨. શુદ્ધ । શુદ્ધ વાદીઓ	૧૩૪
૧૩ કેટલીક સાધુ સાધુ વાતો	૧૩૯
૧૪ સાસ્રજ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું ?	૧૪૨
૧૫ ઉપસહાર	૧૪૬
૧૬ ગાયા	૧૫૦

ખંડ ૨ જો

૧ પુનરિક	૧૫૫
૨ તેજ ક્રિયાસ્થાનો	૧૭૪
૩ આદારવિચાર	૨૦૨
૪ મનનિયમ	૨૧૨
૫ કેટલીક સદાચારપાતક અન્યવાચ્યો	૨૧૭
૬ આદ્રક કુમાર	૨૨૧
૭ નાથ નો એક પ્રસંગ	૨૩૨
સુભાષિતો	૨૪૧
સૂચિ	૨૫૧
પૂર્તિ	૨૫૭

ઉપોદ્વાત

૧

જે અથનો હયાનુવાદ આ પુસ્તકમાં જુ ક વામાં આપ્યો છે તે અથ જૈન ધર્મગ્રંથોમાં નૌથી પ્રાચીન ગણાતા બાગ અગ' ગ્રંથોમાં મહત્ત્વનું બીજું સ્થાન ભેગવે છે બૌદ્ધ ધર્મગ્રંથોનો મમૂદ જોમ ત્રિપિટક નામથી ઓળખાય છે તેમ જૈન ધર્મગ્રંથો ગલ્લિપિટક કહેવાય છે ગળી' એટલે માધુઓના ગણ અથવા મમૂદનો નામ. — આચાર્ય અને આચાર્ય પામે રહેલી શાનની પેટી તે 'પિટક' આ સૂત્રકૃતાગ્રંથમાં જ (૨-૧-૧૧) જણાવ્યું છે કે 'ઇમ સમણાણ તિમ્મચાણ દુવાલસદ ગણિપિટક, જ જહા ભાચારો, સૂયગડો જાવ દિઝવાઆ' જૈન ગ્રંથો ત્રિગ્રંથોનું આચાર્યાગ સૂત્રકૃતાગ્રંથી માડીને દષ્ટિવાદ સુધીના ૧૨ અંગ ગ્રંથોરૂપી ગલ્લિપિટક છે' *

* તે બારે અંગ ગ્રંથોના નામ તથા વિષયના દેક વર્ણન માટે જુઓ ઉપોદ્ધાવને અંતે પરિચિદ ૧

તે અગ્ર મયમોના વલ પેનો નિદાનભાગ જૈન ધર્મના રહમા તીથ કરે શ્રીમહાવીર ભગવાને ઉપદેશેનો ભયે હોય પરંતુ એ મયો પોને મળે તો ભગવાન મહાવીરના ૧૧ પદગિયો જોએ મળે ' હેવાતા તેમના પાચમા સુરમસ્વામીએ આ છે એમ બ્દી શકાય કાલુ છે તેવી પરવા હોના ઉનાત તે મયોની ગ્યના જ એના પ્રકારની છે કે જાએ સુધર્મસ્વામીને તેમના દિવ્ય જાલુસ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછનો હોય અન તેના જવાબમા સુરમસ્વામી તે તે અગ્ર છે તેમના અધ્યયનના વિષય બ્દી મળવાવના હોય પરંતુ જે અગિયાર અમગ્ર મયો અત્યારે ઉપનબ્ધ છે, તેમનું અત્યારનું સરૂપ તારે કેવી રીતે નિવન થયુ તથા જૈન પરપરામાં તે મયમોના ગ્યનિતા મળાના શ્રીસુધર્મસ્વામીનું સ્થાન હતુ એ રંગેરે બામનો મમજવા માટે આપજો પ્રથમ જન સપ વિશે થોડીક અતિદાસિક માદિતી મેળવી લેવી પડે

મહાવીર ભગવાને પોતાના જીવનકાળ કરમિયાન જ, પોતાના ચોફ હજાર શ્રમણ (માત્ર) અનુયાયીઓને વ્યવસ્થિત તેમજ નિરજિત કરવા લુપ્ત જુદા મયો — સમગ્રો — માં વડચી નાખી, પોતાના ૧૧૫ સિષ્યોના નિયમન હેઠળ ગોઠવી દીધા હતા તે અગિયાર સિષ્યો તે કમલથી મણુધર કરેવાના તે અગિયારમાં ગૌતમ ધરજૂતિ મહાવીરના મુખ્ય સિષ્ય હતા ૧

૧ તેમને વિષે વિશેષ દહીકત માટે જુઓ આ ગ્રંથ ખંડ ૨, અધ્ય ૨ ને અતે ટિપ્પણ નં ૧

મહારીઝ લગવાનના નિર્વાણ પત્રી ગૌતમ બાર વપ કેરળસાની તરીકે ૮ મા (ઈ મ પૂવે ૫૧૫), ૫ તુ કેરળસાનીને મધ્યવસ્થા વગેરે કાર્યો કરનાના હોય નહિ એટલે તે કામ પાચમા ગણધર મુધર્મ સ્વામી ઉપર આવી પડ્યું તરણકે તેમના સિવાય બીજા ગણધરો મહારીની ખેડેના જ નિર્વાણ પામી ગયા હતા.

મુધર્મ સ્વામીનો જન્મ ૪ મ પૂ. ૬૦૭મા એટલે કે ગૌતમનો જન્મ જે વર્ષમા થયો હતો તે જ વર્ષમા નાનદા નજી આવેના કોનાડમા થયો હતો તેમના પિતાનું નામ સ્મિત તથા માતાનું નામ ભદ્રિયા હતું મુધર્મને પાંગત હાઈ એ કો સિયોના અધ્યાપક હતા એક વખત અપારા નગરીમા એમિન નામના એક ધનાચ ત્રાસ્યો હતો યા, તેમા તેણે ગૌતમ, મુધર્મ ત્રેરે તે વખતના અગિયાર મુપ્રમિદ્ધ બ્રાહ્મણને યજ્ઞર્મમા કુશળ જાણી નોતયા એ અમામા લગવાન મહાવીર તે જગાએ રગતા રગતા આવી ચક્ષા તેમને આવેલા મણી મનુષ્ય મનુષ્ય થમ ઢોડી તેમની પામે જના લાગ્યો એટલે ચિત્તાર્જને ગૌતમ વાત્તિવામા મહાવીરને દરાવવા તેમની પામે ગયા આખ્યાયકા એવી છે કે તે અગિયારે વિપ્રો તત્ત્વજ્ઞનાર્મિ કુતળ છતા દરકના મનમા એ એક રાજા હતો પરંતુ પોતાનું મહત્ત્વ ઘટવાને ભયે તેઓ એકબીજાને પૂત્રી તેનું નિવારણ કરી શકતા નહોતા તે ત્રેકની નકાનો લગવાન મહાવીરે નિરામ કર્યો એટલે તે અગિયારે જણ પોતાના ગિયો નાથે મહારીના પચમા લગ્યા પ્રથમથી જ તેઓ પ્રસાવાન તથા વિચક્ષણ તો હતા જ

એટલે પોતાના હૃદયમાંથી મિથ્યા ધનકાંક્ષા જૈત્ય' હૃદયનાં તેઓ ૪૦ સમ્મકાન અને ચાર પ્રાપ્ત કરી લેવા

મધની વ્યવસ્થાનું ૧મું નિયમનું મહાજના મહાજના મુધર્મ સ્વામીને ૬૦ વર્ષની ઉંમરે ટ્રેનિંગમાં પ્રાપ્ત થયું એટલે તેમણે મધનું કામ પોતાના નિષ્ઠ જ શુસ્વામીને મોખુ ત્યાં જા તે નિયમની તરીકે ૨૦૦ વર્ષ ૭૫ અને ૧૦૦ વર્ષની ઉંમરે ૮ મ પૂ ૫૦૭માં એટલે કે મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૨૦ વર્ષ નિર્વાણ પામ્યા

જ શુસ્વામીનો જ મ ૧૮૪૬ ૧૨૨માં ત્યાં પ્રમિદ શેઠ જાલજીના પત્ની ધાર્ણિને ૫૦ થયા દત્તે તે નાનપણથી જ ચતુર હોઈ પોતાના માતૃપિતાને અત્યંત લાગડા હતો અને માતૃપિતા પણ પોતાની મર જિંદગી મિદિથી તેમને ઉદગતા દત્ત તે મોજ વર્તના થયા ત્યારે એ વખત મુધર્મસ્વામી હતા હતા તે આપમાં આવી થયા જ શુસ્વામી પણ મીઝાઓની માથે ગેમો ઉપેક્ષ સાલગવા ગયા તે માલગતા જ પોતાના દુર્વસંગારો જાગૃત થઈ આવવાથી તે મસાગ પ્રત્યે તીવ્ર રગમ પામ્યા અને જાગી માતૃપિતા પામે જાતી પ્રવૃત્તિ નહતી ૨૧ માગવા લામ્યા ૫૬ માતૃપિતા તેની રંગ કેમ કરીને આપે? અતે માતાએ જણા યુ કે તને ૫ ધોનો જોરાનો માગે વખો જૂનો તેમજ ઉત્કટ મનોરથ કે તે પૂર્ણ કરીને પછી બને તારી ખુશી હોય તો તું પ્રમન્યા જેને જ શુસ્વામી માતૃપિતાની મુક્તિ મમજના દત્ત જતા તેમ કરવા કમૂલ થયા જ શુસ્વામીનો વિવાદમળધ ત્યાર પૂર્વે ગજગદના જ કેટલાક પ્રમિદ જેષ્ઠ ઓની જાદ કયાઓ

આને થઈ ગયેનો હતો તે લોકો હવે વર્ષ ૧૮૮૫ માં આવી પડ્યા હતા તે બધા જાગતા હતા કે જજીકુમાર લક્ષ પછી તરત જ અવરજ પ્રવળ્યા લેવાનો છે પરંતુ તે દયાઓએ ભાગ્યૂર્વક પોતાના માનપિતાને જણાવ્યું કે, તમે એક વાગ મનથી તો અમને જજીકુમારને જ આપી ચૂક્યા છો એટલે હવે અમે ખીજા કોઈ માથે લક્ષ દાનના નથી તેમજ લક્ષ પછી જજીકુમાર જે માર્ગ નેરો તે અમારો પણ થશે પછી ધામધૂમથી તમની માથે જજીકુમારનું લક્ષ થયું ધરના બવા માણસો મોઢી ગત સુધી ઉત્તમરમા યાકી જઈ ઘોર નિદ્રામાં પડ્યા હતા તે વખતે અવરજ જોઈ જમણુગનિવાસી નિધ્યરાયનો પુત્ર તવા ચોગવિદ્યામાં નિષ્ણાત એવો પ્રભવ તે ધરમા દાખત થયો તે વખતે જજી જાગતો હતો તેની સાથે પ્રભવને નાનાંવાપ થયો નાનચીત દમિયાન પ્રભવે જાપયું કે આ બધો વૈભવ તથા પોતાની તનુજી નવોઢા પત્નીઓને છોડીને જજી બીજો દિનમે જ રંગ્યાસી થઈ જવાનો છે, સારે તેને ઘણું આશ્ચર્ય થયું અને જજીને તેનું હાથ પૂછવા લાગ્યો કારણ જાપના પછી તેને પણ વૈરાગ્ય આપો અને તેણે પણ જજીવામી તથે દીક્ષા લીધી

આ જજીસ્વામીના પ્રત્યોના જગાનમાં સુધર્મસ્ત્રામીએ બારે અગો કલા છે તથા મહારીગના મૂળ ઉપદેશને વણી લીધો છે એવી પરપરા છે પરંતુ આપણે હજી આગળ ચાલીએ

જજીસ્વામીને મનની વ્યસ્થા રૂતા કરનાં કેવળજાન પ્રાપ્ત થયું એટલે તેમણે તે કામ પોતાના મુખ્ય ગિધ્ય બનેલા પ્રભવને સોંપ્યું ત્યાગ બાદ તે કેવળજાની તરીકે ૪૪

વર્ષ ૭૫૫ અને ૮૦ વર્ષની ઉંમરે ઈ મ પૂ ૪૬૩માં એટલે મહાવીર પછી ૬૪ વર્ષે નિર્વાણ પામ્યા જુ-સ્વામી આ યુગના ટેલા કેવળજ્ઞાની કે કેવળી કહેવાય છે મારણ કે જન માન્યતા પ્રમાણે મહાવીર-સ્વામીના નિર્વાણ પછી જે દુષ્ટતા નામનો ૨૧૦૦૦ વર્ષ પહોંચનારો યુગ બેઠો છે તેમાં આ લેને કોઈ કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ નથી મહા પ્રભુને પણ મનુષ્ય હિન્ન દેવગતિ જ પ્રાપ્ત કરી શકે અને ત્યાંથી પછી એક યા વધુ જ મે બને મોક્ષ પામે

તેથી જ જુસ્વામી રહીના મધપતિઓ શ્રુતકેવળી જ કહેવાયા મારણ કે તેમને શ્રુત એટલે શાસ્ત્ર માગદતે તત્ત્વોનું ગિદ્ગુણ જ્ઞાન હતું મહાવીર પછી સાતમાં મધ-પતિ સભૂતિનિજવના અત્યુ મા તેમ ॥ શુરુભાઈ ભદ્રબાહુ મધપતિ બંધા તે હજી શ્રુતકેવળી હતા એમ વહી શકાય તેમના સમયમાં એટલે કે ઈ મ પૂ ૩૧૦માં અમોકનો પિતામહ ચક્રગુપ્ત મૌર્ય ગાંગગાદીએ આવ્યો તે અ સામા મગધ દેશમાં બાર વર્ષનો મોટો દુબળ પડ્યો આવડા કારમાં દુકાગના વખતમાં લોકો પર અસહ્ય બોળે નાખ્યા વિના આટલો મોટો લિટ્ટુમધ શ્રવનનિર્વાહ કરી શકે નહિ તેમજ મધના સંખન નીતીતંત્રમોનું પાલન અસહ્યવિન યર્ષ પડ્યો એમ લાગવાથી બાનાકુ પોનાના કેટલાક વિશ્વાસુ અને ધર્મ નિષ્ઠ અનુયાયીઓ, કે જેમની સંખ્યા ૧૨૦૦૦ કહેવાય છે તેમને લઈને દક્ષિણમાં કલ્યાણક તરફ ચાલ્યા અથા બાકી રહ્યાઓના નાથકે સભૂતિનિજવના શિષ્ય રચુલભદ્ર બંધા

દુઝાળના વખતની અરતવ્યસ્ત મિથિતા પાપથી
ચાલ્યુ આવતું શ્રુતગાન ધણુ ઇત્તલિત્ત તથા લુપ્ત યર્ષ ગયા
જેવી દશામાં આવ્યુ હતુ તેનો મમૂળગો વોપ યર્ષ જતો
અટકાવવા બાકી રહેના મગધના જૈનોએ પાટલીપુત્રમાં
(આજારે ઈસ પૂર્વે ૩૦૦ ના ગાળામાં) શાસ્ત્રથી એકત્રિત
કરવા મધ એકઠો કર્યો તે વખતે અગિયાર અગ્ર મથો
એ ત્રિન યર્ષ સક્રમા પગલુ જેમાં જૈન ધર્મનો પ્રાચીન ઉપ
દેશ મયવાઈ મહેવો મનાતો હતો, તે ૧૪ પૂર્વ મથોવાળુ
બારમુ અગ્ર દિવિવા લુપ્ત યર્ષ ગયેલુ માલૂમ પડ્યુ માન
ભદ્રનાથુ ને જ ચૌદે પૂર્વનુ જાન હતુ સ્થૂનભદ્ર માન દલ પૂર્વે
જ વધાર્યો જાણના હતા એટલે સ્થૂનભદ્રના વખતથી પરીના
સધપતિએ ' દશ પૂર્વો ' નવાયા એવા માત્ર દશ પૂર્વો
થયા ત્યાર પછી તો તે દશ પૂર્વનુ જાન પશુ ધીમે
ધીમે લુપ્ત થતુ ગયુ અને અજારે માન ૧૧ અગોનુ જ જાન
બાકી રહ્યુ છે ?

આ ' પૂર્વ ' મથો વિષે થોડો વિચાર કરી લેવો જરૂરનો છે
વિશેષાવ ચક્રમાં કહ્યુ છે કે, ' ચૌદે પૂર્વમાં અને તેથી તે પૂર્વેના
જેના એક સાગમાં સમાવેશ થતો હતો એવા ' દિવાદ નામના
બારમાં અગ્રમાં બધા સિદ્ધાંતો સમાયેલા છે (સવસ્ય વાટ્સમયસ્ય
મ્મત્તાર) પરંતુ બોણી ભુદ્ધિવાળા સામાન્ય મનુષ્યો તથા
સૌઓ વગેરેથી તે સમજી શકાય તેમ ન હોવાથી, તેમને વિરતારીને
અગ્ર મથો રચવામાં આવ્યા છે ' પ્રભાવકચરિત્કાર પ્રભાવકચરિ
તો જમાવે છે કે, તે પૂર્વ મથો સરકૃતમાં રચાયેલા હતા તથા

૧ આ પછી નાના અક્ષરવાળો ભાગ ચર્ચાત્મક હોઈ, તેને
પડતો મૂકીને પણ આગળ ચાલી શકાય

અનિ પ્રખર ભુદિવાળા વડે જ સમગ્ર સમાપ્તેમ હોવાથી ધીરે ધીરે ઉન્નિત થઈ ગયા તેથી હાલમાં સુધમસ્વામીએ રોચી એમ સાંતી આપે છે. જો કે આ કૃષ્ણથી એમ નથી માનવાનું કે મહાવીર જન્મવાન સંસ્કૃતમાં ફરિયાદ આપતા હશે. કારણ સમવાયગમાં જાણવું છે કે જન્મવાન અપમાનથી ભાષા દ્વારા ધનને કહે છે.

હવે સવાળ ન ગયે છે કે મૂળ અને નવમધ્યમ કટી સમાપ્ત એવા પૂર્વ મંથે બારમાં અનમા સાંભરે જન કષારે સમાપ્તિ રીવામાં આવી, તેમજ અત્યારના અન મંથિમાં ફો સાકુમી — જાર નીત — એવો રોમ્બો ક રેમ મળેલો હોવા છતાં, તથા એવા અમમાં તમા નવી દુવમાં બારમાં અનમા વિષયોનું વર્તન પણ વિસ્તારથી આપનામાં આવ્યું હોવા છતાં, તથા પગીના સમયની દીનએમાં પત્ર પત્ર મધામાંથી ઉત્તરગમે આપવામાં આવ્યા હોવા છતાં, જન્મના તા મમરે રેલવા ભૂતા સમયમાં જ એ જાનું અમ કુમ થઈ ગયેલી રેલગ ગારી ની થઈ પાર રામાં પડ્યું થ પૂના નીસામગા રમ થઈ નવા મવાના નથી બનવાનું પગી રો પૂના રથા હતા અને પગી પત્ર તે એક એ કરવા એમાં થઈ ગયા એમ માનવામાં આવે છે. એ કુ તો મું, પત્ર રાજીરસ્વામી પગી ર ૦૦ વડા બા એલ્ડ કે દરદિ મનિએ ફરી વચ્ચીનો સધ એથે ફરી અમ મંથિ એકા કયા ત્યારે પત્ર એક પૂવ બાળી રહેક નજવામાં આવે છે.

આવી અવની જૈન પરપરામાં આવી ફેરફાર મ કાઓ ક્રિડાથી પળા વિજાનો એવી ક પના ક છે કે, ‘પૂવ મંથિ’ એ જૈનધર્મના મૂળ પ્રાચીન મ — હવે મહાવીર પહેલા જૈનધર્મ હોતો એ તો પાર્શ્વનાથની અનિદાલિતતાની જ સિદ્ધિ થઈ શકે છે. પરંતુ તે મંથિના સિદ્ધિ થવા લગ પગીના સમયમાં નિરુપેની અવધા તો અપૂરત માન્ય થયા હશે એટલે જાણુ એમાંમાં તમા અનમદો કઈક વિસ્તારથી રચવામાં આવ્યા હશે. ધીમે ધીમે

અગમ્યોનો જ પ્રચાર જવવાથી પૂર્વજ થા જુવાવા લાગ્યા હશે એટલે તેમના બાળી રહેના લાગે પરમા દક્ષિણા અગના એકત્રિત કરી લેવામા માગ્યા હશે પરંતુ તે જ કારણે તે બાગમુ અગ પણ પછી જુવાવા લાગ્યુ દશે

દુકાળ પુરો થતા દક્ષિણમા ગયેના માધુમે પાઠા આગ્યા તે વખતે તેમને માલુમ પડ્યુ કે, ઉત્તરમા ગહેના માધુમેએ જેન વસ્ત્રો પહેનાનુ શરૂ કરી દીધુ હતુ તેમજ બીજી બામતોમા પણ તેમનુ જીવન ધર્મના દરેક નિયમોની દાદરે કર્મ ગિધિન માલુમ પડ્યુ દક્ષિણમા ગયેનાઓએ ના નગન ગહેવાનો મૂળ નિયમ જ આતુ ગમ્યો હતો ઉત્તરના મે વસ્ત્રો પહેવાનુ સા માટે શરૂ કરુ તેના ગાગ્રો મનાવના અશક્ય કે પગુ એટલુ તો નહી જ, મહાવીરની પોતાના જન નીર્થ કરે પાસનાથના અનુયાયીઓ વસ્ત્રો પહેરતા હતા અને મહાવીરે જ વસ્ત્રો ન પહેરવાનો નિયમ માન્ય કર્યો હતો એટલે ત્યાગથી જ નવ પહેરવા ન પહેરવા બામતમા મનભેદ જેવુ તો જોઈએ તમા આનંદ જ હોતુ જોઈએ અને તેમા દુકાળની નિકટ પરિસ્થિતિએ ના ગાગ્રો ઉમેરી આપ્યા હશે ગમે તેમ હો પણ તે વખત પૂરના તો બને મેલા લેનામર અને જિ મર એમ બે લાગેમા વહેચાઈ ન જતા સ્થૂલભદ્રના નેતૃત્વ હેઠળ જ એકા ન્હા એમ કહવાય છે કે લગના જ આખો મધ સ્થૂલમને મોખી તપશ્વયા કરવા નેપાનમા આ થા ગયા જવાર બીજી પ પદા એવી પણ છે કે લદનાનુ અવસાન દક્ષિણમા અદ્રગિગિ ઉપર થયુ હતુ

પરંતુ ઉત્તરના અને દક્ષિણના મોમા વસ્ત્ર પહેરવા ન પહેરવાના મનભેદ કગતા મુખ્ય મનભેદ તો ઉત્તરના મે

બેગા મળેલા સુને એ પાડેતા અથો તરફ તે ગાળો બા
અથદાની નગર જોવાની બહુ નથી

૭

હવે આપણે સુતકૃતાગ^૧ ઉપર આવીએ

મૂળસૂત્ર^૨ મણાતા ઉત્તરાધ્યયનમાં સુતકૃતાગ વિષે
શુ છે ?

તરીમાદ સૂચયદે ન મિલ્લ જય નિ લે છે

ન અચ્છદ મંદલે । ૩૧-૩૬ ॥

જો જિનુ સુતકૃતાગમુચના તેવીમ અધ્યયનો જાણે છે
તથા તે પ્રમાણે પ્રયત્નપૂર્વક આચરણુ કરે છે તે સસારના
પગ્ગિમણુમાથી મુક્ત થાન છે ”

નમવાય સૂત્રમાં તથા નદીસૂત્રમાં સુતકૃતાગના વિષય
પ્રયોજનતુ આ પ્રમાણે વર્ણન કર્યું છે —

નવા દીક્ષા પામેના જમજોને મયમમાં સ્થિર કરવા
માટે અને તેઓની મનિત મતિને શુદ્ધ કરા ॥ માટે સુતકૃતાગ

(૧) ‘સુતકૃતાગ શબ્દનો અર્થ બતાવતા નિર્બુદ્ધિકાર
ભદ્રબાહુ કહે છે

મોઠળ જિજ્ઞસરમન વળહારી કાઢ તલ્લભાવસમ ।

અજ્ઞવસાજ્ઞ કર્મ મૂલમિજ તળ સૂચયદે ॥ ૧૮ ॥

જિનેશ્વર તીર્થેકર ભગવાન મહાવીરના સિદ્ધાંત સામગ્રીને તેમના
પદસિદ્ધ ગાંધારીએ પોતાના જ્ઞાનનો પ્રતિબંધ કરનારા કર્મનો ક્ષય
તથા ઉપરામ કરીને શુભ અન્યવસાયથી આ સૂત્ર રચ્યું, માટે તેને
સૂતકૃત કહેવામાં આવે છે

નૃત્તમા જેન મિદ્ધાતોનુ વર્ણન કરવામા આનુ છે ઉપગત
ખીન નાદીઓના સિદ્ધાંતો તેમજ જીવજાતી, સો અનોખ,
પુણ્યપાપ, આત્મવ્રતવર, નિર્જન, બધ અને મોક્ષ પદાર્થનુ
પણ વર્ણન કર્યું છે ”

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર તેના વિષયને પોતાની પ્રાનાદિ ભાષામા
દૂકમા આ પ્રમાણે વર્ણવી મનાવે છે ૧

‘ આ ડમરૂપી જે કલેશ હવને નામ થયો છે તે
કેમ તૂટે ? એવો પ્રશ્ન ઉદભવ કરી ‘ મોઘ પામનાથી તૂટે ’
એનુ એ સુત્રદ્રુતામનુ પ્રથમ નાક્ય છે તે મધન શુ અને શુ
જાણનાથી તે તૂટે એવા ખીજો પ્રશ્ન ત્યાં મનાવે છે અને
‘ તે મધન વી સ્વામીએ કેના પ્રાગ્નુ કર્યું છે ’ એ વાક્યથી
એ પ્રશ્ન મૂક્યો છે અર્થાત્ પ્રથમા ન (સીગ્ધવાની)
શબ્દ મૂળી અથવા એમ કહ્યું છે કે આત્મસ્વરૂપ એવા
શ્રી વીગ્ધવામીન કહેલુ તમને હીશુ કમકે આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત
કરવા છટના ને માટે આત્મસ્વરૂપ પુરુષ જ અત્યંત વિશ્વાસ
કરવા લાયક છે તે બધનનું અપ ત્યાગ પછી અથવા નહો
છે તે રૂઝીદારી નિચાગ્રા યોગ્ય છે

“ આ જે મહાધિમાગ છે તે આત્મા ના નિશ્ચય વિના
ધરે નહિ અને જગતવામી જીવે અજ્ઞાની ઉપદેશકોની અનુ
સ્વરૂપ અથવા નાપુત્રી, -ચામનુ સ્વરૂપ અન્યથા જાણી
અન્યથાનો વચાથ પછે નિશ્ચય થયો છે તે નિશ્ચયનો ભગથના
મિના, તે નિશ્ચયમા મદદ પૂરવા વિના, અમે જે અનુભવ્યો

હે એના મમાધિમાર્ગ તે તેમને મળ્યા થો યી રીતે ફળીશૂત
યમે મેલુ જાગો અચરાર મે છે

આના માગનો ત્યાગ પી કટના નમસ્ત્યાગિણી
અગત્યપતો રમત વિચારી અન્યથા પ્રમતે મા ' હે છે
તે અથવા પ્રાપ્ત પછી અથવા નિવેન કર છે ત્યાગ
પડી અથવા મલિપ્રાપ્તો નીધ કરી 'અથવા' માર્ગ
નિર્ણય કરી થી મજબૂત હો નહિ જા મળ નહિ
મરણ દો નહિ કુખ દો નહિ અથવા વિગત ઉપેશરૂપ
આમલ કરી અનુક્રમે ઉપેશમ ૧૧૮ — આદ્યમાથ
બાધ્યા હ ન તથા આપી વારન નવજીવ છે

આમ મેકે માણુ સત્કૃતિમા માધાર્ય પ્રતિપાદિત
કયા ૬ અને મીજી બાણુ તે બાતમા બીજી સદીઓ
પોતપોતાની બિન્ન બિન્ન મતિ — રૂચિ અનુગાત્ર જે સદો
પાથ છે તેનું વર્તન થઈ છે નર્મી મોક્ષાર્ય નિરૂપના મથમા
આટના બધા સદીઓનો મેગો — મમ-મગલ — શા મારે

ચોમામાની વનપતિની પેઠે રૂઢી નીકળેલા અનેક વાદો માથે
 હમનો ડરી, તેમણે તેમનો ઉચ્છેદ કરી નાખ્યો છે ખરો.
 અન્યત્ર તેમના ને મપાટામાથી પ્રાણલુપ્તનાય કે/વાક
 અનિષ્ટ અગો મચી ગયા નથી, પણ તે અગોનો વિરોધ
 આત્મલુપ્તના જ આછો તથા થયો વગોનો વિરોધ
 ઉપનિષદોએ જ કયા નથી ર્યો, વેદોને અન્ય વિદ્યા હોનાર
 ઉપનિષદો જ હોને? પણ એ બધી ચર્ચામાં ગતના
 વગતા આપણે તે નખનના દેડ હતિદામ ત ક જ વળીએ

૩

વેદોના ઠાઠને આપણે ઉપનિષદકાળમાં પ્રવળ દરીએ
 હીએ કે તરત આપણને એ મોટામાં મોટો ફગ એ માલૂમ
 પડે છે કે, માલુમની ગોવતુ કદ માલ જગત અને તેના
 નિયતા મળીને આગ જગત અને તેનો પ્રેરક બન્યું છે
 બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો 'વા દેવને હવિ રહે પૃથ્વીએ'
 એ પ્રશ્નને મ ને કાના પ્રેર્યા આ આજ કાલ, મન વગેરે
 દોડે છે' એ પ્રશ્ન મુખ્ય મ થા છે

પણ આ એની નચે આગો આત્મલુપ્ત અને
 આત્મલુપ્તના આની જાય છે નિર્મળ ભક્તિ અને ઉ નામથી
 પાપિપુણ્ય વેદકાળ પછી વજરાગ અને તેમના જટિલ
 વિધિઓમાં પયામ થતો આત્મલુપ્તની રી રીને આ થો તે વિશે
 માત્ર દરપનાઓ જ રૂઢાની ગહે છે એમ તો જગતના
 સકોનોની માથે માથે અથર્વિ ના માગણ, જાણ, નામણ
 અને ઉચ્ચાટન ક્યાથી આર્થા એ પણ એવો જ પ્રશ્ન છે
 વિદ્વાનો એની દરપના કરે છે કે વેદોમાં આયોને બીજી

છે અથવા મમાધિમાર્ગ તે તેમને મળ્યા પો શી રીતે કળીશૂત થશે તેનું ગાળો અથ ૧૨ હે છે

આના માથે પાંચ શ્રી કટનાં નમણ્યાબ્રણ
અનુપપાદા રમ નિચારી અન્યથા તકારે માર્ગ કહ્યું છે
તે અન્યથા પ્ર ૧૨ સ્ત્રી અથ ૧૨ નિવે ન કરે છે ત્યાં
પછી યવ ય મહિત્રાનો મોષ કરી યથાર્થ માર્ગ
નિર્વાહ કરી થી મર્જાપણુ દા નદિ જ મ ને દિ,
મરના ને નદિ દુ બ દળ નદિ એવો નિર્વાહ ઉપ રૂપ
આમલ કહી અનુક્રમે ઉપનમ ન્યાણુ — આત્માથ
માધ્યા ૭ ન લક્ષમા ખી વાન અરુપ થ' છે

આમ એક માણુ સત્જનાતમા મોક્ષાર્થ પ્રતિપાદિત
કયા છે અને માણુ બાણુ તે જામનમા ખીંગ વાદીએ
પોતપોતાની વિન્ન વિન્ન મતિ — રૂચિ અનુગાર જે વાદો
માધે છે તેનું વર્ણન કર્યું છે તમા મોક્ષાર્થ નિરૂપતા અથમા
આત્મા તમા વાદીએનો મેળો — મમવસગળ — શા મારે
એ હા જી નોખો દશે તેવો પ્રશ્ન કાચ અત્યારે આપણને
હોમો થાય પરંતુ મહાવીર રામીના જમાના તરફ સહેજ
દષ્ટિ કરીએ અને તે નમને નિચા અને આચારની
અજાણતાએ જે ધમસાણુ મથાવી મૂક્યું હતું તે જોએ તો
તરત દેખાઈ આવશે કે મહાવીર આમીનો મુખ્ય પ્રયત્ન જ
તે અગજડતા અને તેને પછિામે બાપેની ઘેર દિમામાથી
તરતજાન ધર્મ અને મમજને બચાવી લેવાનો હતો
મામાન્ય રીતે જૈન તેમજ મૌદ્ધ ધમેને દિદુધર્મ મામેના
બાવારૂપે વર્ણવવામાં આવે પરંતુ તે વાત સાચી નથી
તેમજે કોઈની મામે બડ હિબુ નથી હા ચારે બાણુ

ચોમાચીની વનસ્પતિની પેઠે રૂઢી નીચેના અનેક વાદો મામે
હુમયો રી, તેમણે તેમનો ઉચ્છેદ કરી નાખ્યો છે ખરો.
અનન્ત તેમના તે મપાટામાથી આત્મલુધર્મનાય કેટલાક
અનિષ્ટ અગો બચી ગયા નથી પણ તે અગોનો વિરોધ
આત્મલુધર્મમા જ આછા નથી થયો વસોનો વિરોધ
ઉપનિષદોમા જ જ્યા નથી ર્યો? વેદોને અપગ રિદ્ધા ઠેરના
ઉપનિષદો જ કે ને? પરંતુ એ બધી ચર્ચામા ગતગા
ગતના આપણે તે વખતના દૃક ઇતિહાસ ત ક જ વળીએ

૩

વેદાગ્રાંથો આપણે ઉપનિષદગ્રાંથમા પ્રવચ કરીએ
છીએ કે તરત આપણને આ મોટામા મેળો ફર એ માલુમ
પડે ? માલમની ગોધન નદ, માલ જગત અને તેના
નિયતા મગીને આત્મ જગત અને તેનો પ્રેરક મન્ધુ છે
બીજા શબ્દોમા દહીએ નો કના વને હરિ રહે દહીએ
એ પ્રમને મળે કેના પ્રેર્યા આ આખ, કાલ, મન વગેરે
દોડે છે એ પ્રશ્ન મુખ્ય બ મા છે

પરંતુ આ મેની વચ્ચે આમો આત્મલુધર્મ અને
આ વ્યવસ્થાગ્રાંથોની જગત કે નિમળ જામિત અને ઉનામધી
પરિપ્રણુ વેદાગ્રાંથ પડી ચત્તવામ અને તેમના જટિલ
વિધિઓમા પરાત્ર થનો આત્મલુધર્મ શી રીતે આયો તે વિષે
માન દરખનાઓ જ ગગની ગદ્ડ છે એમ તો જગે ના
મુન્નોની માથે સારે અર્થવિના માગણ, જાણ, નમણ
અને ઉચ્ચાટન કરાથી આત્મ એ પણ એવો જ પ્રશ્ન કે
વિદાનો એવી રૂપના રી છે કે વેદોમા આયોને બીજી

જાતિઓ માથે થયેના વિરોધના જે ઉત્તરે મો દેકે તે મળી આવે છે તે ઉપરથી એવું સ્પષ્ટ થાય છે કે, બીજી જાતિઓ માથેના સમર્ગ અને તેને ગળા જાળી થયેલી પશ્ચિમનિતુ એ પરિણામ હોતું જોઈએ સાદાપુત્ર થોમા સર્વત્ર આપણને એક જ વસ્તુ તીવ્રતા અને મનોહતા માથે વા વાગ જી થતી માલુમ પડે છે અને ત એ કે અસુરાના યજ્ઞો અસુરોના વિધિઓ અને અસુરોની ક્રિયાઓને બદલે દેવોના યજ્ઞો દેવોના વિધિઓ અને દેવોની ક્રિયાઓ મધ્ય પવી તે અસુરો મીંગા મર્ધ નદિ પાજ આરોના જેવા જ પ્રજાપતિના પુત્રો કે જેઓ આયોની પહુના આધાવત મા આરીને વસેના હશે તે જ હોના જાઈએ એવી વિચારો થવાના ર છે તે અસુરોની મેલી વિદ્યાઓ અને તેની જ મેરી ક્રિયાઓએ આર્ય પ્રજાના મોટા ભાગને આ પવાની શક્યાન રી હો તે રખતે સાદાપુત્રના નેતાઓને તેના જ પ તુ મર્ધક ગુ સાવનો કાર્ત્ત્વ ગુહ બાવનાઓ અને કાર્ત્ત્વ ગુહ ઉશો વાળા વિધિઓ પ્રચલિત રી આર્યપ્રજાની મનર્ગજનિત અરોગનિ શાખા પ્રચલ ના પાચો હમ આમ નરા જવા તેમન પોતાનું મારું એવું થપ્તુ ડોનું પ પુ હમે અને હનડુ પપ્તુ સ્ત્રી ગુપ્ત પપ્તુ હમે અથવા નવુ ગુપ્તુ પુ પપ્તુ હા તથા માથે માથે મમાજની વ્યક્તિઓની ધર્મ પાત્રી

ખીન્દુ જોવા વિચારવાનું જ ડોડી દે એની રમ્મુસ્થિતિ રીખી
યવા માટે તેવો પ જનિમ રર્ષજનો કે મમર્ગનો વિન્દ
કાળ દર્શવા જ નેઈ મે

પરંતુ એ બધું જ્યાં સુધી આખી પ્રજા કોઈ ડોડીની
સ્થિતિમાથી પચાગ થતી હોય ત્યાં સુધી જ ચાલે જેમ જેમ
નરી વસ્તુસ્થિતિ મહત્તર બનતી જાય અને પ્રજા તે મુજબ
ગોસ્વાર્થ નથ તેમ તેમ મનુષ્યજીવનના સ્વભાવિદ પ્રતો
પોતાનો જવાબ બમણા જોગવી માગવા માટે જ અને
મમાજબુગીણોએ ગવેન મમાજવમના ત્રદાયુક્ત પાલનમા
જ મનુષ્યજીવનની કૃતિકર્તાવ્યના દખાતી બધ થાય

પરિણામે આરપરક સુમમા નોકો યન અને મમાજને
(અથવા તે મનેને એ ત્રિન કનાગ એક રાખ્દ અમિ ને)
છોડી એકાન જ નામા નહં જિમના અને નપન્નાનુ હવન
માગના જતા માલુમ પડે છે એ મધુ બ્રાહ્મણ યુગના
દર્મજાનમાથી ત્રાલાનિક ગીતે નીજી આરતુ હોય એમ લાગતુ
નથી જ્યાં સુધી માણસને પ્રચલિત વિવાહોમા અશ્રદ્ધા પે
ન થાય અથવા તેમનાથી મધાના વલ્લયથી કૃનકૃત્યના પ્રાપ્ત
થતી ન લાગે ત્યાં સુધી માણસ અમિહાત્ર ડોડી અરપ્યમા
ન જાય અને એક વાગ એમ બનવા માડ્યુ એટલે પડી
ત્યાં આત્રમ ંગેરેની વ્યરગ્યાથી તે રમ્મુસ્થિતિને અમુક
અરો મીઝારી લઈ, તેની ગતિ થોડો રખત બને ધીમો કરી
સદાય પરતુ અતે અધૂર હ લા યગારિધિઓ ડોડી ત્યા
વિના ન રહ

પરિણામે ઉપનિષદ્ગ્રંથમા આપણને આ યજ્ઞવિધિઓ
અને 'પુત્રમય નથા રિતમય લા-જીવનના ચોખ્ખો વિગધ

થતો દે માય છે યશવિધિઓ 'અદ્દ હોડીઓ' હરે છે અને વડો અરાર વિદ્યા' બની જાય છે, અને "પુત્ર વગેરે આ વાડનું અમારે શુ ઝામ છે, અમારે તો 'અમર'લોક જોઈએ છે ' એવી જૂઝ ચારે બાલુ ઝરે છે

ઉપનિષદયુગની મુખ્ય ગોષ્ઠ એવું કાર્ધ જાણવાની છે કે જે જાણવાથી બધું જાણી જાય એન વિજ્ઞાતેન સર્વ વિજ્ઞાત મવતિ (મુ ૧ ૧ ૩) ને રખતના જિજ્ઞાસુઓ પૂછે છે કે, એવી કઈ વસ્તુ છે કે 'જેમાથી આ બધું ઉત્પન્ન થાય છે જેને આરાર ટકી રહે છે તથા જેમા પાછું મમાઈ જાય છે (જા ૩ ૧૪ ૧) તેમને એવું પદ જોઈએ છે કે જે પાપગદિત, જરાગદિત, મૃત્યુરદિત, શોઠગદિત સુધા દિત તૃષાગદિત, મત્યકામ તથા સત્યમંદન હોય અને જેને જાણવાથી મર્વ લોકો અને નર્વ કામો પ્રાપ્ત થાય (જા અ ૮ ખ ૭ ૧૨-૧૫) જેને જાણવાથી શોકમાત્રને તરી જવાય (જા અ ૭ ખ ૧ ૩)

ઉપનિષદોમા આપણે પાનેપાને સ્ત્રી અને પુરુષ રાજા અને રક, સાધુ અને શ્રદ્ર એમ બધાંને એ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરા એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે કે એક યાત્રી પાસેથી બીજા યાત્રી પાસે દેકતા જોઈએ છીએ કાર્ધ એકાદ તત્ત્વના સાક્ષાત્કાર માટે કે એમા મૂઝવણના ઉકેલ માટે શુરુ રહે તે પ્રમાણે પચીસ પચીસ વર્ષ તપશ્ચર્યા કરવી, કે તેના ઘરમા તેના બધાં ગામાન્ય ઝામો કરતા રહેવું અને તેને અતે પણુ બવી મુસ્કેલીઓનો અત ન આવતા શુરુ પાસે ફરી બીજા પચીસ વર્ષની તપશ્ચર્યા પામવી — એવા અનેક દાખવાઓ

આપણને ઉપનિષદોમા મળે છે નચિકેતા જેવા કુમારે પણ મૃત્યુના મુખમા ઊભા ઊભાચ એ જ પ્રશ્નનો નિવેડો લાવવાની ઇંતેઝરી દાખવા ન્હા હોય છે

પરિણામે, 'તે મૂળતત્ત્વ શુ છે' એ પ્રશ્નના સેડો બિન્ન બિન્ન જગાએ ઉપનિષદોમા આપણને મળે છે કાર્ધએ તે શોધ ભૌતિક ક્ષેત્રોમાં ચલાવી હોય છે, તો કાર્ધએ માનસિક ક્ષેત્રમા પગલુ અતિ સર્વને અમૃત' જોઈએ છીએ અને તે બધી શોધો તે કસોટીએ કમાય છે તેથી કાર્ધ એના તત્ત્વ શોધી કાઢી અટકી પડનારો શોધક પોતાનું તત્ત્વ હલુ અધૂરુ કે એવુ લાગતાં, ખીજા જાણકાર પાસે નિના આડ નરે, નમ્રનાથી અને શ્રદ્ધાથી કોઢી જાય છે

ઉપનિષદોમા થયેલી એ જુદી જુદી શોધો અને નિષ્કર્ષોનું વૈનિષ્ઠ્ય જોતાં નવાઈ પામી જનાય છે કેટલાક પાશ્વીને જગતનુ મૂળકારણ માને છે (મૃદ ૫ ૫ ૧), કેટલાક વાયુને (જા ૪ ૩ ૧-૨) કેટલાક આકાશને (જા ૧ ૬ ૧), કેટલાક પ્રાણને (જા ૪ ૩ ૩), કેટલાક અમતને (તૈ ૨ ૧), કેટલાક મૃત્યુને (મુ ૧ ૨ ૧-૨), કેટલાક અડને (જા ૩ ૧૯ ૧-૩) કેટલાક મતને (જા ૬ ૨ ૧-૪), કેટલાક પ્રજ્વલિતને (પ્ર ૧ ૩-૧૩) કેટલાક આત્માને (જુ ૧ ૪ ૧-૪), કેટલાક અમૂર્ત પુરુષને (મું ૨ ૧ ૨-૬), તો કેટલાક ઈશ્વરને (શ્વે ૩ ૨) મર્વનું કારણ માને છે

માનસિક ક્ષેત્રમા પણ તેમણે જુદા જુદા મુદ્દાઓ ઉઠાવેલા આપણે જોઈએ છીએ મરણ બાદ મનુષ્યનું શુ

ચાલ છે તે પ્રતિ પશુ તેમજુ ધ્યાન મેચુ છે એટલુ જ નહિ
પશુ તે જાનને જ મરતો જ્ઞાન માનવામા આવ્યુ છે
(૭૧ ૫ ૩૧ ૪) ૬(૧ ૧ ૨૦-૨૬) સ્વભાવસ્થા અને
સુપ્રભિ અવસ્થાની ચર્ચા પણ નેહુ જ અગત્યનુ સ્થાન
ભોગવે છે જીવનુ સ્થાન શરીરમા ક્યા તેમ છે તેનો પણ
વિચાર થયો છે (તે ૧ ૬ ૧-૨) શરીરને ચનાવનાર
કાષ્ટ કે તેમજ દુઃખો કોના ઉપર આધાર રાખે છે તેની
પણ ચર્ચા છે (મૈ ૨ ૩-૪) જીવાત્માનુ કે કેટલુ છે તે
વિશે પણ ચર્ચા છે (મુદ ૫ ૬ ૧ ૨ ૨ ૨ ૧૨, ડા
પ. ૧૮ ૧) આત્માની ગતિ, સ્વપ્ન અને સુષુપ્ત ઉપગત
ચોથી દુષ્કારમાનુ પણ વર્ણન છે અને અને આત્મામા
મમત્ત્વ વિશ્વ મમાયુ છે આત્મા એ જ સમસ્ત જગતનુ મૂળ
તેમજ અધિષ્ઠાત છે અને તેના મિત્રાચ મીઠુ કાઈ નથી
એવો માધાના પણ ઉપસ્થિત કરામા આ ૧ છે

પુનર્જન્મના શિક્ષાત્મકી પણ મારી ચર્ચા થયેલી છે
અને દેશવાન પિતૃવાન વચ્ચે માગે તેમજ પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત
ન થાય તેવી મુક્ત સ્થિતિનું વર્ણન અને તેને પ્રાપ્ત કે વાના
ઉપાયો પણ ચર્ચાના છે મ્મનો નિષ્કમ પણ નિશ્ચિત
સ્વરૂપમા આપણને માલુમ પડે છે તેમજ મુક્તિ માટે
મમાજમા રહી મ્મ ક્યા રવા કે ગણુ છોડી વનમા જઈ
અધ્યાત્મમોક્ષપતાયજુ જ ગટેવુ તેની પણ ચર્ચા છે (૧૬
૪ ૪ ૨૨ ઈશ ૨) મારુ કે નગ્નું કરવુ અથવા ન કરવુ
એ મનુષ્યના હાથની ચાલ છે (મૈ ૨-૧ મુક્તિ
૨ ૫-૬ ભદ્ર ૮ ૪ ૫) કે પ્રાપ્તી તો અવશ્ય છે
(ગૌ ૫-૬) એ પ્રશ્ન પણ ચર્ચાનો છે

૪

આમ વિનિધ રીતે મનુષ્યજીવનને લગતી અતિમ પ્રશ્નો
 છેડાના સર થતા અને તે પ્રશ્નોનું નિગૂઢરણ જૂના રાષ્ટ્રો કે
 વિધિઓમા શોધવાને બે સ્વપ્રયત્ને આત્મચિંતન અને
 અધ્યાત્મયોગથી યોજનાનું છે એવા હાવ પે । થવો, એ
 નરનગાનની દૃષ્ટિએ અત્યંત આવશ્યક હોના છતાં તેમાં
 તત્ત્વજ્ઞાન તેમજ આચાર બંનેને માટે ભારે જોડામોડેલા
 ૮ એ સહેજે મમળ સકાય તેનું છ જગજી કે યજ્ઞગાનના
 વિધિઓની ખામતમા તો જે ફળ માટે તે કુવ્રામા આવતા,
 તે ફળ જો અંહિ હોય તો તેની પ્રાપ્તિ કે અપ્રાપ્તિથી
 પ્રત્યક્ષ પુગવો નજર મામે ગ્રહેતો એટલે મમે તેવી ઉદાગ
 કલ્પના ને બાબતમા ન ચાલી શકે તે જ પ્રમાણે વ્રદ્ધાથી
 અમુક પ્રાચીન ગ્રંથોને જ અનુમગનાનું હોય, ત્યાં જો કે તેવો
 ગર્ભ પ્રત્યક્ષ પુગવો મળવો શક્ય ન હોય તો પણ, તે
 ગ્રંથો પોતાના જેવા માણસોથી સૈમ્યોથી તપામાતા
 આવ્યા છે એનું સમાધાન ગ્રહેતું પશુ આત્મજ્ઞાન એની
 વસ્તુ છે કે, તેનો એવો કાર્ષ ખામ બાલ પુગવો ન મળી
 શકે કાણુ રાનીઓ પોતે જ તેને મન અને વાણીથી
 પગ કરાવે છે એટલે અમુક માણમે માત્રુ જ્ઞાન
 પ્રાપ્ત કર્યું છે કે નહિ તેની કમોડી આમાન્ય માણસ માટે
 એટલી જ રહેતી કે તે માણુમ નન્યાસી છે, આત્મચિંતનને
 આવશ્યક એવી કઠોર તપશ્ચર્યાઓ કરતો આવ્યો છે તથા
 તેના પુષ્કળ અનુયાયીઓ છે એટલે પરિણામે, ગમે તેવા
 બિનજવાબદાર કે ધૂર્ત લોકો માટે ગમે તેવા સિદ્ધાંતો
 અને ગમે તેવા પથો આપવાનો માર્ગ ખુલેનો થઈ

ગણાવવામા આવી છે તે ઉપ થી ચોખ્ખુ માલુમ પડી આવે છે કે તે અખ્યા પોતા ૧ મિહાતાથી વિરુદ્ધ કેળવા પ્રાપ્તિ વાદો હાર્ષ સકે એમ ગણીને કુણામરથી ઉગાથી કાળી છે પરંતુ તે ઉપ થી ત ગણનાના મત સામે અનંતિદા મિક માનવાની જરૂર નથી કામ્યુ કે બને ગણુન આમા અમુ વાદો અને સાદીઓના નામ નવી વિગતામા મળતા આવે છે, એટલે તમને તા અનિવાર્ય માનવા જોઈએ

(૨) જેલ અને બાદ ગણનાઓને ટેકા આપે એવી કેળવીક માહિતી સ્વના મત ઉપર (૧ ૨ ૬ ૧) મનાયછી ઉપરિષ્ઠ (૬ ૧૪ ૬ ૨૦ ૭ ૮) માહુકય કારિકા (૧ ૭ ૬ ૪ ૨૦ ૮) વગેરે માલુમ મધોમા મળી આવે છે આ મધોમા મત સ્વભાવ નિરતિ પદ-૭ મહાનૂતો, પુરુષ હમ્મ વગેરેને મૂળતરવ માનનાગ સાદાનુ વણુન કે ખડન છે ઉપગત વધિત ન નામના માખ્ય મયના રિયોનું વર્ણન પચગતોની અધિકૃત્ય મનિનામા મળી છે

૨૦૫) વગેરે અથોમા મળી આવે છે સ્વતાશ્વતર ઉપનિષદમા (૧ ૨ ૪, ૬ ૧૪ ૧૬) તેનું ખડન કરેલું છે ઉપગત પછીના ૧૧૧ અથોમા (૧ ૨૪૫), અશ્વધોપના મૌ ગનદ ડાયમા (૧૬ ૧૭) તથા માખ્યમુતમા (૧ ૧૭) તેનું ખડન છે પરંતુ મહાનીર નેમજ છુદે તે વાતનો નામ દર્શને ઉત્તેજ્ય કયો નથી, કે ખડન કર્યું નથી શીના આર્યે આચાર્યગમ્યતી રીતમા ઈશ્વરવા, આત્મવાદ, નિરતિવાદ સ્વભાવવાદ અને યદ્યદાવાતની માથે યાવવાને અક્રિયાવા મા મમાની દોષો કે ડાગણ તે વાદ પણ મધ્ય - મેગ, મુખ્ય ખડગેનું કાગળ માનને જ માનતો તેઈ એક પ્રકારનો અક્રિયાવાદ જ છે અક્રિયાવાદ એટલે કર્મોની જવાબારી તેમજ ફળમાં ન માનનારો તા.

ઈશ્વરવાદ આત્મવાદ પુરુષવાદ વગેરે વાતો ઉપનિષદોમા મુખ્યમિદ્ધ છે તે તાદોને અક્રિયાવાતમા મમાવનાનું કારણ એ વાગે છે, કાશી ૨-૬ વગેરમા આવેના એક વાક્ય કાર્યત્તિ, એક બ્રહ્મ કાર્યત્તિ, ઈશ્વર માણ્યમ પાસે માગ કર્મ કરાવે છે, તથા ખોટા કરાવે છે' વગેર મિદ્ધાનો તેમજ આત્મા નિષ્ક્રિય છે તેને પાપપુણ્યનો લેપ થતો નથી વગેરે મિદ્ધાનો છે-લી દેદે લઈ જવામા આવે તો અક્રિયાવા જ આવીને બોલે રહે છે

માખ્ય મિદ્ધાતમા પણ પ્રકૃતિને જ બધી ક્રિયાનું મૂળ માનેલી છે અને પુરુષને નિર્મુખ્ય તથા નિર્નેપ માનેતો છે, એટલે તેની વિકૃતિમાથી પણ અક્રિયાવાદ પ્રાપ્ત થાય છે

ગણનામાં આવી છે તે ઉપરથી ચોખ્ખુ માલુમ પડી આવે છે કે, તે મધ્યા પોતાના મિદ્ધાતોથી વિરુદ્ધ કેટલા પ્રાણના વાદો દ્વાર્ધ સકે એમ જણીને ગુણાકારથી ઉપગતી કાટેરી ૬ પગતુ ને ઉપરથી તે ગધુનાના નધા વાંને અતિદામિ માનવાની જરૂર નથી કાણુ કે બને ગણનાઓમાં અમુ વાંને અને સાદીઓના નામ બધી વિગતોમાં મળતા આવે છે, એટલે તમને તો અતિદામિ માનના જોઈએ

(૨) જન અને મોદ્દ ગણનાઓને ટેકા આપે એવી કેટલીક માહિતી પંચતાશ્વનર ઉપનિષ (૧ : ૧) મૈત્રાયણી ઉપનિષ (૬ : ૧૪ ૬ : ૨૦ ૭ : ૮) માંદૂકન ગ્રંથ (૧ : ૭ ૬ : ૨૦ ૮) વગેરે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમાં મળી આવે છે આ ગ્રંથોમાં જન સ્વભાવ નિરતિ ચદનજા, મહાજૂનો, પુરુષ ઇશ્વર વગેરે મૂળતરુ માનનાગ સાંમેતુ વર્ણન કે ખડન છે ઉપગત ષષ્ટિત્ર નામના માખ્ય ગ્રંથના રિપયેતુ વર્ણન પચગરોની અદિર્ણખ્ય મહિતામાં મળી આવે છે તેમાં માખ્યથી બિન્ન એવા ૨૨ તત્ત્વો એગેરે કે જ્ઞાતિતુ વર્ણન છે તે આ પ્રમાણે

મહાતત્ત્વ, પુરુષતત્ત્વ, સક્રિતતત્ત્વ, નિરતિતત્ત્વ, કાનતત્ત્વ
૩ ગુણતત્ત્વો અક્ષરતત્ત્વ પ્રાણતત્ત્વ, જૂતતત્ત્વ, સામિ (૧)
તત્ત્વ ૪ જ્ઞાનતત્ત્વો, ૫ ક્રિયાતત્ત્વો, ૫ માત્રાતત્ત્વો,
૫ જૂતતત્ત્વો

એ ત્રણે પ્રાણ સ્થિતોમાં વલ્લવિના જુદા જુદા વાગેમાંથી કાનવાદ અથર્વવેદ (૧૬ : ૫૩ : ૪) જોટનો જૂનો છે અને તેનું નિસ્તૂન વર્ણન મહાજ્ઞાન (શાંતિપર્વ ૨૨૩-

૨૦૫) ૪ગેરે અથોમા મળી આવે છે શ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદમા (૧ ૨ ૪, ૬ ૧૪ ૧૬) તેનું ખડન ડરેલું છે ઉપગત પછીના જાત અથોમા (૧ ૨૪૫), અશ્વધોપના મૌહગત ૮ ડાબમા (૧૬ ૧૭) તથા માખ્યસૂત્રમા (૧ ૧૨) તેનું ખડન છે પશુ મહાવીર તેમજ શુદ્ધ તે નાદનો નામ દર્શને ઉપેક્ષ કયો નથી, કે ખડન વર્ણુ નથી શીનાનાચાર્યે આચારગમત્રની ગીનામા ઈશ્વરવાદ, આત્મવાદ, નિવૃત્તિવાદ સ્વભાવવાદ અને યન્મહાનાદની સાથે જાનનાદને અક્રિયાવાદમા મમારી દીધો છે, ડાગણુ તે વાદ પણ નધ - મોક્ષ, મુમુક્ષુ ખ ૪ગેરેનું ડાગણુ જાનને જ માનતો દોર્લ એ- પ્રકારનો અક્રિયાવાદ જ છે અક્રિયાવાદ એટલે કર્મોની જવાબદારી તેમજ ફળમા ન માનનારો ના

ઈશ્વરગ આત્મવાદ, પુપવાદ વગેર વાદો ઉપનિષદોમા મુપ્રસિદ્ધ છે તે નાદોને અક્રિયાવાદમા સમાવવાનું ડાગણુ એ લાગે છે કે, કૌશી ૦ ૩-૬ વગેરમા આવેના એવ મુષ્ટુ કારયતિ, એવ અક્ષાપુ કારયતિ ' ઈશ્વર માણુસ પાસે મારા કમ ડગાત્રે છે, તથા ખોટા કગાવે છે ' વગેર મિદ્ધાનો તેમજ આત્મા નિષ્ક્રિય છે તેને પાપપુણ્યનો લેપ થતો નથી ૪ગેરે મિદ્ધાતો ડેલ્લી દદે લઈ જવામા આવે, તો અક્રિયાવાદ જ આવીને ડાબો રહે છે

માખ્ય સિદ્ધાંતમા પણ પ્રકૃતિને જ બધી ક્રિયાનું મૂળ માનેલી છે અને પુરુષને નિમુર્ણ તથા નિવેષ માનેલો છે, એટલે તેની વિદ્વતિમાથી પણ અક્રિયાવાદ પ્રાપ્ત થાય છે

પરમહાસૂતોમા જ માનનાગ તથા આત્મા કે પરલો માં ન માનનારા ભૂતવાદીઓ દેખીતા જ અક્રિયાવાદીઓ છે

સ્વભાવ નિયતિ અને યદ્યદ્વાવાદીઓનું પણ તેમજ છે

અક્રિયાવાદીઓ ઉપગત મહારીઝ લાવાન ક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદીનો ઉલ્લેખ કરે છે જો તેમજ બોદો બને ક્રિયાવાદીઓ જ છે પરંતુ તેઓમા ક્રિયાની બાબતમા જ અમુક મતભે છે તેનું તથા વિનયવાદીનું વર્ણન આગળ યામ્ય રીતે કરેલું છે અજ્ઞાનવાદીઓના મિદ્ધાતનું વર્ણન સજન મેલગીપુતના વર્ણનમા આવી ગય છે એટલે હવે જોન તેમજ બાદ પ્રથેમા મોટે જાએ સમકાલીન એવા જે ફરવા પ્રસિદ્ધ વાદીઓનો ઉલ્લેખ મળે છે તેમનું જ વર્ણન અહીં ઉતારીએ કારણ કે માત્ર વાદના ઉલ્લેખ કરતા અતિહાસિક વ્યક્તિ રૂપે પ્રસિદ્ધ વાદીની હકીકત વધુ પ્રામાણિક ગણાય

૫

હવે જોન મહાવીર અને સુધ બાદ રૂરતા નીચેના પાંચ આચાર્યો તે મમયે અત્યંત પ્રસિદ્ધ હતા તેમના નામ આ પ્રમાણે છે

- (૧) પૂર્ણ કસ્મય (પૂર્ણ કારમય)
- (૨) પુષ્પ કસ્માયન (દુકુલ કાત્યાયન)
- (૩) અજિત કેસકમ્બલી (અજિત કેશવ મલી)
- (૪) મધ્વજિ ગોસાલ (મધ્વજિ ગોમાલ)
- (૫) મજ્જ બેલકીપુત

માદ્ અથોમા તેમના મિદ્ધાતોનું જે નર્ણી ૧ મળે છે તે અહીં ઉતારવામા આવ્યું છે સુત્રકૃતાંગમા નામ દીધા વિના તેમના જ મિદ્ધાતોનો ઉલ્લેખ થયેલો છે એ વાચક નગ્ન જોઈ શકશે

૧ પૂરણકચ્છપ તેનો મિદ્ધાત આ પ્રમાણે વર્ણવવામા આવ્યો છે

“કાર્ધએ કાર્ધ ડ્યું હોય અથવા કગવ્યુ હોય, કાપ્યુ હોય અથવા કપાન્યુ હોય, ત્રામ આપ્યો હોય અથવા અપા યો હોય પોતે મો યો હોય પોતાને ત્રામ યયે હોય અથવા ખીજને અપાવ્યો હોય, પોતે ખીન્યો હોય અથવા ખીજને ખીવરાવ્યો હોય પ્રાણીનો વધ કયો હોય ચોરી કરી હોય ધગ દાડક હોય ધાડ પાડી હોય, એગદ ધગમાવી કાર્ધ ચોર્યું હોય અથવા વાટમા લૂટ કરી હોય અથવા વ્યભિચાર કર્યો હોય, ૨ જુદુ બો યો હોય, તો પણ તેને પાપ લાગતુ નથી તીલણ ધાગવાળા સસ્ત્રથી જો કાર્ધ પૃથ્વી ઉપર માંમની એક હાથ અથવા ઢગવે ૩, તો તેમાં મુદ્દન પાપ નથી ગગા નદી ॥ તિલણ તીર ઉપર જઈ કાર્ધ માગમારી કરે, કાપે અથવા કપાવ ૪ નામ આપે અથવા અપાવે તો પણ તેમાં મુદ્દન પાપ લાગતુ નથી અથવા ગગા નદીના ઉત્તર કિનારા ઉપર જઈ કાર્ધ દાન દે અથવા દેવગરે, યન કરે અથવા કગવે, તો તેથી જરા પણ પુણ્ય થતુ નથી દાન ધર્મ, મયમ મત્ય ભાષણ એ બધાથી કાર્ધ જ પુણ્ય થતુ નથી એમાં જરા પણ પુણ્ય નથી ” ૧

૧ આ તેમજ હવે પછી મૂદ્ધા ખીજ વાદીઓના મિદ્ધાતોના ઉતારા અધ્યાપક ધર્માનંદ કોસખીના પુરાણત્વ પુ ૨ મા પ્રસિદ્ધ થયેલા લેખમાથી લીધા છે

પૂરણ કર્યા પૂર્વ પછર મા મગ્ધ પામ્યો
 એમ મહેવાય છે એન્હો ત અમુક અતે બુદ્ધનો સુમજાવીન જ
 જોવાય સામજ્યાઈલ સુત (દીર્ઘનિઘાય) મા તેના વાલ્ને
 અઢિયાના હેનામા આવ્યો છે સૂત્રકૃતાગ ૧ ૧ ૧ ૧૩
 મા તેના વાલ જ ના જ વાલ આવ છે મીલનાગ તને અકારક
 વા હો છે આત્મા પોતાના મુળ મરપે નિઘિક્ષ હ તથા
 પાપુપ્પયથી પગ છે એના ઉપનિષદના વાદને અતિમ હો
 નઈ જવામા આવ તો આવો જ તાલ આવીને ડોભો
 ગહે બોલ સાહિતમા પૂરણ કરસપને અચેનક' એટલે
 ન ત તપસ્વી તથા મોટા સિધ્ધવૃદ્ધના નાયક અને દેશભગમા
 પ્રમિદ્ધ એવા નીચ જ તરીકે વર્ણવવામા આવ્યો છે

૨ પછર હવ્યાયન તેનો સિદ્ધાત આ પ્રમાણે
 વર્ણવવામા આવે છે

આ જગત સાત પાથોનુ મનેનુ છે અને તે
 પદાથોનો કોઈ પણ રીતથી વિનાગ તથો તે માન પાથો
 કોઈએ કરેમા મ રાવવા અથવા નિર્માણુ ગેલા કે કરાવેના
 તથો તેઓ વધ્ધ દૂટસ્થ અને સ્તબ જેવા અચન છે
 તે તાલતા તથો જ માતા તથો, એક બીજાને ત્રાસદાયક
 થતા તથો કે એક બીજાનુ સુખ કે દુખ અથવા મને
 ઉત્પન્ન કરી શકતા તથો ત સાત પદાર્થો નીચે મુજબ છે
 પૃથ્વી, આપ, તેજ વાયુ સુખ દુખ અને જીવ આ માતને
 મારનાગ મરાનનાર મભગનાર, કહેનાર જાણનાગ
 અથવા વર્ણન કરનાર મર્ષ પણ તથો જે તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર
 વડે કોઈનુ કોત્ર નપે છે તે કોઈનુ પણ જીવિત હરણ
 કરેતો તથો માન આ માત પાથોની વચની જગામા રામ્યોએ
 પ્રવેશ કર્યો એટલુ જ '

પદ્મ કન્ધાચન પદ્મ ભુદનો કર્મ અતે મમ લીન
હતો પ્રજાપતિપદ્મા -મન્વી કાલાચનનો ઉત્તેજ છે કમન્ધી
અને કુદ એ મને શબ્દો એક જ ચારીરિ- ખોડના વાચક
છે ભુદધોય જણાવે છે કે, તે કંઈ પાળી કદી નહોતો પીતો,
મરમ પાણી જ પીતો, તેમજ તેના અનુયાયીઓ પશુ તપસી
જીવન માળનાગ હતા એના વાંતે શાશ્વતવા
અથવા અનૈક્યવાંતેવામાં આવે છે મુનકુનામ ૧ ૧
૧ ૧૫ - ૬ મા વપુવિના રાદને વેણીમાધન મરુઆ
પદ્મ કન્ધાચનના વા તરી જણાવ છે જે કે
તેમા આત્મા માથે છ પાર્થ માનના વાદીનુ વર્ણ છે
ઉપનિષોના, 'આત્માને મારી શકતો નથી કેદી
શકતો નથી (કાળી ૩ ૮ - ૧ ૧ ૨ ૧૮ - ૨૫) એ
મિદાનો જગ- આગળ ભઈ જઈએ એટલે આવો નાં જ
આત્માને જોએ રહે છે

૩ અજીત કેમકણ એનો મિદાત નામિ-
ચારા કે યોદાયતિ મનને જ મળતો આવે છે આવો
વા ૨૫ ૧૫મા ૧૫ને કોઈ અવરોધે અમિત્ત્વમા હોય જ
છે એ વાદને જતનાં પણ કદી શકાય જગતના મૂળ
નાગણ તરીકે જ જૂતો અને તેમની જડ નમિત્ત્વો મિવાય
ખીજી ૧૧ ન અધિકારવુ એ જૂતવા નુ મુખ્ય વક્ષણ દોય છે
એક મામાન્ય વનગમાથી વ્યવસ્થિત દર્શનનુ સ્વરૂપ લેતા
આ વાદને રાગ ન વાગે નૈદિત્ય તો પોતાના અર્થશાસ્ત્રમા
લોડાયત દર્શનને એ અવનત દર્શન તરીકે સ્થાન આપે છે,
જે મમય કામ એ નત્તરો નાનામા નાની એવા વાત વિષે

પણ એકમત ન થઈ શકતા હોય, તેવ સમયે નજાગી તાત્વિક
અર્થાઓમાથી પાછા ફરી, પ્રત્યક્ષ દેખાતા પદાર્થોમા સામાન્ય
શુદ્ધિ મમજી થકે તેની રીત ભૌતિક જીવન જીવાનો ઉપેક્ષ
આપનાગ તીર્થ જગુ સ્થાન પ મેજ

અગ્રતનો સિદ્ધિ આ પ્રમાણે હતો.

‘ ૧૦ યજ્ઞ હોમ વગેરે કાર્મ પશુ નથી સાગ ખોટા કર્મનું ફળ અથવા પાછામ પશુ નથી આ લોક પર્યોક્ષ માતાપિતા કે દેવો નાગકીઓ વગેરે પારલૌકિક યોનિઓ પશુ નથી આ લોક અને પરલોકની જાણી અને જગનર ઓળખી, બીજાને સીખાવનારા, સવરૂપ અને માથે મારે જ જનારા શ્રમણા કે બ્રાહ્મણો આ જગતમાં નથી મનુષ્ય આ જૂતોનો બનેનો છે ત્યારે તે મરે છે ત્યારે તેનામાંથી પૃથ્વી ધાતુ પૃથ્વીમાં આપો ધાતુ પાણીમાં તેજો ધાતુ તેજમાં અને વાયુધાતુ વાયુમાં જઈ મરે છે અને ઇન્દ્રિયો આ આમાં જન્ય છે મરેના માણસને આ પુરુષો શાકીમાં નાખી, ગરનામાં તેના ગુણ ગાતા ગાતા અમગાનમાં લઈ જાય છે ત્યાં જૂખરા રંગના હાડકા પડી રહે છે અને તેણે મરેના યજ્ઞ હોમ અને આહુતિઓ ગખોડીરે બાળી હે છે। દાન (હોમ)ની આ બેવડી મૂર્ખ માણસોએ ગાધી કાઢી છે જે કોઈ આસ્તિત્વના નું પ્રતિપાદન કરે છે, તેનું રહેતું તદ્દન ખોટું અને નમતી બડબડ છે ગાલા અને મૂર્ખ બનેના શરીર ભુદુ પક્ષા પછી ઉચ્છે અને ચિનાશ થાય છે ૨ મરણ પછી તેમનું કાર્મ નયતુ નથી ’

૧ બરાબર આવ્યા જ રાખો સુત્રવાચ ૨. ૬ માં આવે છે

૨ સુરુતાંગ ૧ ૧ ૧૧ - ૨ મા આવા જ સમ્બો છે

અજીન વાળનો બનાવેનો કામળા જ ઝોડનો તેથી તે
કેશ મલી ઢહેવાનો બૌદ્ધ યથોમા તેના વાદને ઉઠેદવાદ
કલો છે

૪ મહાપ્રલિ ગોસાલ આ એ- તે મમયની ધ્રાન
એએ તેવી વ્યક્તિ છે તે આજીવિક સપ્રત્યયનો ત્રીજો અને
છે નો તીર્થંકર કહેવાય છે વિરાધીઓએ તેનું જે રીતે
નર્મન કર્યું છે, તે રીતે જોતા તેવો માપુમ સી રીતે પોતાનો
પથ દેવાની રીતે એ જ નર્મન લાગે છે ગામ્બુ કે તેના
મિદ્ધાત પ્રમાણે માણુમમા મારુ અથવા ખોદું વાઈ જ
ડગ્વાનું બળ, વીર્ય પુરુષમર કે પરાક્રમ જ નથી
ઉપામ-વ્તાસૂત્રમા તે ગોમાવના અનુયાયી એક કુભારને
ભગવાન મહાવીર માત્ર એટલી જ દલીલ રીતે મમજવી
દીધો છે કે જો માણુમમા વ્યુ જ ડગ્વાનું બળ, વીર્ય
ધત્યાદિ ન હોય તો કોઈ માણુમ આવી આ તારા
વામણ ચોરી જાય કે ભાગી નાખે અથવા આ તારી પ્રિય
સ્ત્રી માથે બળિયાર જે તો તારે તેની સાથે જનકવા ન
એમવું કા હા તારે મતે માપુમમા ચોગી ડગ્વાનું,
બળિયાર ડગ્વાનું કે કાઈ પણ ડગ્વાનું બળ જ નથી।

અને છતાં અશોભ રાગના શિનાલેખોમા તથા વખત
આજીવિક સપ્રત્યયનો માનપૂર્ણ ઉત્તેજ ડગ્વામા આવ્યો
છે તથા તેના પોતે વ્યગ્ધે તેમને માટે રહેવાની સુદ્ધાઓ
જેટ આપી છે વિરાધીઓ પણ એટલું તો જાણ કરે છે
કે, તે લોખે અચેત- (નગ્નાવગ્યામા નેનાગ) તપસ્વીઓ
હતા, સર્વ વસ્તુઓમાં જીવ રહ્યો છે માટે તેમને ધર્મ
ન થાય એવી રીતે આનુ એમ માનતા, તથા સામાન્ય

પણ એમત ન થઈ શકતા હોય, તેવ સમયે નજામી તાત્વિક
ચચાઓમાથી પાછા ફરી પ્રત્યક્ષ દેખાતા પદાર્થોમા સામાન્ય
બુદ્ધિ મમજી શકે તેવી રીત બૌતિક જીવન જીવવાનો ઉપદેશ
આપનાર તીર્થ કર્તુ સ્થાન પામે જ

અજીતનો સિક્કાત આ પ્રમાણે હતો

હાન યત હોમ વગેરે માર્ગ પણ નથી સાગ જોતા
કર્મનુ ફળ અથવા પરિણામ પણ નથી આ લોક પર્યોક્ષ
માતાપિતા કે દેવા નાગમેઓ વગેરે પારલૌકિક યોનિઓ
પણ નથી આ લોક અને પરલોકો ને જાણી અને બગાડ
ઓગામી, બીજાને શીખાવના । સવત અત માયે માર્ગે જ
જનારા શ્રમણા કે બ્રાહ્મણો આ જગતમા નથી મનુષ્ય ચાર
જૂતોનો બનતો છે જ્યારે તે મરે છે ત્યારે તેનામાંથી
પૃથ્વી ધાતુ પૃથ્વીમાં આપો ધાતુ પાણીમા તેજો ધાતુ
તેજમા અને વાયુધાતુ વાયુમા જઈ મરે છે અને હિન્દિયો
આ ।રામા વ્રત્ય ॥ મરેના માણસને ચાર પુરુષો માંડીમા
નાખી ગગનામા તેના મુલ્ય ગાતા ગાતા અમશાનમા લઈ
વ્રત્ય છે ત્યાં જૂખગ રમતા હાડ ૧ પડી ગહે છે ૧ અને તેલો
ડરના યત હોમ અને આહુતિઓ રાખોડીરૂપે બાકી રહે
છે ૧ હાન (હોમ)ની આ બેવફરી મૂર્ખ માણસોએ શોધી
લાવી છે જે વર્ષ આરિત વાફનુ પ્રતિષ્ઠા ન કરે છે તેનુ
વહેલુ તદ્દન મોટું અને નામી બડબડ છે ગણા અને મૂર્ખ
બનેનો સરીર જુદુ પજા પછી ઉન્નતે અને વિનાશ થાય
છે ૨ મરણ પછી તેમનુ વર્ષ નયનુ નથી ”

૧ બગાડર આવ્યા જ રાજ ૧ સુત્રરૂત્તમ ૨ ૯ મા આવે છે

૨ સુત્રરૂત્તમ ૧ ૧ ૧૧ - ૨ મા આવ્યા જ રાખો ॥

અજીન વાગનો બનાવેલો કામનો જ ઓઢતો તેથી તે કેશબલી ડટેવાતો બોદ્ધ અથોગા તેના વાદને ઉઠેનાદ કહ્યો છે

૪. મજ્જિમિ ગોસાલ આ એક તે મમનની ધ્યાન જેએ તની નકિત છે તે આજીવિક મપ્રાયનો ત્રીજો અને છેનો તીર્થ કર કહેવાય છે વિરાધીમોએ તેનું જે રીને નથુન નુ છે તે રીતે જોના તેવો માણુમ રી રીને પોતાનો પથ નાની રકથો એ જ નવાઈ લાગે છે કાગ્યુ કે તેના મિદ્ધાત પ્રમાણે માણુમમા સારુ અથવા ખોદુ ઢાઈ જ ડરવાનું મળ વીર્ય પુરુષકર કે પરાક્રમ જ નથી ઉપામવનામતમા તો ગોમાનના અનુયાયી અહુ ડભારને જગવાન મહાવીરે માત્ર એટલી જ દલીલ ડરીને મમનવી દીરો ૬ કે જા માણુમમા ડથુ જ કરવાનું બળ, વીર્ય ઇત્યાદિ ન હોય તો કોઈ માલમ આવી આ તારા વામણ ચોરી જન ૭ ભાગી નાખે અથવા આ તારી પ્રિય સ્ત્રી માથે વ્યભિચાર ડરે તો તાર તેની સાથે ઝડપવા ન એમવુ ડાંતવુ તારે મતે માણુસમા ચોરી ગવાનું, વ્યભિચાર ડરવાનું કે ઢાઈ પણુ રવાનું બળ જ નથી ।

અને છતાં અશો ગમનના શિનાવેજોમા ત્રણ વખત આજીવિક સપ્રાયો માપૂર્ણ ઉલ્લેખ કરામા આવ્યો છે તથા તેના પાત્ર દશગથે તેમને માટે ગહેવાની શુદ્ધાઓ ભેટ આપી છે વિરાધીઓ પણ એટલુ તો ડખૂન કરે છે કે, ને લોકો અચેનક (નગ્નાવગ્થામા રહેનાગ) તપસ્વીઓ કતા, મર્વ વસ્તુઓમા જીવ રહ્યો છે માટે તેમને ઈર્ષા ન થાય એવી રીતે ચાલનું એમ માતા, તથા મામાન્ય

રીતે લિલ્લા માગવા જતાં ફૂલરુ સામુ બિલુ હોય ? માખો બનજુતી હોય, તો રેમના દિસ્સામાથી બાગ પાડનાગ ન બનવા ખાનર લિલ્લા લીધા ગિના ચા ન જતા મનિઝમનિકાયમા જણા યુ છે ૨, આજુનિઝ લોઠો નદી બીજનો કુકમ માની સ્વમાનજ ૧ થતા દેતા નથી, તેમજ પોતાને મારે તૈવાગ કરેના ખાગ- સ્વીગના નથી નોડો ખાના બેમ દોષ ત્યાથી અચના દુમગના વખતમા બેમા નેલા અજમાયા તેડો ૧ ન્દા માગના નાંદ તથા તેઓ માખડી, મામ ૨ માં પદ્યો ખાના નદિ ઉપગત જન પરપદમાયા પડ અટકુ તો આપજો ચોક્કસ જાડી શખીએ છીએ કે, પચનાથના મપ્રત્યના માધુઓની આચારશિધિનતાયા ખિત યજ મહાવીર તેસાન માથે છ વર્ષ ગયા હતા તથા ગોમાસે મહાવીની પહેલા મે વરો જિતપ પ્રાપ્ત યુ હતુ મહાવીરના અને ગોમાના સિદ્ધાંતોમા કેટલીક માગના ધણુ ગામ્ય છે ૧ તે ઉપગથી કોણ કોની પામે રીમતુ તે માગન વિનિધ અટકો આપ્યા કરે છ જનપ ૫ ૧ જે આગ થી ગોમાને મહાવીરને શિષ્ય કરાવવા પ્રયત્ન ને છે તે ઉપગથી આધુનિ વિદ્વાનો મહાવીરે જ ગોમાના શિષ્ય તરીકે દર્શાવે છે ૧

બૌદ્ધઅયોમા ગોમાનો સિદ્ધાંત આ પ્રમાણે વર્ણુ થો છે

૧ તે સામ્ય નીચેની બાજતોમા છે

(૧) નિલ્લવ રેખાતા જડ ૫ ગોમા પલ્લ છવ રહેલો ૨ બેની કલ્પના (૨) પ્રાણીમાત્રના (નિજ) શરીરના રજ પ્રમાણે ભૂરા, પીળા વગેરે છ બેડ (૩) કદાચ હોય, કદાચ ન હોય, કદાચ હોય તેમજ ન ખાડુ હોય, એવો ત્રણ સંશિષાગો વાચ્યપ્રયોગ

“પ્રાણીઓની અપવિત્રતાનું કાંઈ પણ કારણ નથી, કાંઈ હંતુ સિવાય કે કાણુ મિત્રાન જ પ્રાણી અપવિત્ર થાય છે પ્રાણીઓની શુદ્ધતામા પણ કાંઈ હેતુ નથી કે કાંઈ પણ કાણુ નથી હેતુ સિવાય તેમજ કાણુ મિત્રાન જ પ્રાણી શુદ્ધ થાય છે પોતાના કે બીજાના મામર્યાથી કાંઈ પણ થતુ નથી બન નથી વીચ નથી પુરુષની શક્તિ અથવા પગક્રમમાં પણ કાંઈ નથી મર્વે મર્વો, મર્વે પ્રાણી, મર્વે જન અનર, દુર્મય અને નિર્વાર્ય છે તેઓ નસીમ, નતિવૈશિષ્ટ્ય અને સ્વભાવ અનુમાર મદલાન છે અને જ માથી કાંઈ પણ જાતિમાર ગ્રહીને મન દુષ્ટો ઉપભોગ કરે છે

‘૮૪ તાપ્ત મહા-રૂપના ફેગમા ગરા પછી કાલ્યા અને ગાડા બનેના બનો નાશ થાય છે ‘આ શીલ, મન તપ અથવા બ્રહ્મચર્યાથી અપગ્નિ-વ રમેને પકડ કરી નાખીશ અથવા પગ્નિપકવ થયેના કર્મોના ફળો ભોગરીને નહિ જેવા કરી નાખીશ એવું જો કાંઈ વટે, તો તે બનવાનું નથી કે

૧ ‘પરાધાની વિવિધતાનું કારણુ નિષ્ક્રિય, સજ્જતિ અને ભાવ છે’

૨ ખાદ્ય, પારથી વગેરે લોભેનો કુપ્પલ ભતિમા સમાવેશ થાય છે મિથુ વગેરે કર્મવાની લોકોનો નીલ ભતિમા, એક વસ્ત્ર રાખનાર નિર્મલાનો લોહિત ભતિમા, સફેદ વસ્ત્ર પહેરનારા અથેવક આશ્ચર્યિક આવકોનો હરિદ્ર ભતિમા અને નદ વચ્ચે, કિસ, સક્રિય અને મકખલિગોસાલ (આ-વિક સપ્રાપ્તના મુખ્ય આચાર્યો) નો પરમ શુદ્ધ ભતિમા જેનોનો લેશ્યાઓનો સિદ્ધાંત આ સયે મરખાવવા જેવો છે તેઓ પણ કુલકર્મ અનુમાર મનોરત્તિના આવા રમને પાડે છે

૩ એવી જૈન માન્યતાનો આ વિરોધ છે ક્રિયાવાની ગણાતા પ્રુદે પણ આ માન્યતાનો પ્રળળ વિરોધ (મન્નિત્વમનિકાય, ચૂળકખ - કખ ધ સુતમા) કર્યો છે

આ મસાગના સુખકુળ પરિશિત પારીથી માખી સકાય એ રીતે ઇરાવેના (નિયન) છે અને તે કમીનરતી અથવા વસાઓજા કગારી સમાન તેમ ત્યાં જે પ્રમાણે સુત્રગ્નેા દડો ફેંટના ત બિન્ની હે ત્યાં સુધી જ જનન તેમ કાલ્યા અને મૂર્ખાના દુખનો (નમ્યાગ્ના) ફેગમા ગયા પડી જ નાર થયે

બૌદ્ધમથામા એા નિર્જાનને મન્તરગુહિના મ્યો ॥ તે હાથમા મ્ એને ૮૩ ધારણ કરતો હોવાથી (એન્દી) મ્ રી ગોમાન મ્દેવાય છે તનુ ગોમાલ નામ પન્નનુ ગ્ણ એમ જનાનવામા આવ છે કે તે ગાસાગામા જન્મ્યો હતો ગોમાન મહાવીરનો મમકાવીન હતો તેમજ તે બને ૭ વર્ષ સાથે ગ્ણા હતા, એ ઉપરથી જૈન સૂત્રોમા નેના નિષે વધુ માહિતી મળવી નેપ્ર્યએ એમ મહેજે લામ્યા વિના ન રહે તે પ્રમાણે ભગવતીસૂત્ર, ઉપામકગ્ણા, સુતકૃતિગ્ણ રજેરમા ગોમાનના વિમૂત કે દૂકા ઉદ્દનેમ મજે પશ્ચ છે પરંતુ તે બધે દેહાણે તેને આન્નિયમજ તેમજ મહાવીરનો એક વખતનો શિષ્ય ઇરાવવા એદલા બધા પ્રયત્ન કરેના માલુમ પડે છે કે, કેખીતી રીતે જ તે ઉન્નેજો ઉપર બહુ આવાગ ન રાખવાનુ મન થઈ જાય છે વિશેષીઓના ઉત્તેજા ઉપરથી નિષ્પક્ષપાત દષ્ટિએ ગોસાલના સિદ્ધાંતને સજ્ઞ તેમજી સારી રીતે રજૂ કરવાના પ્રયત્ન વળીમાધન મરુઆએ પોતાના પુસ્તકમાર્ ક્યો છે

૫. સજ્જ્ય યેવદ્વીપુત્ત મજ્જ્ય શુદ્ધનો સમકાનીન
હનો તે પણ પગ્ગિરાજઃ હાર્ષ તીર્થ^૧કર તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો.
શુદ્ધના મુખ્ય સિધ્ધો મારિપુત્ત અને મોગ્ગનાન પ્રથમ મજ્જ્યના
અનુયાયીઓ હતા એમ જણાવવામા આવે છે સજ્જ્યના
ઉપદેશનુ ૫૧૫ નિલેપનાદી કે અગ્ગાત્રાદીનુ હતુ તે કહેતો
ક 'નુ પરોક્ક છે?' એમ મને પૂછવામા આવે તો,
'પરનાક છે' એમ મને લાગે તો, 'પરલોક છે' એમ હું
કહીશ પરંતુ મને એમ પણ નથી લાગતુ અને તેમ પણ
નથી લાગતુ આ બનથી લિન્ન એવુ પણ નથી લાગતુ
'નથી' એમ પણ કાંઈ લાગતુ નથી અને 'નથી એમ
નથી એમ પણ લાગતુ નથી એ જ પ્રમાણે ઔપપાતિક
પ્રાપ્તિઓ^૧ માન અને ખોટા કર્મોનુ ફળ તથા તથાગત
મરણ પત્રી ગદ્ધ છે કે નહિ એ બાબતોનુ પણ
મમજ્જુ "

સૂત્રક્રાગમા અગ્ગાત્રાદીનુ વર્ણન ૧ ૬ ૨૭, ૧ ૧૨
૧-૨, ૨ ૨ ૭૮ મા આવે છે

આવે! અગ્ગાત્રાદ મનુષ્યોને હૃદિયાતીન વસ્તુઓની
વ્યર્થ ચર્ચાઓમાથી પાછા મનુષ્યજીવનને લગતી સીની
વાતોમા કેણે લાવવા ઘણો ઉપયોગી થઈ પડે શુદ્ધ પણ
પોતાને એના અતિમ પ્રશ્નોની બાબતોમા કોઈ પૂછે ત્યારે
કહેના કે, તે વિષે હું કાંઈ કહી શકુ તેમ છુ એમ મે કહી
કોઈને હુ નથી તમને જગતમા કુખ દેખાતુ હોય અો
તેમાંથી નીજાતોના માર્ગ જોઈતો હોય, તો મારી પાસે

૧ મમવામ પામ્યા વિના જ પરોક્કમા જન્મનાર દેવ
નારકિ વોરે

આવો બાણ વાગ્યું હોય ત્યારે તેમાં પીઝ કેળ્લાં છે અથવા તે પા પક્ષીના છે એવી નમમી ચિતાઓમાં પડનાર મૂર્ખ છે ખરી જરૂર બાણ વાગ્યું છે તે બચવાની બો તેને ઠાઠી નાખવાની છે ।’

સખળ લોકોના હાથમાં એક ઉપયોગી માધનની ગરજ સારી રહે તેવો એ ના પરતું નિર્જળ, ચાકેલા અથવા સુખેશી લોકોના હાથમાં એ- વિનાશક માધન થઈ પડે કારણ તેના આસપાસ હોદ્દા મનુષ્યજીવનના અતિમ પ્રશ્નોની ટોચથી છુટી રી નિવન્યાસ અંદિક જીવનમાં તથા તેના સુખમાં જ મમે ગહેવાની મગન- મમે તેને મળી જાય અને કાર્મ તેવું જ પરિણામ તે જમાનામાં આવવા પછી લાગ્યું હતું એક વાર તેવું બન્યું એટલે ફરી તત્ત્વજિજ્ઞાસા અને આચારને તમને યોગ્ય સ્થાને આપી આપવાં એ ધણુ મુશ્કેલ મની જાય તેમ કરતા પહેલાં પ્રથમ લોકોના હાથમાં આવી પડે તે હથિવાર જ નમમુ રી નાખવું જોઈએ તે કામ મહાવીરે સ્વાદ્વાથી પાગ પા પુ મન્ય કહેતો કે કાર્મ પણ વસ્તુ વિશે તે છે ’ એમ પણ ન કહી શકાય કે તે નથી ’ એમ પણ ન કહી શકાય કે તે છે અને નથી’ એમ પણ ન કહી શકાય મહાવીર ભગવાને જણાવ્યું, અલખન, કરેક વસ્તુ અનત ધર્મો યુક્ત હોવાથી, તેના કાર્મ પણ અમુક ધર્મ ઉપર ભાર મૂકી તેને વિષે નિરપેક્ષ કથન કરવા જઈએ તો તેનાથી વિરુદ્ધ એવું કથન પણ એ રીતે અમુક દષ્ટિબિંદુથી ખરી શકાય અને એમ થતા અજ્ઞાનવાદ આવીને ઊભો રહે પરંતુ એમ કરવું એ જ ખોટું છે અનત ધર્મો યુક્ત વસ્તુ માટે, અમુક ધર્મની અપેક્ષાએ

‘અ્યાદ્’ ‘એમ પણ હોઈ શકે’ એનું જ કથન મળતી રહે
અમુક દષ્ટિનિદુષ્ટી એટલે કે અમુક ધર્મની, જાળની કે
ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ ડાઁ વસ્તુને આપણે ‘ઠ’ (સ્વાદસ્તિ) એમ
પણ કહી નખીએ તે જ પ્રમાણે અન્ય ધર્મની, ક્ષેત્રની કે
જાળની અપેક્ષાએ તે ‘નથી’ (સ્વાનાસ્તિ) એમ પણ કહી શકીએ
તથા વિવિધ દષ્ટિનિદુષ્ટી ઉપર અનુક્રમે ભાગ મૂકી, તે ‘ઠ’
અને ‘નથી’ (સ્વાદસ્તિ, સ્વાનાસ્તિ) એમ પણ તી શકીએ
પરંતુ તે નો વિરોધી પ્રયોગોને કમ નિના એક જ સાથે કોઈ
પણ વસ્તુની બાનતમા સમજવા જઈએ, તો તે વસ્તુ અવકાશ્ય
(સ્વાદવક્તવ્ય) બની જાય તરણુ મને વિરોધી ધર્મો એક
માથે એ- વસ્તુમાં ચિતવી કે હી રાકાતા નથી આમ એ
આરે પ્રાગને વળી એ- બીજા માથે બાળવતા, બીજા
નીચેના ત્રણ પ્રાગે નીચી આવે જેમ અમુક દષ્ટિનિદુષ્ટી
વસ્તુને ‘છે’ એમ પણ કહી માય અને પાત્રી અનક્રાવ્ય
પણ કહી શકાય (સ્વાનાસ્તિ સ્વાદવક્તવ્ય) તથા, તે જ
પ્રમાણે જુદા જુદા દષ્ટિનિદુષ્ટી તે ‘છે,’ તે ‘નથી’ અને
તે ‘અનક્રાવ્ય’ છે એમ પણ કહી શકાય (સ્વાદસ્તિ,
સ્વાનાસ્તિ, સ્વાદવક્તવ્ય) ૧

‘લોકો વસ્તુના અમુક ધર્મો ઉપર જ ભાગ મૂકવા
જાય છે અને બીજા ધર્મો ઉપર દુર્લક્ષ કરી, એકાતિક કથન
ગના જાય છે તેથી વિવિધ વિરોધોમાં અપડાઈ છે’
અનાનવાદ ઉપર આવીને બિલા ગહે છે પરંતુ તેમ ન ગતાં,

૧ જેકાબી આ વિષે ટીકા કરતા જણાવે છે કે, જો કોઈ વિરોધી
વાતને ચૂપ કરવો ન હોય, તો કોઈપણ તત્ત્વવિચારક આવી મામાન્ય
વાત આટલા આડબરથી રબ્દ કરવાની જરૂર દેખી શકે ખરો ?

તે વસ્તુને અનેક ધર્મો યુગ્મ સ્વીકારી લઈ, તેને વિષે અનેક સાપેક્ષ કવનો થઈ શકે એમ સીકારી લઈએ તો વસ્તુ પણ કાયમ રહે અને આપણો વ્યવહાર પણ ચાલે જેમકે આત્મા બધા દેશોમાં કાયમ રહે છે માટે તે કુટરય નિત્ય છે એમ જ મંદુક એ જેમ જોતું છે તેમ આત્મા ને દેશોમાં રૂપે દેખાય છે તે સર્ગિક પદાર્થો જ સાચા છે અને તે દેશોમાં પાછા નિત્ય કારમ ગમે તરી આત્મા જેવી વસ્તુ છે જ નહિ એમ મંદુક એ પણ જોતું છે અને આમ નિત્ય આત્મા પણ નથી, તથા ક્ષણિક પણ નથી એમ દેખી આત્મા જેવી વસ્તુ જ છે કે નહીં એમ કશું મહી સમય તેમ નથી એમ માની લેવું, એ પણ જોતું છે તેને બદલે ફરક વસ્તુ તબ્બ અને પચાવ ઉભયાત્મક છે નેથી નવરૂપે નિત્ય છે અને પચાવ રૂપ અનિત્ય છે એમ માનીએ, તો વસ્તુ પણ કાયમ રહે અને આપણા વ્યવહાર પણ ચાલે રહે

૬ નિનયના આ વાતનો અર્થ મમજવામાં ધણી સમજદોષ થતી જોવામાં આવે છે નિનય એટલે આચાર નિયમ વિધાન જૈન નિનયવાદ જેવો જ બૌદ્ધ શબ્દ મીનબ્જવતપ્રશામન ૮ ધમ્મમંડલીમાં આ વાતને વર્ણવતાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ લોકો માત્ર આચારના અમુક નિયમો પાળવાથી જ શીતશુદ્ધિ થાય છે એમ માને છે જુદા હે છે કે અસિક્ષિત નોકો અને કેટલીક ગુરુ અને જિનઅમલની વસ્તુઓ માટે વખાણે છે જેમકે તેઓ કહે છે કે મૌતમ પ્રાણી-રૂપ અને જીવહિસાનો સાત ઝરનારો દોષ, કોઈ આપે તેટલું જ લે છે પ્રત્યાદિ પરંતુ આવી રચના બાજતો કરતા બીજા રૂપ મહત્ત્વની સક્તિ અને ગહન

વસ્તુઓ માટે ખરી રીતે તથાગતને વખાણવો જોઈએ ' ઉગ્ગદમાન કહેતો કે "મયાથી માર્ગ પાપ ન કરે, વાણ્ણી કોઈને પીડા થાય તેવા શબ્દો ન બોલે મનગા કોઈ પાપવૃત્તિ ન ગણે અને સત્યાગી હોય તો તેવો માણસ સ પત્રકુરાત એટલે કે 'કે વાનું બધું કરી ચૂકેલો' કહેવાય" ત્યારે શુદ્ધ કહ્યું કે, જો એમ હોય તો તરત અનતરેણ બાળક બધા નીતિનિયમો પાળનાર, મદાચારી, કૃતકૃત્ય, સ પત્રકુરાત અને અનુપમ શ્રમણ હોઈ કાળજી તેને શરીર નુ ખામ ભાન દાતુ નથી કે જેથી તે કાલિક પાપ હોય તેને ભાપા જ નથી દેતી એટલે વાચિક પાપ પણ ન કરાવી કરે ' અને તેને મન પણ નથી દેતુ એટલે મલિન વૃત્તિ પણ કરાવી શકે ?

કે/લાક નોકો આચાર ઉપર જ ભાર મૂકી આચારનું મૂળ જે જ્ઞાન તેના તરફ દુર્લભ કરના તેમનો વિરોધ કરીને શુદ્ધ જણાવ્યું છે કે માત્ર પાપકૃત્ય ન કરનાર માણસ ધાર્મિક ન હોઈ શકાય તે કહેતા કે 'એતના વદામિ કમ્મ' માણવત્કયે પણ કહ્યું છે કે 'જેવો મંડ પ તેનું ઈર્મ' કોઈ પણ ઈર્મને ઈર્મ દ્વારા જ કહેવાય કે, જ્યારે તે મનુષ્યના મકંપમાથી નીપજ્યુ હોય, તેની પાછળ અમુક હેતુ હોય અને તે અમુક નિશ્ચિન લક્ષ્ય સિદ્ધ કરતું હોય

તે જમાનામાં સ્મૃતિકારોએ આચારના અમુક વિધિઓના પાલન ઉપર જ ભાર મૂકવા માંજો હતો તથા લોકો પણ તે વિધિઓના પાનનને ધર્મમર્વશ્વ માની, તે આચારના હેતુ અને લક્ષ્ય તરફ જોગજાગ જન્યા હજો એટલે મદાવીગ વગેરેને તેમની મામે વિરોધ જગે પશ્ચો દશે તત્ત્વાર્થગજ્જવાર્તિકમા વિનયવાદીઓના જે નામ આપ્યા છે તેમાં સ્મૃતિકારો જેવા

નામો જ આપણને મુખ્યત્વે જણાઈ આવે છે જેમકે
વર્મિ, પારાસર, ઝાલુર્જિય વાદ્મી, રોમર્ષિ, સત્યજી,
બાસ, ઐનાપુત્ર આપમન્યવ, અરજ, અવસ્થુલુ ઇત્યાદિ

૬

આ બધા રાદેવો અને રાદેવોનો પરિચય અહીં
સુધી ગતા આવડા ગયકને એવું લાગ્યા વિના તો નહિ
ગહે કે જે જમાનામાં આવી ધૃષ્ટ કર્પનાઓ અને એટલા
જ ધૃષ્ટ આચારો શકન બન્યા હશે તે જમાનો બીજી કાઈ
નહિ તો તાત્ત્વ-સિદ્ધાંતોની બાબતમાં બહુ ઉત્સુક હોવો.
જોઈએ એક પછી એક રાદેવો પોતપોતાના રાદે અને
અનુયાયીઓના ઝૂક નર્મને, ગામ બહાર ઉઠાવેલા આવીને
પકાન નાખતા હોય અને પોતપોતાના રાદેવો ઉપદેશથી
અને આચારથી મેધક પ્રચાર કરતા હોય, તે વસ્તુસ્થિતિ
શમ્ય બનવાને એટલું તો ઝૂન રાખવું જ જોઈએ કે,
આમપ્રજ્ઞ એ બાબતમાં કાઈ પણ સાબળવાને જણવાને કે
આચરવાને ઉત્સુક તો હતી જ તે વખતના બધા જ
રાદેવો સાંભળામાં જ પોતપોતાના મિદ્ધાતો મહેતા માલુમ
પડે હ તેનો અથ પશુ એ જ છે તત્ત્વજ્ઞાન અમુક વર્ગ
કે રાદેવોની જ મિત્રકત મણાવું હોય ત્યાં આવું ન બને
તે વખતનું બધું તત્ત્વજ્ઞાન આમપ્રજ્ઞ માટે છે, તથા
આમપ્રજ્ઞને હદેશીને બોલાયેલું છે તે વખતની બોધપદ્ધતિ પણ
એની જ અનુરૂપ હોતી સૂત્રકૃતાગમાં શ્રવણિસાની વરણીણતા
બતાવવા આપણો તત્ત્વજ્ઞ બવા મેક્ષા હોય છે ત્યાં બાળના
અગાગની બરેલી લોહાની ઝડાઈ લાવીને ધરે છે અને દરેકને
તે ઝડાઈ ખુલ્લા હાથ વડે પકડવાનું હોય છે બધા જાણી

ખીંટ તેને હાથમા લેવાની ના પાડે છે ત્યારે તે તેમને કરી
 બનાવે છે કે, 'વાહ' જેમ તેમને દુષ્ક્રિયા અગ્રિય છે અને
 તમે દુષ્ક્રિયા બચવા ચાહો છો, તેમ ખીંટ પ્રાણીઓને પણ
 દુષ્ક્રિયા અગ્રિય છે અને તેઓ પણ તેનાથી બચવા ચાહો છે
 માટે હવે જે અપીનેષને જીવહિમા કરજો, તે જન્મેજન્મ
 અનંત દુષ્ક્રિયા પામજો.'

બ્રાહ્મણયુગમા જે જ્ઞાન યજ્ઞના પુરાહિતોમા જ જાનું
 જ્યું હતું તથા ઉપનિષદકાળમા જે અરણ્યવાસી મુનિ અને
 તેના સેકડો શિષ્યોમાંથી કોઈ લાયક અધિકારી પૂરતું જ
 નિયત ગયું હતું તે તત્ત્વજ્ઞાન હવે આમપ્રજ્ઞમાં ધસવાઈ
 આવ્યું છે અને તેના ફાયદા તેમજ ગેરફાયદા હવે આપણે
 અષ્ટ ભેદ શકીએ છીએ અમુક અમુક નિયત મર્યાદામાં
 જ સુદર લાગતો ગમે તેવો મોટો મિદ્ધાત પણ હવે
 મામાન્ય જનમમુદાય આગળ ખુલાસા તપાસાય છે
 પગિણામે, સામાય જુદી તેનો જે અર્થ સમજી શકે અને
 સ્વીકારી શકે તે જ અર્થમાં તે મિદ્ધાત રૂઢ થાય છે અને
 તેથી ગમે તેવા સારા મિદ્ધાતો પણ તેમની છે ની હદે
 વર્ષ જવાતા આપણે ભેદ શકીએ છીએ ખીંટ બાળુથી
 આડબરી જતાં ચતુર વાદીઓ પણ લોકોને વધારે ગૂંથવવામા
 ઓછો ફાળો નથી આપી રહ્યા બોલવામા અમુક પ્રકારની
 ચાલાકી અને ધૂંટતા, તથા આચારમાં તે જમાનામા યાત્રીના
 લક્ષણ તરીકે સ્વીકૃત થયેલા કઠોર તપશ્ચર્યા અને બાહ્ય
 સન્યાસ પોતાના જીવનમા એક વાર દેખાડી બનાવે, એટલે
 નીચે કર તરીકે સ્વીકારતાં કોઈ ભારે મુશ્કેલી નડે નહિ,
 અને એક વાર તીર્થ કર તરીકે પ્રતિજ્ઞ મળી, એટલે

પછી તેના ગમે તેવા અધૂગ કે વિપરીત સિદ્ધિ પશ્ચ
વેત્તાકે ન જ હરે

અને તે લોકો જાણી જો નિ જ તેમ કરતા દતા એમ
પશ્ચ નહોતું સુત્રકૃતામમા જ (૨-૧) એ ગાત
ભારપૂર્વકે નોધી છે કે પ્રથમ તો તે ચોરોના મનમા એવો
નિશ્ચય હોય છે કે આપણે અમળ ધર્મ દિમાધી વિ ન
ચર્ચશુ તથા અનત સુખનો માર્ગ પ્રાપ્ત કરીશુ પરંતુ ૧ઠી
સાચો માર્ગ જ ન મળવાની તથા જનશ્રમાથી ભૌતિક
સુખોની લાભમા દૂર ધર્મ ન પોવાથી તે લોકો આ પા કે
પેરે પાગ પહોચવાને મદને અધવચ જ કામભોગોમા
હુબી જામ છે

આથી જ ઉત્તમ રાજ્ય મળ ઉપગાનનાં ધ્યેયો ગમે તેવા
મિત્તઅવિકારી આગળ રજૂ ન કરવાની મજાજી ગમવાનો
તથા તેનાં ધ્યેયો અમુક અધિભરી વચ કે પુરુષોમાં જ
મર્યાદિત કરવાનો પ્રયત્ન વારંવાર ઇતિહાસમાં થતો આપણને
માનૂમ પડે , પરંતુ પરિસ્થિતિમા ફેરફાર થતા થતાં તે
મર્યાદા તોડવાનો પ્રયત્ન આવીને જીવો ગહે છે તે વખતે
મામો પ્રત્યાધાન ધર્મ, અમુક વચ પૂઠની મર્યાદિત ધ્યેયો તે
મૂડી આખા મનુષ્યને વહેચી નાખવામા આવે છે અને એક
વાર તો પ્રજા ગાંડી જની — પોતાના વિજયના ઉત્સાહમા
આપણી મની — તે ધ્યેયો જાળી દોડવા લાગે છે આપણે જે
સુમની વાત કરી શકીએ, તેમાં પણ તેણે જ કંઈક થતું
આપણને માલૂમ પડે છે તેથી જ આખી પ્રજાને ઉત્સાહમાં
આવી જઈ અતી દ્રિય ધ્યેયો પાછળ, ગમે તેટલા
અમમવિત લાગતા ત્યાગો કરીને તથા કંઈકેરમા કંઈકેર

સમયો અને તપશ્ચાઓને પણ ન મણુકારીને, દોડતી આપણે ભેઈએ છીએ

પરંતુ આખી પ્રજા એવા ધ્યેયો પાછળ લામો વખત દોડી શકે નહીં પરિણામે આપણે દૂક સમયમા જ વિનિધ વિકૃતિઓ પે । થતી સ્પષ્ટ દેખી શકીએ છીએ ધીમે ધીમે તો ભરતીને દેકાણે ઝાટ જ આવતી આપણે દેખીએ છીએ અને તેથી એક વાર જેટલા બેગથી પ્રજા તે હદિગતીત ધ્યેયો પાછળ દોડી હતી તેટલા જ ભેગથી તે પાછી સ્થૂન ભૌતિક ધ્યેયો અને ઐદિક જીવનને જ રજૂ કરતા શિક્ષાતોને વળગતી દેખાય છે પરિણામે તેવા ભૌતિક વાદો ઉપરાત પ્રજાના ઉ માર્ગે થયેલા પ્રમળ પ્રયત્નને અતે આવેથી નિષ્ફળતા અને હનાશનાના સૂચક નિયતિવાદ અને અજાનવા પશુ તેમના સ્થૂનમા સ્થૂનમા સ્વરૂપે પ્રચારમા આવના આપણને દેખાય છે

એક વાર પ્રજા આમ યાત્રીને તથા હનાશ મનીને પુરુષાર્થહીનતા તથા બના જ પ્રકારના પ્રયત્નોની બાબતમા આખો મીચવા તરફ જ વળી, એટલે તેને ફરી મચેત તથા પુરુષાર્થયુક્ત કરનારું કામ કેટલુ મુશ્કેલ બની જાય તે સહેજે મમળમ એવુ છે આમ તે સમયનો પ્રશ્ન દ્વિવિધ બની જાય છે એક બાજુ મૂઝાવેના તથા યકિના લોકો અજાનવાદ સ્વીકારી, ઐદિક સુખોમા જ મૂલ ધર્મ બેગ છે તેમનામા ફરી સાચી તત્ત્વજિજ્ઞાસા જન્ય કવવાની છે તથા તેમને સમયવર્મમા સ્થાપિત કવાના બીજી બાજુ, જે મોટા ભાગ હજુ તે દો અવગે માર્ગે નાતુ ખી રહ્યો છે, તેને યોગ્ય શિક્ષા આપવાની છે

એવા કટોખીના સપ્તમમા જે મહાપુરુષોએ જીવનભરના પુરુષાર્થથી પ્રજનનુ તે મમ બળવી આપ્યું, તેમાના ભગવાન મહાવીર એકે હતા

૭

મહાવીરને મમજારીન સાહિત્યમાં નિઝાય નાતપુત્ર ' એવે કે સાત નામના મમવશમાં જ મેનો નિર્મલ તપસ્વી એ નામથી ઓળખવામાં આવે છે ધણી વાર તેમને કારયપ કે વૈશાલીય પણ મહેવામાં આવે છે વર્ધમાન એ તેમનું માતપિતાએ આપેલું મૂળ નામ હતું અને મહાવીર વીર જિન અહંત વગેરે નામો તેમને તેમના પ્રમગ પુરુષાર્થ અને નિજવને લીધે મળ્યા હતા તેમને કારયપ નામ તેમના મોત્રને લીધે મળેલું છે અને વૈશાલીય નામ પાને વૈશાલિ નમરીના હોવાથી મળેલું છે વૈશાલિનું રાજ્ય તે વખતે આઠ નાનાં નાનાં દાનિયકુળોનું એક સમૂહતત્ર હતું તે દરેકના મુખિયાઓ ભેગા મળી તેનો મજબૂરભાગ ચનાવતા અને પોતામાંથી એકને રાજ્ય તરીકે ચૂંટી કાઢતા સાત વસ એ આઠ કુળોમાનો એક હતો મહાવીરના પિતા સિદ્ધાર્થ સાતલોકોના તે વખતે અમણી હતા અને તેમનું લગ્ન તે વખતના વૈશાલિના રાજાની પુત્રી ત્રિશનાદેવી સાથે થયું હતું મહાવીરનો જન્મ ઈ સ પુ ૫૮૬ મા ચેત્ર સુદ ૧૩ ને દિનસે થયો હતો અત્યારે પાંચાથી નજીક આવેલા મસાગ મામને વસાલિનું અવશે માનવામાં આવે છે તેમનો મર્જાવાસ થતાં કુટુંબની અંપત્તિ, યશ કીર્તિ વગેરે વધતા ચાલ્યા એટલે તેમનું નામ વર્ધમાન પાવામાં આવ્યું હતું

ચોખ્ખ વયે તે યજ્ઞો । નામની ક્ષત્રિયકુમારીને પરણ્યા,
અને તેમને પ્રિયદર્શના નામની પુત્રી જ મી દિગ્ગજરો
મહાનીગ્સ્વામીના લગ્નની વાત નથી સ્વીકારતા તેમની
માન્યતા પ્રમાણે નાનપણથી જ તે વૈરાગ્યવાન હતા અને
આઠ વર્ષની વયે તો જૈન શ્રાવકના બાર મતો* તેમણે
સ્વીકાર્યા હતા

શ્વેતાનરો જણાવે છે કે, પોતાનામા ત્રીસ વૈરાગ્ય હોવા
છતા, માતાપિતાના જીવનકાળ દુઃખાન મેં યાસ ન લેવાના
મંકલપને કાણે તેમણે ૩૦ વર્ષ માફ મેં યામ લીધો
દિગ્ગજરો પણ ૩૦ મેં વર્ષે તેમણે દીક્ષા લીધી એ બાપતમા
એકમત છે પણ તેઓ જણાવે છે કે, મહાવીરે
માતાપિતાના જીવનકાળ દુઃખાન જ મમાન્ત્યાગ કર્યો હતો

ચાતવલી ક્ષત્રિયો ત્યાથી ૨૫૦ વર્ષ પૂર્વે† યજ્ઞ
ગયેલા પાશ્વનાથના સપ્તમના અનુયાયીઓ હતા

* (૧) પાશ્વ અણ્ણમતો હિસા, ભઠક, ચૌર્ય, મૈથુન અને
પરિમ્રદનો ત્યાગ

(૨) શ્રલુ શુલ્કવ્રતો પ્રવૃત્તિની વિશિષ્ટો મર્યાદિત કરવી,
ઉપભોગપરિભોગના પ્રમાણને નિયમિત કરવું તથા નિરર્થક
પાપક્રિયાનો ત્યાગ કરવો.

(૩) ચાર શિક્ષાવનો અમુક કાળ પર્યંત સ્થિર થઈ
ધ્યાનમાં બેસવા રૂપી સામાયિક મત, પ્રવૃત્તિઓના ક્ષેત્રને મર્યાદિત
કરવા રૂપી દેશાવકાશિક મત, આક્રમ, ચૌરસ, પૂનમ અને અમાવા-
સ્યાને દિવસે ઉપવાસ કરી સાધુજીવન ગાળવણી પોષક મત
અને શ્રમણ નિમગ્ધાને બેઠેલી વસ્તુઓ પૂરી પાડવા રૂપી અતિથિ-
સ વિભાગ મત

† મહાવીરની પૂર્વે

વશાવિમા ક્ષત્રિયા જે ત્રિજાગમાં હેતા હતો તે કુઠ્યામની બાણુના ઠાણમાં જ તે પયના માધુએને ઠારો હતો એટલે સ્વાભાવિક રીતે મહાવીરે શરૂઆતમાં તે પયનો જ આચાર સ્વીકાર્યો હતો પાશ્વનાથના અનુયાયીઓ વસ્ત્રો પહેરતા એટલે મહાવીર પણ શરૂઆતમાં વસ્ત્ર પહેરતા હશે પરંતુ પત્રીથી તે સપ્રત્યયના માધુએની આચારશિથિબદ્ધતાથી કદાગી અથવા વધુ ઉમ્મ તપવ્યા હતા તેમણે વસ્ત્રનો અને નેમના મયમના ત્યાગ કર્યો અને એકવા જ કઠોર મયમધર્મ આચરતા વિચરતા લાગ્યા એટલી દબીત આપણે જુદી જુદી તત્ત્વાઓમાંથી તારવી સજીએ છીએ ગિબરો એમ માને છે કે દીક્ષાને સમયે જ તેમણે તમામ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કર્યો હતો

ત્યાં જાદ તેમનો આશ્ચર્ય સપ્રત્યયના ગોસાલ સાથે ભેગા થયા અને તે બંને ૭ વર્ષ સુધી સાથે રહ્યા પત્રી કાઠ મનભેળે કારણે તે બંને છૂટા પડી ગયા એમામાના ચાર મહિના બાદ મગતા તે એક જગાએથી ખીછ જગાએ એમ વિચર્યા કરતા ગામડામાં કદી એક ગાયથી વધારે નહોતા હતા અને સરેરાશ પાંચ ગાયથી વધુ નહોતા રહેતા એક ઢેકણે પડી રહેતા સાધુ માટે કેવા પ્રતોષનો લિલા થાય છે તેનો તેમને પાશ્વનાથના સાધુએના ઇચ્છા ઉપગ્રથી ખ્યાન આવી ગયો હતો એટલે એ બાળકમાં તે બહુ સાવનેન હતા સૂત્રફળમાં પણ માધુને ન્યા ન્યા ઉપદેશ આપ્યો છે, ત્યાં ત્યાં અને આ શબ્દો આવે જ છે કે 'આમ કરતા કરતા તેણે મોક્ષ પામ્યા સુધી વિચરણ'

બાર વર્ષ આ પ્રમાણે શિશુશ્રવનમા તપશ્વર્ષિમા
અને આત્મચિંતનમા ગાળ્યા માદ, ૧૩મે વર્ષે એક
દિવસ પાગમનાથની ટેડરીઓ પાસેના નૃભક ગ્રામમા
તેમણે ઉનારો કર્યો હતો ત્યાં એક જૂના મગિની
આસપાસ ખતર આવેલું હતું અને તમા ચર્ધને ઝળુરાલિકા
નામની નદી વહેતી હતી જપોન્નો મમય હતો અને
મહાવીર એકે શાસત્રક્ષની હાથમા ધ્યાનમય ચર્ધ ખેડા
હતા તેમજે બીજી દિવસના ઉપવાસ થયા હતા તે વખતે
અવાનર જે પડે તેમનામા આવરણુ લાભુ કરી ન્હો
હતો, તે સરી જતા તેમને કેવળગાન પ્રાપ્ત થયું અને
તેમની દીર્ઘ તપશ્વર્ષિ મદ્ધજ ચર્ધ તેમના ગાન, દર્શન
અને આદિત્યન રૂધનારા ઈર્ષોના છેક છેલ્લા અશનો પણ
નાશ થઈ ગયો અને તે મુક્ત બન્યા બાબીનુ શ્રવન
તેમણે મદ્ધજતાથી ઉપદેશ કરવામા અને અવળે માર્ગે
ચડેના કે મોહનિદ્રામા પડ્યા જનમમુલયને જગ્યાડવામા
કે સ માર્ગે વાળવામા ગાળ્યું આમ કરતા વિચરતા
વિચરતા ૭૭ મા વર્ષે ઈ મ પૂર્વે પરભા એટલે કે
શુદ્ધી ૫૦ વર્ષ પડ્યા, તે પાવાપુરીમા નિર્વાણ પામ્યા

જેનો પોતાના ધર્મના ૨૪ તીર્થ કરો માને છે
મહાવીર એ ચોવીસમા અને પાશ્વર્નાથ એ તેવીસમા
પાશ્વર્નાથ ઈ સ પૂર્વે ૮૧૭મા મનારનના ઇક્ષ્વાકુવંશના
ગણ અશ્વમેધને ત્યાં જન્મ્યા હતા એવી પણ પગ છે
તેમણે પણ ૩૦મે વર્ષે મસાગત્વાગ ઈર્ષો હતો અને
૮૩ દિવસના કઠોર તપ અને ધ્યાન પછી કેવળગાન પ્રાપ્ત
થઈ હતું ત્યારબાદ ૭૦ વર્ષ સુધી તેમણે ઉપદેશ આપ્યો

હતો અને ધણા મનુષ્યોને પોતાના પથમા આબ્યા હતા. તેમનો ધર્મ ચાતુર્યામસ વગર કહેવાય છે કાન્હુ તેમના ધર્મમા અહિંસા સત્ય અસ્તેષ અને અપરિમિદ એ ચાગ જ પ્રતો સ્વીકારવામા આવ્યા હતા, અને ષદ્ધયર્થ નાનો અપરિમિદ વગેરેમા અમાવેશ કરી લેવામા આવ્યો હતો. પરંતુ તેમના મૃત્યુ પછી મહાવીરના સમય મુધીમા તે મપ્રાપ્ત સાધુઓમા તેને જ હો બ્રહ્મતા દાખન યર્થ ચૂકી હતી તેથી મહાવીરે ષદ્ધયર્થને પાચમા વ્રત તરીકે લખાય કરું અને પ્રતિક્રમણ નિધિ એટલે ચુરુ આગળ લેવાની કમૂનાત કરી તેનુ પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારવાનો નિધિ સ્થાપિત કર્યો. આમ મહાવીરે નવો પથ સ્થાપ્યો એમ કહેવાને બન્યે પાર્શ્વનાથના ધર્મનો સરકાર કર્યો એમ કહેનુ જ ઉચિત છે અને જૈન પરંપરા પણ મહાવીરને પાર્શ્વનાથની હારમા જ ૨૪ મા તીર્થ ૨ તરીકે મૂકી એ વસ્તુ સ્પષ્ટ કરે છે.

જૈન પરંપરા ઋષભદેવને જૈન ધર્મના આદિ તીર્થ કર માને છે એટલુ તો નહીં કે મહાવીર અને પાર્શ્વનાથની પહેલા પછુ જૈન ધર્મ કોઈ સ્વરૂપમા હમે જ મહાવીર અને પાર્શ્વનાથ એ મને ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ હતી તે વિષે પૂરતા પ્રમાણો મળે છે બીજા બાવીસ તીર્થ કરોમાથી ઋષભદેવ, અન્નિતનાથ અને અરિષ્ટનેમિ એ ત્રણનાં નામ યજુર્વેદમા આવે છે તેમજ ભાગવત પુરાણમા, ઋષભદેવ જૈન ધર્મના સંસ્થાપક હતા એવો ઉલ્લેખ મળે છે પરંતુ જૈન પરંપરા પાર્શ્વનાથની પહેલાના ૨૨મા તીર્થ કર નેમિનાથને જ પાર્શ્વનાથના નિર્વાણ પહેલા ૮૩૭૧૦ વર્ષ પૂર્વે નિવાણ પામેના કહીને, ઐતિહાસિક કાલમર્યાદાનુ ઉલ્લેખ કરી ગય છે.

હવે આપણે ભગવાન મહાવીરના મુખ્ય સિદ્ધાંત તરફ
 જાણીએ મહાવીર પોતાના નાદને ક્રિયાવાદ કહે છે, અને
 તેને બીજાઓના અક્રિયાવાદ અજ્ઞાનનાદ કે વિનયવાદથી ભુલો
 પાડે છે તે કહે છે “ માણસ જે આમ કુખી થાય છે,
 શોક પામે છે, ખૂંદે છે, પિટાય છે, પીડામ છે, અને પરિતાપ
 પામે છે, તે બધું તેના પોતાના કરેલાનું ફળ છે કુખ
 પોતાનું કરેલું થાય છે બીજાનું કરેલું થતું નથી તેમજ
 મોક્ષ પણ જ્ઞાન અને તદ્દનુસાર ચારિત્ર્યથી પ્રાપ્ત થાય છે
 આ વિવિધ પ્રાણીઓ જે સમાન્તી અદ્ય વિવિધ પ્રવૃત્તિ
 કરી ગયા છે તે સાચત છે પ્રાણીઓ પોતપોતાના કર્મોનું
 ફળ પૂરપૂરું ભોગવી રહે ત્યાં સુધી તે સાચત સસારમા
 વારવાર જન્મ પામ્યા કર છે આ જન્મમરણનું ચક્ર
 વિષમ છે અને કામ ક્રોધ વગેરે વિષયોમા ખૂબી ગયેલા
 જીવો તમાથી મહેવાઈથી છૂટી શકતા નથી આવા જગતમા,
 પ્રાણીનાત્રના ચતુરુપ સર્વજ્ઞ સતપુરુષો જ, જગતનું અને
 કર્મનું મત્ય સ્વરૂપ જાણીને, તે ચક્રનો અંત લાવે છે તેઓ
 નાના કે મોટા પ્રાણીને પોતાના જેવા ગણે છે અને
 પ્રયત્નપૂર્વક તેમને સહેજ પણ ઈજા થવા દેતા નથી તેવા
 જગતના જ્યોતિર્ષ મહાત્માની સમીપમા રહીને કર્મનું
 સ્વરૂપ જાણવું તે મહાપુરુષો જગતને, જીવોની
 ગતિ-અગતિને, જન્મ-મરણને તેમજ પ્રાણીઓના પરસોકમા
 થતા જન્મોને જાણે છે, ત્યાં જીવને ભોગવવાં પડતા
 કુખો જાણે છે, કમ કેવી રીતે આત્મામા દાખલ
 થાય છે તેમજ તેને કેવી રીતે શક્તી શકાય છે તે
 જાણે છે, દુઃકમા, કુખ તેમજ તેનો નાશ, ઉભયને
 જાણે છે ”

કિનારાનું કાર્ક આનુ વર્ણન સુરનાથ ૧ ૧૨ મા આવેનું છે તેટલા ઉપગ્રથી આપણે તેમના વાળનો કાર્ક ખ્યાન બાધી રાખીએ છીએ તેમા જીવ અને જગતની શાશ્વતતા જણાવી છે તથા જીવ કર્મો કરી શકે તેવો મરતન છે અને બીજા કોઈનું મર્ક મરણ થઈ નથી તે વસ્તુ મ્વીકારી ૭ ઉપરાંત તમા નવ મત્ત્ય અને વાસ્તવિક હોવા છતાં આત્મનિક મેક્ષની શક્યતા પણ સ્વીકારી છે

એ દે નર્જનમાધો આપણે જ્ઞેન તરવચાનમા સ્વીકાર્યેલા ૭ નરવ સંક્રાંતે નાગરી રાખીએ તે સાથે તત્ત્વો કિનારા ને આપિત કરવા નથા તેને અનુકૂળ એવા સ્વરૂપમા જ દર્શાવના છે એ આ ઉપગ્રથી નરન દખાઈ આવે છે પ્રથમ તો કિયાની શક્યતા માટે તે કિયાનો કરનાર (૧) ચેતન જીવ જોઈએ અને તે કિયાના ક્ષેત્રરૂપ જગત અથવા (૨) અજીવ નરન જોઈએ તે જીવ તિર્થુજા નિષ્ક્રિય નથી તેમ કાલ્પિક પણ નથી પણ નિલ્લ હોવા છતાં વિવિધ કિયાઓ કરીને પાપી, પુણ્યશાળી, સુખી દુખી વગેરે અરમ્યાઓ પામી શકે તેવો છે *

* જીવ નિલ્લ હોવા છતાં પરિણામી શી રીતે હોઈ શકે એવી ન્યાય-શાસ્ત્રની દ્રશ્યને અહીં અવધસ નથી કિયાવા સ્થાપવો હોય તો જીવ નિલ્લ પણ હોવો જોઈએ અને પરિણામી પણ હોવો જોઈએ. અજીવ તત્ત્વ પણ જીવના ક્રમ બોજવાઈ રહે ત્યાં મુખી ઠી રહે તેડુ એટલે કે જીવની પેઠે નિલ્લ માનવું જોઈએ તે બંનેને મેળો સત્ત્વો એવા પ્રકર હોવો કરવાની જરૂર નથી કારણ, તો પડી બધી કિયાઓનો આધાર તેમને સૂજનાર ઉધિર બની નય, અને બંધમોથ તેની કૃપાઅકૃપાનું પરિણામ બની નય, તથા કિયાવા સ્થાપિત ન થઈ શકે એટલે તે બંનેના કારણ તરીકે ઉધિરને માનીને પાડો તેને સ્વયંબૂ માનવો તેના કરતાં જીવ અજીવ તત્ત્વોને જ અવધ મ માની લેવામા શો વાવો છે ?

જીવ અને અજીવ એ મે તત્ત્વા સ્વીકાર્યા એટલે તે મનેનાથી શક્ય બનતી ક્રિયાને કારણે જીવ ઈર્મયુક્ત બનવાનો જન માન્યતામા કર્મ એ ભૌતિક રજગુણ જેવી વસ્તુ છે અને ગુણઅગુણ દરેક પ્રારની ક્રિયા વખતે તે સૂક્ષ્મ કર્મરજગુણો આત્મામા દાખલ થાય છે અને તેનાવાળા શરીર ઉપર ધૂળ ચોટે તેમ તેને ચોટે છે એ ઈર્મરજગુણોની જીવાત્માનું મૂળ ગુણ સ્વરૂપ મનિન થયેલું છે બીજા શબ્દોમા, તે ઈર્મરજગુણો આત્માના ગુણ સ્વરૂપને આવડે છે, અને તેને ઢાગળે જીવ વિવિધ વાસનાઓ અને અપૂર્ણતાઓવાળા મને છે આમ વિવિધ ક્રિયાઓ દ્વારા કર્મનો આત્મામા 'આત્મવ' થતો હોવાથી ત્રીજી તત્ત્વ તે આત્મવ' આત્મવ એ જીવ અજીવ જેવો પદાર્થ ન હોતા હતા તેને તત્ત્વ કહેનાનું કારણ એ છે કે, અહીં તત્ત્વના અર્થ 'મોક્ષપ્રાપ્તિમા ઉપયોગી એવું મેવ' એવો લેવામા આ મો છે આત્મવ'ની વાસ્તવિકતા સ્વીકારે એટલે 'અધ'ની વાસ્તવિકતા પણ સ્વીકારની જ ભેદ એ એટલે 'મધ' એ એવું તત્ત્વ પરંતુ પ્રમળ પુરુષાર્થથી કર્મરજને આવતી રાગી યનામ અને મમૂળથી નષ્ટ પણ કરી શકાય એટલે સવગ' અને નિર્ગર એ પાયમુ તથા ૬ હું તત્ત્વ થમા અને ઈર્મરજ નષ્ટ થતા આત્મા તેના મધનમાથી મુક્ત થાય, એટલે માતમુ 'મોક્ષ' તત્ત્વ પણ આવીને ગિલુ રહ્યું

નાયક ભેદ શરે કે આ તત્ત્વોની આખી મ કલના તથા તેમનું સ્વરૂપ ન્યાયસામ્રાજ્યની આવશ્યકતા અનુમાર નહિ, પરંતુ મોક્ષાર્થ પુરુષાર્થની શક્યતા બતાવવા અથવા ક્રિયાવાદની આત્મરૂપતા અનુમાર દ્રષ્ટવામા આ થા છે જે જમાનામા તત્ત્વજ્ઞાનના મિદ્ધાતો સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે

ચર્યવામાં આવતા હતા, તે જમાનામાં આવતા સીધા સરળ મિદ્ધાના વર્ષને હાજર થવું એ બારે બહાદુરીની વાત છે સાચે જ જૈન તરવો એ જમાનામાં ગાંધીજીના રેડિયા જેવા હાગતા હશે અને છતાં વ્યાપક યત્નયુગના વીમળી મદીના જમાનામાં એ સીધા સા. રેડિયાને પ્રજા સમક્ષ ધનનાર મહાપુરુષની દિગ્દમ્ભ વખાણવી કે તેની પાછળ ગૂંહલું મત્ત વખાણવું.

મહાવીર ભગવાને જે સિદ્ધાંતો પ્રજા આગળ ગંદ ક્યારે તેમાં કાર્ષ જ નવીન નહોતું એ મિદ્ધાંતો ત્યાજ આગમન જુદા જુદા વાદોમાં જુદે જુદે સ્વરૂપે સ્વીકારવામાં આવેલા જ હતા ઉપનિષદોમાં તેમના એકેએક સિદ્ધાંત આવી ગયેનો બતાવી શકાય તેમ છે છતાં, અગત્યની વસ્તુને ખીજ બિનઅગત્યની અથવા તો અતિમ અવસ્થાની તથા વીરલા જ અનુભવી શકે તેવી વસ્તુઓ સાથે બેગવી દેવાથી પ્રજાનો જે સુદ્ધિભર્ય થતો હતો તે જોઈ લઈ, આવરણક વસ્તુઓ જ પ્રજા આગળ મૂકવાની વિચક્ષણતા અને કુશળતા બતાવનારે નવું નથી ક્યું એમ પણ કેમ જ્ઞી શક્ય ? અને નવું હો કે ન હો, પણ તેમણે જે મુર્ખ તે કેટલું અગત્યનું હતું તે વિષે તો બે મત હોઈ શકે જ નહિ તે મહા-વીરના પ્રજા પુરુષાર્થથી સેકડોથી ગણાતા વાદીઓના અને હજારોની સંખ્યામાં ગણાતા તેમના અનુયાયીઓના નામ પણ અત્યારે હમેશને માટે ભારતવર્ષના ઇતિહાસમાંથી લુપ્ત થઈ ગયા છે.

૯

પરંતુ મહાવીર ભગવાનને ઉપર જણાવેલા અક્રિયા-વાદીઓ અજ્ઞાનવાદીઓ કે વિનયવાદીઓ સાથે જ યુદ્ધ કરવાનું

નહોતું તે જમાનામાં ક્રિયાવાદી કહી શકાય તેવા વાદીઓ પણ પોતાની કાર્મિક શિથિલતાઓ અથવા પ્રમાદને કારણે સોપાને તેમની અધોગતિમાં ઓછી મદદ કરી રહ્યા નહોતા એ વાત તો બધા જ ઝખૂલ કરી શકે કે, કોઈ પણ ક્રિયાના સાગ નગસાપણાનો આધાર તેના બાહ્ય પરિણામ ક્રમતા તેની પાછળ ગ્રહેલા હેતુઓ ઉપર વધારે ગ્રહેલો છે. હૂબતા માણુમને બચાવના કોઈ પૂરમાં ઝપનાવે, તે બને અતિ તેો બચાવી ન શકે, પરંતુ તેથી કરીને તેના પ્રયત્નની કિંમત કાર્મ ઓછી થઈ શકે નહિ પરંતુ બ્યાગે માનસિક હેતુઓની શુદ્ધતાના બદલાના હેઠળ શારીરિક ક્રિયાઓ તરફ દુર્નિષ્ઠ કરવામાં આવે, અથવા તો અપ્રત્યક્ષ રીતે પણ જાણી જોઈને પાપક્રિયા જ કરવામાં આવે ત્યારે એ સિદ્ધાંતને પડતો મૂખી, બાહ્ય ક્રિયાને પણ તેટલી જ અગત્યની ગણી તેના ઉપર ભાર મૂકવો પડે.

અત્યાર જૈન લોકોની જગતુઓ ન મરવા દેના માટેની વધાર પડતી ઝાળજી જોઈ તેમની ઓછી ટેન્ડી નથી ગવામાં આવતી તે વખતે પણ સમનાલીન બૌદ્ધો વગેરેએ તેમની ઓછી ટેન્ડી નથી કરી અજાણતા થતી હિસાની ક્ષમ્યતા કદાચ આપણે સ્વીકારી શકીએ પણ કાર્મ હિમાને અજાણતા થયેલી ગણવી તેને વિશે એકમત થવાય ખરું ? આ તેનો દુરુપયોગ કરવા ઇચ્છનારાને એ મિદ્ધાત હેઠળ જિટના જિટ ચાલ્યાં જાય તેવા દગવાળ ન મળી આવે ? સૂત્રકૃતાગમાં જે વર્ણન મળે છે, તે ઉપરથી ચોખ્ખું દેખાઈ આવે છે કે, તે વખતે લિખુઓ અચૂક તે પ્રમાણે કરવા જ જ્ઞાત્યા હતા એટલે ભગવાન મહાવીરે ટેન્ડીનું જોખમ

વહોરી લઈને પશુ, સારીરિક ક્રિયાની શુદ્ધિઅશુદ્ધિ ઉપર
પશુ વાચિક અને માનસિક ક્રિયા જોટલો જ ભાર મૂક્યો
અને પ્રમાદ અથવા દુરુપયોગનાં બાળુ હા મેલને માં
બધ મરી દીધા

એવ તખલો મસ ધરો તે વખતે બિમુમલોને
શુદ્ધસ્થીઓ ભોજન માટે નિમનણ આપતા બૌદ્ધ બિમુમલો
તેના નિમનણા સ્વીકારતા ત વખતે મામાદાર તા
પ્રચલિત હતો જ ? એટલે શુદ્ધસ્થી બિમુમલોના સત્કર માટે
સૂત્રકૃતામની બાપામા ગ્યૂન અને પુષ્ટ પેટા મારી, તેના
મામને મીઠુ નાખી તેનમા તળી પીપર ભભરાવી ' તૈયાર
કરતા અને તે મામને ચારી પેટે લસતા હતા અને
પાપથી લેખાતા નથી એવુ તે બિમુમલો માનતા અત્યારે
પશુ તિબે, બહારેશ વગેરે દેશોમા અદિ સક બૌદ્ધો
બળગમા વચ્ચાતું મામ ખરીદી પોતે અદિસક રહેવાનો
મતોષ પ્રાપ્ત કરે છ કારણ કે બકતુ મ્હ તેમણે પોતાને
હાથે માધુ નથી ।

૧ આચારામ સૂત્રમા તેમજ દશવૈકલિક સૂત્રમા જેન તિમુને
કહેવામા આવ્યુ છે કે, તેણે બહુ હાડકાવાળુ માસ ગર્હ આપે તે
ન લેવુ, પણ અપખારને કહેવુ કે બાઈ, વારે આપવુ હોય તો
માત્ર માસ આપ, હાડકા ન આપ આમ માસમિદ્ધાનો સ્વીકાર
જેન તિમુઓ પણ કરતા પરંતુ મુદો એ હતો કે, વનસ્પત્યાદાર
શું કે માસાદાર શું — બનેમા સરખી જ દિસા રહેવી છે એટલે
સાધુએ તો પોતાને માટે કશુ ખાવાનું જ તૈયાર ન કરવુ કે ન
કરાવવુ પરંતુ શુદ્ધસ્થીઓએ પોતાને માટે જે કાઈ તૈયાર કર્યું
હોય, તેમાથી વધુ પડતુ — નાખી દેવાનું — જઈને માની લાવવુ
અને સયમધર્મક દેહનિર્વાહારે તેને ખાઈ લેવુ

ભગવાન મહાવીરે એ વસ્તુનો તોડ એક જ મધાટે કાઢ્યો, અને તે, નિમત્તજ સ્ત્રીકાગ્વાની પદ્ધતિ બધ કરીને પોને ગમે તે રીતેજી અચાનક જઈને ઊભા રહેતુ અને મૂઠ્ઠા પોનાને માટે જે ડાઈ તૈયાર કર્યુ હોય, તેમથી વધુપટથુ અથવા તે આપી શકે તેમ હોય તે મેળનીને પોતાનો નિર્વાહ ચનાવવો જનજિહુઓ પાણી પાણી સીધુ જળાશયમાંથી લેતા નહિ પરંતુ બીજા પ્રાણી વાસજી વગેરે ધોવામાં નાપર્યુ હોય તેવુ મરેલુ — નિર્જીવ થયેલુ — પાણી વાપરતા 'હુ પાણી ન વાપરુ' તેનો અર્થ એ જ કે હવતુ પાણી ન પીવુ મરેલુ પીવુ મરેતાનો અર્થ સામાન્ય રીતે ઉકાળેલુ — ગરમ હોય — એવો કરવામાં આવે છે

આ ક્રિયાવાદીઓ સાથેની ચર્ચા સૂત્રકૃતાગ્રમાં ઠેક ઠેક આવેલી છે અને તેના વિવિધ જવાબ જુદે જુદે સ્થળે આપેલા છે પરંતુ છેક છેવટે, મહાવીર ભગવાન એક સીધો જવાબ આપી દે છે, અને તે એ કે, ખામ વ્રત — નિયમ — લઈને જે જે પાપ કે દિમાનો ત્યાગ મનુષ્યે નથી કર્યો, તે તે પાપ કે દિમાનો માટે મનુષ્ય જવાનદાર છે જ 'વનસ્પતિ વગેરે જીવોના પાપપુણનો વિચાર કરવાની શક્તિ નથી એમ કહેવામાં આવે છે, તે જ પ્રમાણે કેટલાક મૂઢ મનુષ્યોમાં સ્વપ્નામાં પડેલા માણુમ જેટલા પશુ હોસ હોના નથી જતા તેઓ પશુ તેમના બધા ડોર્માં માટે જવાબદાર છે' અન્ય ક્રિયાવાદીઓની શિથિલતાના ઉપાય તરીકે જ મહાવીરભગવાનને માગી આટલી હદે તીવ્રતા બતાવવી પડી હશે, અને તેથી જ

અહિંસામાં અનેક ધર્મો માનતા હોવા છતાં, એમાં જેનું
ધર્મમાં જ પ્રવૃત્તિનું ક્ષેત્ર ધરાવતા જવાનું મુખાફરીની
દિશામાં નિયતિ કરવાનું તેમજ ઉપશોગપરિભોગની
વસ્તુઓ નિરત કરવાનું — એવા મનો માલુમ પડે છે

૧૭

અતર્માં આ અનુવાદ વિશે મેં જોયું હોવાની
જાણ છે

આ અનુવાદ ગ્રંથમાં મોં જોડાઈના અનુવાદનો
તેમજ પડિત બેચરતાસે પુનઃપુનઃ રવામિકમાં લખેના
લેખોનો ધર્મો ઉપયોગ થતા છે તેની અત્રે નોંધ લેવી
આવશ્યક છે છતાં ધર્મી જગત્માં મોંમાં લાગતા જુદા
અર્થો પશુ — વર્ષા છે પશુ તે મનમાં લાગતા પ્રમાણોને
આધારે જ થયા છે મોંમાં સ્થળોએ નોંધ તથા દિપ્તિઓ પશુ
આપ્યા છે તે વાચકને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા છે

આ સૂત્રના અન્ય ગૂઝરાતી ભાષાનરો ચર્ચા જાણુમાં
નથી સૂત્રકૃતામની દીકરો મનમાં અનુવાદ પાંચ ભાગમાં
બહાર પડ્યો છે પશુ તે સૂત્રકૃતામસૂત્રનેજ નથી

છે પરંતુ તેથી તેનું વાચન અગસિક બને તેનું નથી આ ઉપોદ્ધાતમા પગવાદીઓનો થોડો ધણો પરિચય મેળવી લીધા પછી તો તે ચર્ચા વળી નધુ ગસિક ચર્ચ પડવાનો સુભવ છે મહાવીર ભગવાનના માયા સ્વભાવની કિમત તો તેથી જ આપી શકાય તેમ છે તે ઉપર જણાવી આપ્યા છીએ મ મતિતર્કના જ્ઞાત્યે તો પોતાના પુસ્તકને અતે જિનવચનને પ્રભામ કરતા એ વસ્તુને જિનવચનની વિશિષ્ટતારૂપે જણાવી છે પગવાદીઓની જાળમાથી પ્રભાને બચાવી, તથા તેમના સિદ્ધાંતોનો સમન્વય બતાવી, જિન મિદ્ધાતે લોભની અને ન વાદીઓની પોતાની ઓછી મેત્રા નથી બાળની એટલે આપણે પણ મન્મતિકારના શબ્દોમા જ ભક્તિભાવે જિન મિદ્ધાતને આપણા પ્રશ્નમા નિવેદિત કરી, આ પ્રસ્તાવના પૂરી કરીએ

મદં મિચ્છાદસણસમૂહમદયસ્સ ઇમયસારસ્સ ।

જિનવચનસ્સ અગવઓ સંવિગ્ગાસુદાહિગમ્મસ્સ ॥

સન્મતિ ૦ ૬૧ ॥

—મિદ્ધાદર્શનોના સમુદ્દર્શ અમૃત આપનાર અને મુમુક્ષુઓ વડે અનાયાસે મમજી શકાય એવા પૂજ્ય જિનવચનનું જ્ઞા હો ।

અદિમામા અનેક ધર્મો માનતા હોવા છતાં, એકના જૈન વર્મમા જ પ્રવૃત્તિનું ક્ષેત્ર ઘટાડતા જવાનું, મુમાફરીની દિશાઓ નિયતિત કરવાનું તેમજ ઉપબોધપરિભોગની વસ્તુઓ નિયત કરવાનું — એવા નવો માલુમ પડે છે

૧૦

અતર્મા આ અનુવાદ વિષે જે એવા કહેવાની જરૂર છે

આ અનુવાદ કરવામા પ્રો જ્ઞાતીના અનુવાદનો તેમજ પતિ મેચગદાસે પુરાતત્ત્વ ત્રમામિકમા વખેના સેમાનો ધણો ઉપયોગ કર્યા છે તેની અરે નોંધ લેવી આવશ્ય છે જ્ઞા ધણી જગ્યાએ થોડા લાગતા છુટા અથો પણ હતાં છે પણ તે સમજ લાગતાં પ્રમાણેને આધાર જ કયા છે થોડા અથોએ નોંધ તથા દિપ્પથો પણ આપ્યા છે તે વાચકને ઉપયોગી થઈ પડતો એવી આશા છે

આ સૂત્રના અન્ય ગૂજરાતી ભાષાતરો થયાં જાણુમા નથી સૂત્રકૃતાગની દીકાનો મળમ અનુવાદ પાંચ ભાગમા બહાર પડતો છે પણ તે સૂત્રકૃતાગસૂત્રનો અનુવાદ નથી જૂની દીકાઓમા દીકાકાર સૂત્રનો મળમ અર્થ કદી નથી આપના પણ અમુક અમુક સંખ્ધો ઉપર વિવેચન કરે છે ઉપર જણાવેલા અનુવાદમા ગીકાના અર્થ પ્રમાણે સૂત્રની નીચે સંખ્ધાર્થ પણ આપ્યો હોત તો વાચકવર્મને તે પુસ્તક કાર્ષિક ઉપયોગી થઈ પડત ગીકાના અનુવાદ વગેરે વિષે અની યશ્ય કહેવાની આવશ્યકતા નથી

સરસ્વાતમા જ જણાવ્યું હતું તેમ સૂત્રકૃતાગર્મા મોક્ષાથની સાથે સાથે જ પરવાદીઓના વાદોર્ન ખડનમડન

છે પરંતુ તેથી તેનું વાચન અસંધિક અને તેનું નથી આ ઉપોદ્ગાતમા પરનાદીઓનો થોડા ઘણો પગિયય મેળવી લીધા પછી તો તે ચર્ચા વળી વધુ ગમિક ચર્ચ પડવાનો સંભવ છે મહાવીર ભગવાનના માયા ઝણની કિંમત તો તેથી જ આપી ગકાય તેમ છે તે ઉપર જણાવી આન્યા છીએ સમતિતર્કના તર્કોએ તો પોતાના પુસ્તકને અને જિનવચનને પ્રજામ કરતા એ વસ્તુને જિનવચનની પ્રિશિષ્ટતારૂપે જણાવી છે પગવાદીઓની જાગમાથી પ્રભને બચાવી, તથા તેમના મિદ્ધાતોનો સમન્વય બતાવી, જિન મિદ્ધાતે લોકોની અને ત વાદીઓની પોતાની ઓછી મેના નથી બચાવી એટલે આપણે પણ મન્મતિકારના શબ્દોમા જ ભક્તિભાવે જિન મિદ્ધાતને આપણા પ્રજામ નિવેદિત કરી, આ પ્રગ્તાવના પૂરી કરીએ

મદ મિદ્ધાદણસમૂહમદ્યસ્ય ભમયસારસસ ।

જિનવચનસ્ય મગદઓ સંવિગમુદ્દાદિગમ્મસ્ય ॥

સન્મતિ૦ ૬૧ ॥

—મિદ્ધાદર્શનોના સમૂહરૂપ, અમૂત આપનાર અને મુમુક્ષુઓ વડે અનાયાસે મમજી ગકાય એવા પૂજ્ય જિનવચનનું ભદ્ર દો !

પરિશિષ્ટ ૧

શતાબ્દરોના ૪૫ આગમ ગ્રંથો

૧૧ 'અગ' ગ્રંથો

- (૧) આચાર્યગ્રંથ સૂત્ર (આચાર્યગ્રંથ) સાધુઓના આચાર વિશે
- (૨) સૂત્રકૃતાગ્રંથ સૂત્ર (સૂત્રગ્રંથ) આ ગ્રંથ પોતે જ
- (૩) રથાનાગ્રંથ સૂત્ર (દાણુગ્રંથ) જૈન ધર્મના મૂળતત્ત્વોની ગણના અને આખ્યા
- (૪) સમવાયાકગ્રંથ સૂત્ર
- * (૫) વ્યાખ્યાપ્રસાદગ્રંથ (વિમાહપતિ) મંવારો અને કથાઓ દ્વારા ધર્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ
- * (૬) જ્ઞાનાધર્મકથાકગ્રંથ (નાયાધર્મકથાઓ) કથાઓ અને ઉત્તરો દ્વારા ધર્મનો ઉપદેશ
- * (૭) ઉપામકદશાગ્રંથ (ઉવાસગદ્યાઓ) જૈન ધર્મના ૧૦ ઉપાસકોના જીવન

- (૮) અતકૃદ્દશાગ (અતગક્રદમાઓ) કર્મક્ષય કરનાર દશ માધુઓની કથા
- (૯) અનુત્તરૌપપાતિક દશાગ (અનુત્તરૌપવાઇયમાઓ) સર્વોચ્ચ સ્વર્ગ પામેના દશ આચાર્યોની કથા
- (૧૦) પ્રશ્નવ્યાકરણાગ (૫ હાવાગચ્છાઇ) ધર્મના વિધિનિષેધ
- (૧૧) વિપાકસૂત્રાગ (નિવાગસૂત્રમ્) કર્મદગ્ધના ભોગ વિરેની કથાઓ

બાગમુ 'અગ દષ્ટિવાદ (દિક્કિરાઅ) જે હુમ યર્ષ ગયેલું કહેનાય છે, તેના વિષયોનું વર્ણન બીજા મથોમા મળી આવે છે તે આ પ્રમાણે છે તેના નીચે પ્રમાણે પાંચ વિભાગ કહેવામા આવે છે

- (ક) પરિક્રમ દિગ્બરોને મતે તેમા ચક્ર મૂર્ત્ય, જ જુદોપ વગેરે દ્વીપો અને જાગરો તથા જીવ અજીવ વગેરે તત્ત્વોનું વર્ણન છે
- (ઘ) મૂળ તેમાં સાચું અને ખોટું જ્ઞાન દેખાડનાર સૂત્રો છે
- (ગ) અનુયોગ તેમા ધાર્મિક મહાપુરુષોની કથાઓ છે
- (ઘ) પૂર્વગત આ વિભાગમા પહેલા જણાવેલા ૧૪ પૂર્વોના સમાવેશ થાય છે તે દરન્ના વિષયો અનુક્રમે નીચે પ્રમાણે છે દ્રવ્યની ઉત્પત્તિ, ગિયતિ અને લય, મૂળતત્ત્વ અને દ્રવ્ય, દ્રવ્યની, મહાપુરુષોની અને દેવોની શક્તિ, નિર્ણયના સાત પ્રકાર અને ન્યાયના માત્ર પ્રમાણ વડે વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય, મત્સ અને મિથ્યા જ્ઞાન મત્સ અને અસત્સ વચ્ચે, આત્માનો સ્વભાવ-કર્મ, કર્મક્ષય, વિદ્યા શી રીતે પ્રાપ્ત કરાય ૬૩

શયાજી પુરુષોની જીવનકથા ઔષધ, ગમીત, વાઘ
આદિ કબાઓ અને ધર્મક્રિયાઓ લોક, ધર્મક્રિયા
અને ગણિત

- (૪) ચૂલિમ ને ટીકા જેવી છે દિગ્ગજોને મહે તેમાં
જળી થભાવવાની તેમાંથી પાર નીજીવાની અમિને
ખાવાની, મનસાધનાથી દૂર દેશ જઈ શકવાની,
ચમત્કારો કરવાની સિંહ હાથી વગેરેનું રૂપ ધારણ
કરવાની વનસ્પતિ અને ધાતુનાં રૂપ બદલવાની અને
આગસમા ડાવાની વગેરે જુદી જુદી સિદ્ધિઓ
મેળવવાની વિદ્યાઓનું વર્ણન છે

૧૨ ઉપાગો

- (૧) ઔપપાતિઠ (ઓપનાધમ) મહાવીરના વર્ણને કોશિક
રાજા ગયેનો તેનું અને દેવરોમાં જ મ કેમ
પામી શકાય તેનું વર્ણન
- (૨) ગાજપ્રતીય (રાયપસેણપ્રતીય) પાર્શ્વનાથના અનુયાયી
દેશિએ પ્રદક્ષી રાજાને જૈનધર્મમાં આણ્યો પછી તે
સૂર્યાશ નામનો દેવ થયો અને તેણે મહાવીરનું સન્માન
દ્યુ તેની કથા
- (૩) જાગલિયમ જાનનું અને તેમાં વમતા જીવોનું વર્ણન
- (૪) પ્રજાપના (પત્રવણા) જીવના રૂપ, ગુણ વગેરે અનેક
બાબતોનું વર્ણન
- (૫) સર્વપ્રગતિ (સર્ગિપતિ) સૂર્ય અને મહાનક્ષત્રનું
વર્ણન

- (૬) જમ્બુદ્રીપ પ્રસન્નિ (જમ્બુદ્રીવપન્નત્તિ) જ જમ્બુદ્રીપતુ
અને પ્રાચીન ગામઓનું વર્ણન
- (૭) ચંદ્રપ્રસન્નિ (ચન્દ્રવપન્નત્તિ) ચંદ્ર અને મહાનક્ષત્રોનું
વર્ણન
- (૮) નિરયાવલી જે દશ કુમારાઓરમાન ભાર્ગવ કુણ્ડિક
માથે મળી, પોતાના દાદા વૈશાલીના રાજા એટલે સાથે
યુદ્ધમાં બિતર્કા, માર્યા ગયા, અને નગકમા ઊપન્યા,
તેનું વર્ણન
- (૯) દ્વાપતસિકા (કમ્પાનદસિઆઓ) એ જ ગામના
પુત્રો માધુ થયા અને વિવિધ સ્વર્ગમાં ગયા
તેનું વર્ણન
- (૧૦) પુષ્પિન (પુષ્પિઆઓ) જે દેવાએ મહાવીરની પૂજા
કરી તેમજ પૂર્વજન્મની કથાઓ
- (૧૧) પુષ્પચૂલિ । (પુષ્પચૂલિઆઓ) ઉપગના જેવી જ
કથાઓ
- (૧૨) વૃષ્ણિદશા (વન્દિદસાઓ) તીર્થંકર અગ્નિદેવિએ
વૃષ્ણિવરના દસ રાજાઓને જૈન ધર્મમાં આપ્યા
એની કથા

૧૦ પ્રકીર્ણ

- (૧) ચતુ શરણ (ચરિત્તરણ) પ્રાર્થના અને પ્રાર્થશ્રિત વિષે.
- (૨) આતુરપ્રત્યાખ્યાન (આઉપચ્ચકખાન) શાનીઓના
અત સમયના પ્રવલ્નો

- (૩) ભક્તપરિણા (ભક્તપરિણ્યા) ઉપરના વિષયને લગનો વિધિ
- (૪) મસ્તાગ (સયાગ) મૃત્યુની ઇચ્છાએ યાત્રીઓ ને ડુશાસન ઉપર સૂતા લેતું વર્ણન
- (૫) તદુલ્લેખતાવિ । (તદુલ્લેખતાવિ) શરીરવિદ્યા ગર્ભવિદ્યા ઇ
- (૬) ચન્દ્રવેશ્ય (ચન્દ્રવેશ્ય) ગુરુચિન્તાના ગુણો, પ્રયત્નો ઇત્યાદિ
- (૭) દેવેન્દ્રસ્તવ (દેવેન્દ્રસ્તવ) સ્વર્ગના રાગઓની મણુના
- (૮) ગણિવિદ્યા (ગણિવિદ્યા) ક્ષિતિ જ્યોતિષ ઇત્યાદિ
- (૯) મહાન્યામ્યાન (મહાન્યામ્યાન) પ્રાયશ્ચિત્ત ઇત્યાદિ
- (૧૦) વીરસ્તવ (વીરસ્તવ) મહાવીરની નામાવલી

૬ ઉદ્દેશ્યો

- (૧) નિશીય (નિશીય) સાધુઓના ધર્મો અને દોષોના પ્રાયશ્ચિત્તો
- (૨) મહાનિશીય (મહાનિશીય) પાપ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત
- (૩) વ્યવહાર (વ્યવહાર) શામનના વિધિ
- (૪) આચારદશા (આચારદશાઓ) આચારના વિધિ આ
અથવા અથવા નવમો અધ્યાય ભદ્રનાદુ
દશાશ્વતરઃ ઇ રચિત ૮ પસૂત્ર છે તેમા
તીર્થ કરના જીવનચરિત્રો, સાધુઓના
આચાર વિષયક નિયમો તથા
સ પ્રદાયોના નામોનું વર્ણન છે

- (૫) બુદ્ધકેપમૂત્ર માધુઓ અને માખીઓ માટેના વિધિ
- (૬) પચ-ત્પ (પચકેપ) ઉપર પ્રમાણે કેટલાક જિતકેપને છુદ્ધ છેલ્લના કહે છે

૨ સૂત્રો

- (૧) નદીસૂત્ર જ્ઞાનના પાત્ર પ્રમરનું વર્ણન
- (૨) અનુયોગભાગમૂત્ર (અનુયોગગર) વિદ્યાસરસ્વતું વર્ણન

૪ મૂલમૂત્રો

- (૧) ઉત્તરગમ્યયન (ઉત્તરભ્રમણ) સિદ્ધિ ઉપર ડયાઓ દષ્ટા તો, ઉપમાઓ, સવાદો અને ઉપદેશો
- (૨) આવશ્યક (આવશ્યક) દિનચર્યાના આવશ્યક વિધિઓ ઇત્યાદિ
- (૩) વ્યવૈકાનિક (દશવેદ્યાવિય) સાધુજીવનના નિયમો
- (૪) પિણ્ડનિર્ધુક્તિ (પિંડનિબળુત્તિ) સાધુઓએ દાન પ્રીકારવાના વિધિ કેટલાક તેને, ઓઘનિર્ધુક્તિ પણ કહે છે

આ ૪૫ ઉપગત ખીમ્મ ૨૦ પ્રખર્ણ ૧૦ નિર્ધુક્તિ અને ખીમ્મ કેટલાક ગ્રંથો ઉમેરીને એક દર ૮૪ ધર્મગ્રંથોની ગણના પણ કરવામાં આવે છે

એતાનરોમા પણ સ્થાનકવાસી^૧ સપ્રદાયવાળા દર પ્રકારો તથા છટ્ટા છેલ્લને અને પિડનિયુક્તિને પ્રમાણુશૂત નથી માનતા તેમના ધર્મગ્રંથોની પ્રખ્યા એ હિસામે ૩૨ છે

૧ જે સપ્રાય મૂર્તિપૂજના વિરોધમાંથી ઉદ્ભવેતા ઈ સ. ૧૪૭૪ ના અરસામા અમદાવા ના લોકાચાહે પ્રતીમાપૂજનનો વિરોધ કર્યો અને ત્યાર બા તેમના પયના ફાય તરીકે સ્થાનકવાસી કે ફૂંદિયા સપ્રાય લેભો થયા લોકાચાહ તે બાવહારસૂત્રને પશુ આગમમય તરીકે નહોતા બ્વીકારતા

પગિનિષ્ઠ ૨

દિગ્બરોની માન્યતા પ્રમાણે

આગમ મ્થો

જે પ્રાચીન મ્થો લુપ્ત થઈ ગયા છે તેમને સ્થાને દિગ્બરોએ કેટલાક અર્વાચીન મ્થોને પ્રમાણ્યૂત મિહાતમ્થો તરીકે સ્વીકાર્યા છે તેમના ચાર વર્ગ છે (૧) દત્તિદામ (૨) વિશ્વવ્યાખ્યાન, (૩) વસ્ત્વજ્ઞાન, (૪) નીતિ આ ચાર વર્ગને દિગ્બરો ચાર વે કહે છે એ બધા મ્થો ઈ મ ૯૦૦ પૂર્વ રચાયેલા છે તે મ્થો નીચે પ્રમાણે છે

- (૧) દત્તિદામ (પ્રથમાનુયોગ) નવિમેનનુ પદ્મપુ ૧૫ (૧ મ ૬૫૦) જિનમેનનુ દક્ષિણપુગણ અને આદિપુરાણ (૭૮૨), ગુણસદ્નુ ઉત્તરપુગણ (૮૭૮)
- (૨) વિશ્વવ્યાખ્યાન (અભ્યાનુયોગ) સર્વપ્રગ્નપિ, ચ ૬-પ્રગ્નપિ, જ્યેષ્ઠવસ

- (૩) નરવજ્ઞાન (દેવ્યાનુયોગ) કુન્ડકુંદનો પ્રવચનસાર સમયસાર નિયમસાર, પચાસિતકાવ ઉમાસ્વાતીનું તરનાથાધિગમસૂત્ર અને સમન્તભદ્ર (૬૦૦) પૂજ્યપાદ (૭૦૦), અડવડ (૭૫૦), વિદ્યાનં (૮૦૦) વગેરેએ એના ઉપર લખેલી દીકાઓ, સમન્તભદ્રની આશ્રમીમાસા (૬૦૦) અને અડવડ વિદ્યાનંદ વગેરેએ એના ઉપર લખેલી દીકાઓ।
- (૪) નીતિ (ચરણાનુયોગ) રહેઉરનો મૂનાચાર અને ત્રિવાળીચાર; સમન્તભદ્રનો રત્નકરકશ્ચક્રાચાર (૬૦૦)

મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ

ખંડ ૧ લો

અધ્યયન ૧ લું

જુદા જુદા વાદો

૧

“તુ કના બધનનું કારણ જાણી, તેને ફરૂં જરૂ
જોઈએ ”

એ પ થી જાણસ્વામીએ શ્રીસુધર્મસ્વામીને પૂછ્યું
‘મહાગજ ! મહાવીર ભગવાને બધન અને કહ્યું છે ?
અને શું જાણવાથી તે દળે ?’ [૧]

શ્રીસુધર્મએ ઉત્તર આપ્યો — હે આયુધ્યમન ! જ્યાં
સુધી માણસ જડચેતન^૧ નસ્તુઓમાં થોડીધણી પણ પરિગ્રહ—

૧ મૂળ સચિત્ત અને ભચિત્ત । જૈન માન્યતા પ્રમાણે,
પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ વગેરે જડ દેખાતા પદાર્થો પણ જીવંતુઓ
તો છે જ, પરંતુ તેઓમાં ચિત્ત ન હોવાથી, પુરુષાર્થ સાધવાની
શક્તિ નથી.

શુદ્ધિવાળો^૧ હાથ છે કે ખીજના પગિમદમાં અનુમતિવાળો છે, ત્યાં સુધી તે દુ ખમાથી છુટી રાખતો નથી જ્યાં સુધી તે જાતે પ્રાણીની ક્ષિયા રે છે કે ખીજ પામે કરાવે છે, કે કમ્પાઝ કોઈને અનુમતિ આપે છે, ત્યાં સુધી તેનું વેગ વધે જાય છે, અર્થાત્ તેને સાતિ નથી હોતી પોતાના કુળમાં કે મગાસનધીમાં માત્રમતાવાળો મનુષ્ય, છેવટે છેતગઈને નાશ પામે ૮ કેમકે, ધન વગેરે પદાર્થો કે સંગામનધી સાચુ ગદાણુ વરી રાકના નથી

આમ જાણીને શુદ્ધિમાન મનુષ્યો પોતાના જીવનનું માત્રુ મહત્ત્વ વિચારી આશ કમળ ધનના ૧૨જોથી દૂર ગઢે છે [૨-૫]

૫૨ ગુ આ મહુબોધો ન ગણ્યમરી કેટલાક જમણો ને બ્રાહ્મણો^૨ પોતપોતાના મતમતાતરોને વાગી ગઢે છે ને કામબોજોમાં ૧૫ના ને છે કેટલાક માને છે કે, 'આ જગતમાં જે છે તે પૃથ્વી પાખી, તેજ વાયુ ને આકાશ એ પાચ બૂતોમાત્ર છે હટો જે દેહી કે જીવ, તે આ પાચમાધી જ નીપજે છે એટલે એ પાચ નાશ પામે તેની સાથે દેહી જીવનો પણ અંત આવે છે ૩ [૬-૮] ખીજ

૧ એટલે કે આસક્ત જુઓ તત્ત્વાર્થસૂત્ર ૭ ૧૨ મૂર્છા પરિમદ્. "૫ યેમા આસક્તિ તેનુ નામ પરિમદ્

૨ બોધ ક્રમેની પેઠે અતી પશુ જમણગ્રાહણ એવા બેગે રાખ્દ "જુ ૧ જુદા પદોના પ્રચારક" એવા સામાન્ય અર્થમાં જ વપરાયો છે

૩ મૂળમાં આ મતનુ કાઈ નામ નથી ખીજ ખડમાં (૨ ૧ ૧૦) આ મતને મૂળમાં 'પચમદાભૂતિક તરી' ઉલ્લેખ્યો છે નિયુક્તિમાર ભદ્રના, એ (ઈ સ પૂ ૨૬૭) આ વિભાગને 'પચમદાભૂત નો કથો છે અને દીકાકાર રીનાકગે (ઈ સ ૮૭૧) આને ચાર્તિક મત કથો છે

કેટલા- મદ્યુદિ આમકત લોક એમ જણાવે કે, 'ધડો, ડીકરુ, ઈંટ આદિરૂપે એક જ માટી અનેકરૂપ દેખાય છે એમ જ આ વિશ્વ એક આત્મરૂપ હોવા છતાં, પશુ, પક્ષી, મનુષ્યાદિરૂપે અનેક દેખાય છે' અને એમનું કલ્પુ માની ચાનનારાઓ, પાપો કરી કરીને દુખોમા સડ્યા કરે છે? [૯-૧૦] વળી કેટલાક એનું માનનારા છે કે, 'આત્મા કે જીવ જે દાર્ઢ છે, તે આ પ્રત્યેક શરીર જ છે એટલે મર્યા પછી જ્ઞાની કે અજ્ઞાની કહેવાતા દાર્ઢ નથી રહેતા, પુનર્જન્મ છે જ નહિ, કે નથી પુણ્યપાપ કે પગલોડ શરીરનાશની સાથે શરીરી જીવો પશુ નાશ થાય છે' [૧૧-૧૨] અને કેટલાક ખીજા તો ધુજ્ઢતાપૂર્વક જો છે કે કરવા કગવવા વગેરેની ક્રિયાઓ આત્મા નથી જ્ઞતો — એ તો અકર્તા છે! [૧૩]

આ પ્રમાણે કહેનાર લોકો આ રૂવિધ્યપૂર્ણ જગતની માત્રી મમજ પછી ની રીત મેળની મકે ' પ્રવૃત્તિઓના

૧ મૂળમા આ મતનું નામ નથી. નિર્ધુજ્ઞિકારે આ વિભાગને 'એકાત્મક' કહ્યો છે ડીકારે આને એકાત્મ-અદૈત-વા કહ્યો છે

૨. મૂળમા આ વા નું કશું નામ નથી પરંતુ નિર્ધુજ્ઞિકાર તેમજ ડીકાર બને આ વા ને 'તજ્ઞીવતચ્છરીરવાદ' કહે છે આ વા નું વડુ વર્ણન ૨ ૧ મા આરે છે અને ત્યાં તેને મૂળમા જ તે નામે ઉ રખેતો છે આની અને ચાર્વાકમતની વચ્ચેના તફાવત માટે તુઓ પ્રકરણને અતે ટિપ્પણ ૧

૩ નિર્ધુજ્ઞિકાર આ મતને 'અકારકવા' કહે છે ડીકારે આને 'સાખ્ય' કહ્યો છે મૂળમા તેનું નામ નથી.

૪ કારણ કે, ચાર્વાકમત અનુસાર પાપપુણ્યના ક્ષણ જ મ-જન્માતરમા ભોગવનાર કોઈ આત્મા જ ન હોય, અથવા એકાત્મવાનીના કહા પ્રમાણે એક આત્મા સિવાય ખીજું કોઈ

ખી । જેના એ અમોઘ તોફાન વધારે ને વધારે અંધારામાં ખૂંચે જાય છે [૧૪] વળી મીઠા કેટલાક જમ-વાદો તને કહ્યું કેટલાક કહે છે જ તત્ત્વો છે પાચ મહાબૂત ને આત્મા અને તે મધ્ય શાશ્વત છે એમાના એકનો નાશ થતો નથી અને જે વસ્તુ અમત્ છે — કે જ નદિ — એ ઉત્પત્તિ જ ક્યાથી યાય / જ્યાં જધા પધાર્યા મર્યા નિત્ય છે । [૧૫-૧૬] અને કેટલાક દોષગણા મૂખ્યાંએ કહે છે ક્ષણે ક્ષણે બિપજતા ને તાડ પામતા રૂપા પાચ ર ધોર મિત્રાય બીજો એ (આત્મા જેવો) પદાર્થ જ નથી પણ એ હેતુવાળો છે કે હેતુ વિનાનો છે બધાથી ભિન્ન છે કે એક, પ છે એવો જી જાતનોય વાદ જ શો । પૃથ્વી પાણી તેજ અને વાયુ — આ ચાર ધાતુઓનું કે ૩૫ (એટલે કે સગીર તેમજ આ મનાર) બનેલું છે । [૧૭-૧૮]

જ ન દોષ તથા સામ્યવાદીના કથા પ્રમાણે આત્મા પાપ કે પુણ્ય કરતા જ ન દોષ, તો કોઈ સુખી અને કોઈ દુખી એવા ભેદ વાળું આ જગત શી રીતે ધરી શકે ।

૧ મૂળમાં આ વાતુ નામ નથી નિર્બુક્તિગર અને આત્મવ્યવહારી કહે છે દીકાગર તેને સેવાધિકારી (વેરોવિક) કે સામ્ય મન દોવાનું જણાવે છે

૨ જુઓ પ્રકરણને અંતે ડિપાલ ન ૨

૩ ધારણ કરે છે, પોષે છે, મટિ તે તત્ત્વો ‘ધાતુ’ કહેવાય છે

૪ મૂળમાં આ મનનું નામ નથી નિર્બુક્તિગર એ બને શ્લોકમાં વ વિવેક વા ને ‘અફલવાદ એવું મેક જ નામ આપે છે દીકાગર ૧૭માં શ્લોકના વા ને બીજા અને ૧૮માં શ્લોકના વા ને ‘બીજવિશેષ તરીકે ઉલ્લેખે છે

અને વળી, આ બધા જ વાદીઓ પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે, ‘ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ કે મન્યાસી, જે કોઈ અભાગ મિદ્ધાતનુ ધરણુ લેશે, તે મર્વ દુખોમાંથી છૂટશે’ [૧૯]

હું તને કહું છું કે, આ બધા વાદીઓને નથી ખબર માયા જ્ઞાનની, કે નથી જ્ઞાન માયા ધર્મનું પરિણામે તેઓ આ મમારસાગર નથી તરી શકતા, અને જરા-મરણ-બાધિ-પૂર્ણ આ મમાગચક્રમાં આટા ખાતા દુખ ભોગ્યા જ કરે છે યાતપુન જિનેશ્વર મહાવીરે વલ્લુ છે કે તે બધા જોકા મારીનરમી યોનિઓમાં ભમતા અનેક વાગ જન્મરો તે મગશે [૨૦-૨૧]

૭

વળી કેટલાક ગણના જેવા મિદ્ધાવાદો તને કહું કેટલાક દૈવમાં માનનારા નિયતિવાદીઓ કહે છે જીવા છે, તેમને સુખદુખનો અનુભવ થાય છે, તથા હેરટે તે સ્થાનજ્યેષ્ઠ ધર્મ નાશ પામે છે આ તો બધા સ્વીકારો હવે જે સુખદુખમાં છે તે કોઈ જીવના જાતે કર્યા થતા નથી એ તો દૈવનિયત છે ” અને આવી વાત કરી, તે પોતાને પડિત માની ખીજીય અને ધૂષ્ટ દેહપનાઓ દોડાવે છે, ને તે મુજબ ઉન્માર્ગો આચરણ કરી કરીને, દુખમાંથી જૂટી નહતા જ નથી એ ધમડી લોકને એટલુ જ જ્ઞાન નથી કે સુખદુખમાં તો દૈવ તેમજ પુરુષાર્થ બેઉ જ તો મકળાયેલા હોય છે [૧-૫]

આ બધા લોકોની દગા કાના જેવી છે ? શિકારીના ભયથી ભાગતુ હરણુ જેમ અભય સ્થાનોમાં ભય પામે છે, ને ભયવાળામાં નીકળે ગૂંહે છે, તથા જ્યાં જાગ હોય ત્યાં

કીડા જેવા એ અમોઘ નોકો વધાર ને વધારે અધાગમા ખુન્ને વળ્ય છે [૧૪] ત્રીજી બીજી કેટલાં બમ-વાદો તને ને કેટલાં વહે છે જ તત્ત્વો છે પાંચ મહામૂત ને આત્મા અને તે બધા સાચા છે એમાના એકેનો નાશ થતો નથી અને જે વસ્તુ અમર છે — છે જ નહિ — એ ઉત્પત્તિ જ ક્યારી યાપ / જામ નધા પદાર્થો મર્યાદા નિત્ય છે ? [૧૫-૧૬] અને ષ્ટવાક દોઝલ્યા મૂખાઓ વહે છે ક્ષણે ક્ષણે બિપજના ને નાશ પામના રૂપાતિ પાંચ ર ધોર મિત્રાન બીજો એ (આત્મા જેવો) પદાર્થ જ નથી પડી એ હેતુવાળો છે કે હેતુ વિનાનો છે બધાથી બિન્ન છે કે એ રૂપ છે એવો જી જતનોય વાદ જ શો ? પૃથ્વી પાણી તજ અને વાયુ — આ ચાર ધાતુઓનું કે ૧૫ (એટલે કે ૧૨૧૨ તેમજ આ મ તાર) બનેતુ છે '૪ [૧૭-૧૮]

જ ન હોય તથા સામ્યવાદીના કયા પ્રમાણે આત્મા પાપ કે પુણ્ય કરતો જ ન હોય, તો કેઈ સુખી અને કેઈ દુઃખી એવા બે વાણુ આ જગત રી રીતે થી શકે ?

૧ મુજમા આ વાતુ નામ નથી નિરુક્તિતાર આને આત્મવશવાદી કહે છે ત્રીજાકાર તેને સેવાધિકારી (વેદેશિક) કે સામ્ય મત હોવાનું જણાવે છે

૨ જુઓ પ્રકરણને અતે ટિપ્પણ ન ૨

૩ ધારણા કરે છે, પોરે છે, મરે તે તત્ત્વો 'ધાતુ કહેવાય છે

૪ મુજમા આ મનવુ નામ નથી નિરુક્તિતાર એ બને શ્લોકમા વજ્રવેણા વાદને 'અદ્વૈતવાદ' જેવું એક જ નામ આપે ■ ત્રીજાકાર ૧૭મા શ્લોકના વાદને બૌદ્ધ અને ૧૮મા શ્લોકના વા ને 'બૌદ્ધવિગેદ' તરીકે કહેતે ■

અને વળી, આ બધા જ વાદોઓ પ્રતિના કરે છે કે, 'ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ કે મન્યાસી, જે ધર્મ અમારા મિદ્ધાતત્ત્વ સંસ્થા લેશે તે સર્વ દુષ્કર્મથી છુટશે' [૧૯]

હું તને કહું છું કે, આ બધા વાદોઓને નથી ખબર આપ્યા જ્ઞાનની, કે નથી જ્ઞાન આપ્યા ધર્મનું પરિણામે તેઓ આ સમારસાગર નથી તરી શકતા, અને જરા-મગ્ધ-બાધિ-પૂર્ણ આ મમારચક્રમાં આટા ખાતા દુષ્કર્મ બોગમાં જ કરે છે જ્ઞાતપુત્ર જિનેશ્વર મહાત્માને ઠણું છે કે તે બધા લોકો મારીનરસી યોનિઓમાં ભમતા અનેક વાર જન્મશે ને મરશે [૨૦-૨૧]

૭

૧૧ીં કેટલાક જાણના જેવા મિથ્યાવાનો તને ઠણું કેટલાક દૈવમાં માનના । નિયતિવાદોઓ કહે છે જીવા છે, તેમને મુખદુષ્કર્મો અનુભવ થાય છે તથા છેવટે તે સ્થાનભટ ધર્મ નાત પામે છે આ તો બધા સ્વીગરશે હવે જે મુખદુષ્કર્મો છે, તે કોઈ જીવના જાતે કર્યા થતા નથી એ તો દૈવનિયત છે " અને આની જાત કરી, તે પોતાને પડિત માની બીજી અને ધૂષ્ટ કર્મનાઓ દોડાવે છે, ને તે મુજબ ઉન્માર્ગો આચરણ કરી કરીને, દુષ્કર્મથી છુટી શકના જ નથી એ ધમડી લોકોને એટલું જ જ્ઞાન નથી કે, મુખદુષ્કર્મ તો દૈવ તેમજ પુરુષાર્થ મેડે કારણો મકળાયેલા હોય છે [૧-૫]

આ બધા લોકોની દશા કાના જેવી છે ? સિકારીના બચથી ભાગતુ હરણ જેમ અભય સ્થાનોમાં ભય પામે છે, ને ભયવાળામાં નીડર રહે છે, તથા જ્યાં જાળ હોય ત્યાં

તેને કૂદી જવાને કે તેની નીચેથી સરી જવાને બદલે તેને દેખ્યા વિના તેમાં પડતું જ નાખે છે અને એમ પોતાના જ અગાને કરીને કુસાચ છે તેમજ આ મિથ્યાવાદી મૂર્ખ લોકોનું છે સાચા ધર્મજ્ઞાનથી તેઓ મળગઈને ભાગે છે, તે જ્યાં બસથાન છે, એવી અનેકરૂઢ પ્રવૃત્તિઓ, તેમાં નિભાવ વિચરે છે પ્રવૃત્તિઓના પ્રેરનાર લોક માન, માયા તે ક્રોધનો^૧ ત્યાગ કરીને માધુર્ય કર્મબદ્ધથી રૂગી શકે પરંતુ આ મૂલ વાદીઓ પેના મૃગની પેઠે એ જ નથી જાણતા અને આ મમાં જગમાં ફનાઈ વારંવાર જન્મે તે મરે છે [૬-૧૩]

કેટલાક પ્રાણીઓ ને નમણો વળી એવા છે કે, તે એમ જ માની મેઘ છે કે યાન તો અમારી પાસે જ છે બીજા તો નિઆગ કાઈ નથી જાણતા પરંતુ એમનું યાન એટલે શું ? પગપગથી જીતરી આવેલી તત્ત્વની વાતો તે પોપડની પેઠે બોલે છે એ જ એના પાં પછી એ અગાની લોકો તર્કે ઢોડાવે છે પશુ તેથી તે કાઈ યાન મળતું હશે ? અને પોતે જ જ્યાં એવા અપમ છે, ત્યાં તેઓ બીજાને તો શું જ આપી સમ્માન્ય હતા ? આમ આધ્યાત્મ ગાંઠ કુનારા કરે છે નથી તેઓ બીજા પાસેથી સાચું યાન લેતા કે નથી ધમકમા પોતાનું જ યાન પૂડું માની હાડ્યે રામવાનું ઊડતા પોતાના કલ્પના - મત્સોની પ્રથસા ને પારકાના વચનોની નિદા એ લોકો ડોડતા જ નથી પરિણામે પાજગના પક્ષી પેઠે તેઓ બધાયેના જ રહે ■ [૧૪-૨૦]

આ ઉપગત એક જૂના જમાનાથી આવતા ક્રિયાવાદી વિષે જાણવા જેવું છે કે કર્મનિધન વિષે માત્રુ જ્ઞાન નહિ બતાવનાર એવા એ વાતને અનુસરીને કેટલાય લોકો મમાગમા ક્રમાના ગયા છે આ વાતમાં એમ કહ્યું છે કે, “જે માણસ ધનદો ઇત્યાદિ શરીરથી દિશા નથી ઇત્યાદિ, તથા જે અજ્ઞાણમા દિશા કરે છે તેઓને કર્મનો અર્થ લાગે છે ખરો, પણ તેનું પૂરેપૂરું પાપ નથી લાગતું જ્યાંથી પાપ પૂરેપૂરું ગમે તેવા અજ્ઞાન ત્રણ છે જાતે ઇલાહપૂર્વક કરવાથી બીજા પામે ઇલાહવાથી કે બીજાના કરવાને અનુમતિ દેવાથી પણ એ ત્રણ રીતે હમને પાપમુક્ત હોય, તો જગત નિર્વાણ મને” [૧૪-૨૭] અને એ વાતમાં એક દૃષ્ટાંત આપ્યું છે કે, “કોઈ મહાત્મા પિતા દુઝાળમા જૂળનો માથો પુત્રમામ ખાતો હોય ને પાઈ બિનુ તેમાથી નિહા નરિને ખાપ તો તેને કર્મનો ભેપ ન લગે” [૨૮]

હું કહું કે, આ વાત અજ્ઞાન છે મનથી પણ જે દોષ કરે છે, તેને નિર્ગોપ ન માની રાનાય કાગ્યુ કે, તે મયમમા કાચો છે પણ બોગામમ્ત નોક ઉપગતી વાતો માની પાપમા પડ્યા કે જે આ મધા મિથ્યાવાદીઓ કોના જેવા છે ? કાણી હોડીમા મેસી કોઈ જન્માવ પ્રાણી

૧ ‘ક્રિયા છે, અને ‘ક્રિયાન કળ છે એવું માનનાર વાગી તે ક્રિયાવાદી કહેવાય એ ગીને તો જૈનો પોતે પણ ક્રિયાવાગી જ છે પરંતુ ક્રિયાવાદીઓમા પણ બોલો જેવા કેટલાક માત્ર માનસિક હેતુ ઉપર જ બાર મૂકનારા હોઈ, અજ્ઞાણતા થતા હૃતો માટે એ રક્તગી કે બેજવાળદાની અવતા, તેથી તેમનો અહીં વિરોધ કર્યો છે આગી જ વનુ ચર્ચા ૭ ૮ અને ૭ ૯ મા છે

પાઠ કરવા આહે, એના જેવી એમની દશા છે અને ચાપ છે એવા
અનાર્થ શ્રમણો સસારમાં આવ્યા જાયા જ રહે છે [૨૯-૩૭]

૩

અને પેલા દૃષ્ટાંત વિષે તો શું જ કહેવું ? કોઈ
શ્રદ્ધાળુ ગૃહસ્થે ભિત્તુ માટે પનાવેલું બોજન ભરેને તે
હજાર હાથમાં ધર્મને મળે પણ તે તે નિષિદ્ધ હોય, તો
તે ખાનારને દોષ લાગે જ પણ કેટલાક શ્રમણો આ
વાત નથી ગ્રહીકારતા. દુનિયામાં આ જોખમ છે એવું
એમને જ્ઞાન નથી ને વર્તમાન સુખની લાલસાના માર્ગો
તેઓ આમાં પડે છે. રાહી ભરતી કાળે તથાઈ આવી
ઓદમાં જમીન પર ગ્રહી જતા માછલાની પેરે તેમનો
વિનાશ થાય છે [૧-૪]

વળી બીજા પ્રજાન્ના કેટલા મૂર્ખ વાદીઓ વિષે
કહું છું તે સાંભળ. કોઈ દે છે દેવે આ જગત રચ્યું છે
ને કોઈ કહે છે કે બ્રહ્માએ કોઈ રણી એમ જણાવે છે
કે જડચેતનથી ભરપૂર તથા સુખ-ખવાણુ આ જગત
રચેરે ધડપુ છે અને કોઈ કહે છે ના એ તો પ્રકૃતિનું
કાર્ય છે. કોઈ મહર્ષિએ વળી એમ કહ્યું છે કે, સ્વયં બ્રુ
આત્મામાંથી આ જગતની ઉત્પત્તિ છે. બ્યારે બીજા એક
કથન છે કે મૃત્યુએ પોતાની મામાશ્રમિથી આ અશાશ્વત
જગત રચ્યું છે. કેટલા શ્રમણો ને બ્રાહ્મણો કહે
છે આ જગત ઈંડામાંથી ઊપજેલા પ્રજ્વલિતનું
રચેલું છે. ૧૨ [૫-૭]

(૧) બહુ સ્વયંકોપનિષ ૧ ૨ ૧-૨. (૨) શંતપથ ૧૧ ૧

માત્રુ નહસ્ય ન સમજનારા આ વાદીઓ, મિથ્યાભાષી છે તેમને માગી કિપતિની ખગ જ નથી એમ જણો. ૩, આ મમાર માગ માદા કર્મોનુ ફળ છે પણ એ માત્રુ કારણુ ન જાણનારા પેલા બધા વાદીઓ, તેમાથી બગવાનો માર્ગ તો પછી ક્યાથી જ જાણે ? [૮-૧૦]

એક ખીજા મિથ્યાવાદ વિષે વળી કહું કેટલાક કહે છે “ શુદ્ધ પાણી જેમ મલિન થઈ શકે, એમ જ પ્રયત્નો કરીને શુદ્ધ નિષ્પાપ બનેવો સવમી મુનિ પણ પાછો પાપ-યુક્ત મલિન થાય તો પછી જ્ઞાનચર્યાઈ પ્રયત્નોનુ શુ ફળ નહુ ? અને મધા વાદીઓ પોતપોતાના વાદનુ ગૌરવ તો ગાય જ ને ! ”^૧ વળી કેટલાક મિદ્ધિઓ (અશ્ચિમા, ગરિમાદિ) નુ ગૌરવ કરતા નહ છે, ‘ જુઓ, અમે તો અમારા મિદ્ધિબળે કરીને મમાધિમા, ને અગ ધર્મ યથેચ્છ આ જગતમા માણીએ છીએ ’^૨ [૧૧-૧૫]

પોતપોતાના મિદ્ધાતની આવી આવી મમજ્ઞે ગાખીને તેમા જ ફળ્યા રહેનારા આ બધા અમયમી લોચે, સમાગના આ અનાદિ ચક્રમા ગોચા ખાતા કલ્પ સુધી અધમ અસુગે બની અવતરશે [૧૬]

૪

ગગનેપાદિથી જિતાયેલા આ બધા વાદીઓ પોતાને પડિત માને છે, અને ત્યાગી મન્યામી બન્યા ખતા

૧ દાખવા વરીકે મજ્જલિ પોતાણનુ એવુ કહેવુ હતુ કે “ પ્રાણીઓ કારણ સિવાય અપવિત્ર થાય છે અને કારણ સિવાય શુદ્ધ થાય છે, અને શુદ્ધ થઈને પાછા અમની મેળે અપવિત્ર થાય છે

૨ દીનકારના કલા પ્રમાણે રીવો અને એકદલીઓ

પાગ કગસા ચાહે એના જેવી એમની દશા છે અને યાવ છે એવા
અનાર્થ શ્રમણો સમારમા ચાક ખાયા જ કરે છે [૨૯-૨]

૩

અને પેના દૃષ્ટાત વિરે તો શુ જ કહેટ ? કોઈ
શ્રદ્ધાળુ શુદ્ધચે ભિનુ માગે બનાવેતુ બોજન બનેતે તે
હજાર હાથમા ચર્ચને મળે પણ ને તે નિષિદ્ધ હોય, તો
તે ખાનાગને દોષ લાગે જ પગુ કેટલાક શ્રમણો આ
વાન નથી સ્વીકારતા દુનિયામાં મ્યાં જોખમ છે એનું
એમને જ્ઞાન નથી ને વર્તમાન સુખની લાલચમાના માર્યા
નેઓ આમા પડે છે પછી લગતી મળે તથાઈ આવી
ઓદમા જમીન પર નહી જતા માહલાની પેરે તેમને
પિનાશ યાવ છે [૧-૪]

વળી બીજા પાગના કેટલાક મૂર્ખ વાદીઓ વિશે
કહું છું તે માબગ કોઈ -હે છે દેવે આ જગત રચ્યું છે
ને કોઈ કહે છે કે બહાએ કોઈ વળી એમ જણાવે છે
કે જડચેતનથી બ પૂર તથા સુખદુખરાળુ આ જગત
ઈશ્વરે ધડપુ છે અને કોઈ કહે છે ના એ તો પ્રકૃતિનું
કાર્ય છે કોઈ મહર્ષિએ વળી એમ કહ્યું છે કે સ્વપ્ન
આત્મામાથી આ જગતની ઉત્પત્તિ છે બ્યારે બીજું એ
કથન છે કે મૃત્યુએ પોતાની માયાશક્તિથી આ અશાશ્વત
જગત રચ્યું છે ? કેટલાક શ્રમણો ને બ્રાહ્મણો કહે
છે ' આ જગત ઈડામાથી બિપજેલા પ્રભાવતિનું
રચેતુ છે ' [૫ - ૭]

(૧) બહુ ભવ્યકોપનિષ ૧ ૨ ૧ - ૨ (૨) શતપથ ૧૧ ૧

માયુ ગદસ્ય ન સમજનારા આ વાદીઓ મિથ્યાભાષી છે તેમને માત્રી ઉત્પત્તિની ખબર જ નથી એમ જાણો કે આ મમાર સાર્ગ માઠા કર્મોનું ફળ છે પણ એ માયુ કારણ ન જાણનારા પેલા બધા વાદીઓ, તેમાથી જીગરવાનો માર્ગ તો પછી ક્યાથી જ જાણે ? [૮-૧૦]

એક ખીજા મિથ્યાવાદ વિષે વળી કહું કેટલાક કહે છે, “ શુદ્ધ પાણી જેમ મલિન થઈ શકે, એમ જ પ્રયત્નો કરીને શુદ્ધ નિષ્પાપ બનેલો મયમી મુનિ પણ પાછો પાપ-યુક્ત મલિન થાય તો પગી બ્રહ્મચર્યાઈ પ્રયત્નોનું શું ફળ ન્હયું ? અને મધા વાદીઓ પોતપોતાના વાદનું ગૌરવ તો ગાય જ ને ! ” ૧ વળી કેટલાક સિદ્ધિઓ (અશ્વિમા, ગરિમાદિ) નું ગૌરવ કરતા કહે છે, “ જુઓ, અમે તો અમાગ મિદ્ધિબળે કરીને અમાધિમા, ને અંગ ધર્મ યથેચ્છ આ જગતમા માણીએ છાએ ” ૨ [૧૧-૧૫]

પોતપોતાના સિદ્ધાંતની આની આવી સમજે ગમીને, તેમા જ દૂબ્યા રહેનારા આ બધા અસયમી લોકો, સમારના આ અનાદિ ચક્રમા ગોચા ખાતા કરૂપ સુધી અધમ અસુરો બની અવતરશે [૧૬]

૪

ગગદેવાદિથી જિતાયેલા આ બધા વાદીઓ પોતાને પકિત માને છે, અને ત્યાગી મન્યામી બન્યા છતા

૧ દાખલા તરીકે મહાજલિ ગોરાલનું એવું કહેવું હતું કે “ પ્રાણીઓ કારણ સિવાય અપવિત્ર થાય છે અને કારણ નિવાય શુદ્ધ થાય છે, અને શુદ્ધ થઈને પાછા એમની મેળે અપવિત્ર થાય ”

૨ દીનકારના કલા પ્રમાણે રીવો અને એકદ દીઓ

મામાકિ ઉપદેશ જ આપ્યા કે હ એવા એ મહુદિ પુરુષો તમારુ શુ ધોળી શકવાના હતા ? એટલે મમજી વિદ્વાન ભિક્ષુએ એમની મોગતમાં ન ફસાતા, નિરભિમાન, નિગસકત ધર્મ ગરૂપાતીત એવો મધ્યમ માર્ગ વર્ધને મુનિજીવન ગાળવુ એવુ કહેનાગ લોક પણ પડયા છે કે, પરિમહી તથા પ્રવૃત્તિમય હોવા છતા મુક્ત ધર્મ શકાય આ ન માનતા ભિક્ષુએ તો અપરિમહી અને નિવૃત્તિમયનુ ચન્ધુ લેવુ વિદ્વાન ભિક્ષુએ બીજાને માગે તૈયાર કરેને આહાર અને ખુશીથી જે આપવામા આવે તે મજા ધર્મને બિગામાં લેવો. મગદેર દિન ધર્મ કોઈનો તિગ્ગમર ન કરવો. કેવા કેવા લોકચાદો પ્રચલિત હાથ છે ! જેમકે લોક અનત છે નિત્ય છે સામ્યત છે, અપરિમિત છે ઇત્યાદિ નિપરીત બુદ્ધિમાથી ડાપજેના કે ગતાનુગતિ આલેના આ અને આવા બધા લોકચાદો ભિક્ષુએ સાવધાન લીને જાણવા [૧-૭]

બાકી જાનમાત્રનો માગ તો આ જ છે કે, કોઈ પણ જીવની દિસા ન કરવી પ્રાણીઓનુ સ્થાવર હોવુ કે

૧ આ જગત અનત ■ કે સાત છે (માનવી અપેમાએ) તથા અપરિમાણ છે (દેશની અપેમાએ) એ પ્રમોની બાબતમા મોઈ પણ એક ઉડો પકડવાની જરૂર નથી પરંતુ, અપે ધમે બને દરિનો સમન્વય કરવો એવુ મહા વિવક્ષિત છે જુએ ખડ ૨, અધ્ય ૫, સ્લો ૧ ૩ તથા તેના ઉપર નોંધ

બોદ્ધ ઋથેમા આવા વાગેને તિગ્ગમિતા રાખ થી બોજા ખવામા આ ચા છે જુએ દર્ધનિમય — જલિભદ્રુત દિમાર આ ઉપરાંત લોકચાદોના બીજા દાખવા આ પ્રમાણે આરે છે 'અપુત્રની ગતિ ન થાય, કવસ વડા છે, ગાયથી મરનાર કે ગાયને મારનારની ગતિ નથી ઇત્યાદિ

જ ગમ? એ અમુક ચોકમ કાગ્જોને લીધે હોય છે બાકી બધા
જ જીવભાવે સમાન છે તેમાય જ ગમ પ્રાણીઓ વિષે તો
આ સ્પષ્ટ સમજાય એવું છે એટલે, પોતાની જેમ કોઈને
દુ ખ નથી ગમતું, માટે કોઈની દિસા ન કરવી અહિંમાનો
મિદાત તે આ જ છે માટે મુમુતુએ ચાલવામા, સવા
એમવામા તથા ખાવાપીવામા મતત જન્યુતિભેર મયમી ને
નિરાગમ્તા ન્દેવું તથા માન, કોધ માયા ને નોજા તજવા ૨
આ પ્રમાણે મમ્મક આચારવાળાં ચર્ષ, તથા કર્મો
આત્માને ન લેપે એ મારું અહિંસા, મત્યાદિ પાય મહાનતો
શ્પી મવર^૪ (એટલે કે જન) દ્વાગ સુગક્ષિત બનવું,
અને એમ કરી કર્મજનનના આ લોકમા પવિત્ર લિહુએ
પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરતા સુધી રહેવું [૮-૧૩]

આમ કહી શ્રીસુધર્મસ્વામી થોભ્યા

૧ જૈન પરિભાષામા સ્થાવરજગમ જોડકાને માટે
વ્રસસ્થાવર એવો પ્રયોગ છે વ્રસ એને વ્રસ થતા નાસી જઈ શકે
તેવા - જ ગમ

૨. મૂળ શબ્દો હત્કર્ષ, ગલન, જૂમ, મન્વસ્ય (આખા
સસારમા બધામા રહેતો) જુઓ ૧ ૧ ૨-૧૨ ૧ ૨ ૩-૨૯

૩ મૂળ સમિત, એટલે કે 'સમિતિ' એ યુક્ત. અમુક પાય
વિવેકયુક્ત સમ્મક પ્રવૃત્તિઓને જૈન પરિભાષામા સમિતિ કહે છે
(સમ્+ઈ=સમ્મક રીતે ચાલવું તે.) જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ
ન ૩

૪ જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ ન ૪

ટિપ્પણી

ટિપ્પણી નં ૧ આગળ આવી ગયેલો [૭-૮] નાનોક મત જેને બીજા ખડમા (૨ ૧ ૧૦) મૂળમાં જ પચમહાભૂતિક વા તરીકે ઓળખાવ્યો છે — તેમાં અને તત્ત્વવત્તરીરવા મા ફર આદરો જ દેખાય છે કે, તત્ત્વવત્તરીરવા શરીરને જ આત્મા માને છે, જ્યારે પચમહાભૂતવાની શરીરકારે ભેગા ધરેલા પચમહા-ભૂતોમાંથી જુ એતન તત્ત્વ હોયત યાય છે, તથા તે શરીરની બધી નેતન ક્રિયાઓ કરે કરારે છે, જેમ માને છે ને કે, તે એતનનો પશુ શરીરના નાશની સારે નાશ યાય છે જ

ટિપ્પણી નં ૨ બીજો આત્મા જેવી સ્થાયી, અવિનાશી વસ્તુ નથી નાનતા પરંતુ ફાલે ફાલે બદલાતા પાચ સ્કધો માને છે તે પાચ સ્કધો આ પ્રમાણે (૧) પૃથ્વી, પાણી, તેજ અને વાયુ એ ચાર મહાભૂતો તે રૂપસ્કધ (૨) મુખકારક, હાથકારક અને હૃદયપામુક્ત જે ત્રણ પ્રકારની વેદનાઓ તે વેદનાસ્કધ (૩) એક જ જડ સૃષ્ટિના બનેલા મૂલ અમૂર્ત એમ સર્વ પદાર્થોનું જે શક્તિ વડે આપણને ધડો, ગામ એવું જિલ્લ જિલ્લ સ્વરૂપ લાગે છે, તે સ્કનાસ્કધ (૪) પ્રેમાદિ રૂગ, કેપાદિ અનુરાગ અને અમુક પ્રકારની અભિરુચિ, આવડત વગેરે અપાત્ત સ્કારો તે સ્કકાર-સ્કધ (૫) ચપુ શ્રેત, પ્રાણ જિહ્વા, કાચ અને મન એ છ વિજ્ઞાનો તે વિજ્ઞાનસ્કધ

ટિપ્પણી નં ૩ પાચ સમિતિઓ આ પ્રમાણે છે —

(૧) હર્માર્થમિતિ કાઈ જાતને હર્મ ન યાય તેમ કાળજી પૂર્વક ચાલવું (૨) આપાસમિતિ સત્ય, હિતકર, પરિમત અને સદેહ વિનાનું બોલવું (૩) એષણાસમિતિ જીવનચાત્રમાં આવશ્યક એવા નિદોષ સાધનો મેળવવા સાવધાનતાથી પ્રયત્ન કરવી (૪) આદાનનિદેપસમિતિ વસ્તુમાત્રને જોઈ તપાસી કાળજીથી લેવી મૂકવી (૫) ઉત્પાસમિતિ અનુપયોગી વસ્તુ જાતુ વિનાને સ્થળે જોઈ તપાસી નાખવી

ટિપ્પણ નં ૪ સવરનો મૂળ અર્થ લેન પરિભાષામાં, 'કર્મેનિ આત્મામા દાખલ થતા રોકવા એવો થાય છે કર્મબંધનની લેન કલ્પના એવી છે કે, શુભ અશુભ પ્રવૃત્તિઓ વખતે કર્મરજ આત્મા તરફ ખેંચાય છે અને ત્યાં તેલવાળા સરીર ઉપર ધૂળ ચોટે તેમ બોગી જાય છે કર્મો આત્મામા દાખલ થાય તેને આસ્રવ કહે છે અને તે આસ્રવને પાકવા તેનું નામ સવર ઉપર જણાવેલી સમિતિરૂપ સમ્યક્ પ્રવૃત્તિથી, તથા સમજૂતીનું મન વાળી અને કાયાને ઉન્માદિથી રોકવાથી રુપિ (રક્ષણ) થી, ક્ષમા, મા'વ, શૌ'ન, સત્ય, સમમ તપ, ત્યાગ, અપરિમલ અને બ્રહ્મચર્યરૂપ ધર્મથી, દલનશુદ્ધિમા ઉપરોગી થાય તેવા તાત્વિક ચિંતનથી (અનુપ્રેક્ષા), ધર્મમાર્ગમા ટકી રહેવા અને કર્મબંધનો ખૂંદો નાખવા સમજાવતી આચરેલી વિવિધાથી (પરિષદ) તથા આત્મિક શુદ્ધિ દશામા સ્થિતર થવાના પ્રયત્નરૂપ ચારિત્રથી સવર સિદ્ધ થાય છે જુઓ તત્ત્વાર્થ સૂત્ર અ ૮, સૂત્ર ૨.

અધ્યયન ૩ જી

કર્મનારા

૧

શ્રીમુખમર્શિવામી પછી કહેવા લાગ્યા

મનુષ્યજ મ મળવો દુર્લભ છે અને એક વાર મળેલી
પણ પાછી ફરતી નથી મૃત્યુ તો બાત્સ, યૌવન કે
જરા એ કોઈ પણ અવસ્થામાં મને ત્યારે આવીને ઊભું રહે
છે મારે તમે બધા માયુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા વેળાસર પ્રયત્ન
કરો !

(૧) મૂળ વેદાલિય । તેના બે અર્થ થાય, વૈદારિક તેમજ
વૈતાલીય । આ અધ્યયન વેદાલિય છે મા છે એટલે વૈતાલીય અર્થ
પણ બેસે તેમજ વિદ્યુ-વિદલન ‘કર્મ’નો નારા બિ આ અધ્યયનનો
વિષય છે, એટલે વૈદારિક અર્થ પણ બેસે.

મનુષ્યો જીવન દરમ્યાન કામભોગોમા તેમજ ઓપુત્રાદિ-
ના સ્નેહમાં અટવાઈ રહે છે તથા પોતાને તેમજ
પોતાના સબધીઓને માટે અનેક સારાનગ્માં કર્મો કર્યા
કરે છે પરંતુ દેવ ગાંધર્વ સર્વને આયુષ્ય પૂરુ થયે, ન
ગમતું હોવા છતાં, પોતાના પ્રિય મળેઓ અને મળ ઘો
છોડીને અવશ્ય જતુ પડે છે તથા પોતપોતાના કર્મના ફળ
જાતે એકલા ભોગનવા પડે છે તે વખતે શાન્ત્યવૈભવ,
ધનમપત્તિ, શાન્તચાન, ધર્મજ્ઞાન આદિભુપણ કે બિશુપણ
કેાઈને પોતાના પાપકર્મના ફળમાથી બચાવી શકતા નથી
માટે વખત ત્યા સુધી, એ હુદ્ર તથા દુઃખરૂપ કામભોગોથી
નિવૃત્ત થઈ, સાચુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરે. જેથી, કર્મો
તેમજ કર્મોના હણુઓનો નાશ કરી તમે આ દુઃખચક્રમાથી
મુક્ત થઈ શકો [૧-૭] આ અતવાન જનિત કરમ્યાન મૂઢ
મનુષ્યો જ જગત ॥ કામભોગોમા મૂર્છિત રહે સમજી પુરુષે
તો ઝટપટ તેમાથી વિરત થઈ, પગક્રમ અને પુરુષાર્થપૂર્વક
નિર્વાણપ્રાપ્તિનો માર્ગ હાથ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ
[૧૦-૧૨]

પરંતુ, એ કર્મનાશનો માર્ગ ધણે સદમ તથા
દુર્ગમ છે ધણામ મનુષ્યો તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને ઇગદે
મન્યાસી થઈ, બિદ્યાચર્યા સ્વીકારે છે, નઆવસ્થા સ્વીકારે છે,
તથા મહિના મહિનાને આતરે ખાવારૂપી કઠોર તપશ્ચર્યાઓ
કરે છે પરંતુ પોતાની આતર કામનાઓ નિર્મૂળ ન
કરી શકતા હોવાથી, તેઓ કર્મચક્રમાથી મુક્ત થવાને
બદલે, તેમા ને તેમા ગહેસાયા કરે છે મનુષ્યે પ્રથમ જ્ઞાની
પુરુષોનું શરણ સ્વીકારી, તેમની પાસેથી યોગ્ય માર્ગ જાણી,
તેમણે બતાવેના માર્ગે પ્રયત્નપૂર્વક તથા યોગયુક્ત

જની આગળ વધતી સામાન્ય માર્ગ ઉપર ચાલવામાં જ કેવી આવીશું ની ગણવાની હોય છે ? તો પછી આ કર્મનાશના દુર્ભમ માર્ગે જતા ગયા ન ખાઈ જવાય તે માટે પ્રથમ એ માર્ગના બોમિયા પુરુષનું શરણ સ્વીકારવું જોઈએ વળી સામાન્ય જીવનબ્યહારમાં જેમ અનેક મુશ્કેલીઓ સહન કરવાની હોય છે તેમ જેને આત્માનું દિન સાધવું છે, તેને એ માર્ગે જતા કેટલીય મુશ્કેલીઓનો વીરતા પૂરક સામનો કરવાનો હોય છે એ બધાથી મહારાઈ ગયે કેમ ચાને ? તેણે તો, હાજી યાપેના દીવાલ જેમ હાજી ઉખાડી પાખવાથી પાતળી ધર્મ જાળ તેમ પોતાનાં શરીર મનના પડ ત્રણસપ્તમાદિથી ઘેરી જવામાં તે બંનેને ફક્ત ધર્મ જતા જોવાના છે એ બધું માર્ગ સહેલું નથી જે સાચો વૈગવ્યવાન તથા તીવ્ર મુમુક્ષુ છે, મત પુરુષોએ સાચોમા નવાવેન માર્ગને જે અનુમરે છે તથા જે કોર તપસ્વી છે તે જ ધૂનથી જવાને પશ્ચિમીની પેઠે પોતાના કર્મ ખખેરી નાખી શકે છે બીજું કોઈ નહીં.

[૮-૯, ૧૧, ૧૩-૧૫]

માથુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માંમાર્ગ સંબધે છેડીને ચાલી નીકળેના લિલ્લુને મૌથી પ્રથમ પોતાના પૂર્વમબધીઓ પ્રત્યેની મમતા દૂર કરવી પડે છે કોઈ વખત બિદ્યા માત્રવા તે પોતાને ઘેર આવી ચડે છે ત્યારે તે બધાં તેને સામટા ઘેરી લઈ વિનંતિઓ, ઠાકણીઓ અને રુદન વગેરેથી મમજવવા લાગે છે જુદા માતપિતા વગેરે તેને કરગરતાં કહે છે કે, અમને આમ અસહાય છેડી જવાને બદલે અમારું શરણુપોષણ કર એ તારી મૌથી પહેલી ફરજ

હે તેને જતી કરીને તુ શુ પુણ્ય પાત્ર કરી સખીશ' ? વળી તેઓ તેને એક જ વચરહ- પુત્ર ઉત્પન્ન થતા નુધી જ ધનમાં રહેવાનું કહીને મમળાવે છે તથા ખીજી પણ ધણી લાલચો બતાવે છે કાર્ત વાગ બળજમરી પણ વાપરે છે છતાં જેને જીવિત ઉપર મમતા નથી એવા લિલુને તેઓ કાંઈ કરી શકતા નથી પરંતુ મગાસ નુધીમાં મમતાવાળા અસહ્યમી લિલુઓ તે વખતે મોહ પામી જાય છે, અને તે પાછા ફરી, કૃષ્ટતાપૂર્વક બમણા વેમથી પાપકર્મો કરવા શરૂ કરે છે । માટે જુદિમાન લિલુએ પ્રથમ પોતામાં રહેલી એ માયામમતા દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો આ મહામાર્ગમાં પરાક્રમી પુરુષો જ અત સુધી ગિચા રહી શકે છે [૧૬-૨]

૨

મગાસ બુધીઓમાં મમતા જેવું જ આ માર્ગમાં ખીન્ન મોહુ નિમ્ન તે અહકાર છે ધણી લિલુઓ ગોત્ર વગેરેને કારણે અલિમાન કરે છે તથા ખીજનો તિરસ્કાર કરે છે પરંતુ સાચો મુનિ તો પોતાની મુક્તાવસ્થાનો પણ અર્વ નથી કરતો તેમ, ખરો ચક્રવર્તી જાન, સન્યમી થયેના પોતાના એક વખતના ગામાનુદાસનું પણ વિના મોકાએ યથાયોગ્ય મ માન કરે છે અહકાસપૂર્વક ખીજનો તિસ્કાર કરવો એ પાપરૂપ છે માટે મુમુક્ષુએ, કરી વાનનું અલિમાન કર્યા મિવાય, અપ્રમત્ત રીતે, માધુ પુરુષોએ બતાવેલ સયમધર્મમાં^૧ સમાન વૃત્તિથી અણીશુદ્ધ ગટેવું

૧ જૈન મોક્ષસાધન સયમપ્રધાન હોવાથી, તેને માટે 'સયમ' અથવા 'સયમધર્મ' એવો પ્રયોગ ધણો આવે ■

તથા ફરનો વિચાર કરી, સરખાતમા મને તેટલી મુશ્કેલીઓ આવી પડે તોપણ પોતાના માનમાં અડગ રહીને વિચરતુ આ પ્રકારે જે સતત સયમધર્મનું મ પૂર્ણ પાલન કરી શકે છે, તથા મર્વ પ્રકારની આમંત્રિ દૂર ચલાથી જેની પ્રજા સરોવર જેવી નિર્મળ બની છે, તેવો મુનિ ધર્મનો તથા પ્રવૃત્તિઓનો અત પામી શકે છે અને જગતના પદાર્થોમાં મમત્વવાળા અને પોતાની નામનાઓ તમ ન ચલાથી શોક કે તા અથ સમારીઓને ઉપદેશ વડે માર્ગ બતાવી શકે છે સમાગા મર્વ પ્રાણોને સુખદુ ખની બાબતમાં પોતાની સમાન જાતી મર્વ પ્રકારની દિસાથી વિરત થયેનો તે મુનિ, અતકાળ પૂર્વે જ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી કૃતકૃત્ય થાય છે માટે જગતના પદાર્થો આ નોકમાં તેમજ પરલોકમાં પણ દુખ આપનાર તથા ક્ષણભ્રમર બણી થતો ત્યાગ કરી બહાર ચાલ્યા આવો પદાર્થોમાં તીવ્ર આસક્તિ તથા જગતના વદનપૂજન એ કાંગે બહુ સદમ છે તથા મહાપ્રે કાદી શકાય તેવો છે માટે સુદિતાળી પુરુષે જગતના મસર્મનો ત્યાગ કરી, એકલા ધર્મ જવું આ મનવાણીને અદુશ્મ રાખી સમાધિ અને તપમાં પરાક્રમી બનવું [૧-૧૨]

પરંતુ એમ મવ મન ધોનો ત્યાગ કરી એકના ફરતુ થઈ મુશ્કેલ છે એકલા વિચરનાર બિહુને નિર્જન રથાનોમાં કે શત્રુ થ મા નિવાસ કરાનો હોય છે ત્યા જમીન ઉત્પત્તિનીચી હોય ડાસમચ્છર હોય તેમજ માપ વગેરે લયકર પ્રાણીઓનો પણ વાસ હોય છતાં, તેણે તેથી ગજરાઈને બારણું બંધ કરી કે ધાસ પાચરી, ગરો ન કાઢવો કારણ તેણે તે કાયેને જીતવાના જ છે તો જ તે એવી નિર્જન જગાઓમાં

શાંતિથી, એકાગ્રતાપૂર્વક સ્થિત થઈને ધ્યાનાદિ કરી શકે
અથવા સૂર્યાસ્ત વખતે જ્યાં હોય ત્યાં ઉતારો કરવાના
યતિધર્મનું પાલન કરી શકે

જ્યાં સુધી તે એકાગ્રતા નિર્ભયતાથી નહીં થતો નથી,
ત્યાં સુધી તે વસતીમાં કે સોજાતમાં જોવા પ્રયત્ન કરે છે
અને સાધુ માટે મગ જેવી જોખમકાગઝ એકે વસ્તુ થી
બીજી બધી રીતે આજુબ ઉચ્ચ આરિચ્છ અને મયમને પાળતો
હોય, જ્યાં જો તે સગદોષનો ત્યાગ ન કરે તો તે તથાગત
બન્યો હોય તો પણ મમાધિથી મ્યુત યર્ષ જાય કારણ,
સગ એ કનિયાનું, આસક્તિનું તથા પૂર્વે ભોગવેલા ભોગોની
સ્મૃતિનું કાગળ છે માટે શુદ્ધિશાળી જિનુએ સસારીઓના
સમર્થથી દૂર ગરેલું, તથા જીવિતને કાલજીવનું જેઈ મર્વ
પ્રકારનો પ્રમાદ દૂર કરી મોહમાયાથી રહિત યર્ષ સ્વચ્છ દે
અનુસરવું હોડી દઈ શીતોષ્ણ વગેરે દુહો મહન કરી લઈ,
માની પુરુષોએ બતાવેલા ધર્મને જ અનુસરવો [૧૩-૨૨]

વધારે શું કહેવું ? કુશળ છૂતકાગ જેમ ખોટા
દાવ^૧ હોડી દઈ, સાગમાં સારો દાવ જ લે છે, તેમ
તમે પણ ઓમમાદિ આમધર્મો તથા ભોગવેલા વિષયોની
કામના કરવાનું મૂકી દઈ, જગતને તારનારા મતપુરુષોએ
વિષદેવેલા સર્વોત્તમ ધર્મમાર્ગને જ અનુસરવા માડો જેઓ
મનને દૂષિત કરનારા વિષયોમાં દૂબેલા નથી તેઓ જ સત
પુરુષોના માર્ગને અનુસરવા શક્તિમાન થાય છે માટે તમે
મનના મોહને દૂર કરી, માયા, લોભ, માન ક્રોધ, પ્રમાદ કે

૧ મૂળ કવિ, ત્રેવા અને દ્વાપર નામના પાસા ફેલેલો પાસો
જ એક કહેવાય છે

શિયિવનાનો ત્યાગ કરી, તેમજ નામી વાતચીત, પંપૂજ કે વાતકહાપણ વગેરે નિર્ધિક પ્રવૃત્તિઓમાં વખત બોલાવું છોડી પોતાના કન્યાશુભા તત્પર થાઓ, ધર્માર્થ આધવાની ઉત્ક્રાંતિ નાજા બનો અને તપ વગેરેમાં પ્રગળ પુરુષાર્થ દાખવો. મન નચન અને યથા ઉપર જેણે કાળૂ મેળવ્યો નથી, તેને માટે આત્મકત્યાણ સવાનું સહેનું નથી.

મહર્ષિ જ્ઞાતપુત્ર^૧ વગેરેએ જીવો ઉપરની કરુણાથી, જગતનું મૂર્ખ્ય તત્ત્વ જાણી જે પરમ ધર્મમાર્ગ^૨ ઉપદેશો છે તે અદ્ભુત છે માટે સમ્પુરુષની આજ્ઞાનુસાર તે માર્ગ વડે આ સંસારથી મહાન પ્રવાહના અત લાવો [૨૨-૩૭]

૩

એ જ વિદ્યારને આગળ ચલાવતા મુખર્મસ્વામી કહેવા લાગ્યા —

હામેને રાગરૂપ મગજ, જેઓ લીઓથી અભિભૂત નથી થતા તેમની ગણના મુક્ત પુરુષો સાથે થાય છે જેઓ હામભોગને જીતી શકે છે તેઓ જ તેમ તાથી પર વશુને પ્રાપ્ત કરી શકે છે પરંતુ કોઈ વીરના મનુષ્યો જ તેમ કરી શકે છે બાકી બીજા મનુષ્યો તો હામભોગોમાં આસક્ત અને મૂળ બની જાય છે એટલું જ નહિ, જિનદા તેમાં બહાદુરી માને છે તેઓ માત્ર વર્તમાનકાળ જ દેખી

૧ જ્ઞાત નામના રાજવંશમાં હંપત્ર થયેલ મહા-વીર સ્વામી

૨ મૂળ સમાધિ । જેન અવધ સમાધિ સખ્દ થોગના

અર્થમાં નથી વપરાતો, પણ દમ્યર્ જાણીયતે મોખ પ્રતિ આત્મા યજ એટલે કે, જે જે સાધન વડે આત્મા મોખ નથી વ્યવસ્થિત થાય, તે જમા સાધનના અવધ મા વપરાત છે

રાંકે છે અને કહે છે કે, પ લોક કાણુ જોઈ
આ યુ છે? તેવાં મનુષ્યોને ગમે તેટલુ મમળવે। પણ
તેઓ પેતાના વિષયસુખો ડોડી શક્તા જ નથી નમળા
મળદને ગમે તેવો મારો ઝૂડો, પણ તે આગળ ચાલવાને
બંને બંને ગગિયો ઘર્ષને બેસી પડે છે તેના જેવી દશા
વિષયગમ ચાખેના મનુષ્યની છે ત્રિપથોમા લેસમાત્ર સુખ નથી
તથા તે હાણુભ ગુરુ છે, એમ જાણવા છતાં, તથા આયુષ્ય
પણ તેનુ જ હોવા છતાં તેઓ હેવટ સુધી તેમને વળગી રહે
છે અને અતે, તે બોગોને કાગળે કરેલા હિમાદિ અનેક
પાપકર્મોના ફળ ભોગવવા, તેમને હીન આમુરી ગતિને પામવુ
પડે છે તે રખતે તેઓ પસ્તાય છે અને વિનાય કરે છે
આવા મનુષ્યો વા ખાવા જેવા છે કાગળ તેઓ શાનીઓએ
ઉપદેશના મોક્ષમાર્ગને જાણતા નથી તેમજ મમારનુ
સત્ય સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ કરી, જેણે તેમાથા છૂટવાનો માર્ગ
ખતાવ્યો છે, તેવા મુનિના વચન ઉપર પણ તેમને શ્રદ્ધા નથી
અનન વામનાઓથી ઘેરાયેના તે અધ મનુષ્યો પોતાની અથવા
પોતાના જેવી ખીગની અધતાને જ જીવનભર અનુસર્યા કરી,
ફરી ફરી મોહ પામ્યા કરે છે અને મમાગ્નકમા બચ્ક્યા
કરે છે [૨-૧૨]

માટે, વિવેકી પુરુષે ગૃહાસ્થાશ્રમ ૯ આન પણ પોતાની
યોગ્યતાનુમાર અદ્વિમાદિ ત્રતો પાળવા પ્રયત્ન કરવો અને જેને
મહાપુરુષાએ કહેના ઉપદેશન માલણી સત્ય માગ ઉપર
શ્રદ્ધા જન્મી છે તેણે તો પ્રવ્રત્યા લઈ મલપ્રાપ્તિ અથે જ
અર્વતોભાવે પ્રયત્નરીત બનવુ તથા તેમા સ્થિત થવુ
તેણે તો ગમરેવાબિનો ત્યાગ કરી, મન વચન અને કાયાને
સુધમમાં ગળી, નિરુતર પરમાર્થપ્રાપ્તિમાં જ મચ્યા રહેવુ

કાન્ય મૂખ મનુષ્ય જ સામાજિક પદાર્થો અને સબધીઓને પોતાનું ચાલુ માની તેમાં બધાર્થ રહે છે તે જાણતો નથી કે, અતે તો તે બધાને છોડી એકના જ જવાનું છે તથા પોતાના કર્મોના વિવેક પશ્ચાત્તો ભોગવતા, કુખથી પીઠાર્થ રમેશા આ યોનિચક્રમાં બટકવું પવાનું છે પોતાના કર્મો ભોગવ્યા વિના કોઈનો છૂટકો જ નથી અને દરેકને તેના કર્મો અનુમા જ દશા પ્રાપ્ત થાય છે મારે જામૃત થાઓ ! વર્તમાન ૧૧ એ જ એમાન તક છે અને યોધપ્રાપ્તિ સુલભ નથી મારે આત્મકલાણ રાકે તીવતાથી કમર કસો જણે કાળના મતપુરુષો આ પૂવક એ જ વસ્તુ જોતા આવ્યા છે તથા વિશાના નગરીના લવાસી જાતપુત્ર ભગવાન મહાવીરે પણ એ જ કહ્યું છે મર્વ પ્રકારે^૧ દિસાદિ પાપકર્મોથી રહિત થાઓ આત્માના કલ્યાણમાં તત્પર બનો, અને ફળની કામના ૧૫૫૫ વિના મયમધર્મમાં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરો એ જ માર્ગે અનંત પુરુષો સિદ્ધિ પામ્યા છે અને બીજા પણ પામશે^૨ [૧૩-૨૦]

એમ કહા શ્રીસુધર્મા થોભ્યા

૧ મન, વાણી અને કાયાથી તથા કરવાથી, કરાવવાથી કે અનુભવિ આપવાથી

૨ જુઓ પ્રકરણને અતે દિપ્પલ ન ૧

ટિપ્પણો

ટિપ્પણુ નં ૧ આ અચનને ઉપદેશ જપભદ્રે પોતાના
 ૬૦ પુત્રોને આપ્યા હતા એમ દીમાકાર જણાવે છે જપભદ્રે સો
 પુત્રોને રાજ્ય વહેલી આપી, સાધુ યમા હતા તેમણી ભરતે ચક્રવર્તી
 થવા પોતાના બધા બાઈઓને પોતાને વાળે થવા જણા યુ ત્યારે -૮
 બાઈઓ પિતાની સલાહ લેવા ગયા તે વખતે જપભદ્રે તેમને
 સાસારિક કામનાઓથી પર વસ્ત્રને ઉપદેશ આપી, તેમને સસારથી
 વિમુખ થયાં એટલે તે સન્યાસી થયા -૮ મા બાઈ બાહુબલિએ
 ભરતનું કહેણ સ્વીકાર્યું નહીં અને તેને હરાગે પરત પાળી
 તે પછી બીજા બાઈઓને પેઠે સન્યાસી થયા, એટલે ભરત પૂર્ણ
 ચક્રવર્તી થયો

અર્ચન ૩ તુ

જુદા જુદા નિન્ના

૧

શીસુધર્મરવામી આગળ કહેવા લાગ્યા

ધણા લો. આવેશમા આવી જઈ પ્રથમથી સ્ત્રી
મુશ્કેલીઓનો વિચાર કર્યા વિના લિપુછવન સ્વીકારી બેઠે
છે. પછી, જ્યારે એક પછી એક મુશ્કેલીઓ આવતી જાય
છે, ત્યારે તેઓ હતાશ ધર્મ જાય છે તથા ઢીલા ધર્મ બેઠી
પડે છે. ધણા લિપુઓ હમતની ટાક કે ગ્રીષ્મનો તાપ
દેખી ગભગર્હ જાય છે. જ્યારે કેટલાક લિપુ ભાગવા
જતા જિન ધર્મ જાય છે. શેરીઓમા કરડખુ ફેતરા
તેમને જોઈ કગડા દોડે છે તથા ધણા અસરગ્રસ્ત લોકો
તેમને ગમે તેવા ચમ્દો નબળાવી તેમનો તિરસ્કાર કરે છે
તેઓ જોઈ છે કે 'કામ જગુ પડે એટલે માધુ થયા! વળી
ખીજાઓ તેમને નાગજા લિમારા અધમ મૂડિયા
અસિયન ગાંધે કે અપગુઝનિયા કહીને ગાળો બાંડે છે

તે વખતે નમળા મનનો લિલુ ત્રીયો ચર્ચ જાય છે વળી
 ત્યારે ડાગમચ્છર કગડે છે, અને વામની અણીઓ ખૂંચે છે,
 ત્યારે તેને પોતાના લિલુજીવનની સાર્થકતા વિષે જ શંકા
 આવે છે ‘કદાચ પરલોક જેવું કાર્ષ જ ન હોય અને
 મરણ એ જ બધાનો અંત હોય તો !’ ખીજા કેટલાક, તાળ
 દૂ પાવવા પડતા હોવાથી ત્રાસી જાય છે અથવા બ્રહ્મચર્ય
 પાળી ન શકવાથી હારી જાય છે વળી ટ્રાઈ વાગ લિલુ
 ફરતા ફરતા સરહદના ભાગોમાં જઈ ચડે છે, તો ત્યાંના
 લોકો તેને જાણુમ કે ચોગ મમજી પકડે છે અને મારે છે
 તે વખતે ગુસ્સામાં પતિને છોડી ચાલી નીખેલી સ્ત્રીની પેઠે
 તે ધગ યાદ કરે છે ! આ બધા વિધો અનમત બહુ કડોગ
 છે તથા દુઃખ છે, છતાં તેમનાથી ગભગર્ષ પાઠા
 ભાગવાને બદલે ધીરજથી તેમને સહન કરના શી મનુ
 જ્ઞેર્વએ

૨

વળી પોતાના નાણુક મોહમબવો તોડતા પણ નરા
 લિલુને ઓછી મુશ્કેલી નથી પડતી તેને લિક્ષા માગના
 આવેલો દેખી, મગામબધીઓ તેને ઘેરી લઈ નિકાપ
 કરવા મડિ છે કે “હે તાત ! અમે તને ઉછેરી મોટો
 કર્યો, હવે તું અમારું ભરણપોષણ કર તેમ કરવાને
 બદલે તું અમારો ત્યાગ કેમ કર છે ? વૃદ્ધ માતાપિતાનું
 ભરણપોષણ કરવું એ તો આચાર છે તેનો ત્યાગ
 કરવાથી તને મર્જ થી રીને પ્રાપ્ત થશે ? તારા વડીતો
 મોટી જીભના છે, તારા પુત્રો હજી બાળક છે, તારી સ્ત્રી
 પણ જીવાન છે રખે તે અવળે માર્ગે ચડી જાય ! માટે

હે તાત ! તુ ઘેર પાછો ચાલ તારે હવે કાર્ધ કામ નહી
કગ્ગુ પડે અમે નધા તને મદદ કરીશુ તારુ દેવુ
અમે વહેચી દીધુ છે અને વેપાગ્રધમા માટે તારે કરી
પેમા જ્ઞેર્ધતા હમે તો પણ અમે આપીશુ માટે એક
વાર તુ પાછો ચાલ પછી તને ન કાવ તો બને પાછો
ચાલ્યો જાજો એમ કરવાથી તાગ અમણુપણાને વાધો
નહી આન આ બધુ આબળી, રોગીઓના દુસ્તર
રોહનધમા બધાયેનો નમળા મનનો માણુમ ધર તગ્ગ
દોડવા માડે છે અને તેના મબધીઓ પણ એક વાર
ને દાધમા આવ્યો એટલે તેને ચારે બાલુથી બાગરિનાસમા
જલ્દી સર્ધ પળ વાર વીનો મૂકતા નધા

આ ઉપરાંત બીજા પણ ઘણા પ્રસંગોનો છે કાર્ધ
પવિત્ર જીવન ગાળનારા ઉત્તમ સાધુને જોતા જ મળ્યો
અમારો તથા સાહચર્યુક્તિરો તેને તીરનાર્ધ વળે છે
અને સતકાગ્નુર્વં તને પોતાને ત્યાં નિમનણુ આપે છે
તેઓ જો છે, ‘ હે મહર્ષિ ! અમારા આ ગ્યનાહન,
સ્ત્રી અલકાર, યત્ના વગેરે સર્વ પદાર્થો આપના જ છે
આપ કૃપા કરી તેમનો સ્વીકાર કરો જેથી અમારુ કરમાણુ
થાય અમારે ત્યાં પધારવાથી આપના વ્રતનો ભંગ નહી
થાય તે ઉપરાંત, હવે આપે ઘણી તપશ્ચર્યાઓ કરી છે હવે
આવા પાર્થોનો સ્વીકાર કરવાથી આપને દોષ નહિ લાગે ”
આવુ નાહળી પગલે સિન્ધુજીવન ગાળના તથા તપશ્ચર્યાથી
કટાંગેના નબળા લોકો ટેળાવ ચક્રતર્જીધરકા બજાદની
પેડે અધવચ્ચ બેસી પડે છે અને કામનોગોથી લોભાઈ,
મમાર તગ્ગ પાછા ફરે છે

૩

વળી કેટલાક લિલુઓ પહેનેથી જ આત્મરિશ્વામ
વિનાના હોય છે સ્ત્રીઓ વગેરેથી કે ગર્ભ પાણી પીના
વગેરેના ઠડકે નિવગોથી પોતે ક્યારે હારી જશે, તેના બરોમો
એમને નથી હોતો તેઓ પ્રથમથી જ, તેવો પ્રસંગ આવે
ત્યારે આજીવિકામા વાધો ન આવે તે માટે, વૈદક, જ્યોતિષ
વગેરે ગુજરાનના માધન ગોધી રાખે છે આવા માણસોથી
ઠાઈ જ થઈ શકે નથી નરણ, મુઝેલી આવે ત્યારે
તેની સામે જૂઝવાને બહુયે તેઓ પહેનેથી શીધી ગએના
બચાવના સાવનોતો આશરો લઈ બેઠી જાય છે મુમુક્ષુએ
તો પ્રાણ હાથમા લઈ નિરાશાથી અગપણે પોતાના
માર્ગમા આમળ વધતુ જોઈએ [૧૭]

લિલુને ૫ળી બિન્ન બિન્ન આચારવિચારવાળા
પરતીર્થિંગના આક્ષેપોનો^૧ પણ સામનો કરવાનો હોય છે
તે વખતે પોતાના માર્ગમા દૃ નિશ્ચય વિનાનો લિલુ ગભગર્હ
જાય છે અથવા રક્તિ બની જાય છે

પરતીર્થિકા દેષથી તેને ઉતારી પાડના તેના
આચારવિચાર વિષે ગમે તેવા આયેપો દરે છે તે વખતે
બુદ્ધિશાળી લિલુએ ગભગયા વિના ચિત્તને સ્વસ્થ રાખી,
અનેક ગુણોથી સુકન એની ચુકિતસગળ વાણીથી તેમનો રદિયો
આપવો કેટલાક પરતીર્થિકા જૈન લિલુઓ મામે એવો
આક્ષેપ કરે છે કે, 'તમે લોકો પોતાના મઘનો કાઈ લિલુ
મદો પડે ત્યારે, તેને માટે લિલ્લા માગી લાવી તેને
ખવરાવો છો એટલે તમે એકબીજામા આસક્તિવાળા તથા

૧ બી ૫ તીર્થ-ધર્મમાર્ગ-ને અણસરનાર, પરવાદી

એ બીજાને પગધીન છે. તે વખતે તેમને જવાબ આપવા કે, 'તમે તો તેથી પણ જૂઠું કરા છે કેમકે, તેવે વખતે તમે શૂદ્રસ્ત્રીઓ પાસે માં માણસને ઉદ્દેશીને બોજન તૈયાર કરાવી મગાવો છે અને તેમના જ વાસણોમાં આરોગો છે.' આમ પોતાને મારે ખાસ તૈયાર કરેલું નિષિદ્ધ અન્ન ખાનું સારું કે પોતાના મારીએ શૂદ્રસ્ત્રી પાસેથી વધુ ધટપુ માગી આણેલું નિર્દોષ બોજન ખાનું મારું ? તેઓને આમ મચોટ મળ્યા મળે છે ત્યારે તેઓ આગળ બોલી શકતા નથી પણ તેઓ ગાળાગાળી કરવા લાગે છે પણ કાલ્પા ક્ષિત્રુએ સ્વસ્થ રહી, મામો વાદી તપી ન જાય તે રીતે તેને શાંતિથી ચોખ જવાનું આપવો [૮-૧૮]

૪

બીજા કેટલા પગીચિંકા એવો આશ્ચર્ય કરે છે, બીજા ધાન નગર ખારામાં તેમજ ઠંડુ પાણી પીવામાં એવો તે શો નાધો છે કે તમે તેમનો ત્યાગ કરો છો ? રિદ્ધેનો રાજા નમિ તેમજ ગમગ્રુમ વગેરે બીજા-ધાન્યાદિ પાણી ખાતા દોવા છતાં સિદ્ધિ પામ્યા હતા તેમજ બાહુ તથા નાગમણ્ય નહિ ઠંડુ પાણી પીના હતા અને અસિત, દેવિન, દ્વિપાવન અને પારાશર વગેરે તો ૨ ઠંડુ પાણી, બીજા ધાન્ય ઉપરાંત લીનોતરી વગેરેનો ઉપયોગ કરતા હતા છતાં મુક્તિ

૧ જૈન આચારમાં મરમ કરી નિર્જીવ કરેલું તથા બીજાએ પોતાના ઉપયોગમાં લીધેલું પાણી વાપરવાનો જ વિધિ છે તેમજ ભ્રમવાની સંજ્ઞા હજી જેમની નાસ નથી પામી તેવા ધાન્ય વગેરે પદાર્થોનું નિક્ષાત્ર મહલ કરવાનો નિષેધ છે સામાન્ય રીતે ત્રણ વખત બા બીજાની ઉત્પાદક સંજ્ઞા નાસ પામી જાય છે એમ મનાય છે

૨. જુનો પ્રકરણને અંતે દિપ્પણ ન ૧

પામ્યા હતા તો પછી એ બધા પત્થોનો ત્યાગ કરી, તમે શા માટે દુઃખ વેગે છો ? ” [૧-૫]

તે જ પ્રમાણે બીજા કેટલાક એવો આક્ષેપ કરે કે, “સુખ વળી દુઃખકર સાધનોથી પ્રાપ્ત થતું હશે ? તો પછી તમે લોકો આત્મતિલક સુખની પ્રાપ્તિ માટે આવા દુઃખકર કઠોર સાધનો શા માટે આચરો છો ? આ તે તમારો કેવોક અવળો માર્ગ છે ? ” [૬-૭]

તેમના જેવા જ બીજા વળી કહે છે, “ સીએ સાથે કામભોગ ભોગવવામાં શો દોષ છે કે તમે તેનો ત્યાગ કરો છો ? તેમા કાંઈને પીડા નથી થતી કે કાંઈ પાપ ચોટતું નથી પણ બેઉને શાંતિ થાય છે ” [૮-૧૨]

પરંતુ મહાગમી નાસ્તિક પુરોના આવા શબ્દો સાંભળી, ડાહ્યા બિશ્વએ ડામાડેળ થઈ જઈ પોતાના સાધનમાર્ગ વિષે અશ્રદ્ધાળુ ન બની જવું જગતમા વિવિધ માન્યતાવાળા તથા નિવિધ આચારવાળા પુરુષો પોતાને શ્રમણ હોવડાવતા કરે છે તેમના આવા લોકાવનારા કે આક્ષેપ કરનારા શબ્દો માંભળીને ગૂંચવાઈ ન જવું માત્ર વર્તમાન સુખોમા જ રાચતા તે મૂર્ખ લોકો બચુતા નથી કે આયુષ્ય અને જીવાની તો ક્ષણભંગુર છે અંતકાળે તે લોકો જરૂર પસ્તાય છે માટે જુદીશાળી પુરુષે તો, વખત છે ત્યા સુધી, પ્રણા પુરુષાર્થથી વૈતરણી જેવા એ દુસ્તર કામભોગોમાથી નીકળી જઈ, સત પુરુષોએ ઉપદેશોના માર્ગ અનુસાર સસારપ્રવાહથી મુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કરવો જેઓ કામભોગોનો તથા પૂજન સત્કારની કામનાનો ત્યાગ કરી શક્યા છે, તેઓ જ

આ મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિત ચર્ચ શકતા છે, એ યાદ રાખવું
[૧૩-૧૭]

આવા આના આતર બાહ્ય અનેક વિધિના અને પ્રયોજનો
મુમુક્ષુના માર્ગમાં આવી પડે છે તે બધાને પ્રથમથી સમજી
લેનાર બિંદુ તે બધા અચાનક આવી પડે ત્યારે ગભરાતો
નથી બાકી થનુ કાચા બિંદુઓ, એ બધા વિધિના દેખ્યા
નથી હોતા ત્યાં સુધી પોતાને મહા શર માન્યા કરે છે, પણ
પછી પ્રથમ વિધિ જ બેઠી પડે છે — કૃષ્ણને જોયા નહોતા
ત્યાં સુધી શિશુપાળ પોતાની બહાદુરીનો ગર્વ કરતો હતો
તેમ પણ જોયો આ બધા વિધિને પ્રથમથી જાણી વધી,
પ્રમગ આવ્યે તેમની મામે પ્રાણાત સુધી ખૂંચે છે, તેઓ જ
પગકંઠી નાવિકોની પેઠે આ મસારૂંથી દુસ્તર સમુદ્રને અતે
તરી જાય છે [૧૮]

આટલું કહી શ્રીસુધર્મસ્વામી શોભ્યા

ટિપ્પણી

ટિપ્પણી નં ૦૧ નમિ રાજ અને ઇંદ્રનો સવાદ ઉત્તરાધ્યાયનમુત્ર અ ૮ મા આવે ■ ત્યા નમિને રાજર્ષિ કહેલા છે, તથા વિદેહ દેશના રાજ હોવાથી તે વેદેટી પણ કહેવાય છે, એમ ટીકાકારે ત્યા જણાવ્યું છે ■ જન્મેના નમિ જમિને ઇન્દ્રે સદામ ક્યુનો કહેયેખ છે (મહા ૬ સુ ૨૦, મ ૬) મહાભારતમાં અનુશાસન પવ ના ૧૪ મા અન્યાયમાં 'નિમિ' નામના 'તથોધન'નો ■ નખ છે ભાગવત ૮ ૧૩માં હસ્તકુવગીય 'નિમિ'નું વૃત્તાંત છે તેને ત્યા વિદેહ, જનક, અને મિથિન પણ કહ્યો છે રામચુરને ટીકાકાર રાજર્ષિ કહે છે જેહાળી તે રામ હોવાનો તક કરે છે બાકુકને કહેયેખ મહાભારત (વન ૭૩) મા નળના બીજા નામ તરાકે આવે છે નારાયણને ટીકાકાર મદર્ષિ કહે છે વિક્રમેર્ષશીયમાં તેમનો કહેયેખ છે અસિત અને દેવ ન એ બે નામો મહાભારતમાં તથા ગીતામાં એકસાથે આવે છે (આદિ ૫૩-૮, સભા ૪-૧૬, ૧૧-૨૪ રાતિ ૨૩૬-૫ ૨૮૧-૧, ગીતા અ ૧૦-૧૩) દેવલ કમ્બુનિમાં મદર્ષિ તરીકે તેમનું એકતાનું નામ પણ આવે છે અસિત દેવલ એ એક જ નામ હોય એવો સંભવ છે

બ્રાહ્મણનું બીજું પ્રસિદ્ધ નામ તે દ્વેપાયન મહાભારત આદિ ૧૪માં તેમની ઉત્પત્તિનું વર્ણન આવે છે પારારાત્રી હકીકત મહાભારત આદિ ૧-૪માં વિગતનાર આવે છે

અધ્યયન ૮ થુ

શ્રીપ્રસન્ન

૧

જ સુપ્રસન્નતાથી જ મને હૃદય લાગ્યા

માન્યપિતા વગેરે કુટુંબીઓ તથા શામભોજીનો ભાગ
હરી પેલાના સમુદાય માટે ન પ જતી નિર્જન સ્થળમાં
જ રહેવાનું સંકલ્પ કરનાર કિમ્ને જિજ્ઞા તથા ઉપરોક્ત વિ
ષયને માનીવસી બનેલા બોલોડા પ્રમુદપ્રા આપવાનું
શાવડ ન વખતે પ્રમાણી બધા તે પેનામાં રહેલી
વસ્તુને કાઢી લે પ્રમુદ વધવા દેનાર જિહ્વુ યોગ
બધ વખત શાવડ છે

૧૨મું વર્ષી દુઃખગિય સોમ્યા તેરે વખતે ભુવાન
મુંદર જિહ્વે સ્થાવર બનેલા પ્રવાન હોઈ જ
તેઓ કહે લે મિત્ર તેના સમુદાય જાદને મેલે છે તથા
પેનાનાં મુંદર વખો તમાજ બધાવખો તરફ તેનું બધ
વેચવા પ્રવાન કરે છે [૧-૩] તમે સુદા ૧૨મું ૧૨મું ૧૨મું

સંસ્કાર થઈ, તેની પામે આવીને કહે છે હે ભિક્ષુ ! હું મારાથી વિગત થઈ ગઈ છું માટે મને ધર્મોપદેશ આપો [૨૫] ત્યારબાદ, મુતાર જેમ રથના ચેડાને ધીમે ધીમે ગોળ બનાવે છે તેમ તે શ્રીઓ તે બાણે નહીં તેની રીતે, તેને લોભાનતી બધા પછી પાશમાં બધાયેલા મૃગની પેઠે, તે ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરે પણ તેમનામાંથી છૂટી શકતો નથી [૬] પરિણામે, અગ્નિ પાસે મૂકેલો લાખનો ધડો જેમ ઓગળી જઈ નાશ પામે છે, તેમ તેમના સદ્વામથી તે નિદ્વાન ભિક્ષુ પોતાના સમાધિ યોગથી બ્રહ્મ થઈ, નાશ પામે છે [૧૬-૨૬]

વિષમિશ્રિત દૂધ પીનાગ્ની જેમ અતે તે ભિક્ષુ ધણે પસ્તાય છે માટે પ્રથમથી જ ભિક્ષુએ શ્રીઓ સાથેના પ્રમગનો ત્યાગ કરવો બલે ને પુત્રી હોય, પુત્રવધૂ હોય, પ્રીતિ હોય કે નાની કુમારી હોય, તેપણ તેણે તેનો સસર્ગ ન કરવો તથા કોઈ પણ વસ્તુ તેમના નિષ્ઠ પ્રમગમાં અવાય તેવી રીતે તેમના ઓરડાઓમાં કે ઘરોમાં એકના ન જવું [૬-૧૩] કારણ, શ્રીમદ્ ગરી થૂંક્યા તથા શ્રીચરિત્રના અનુભવી જુદિશાળી પુરુષો પણ શ્રીઓનો સસર્ગ ગળવાથી થોડા જ વખતમાં બ્રહ્મ થઈ, દુરાચારીઓની કોદીના બની જાય છે [૧૨, ૨૦]

પછી તે હાથપગ કાપો, ચામડી અને માંસ ઉતરડી નાખો, જીવતા અગ્નિમાં શેકો, શરીર છેદી છેદીને ઉપર તેજાન જાટો કાન અને નાક કાપી નાખો, કે ડોડા ઉડાવી દો, પણ તેઓ તેમનો સગ છોડી શકતા નથી તેઓ પરસ્પરીસમ કરનારને થતી બધી સગઓ માબજવા છતાં, તથા કામ-

સાઓમા કુટિલ ઓઓના હાવલાવ તથા તેમનું માયાવીપણ બળુવા છતાં અને હવેથી નહીં કરીએ એવા સંકલ્પો કર્યા છતાં એ અપકર્મ કર્યા જ કરે છે [૨૧-૨૪]

તેના બિચુ બહારથી તો સદાયગણની અને મોક્ષમાર્ગની વાતો જમત્યા જોઈથી જ્યાં કરે છે. ગાગલ દુરાચારીનું જોર જીમમા હોય છે. 'જના, તેમનું માયુ સ્વરૂપ એ તે પ્રગટ થયા વિના ગ્રહેતું નથી તે રખતે તે સાચી વાત કળૂન ગ્વાને મળે જીનના પોતાની નિર્દોશતાના બળુગા કૂકે છે અને એવું હીન કર્મ તે હું કરું? એમ કહી ઉપરથી ગ્વાનિ બતાવે છે. 'કાર્ધ વાર ઉગાડેજા પકાર્ધ જાય તો તે હે છે, "હું કાર્ધ પાપ નટોતો ક તો, તે તો માન માન જોળામા સર્ધ રહી હતી.' આમ એ મૂર્ખ માણસ આબરૂ સાચવવા જૂઠું બોલી, મેવકુ પાપ કરે છે માટે પ્રથમથી જ ઓઓના નિષ્ટ પ્રમગમા આરવુ નહીં એ પ્રથમ સુદિનદશ્ય છે [૧૭-૧૮ ૨૮-૨૯]

૨

એક વાર તેના નમગર્મા આવી કાર્ધ સ્ત્રીના પ્રેમમાં પડ્યા પછી તેવા બોને-જુ બિચુઓની શી દશા થાય છે તેના નમૂના તરીકે બિચુના મૃદમસારનું સર્જન હું વહેંચું છું તે તમે સાંભળો અને એ બધું કાર્ધ કપિત નથી પણ ઓઓમા ફસાયેલા મણા બિચુઓએ ખરેખર કરેલું છે.

જ્યાં સુધી બિચુ પોતાના વચમા આવ્યો નથી હોતો, ત્યાં સુધી તો શ્રી તેને અત્યંત સ્નેહ દર્શાવતી કહે છે. 'હે બિચુ, હું તમારી પ્રિયતા હોવા છતાં, હું મ સારી હોવાને કારણે જ તમે મારી સાથે સહવાસ ન કરી શકતા હો. તે

હું મારા કેશ દૂધાળી નાખી માધ્વી બનના તૈયાર છું પરંતુ મને મુદ્દાને કયાય આપ્યા ન જગો' પણ પછી જ્યારે તે કિશ્કુ બગબર પોતાને વશ થાય છે, ત્યારે તે શ્રી તેનો તિગ્રસ્કાર કરવા માટે છે નયા પોતાના મારાનરમા બધા કામ તેની પામે કરાવવા લાગે છે તેને નર્મુ કિશ્કાન્ત ભાવે નહીં એટલે તે શાક ગધવા તપેલી, શાક તથા બળતણની વ્યવસ્થા કરાવતું તેને જોઈ છે પોતાના એક વાસણ પણ તેની પાસે જ મળનારાવે છે તથા પગથપી પણ દગવે છે તેને માટે ગધ, રત્નેપદ્મ વગેરે પાર્થિવ, અન્નનન્ન તથા (વાળ દૂધાવવાનું સહન ન થતું હોવાથી) દમ્ભમની ભોગવાઈ પણ તેને જ કરવી પડે છે [૧-૬]

આ તો માધ્વી બનેલી શ્રી સાધેના ગૃહમમાગની વાત થઈ પણ જો તે કિશ્કુ ગૃહસ્થી શ્રી માથે જ ગધાર્થ ગાય છે, તો તો પછી તેને માટે નાવનાની વસ્તુઓનો પાત્ર નથી રહેતો સસાગ્રમા જ દાંત માફ કરવાનું મજન, નાહના માટે લોઢ્રચૂર્ણ તથા આમળા, મોઝે ધમવાનું તેનું, ઝોડે લગાડવાનું નદીચૂર્ણ અમોડે પહેરવા લોઢ્રસુખ, નાના વાળ દૂધવાનો ચીપિયો, વાળ ઓળવાનો ઝમકો, વેણી બાધવાની બેનની દોરી, તિલકે ઝવાની અજનની મળી તથા કકુ અને કાળળ પછી પહેરવાનાં વસ્ત્રો અને આબૂપણ ત્યાર બાદ ખાવાપીવાની તથા તેનાં સાધનોની ભોગવાઈ ધડો, તપેલી, શાકપાન, અનાજ, સૂપકુ ખાડણિયો વગેરે, અને ખાધા બાદ જોઈતા સોપારી તથા તબોળ તે ઉપગત છત્રી, મોજડિયો, સીંચવાના સોપદોરા, કપડા ધોવા માટે કુડી તથા ખાર અને કપડાનો ગગ ઝાળો થાય એટલે તેમને અવારનવાર રગાવવાની વ્યવસ્થા પણ કરાવવી સગીત

માટે વીણા વગેરે વાદ્ય તથા વર્ષાકાળ આવે ત્યારે ધન
અનાજ નવી દોરીઓનાનો ખાટનો તથા કાઢવમાં પગ ન
પડે માટે પહેરવાની પાવડિયો વગેરે પણ ખર્ચાજ !
[૭-૧૫]

એમ કહતા કહ્યા તે ગર્ભિણી થાય, એટલે તો તેના
દોહડોનો પાર ન રહે તે બધા પગ તેણે નાકે દમ આવે
તોય પૂગ કમવાના પડી જ્યારે દપતીજીવનના રૂળરૂપ પુત્ર
ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તો તે બિમ્બમાં અને જાર વહેનાર જીટમાં
વશી તકાવત જ રહેતો નથી તેની સ્ત્રી વારંવાર તેનો
તિરસ્કાર કરી, ડોકરાને ગમાડવાનું તથા મહાજાણવાનું કહી
કરે છે તથા કાર્કનાર ગુસ્સે થઈ, તેને રૂબી દેવાનું પણ કહે
છે। રાત્રે પગ તેને જાંઘમાંથી ાળીને પુત્રને હાથરડાં ગાર્ક
જાંઘાડવો પડે છે અને શરમ આવતી હોય છતાં, સ્ત્રીને
પુત્ર કરવા તેના ન્પગ ધોરા પડે છે [૧૫-૧૭]

આમ ભોગોને માટે સ્ત્રીઓને વશ બનેના ધણી
બિમ્બોએ કરેલું છે માટે કાલા પુરુષે ભોગોની શરૂઆતની
લોભાવનારી વિનંતિઓ તરફ લક્ષ આપી તેમનો પરિચય કે
મજવામ ન વધાવે। સ્ત્રી માથેના કમભોગો એ હિસાપરિમહાદિ
મર્વ મહાપાપોના કાગળ છે એમ જ્ઞાની પુરુષોએ કહ્યું છે
એ ભોગો ભયરૂપ છે અને ક'વાણુથી વિમુખ જગનારા છે
માટે નિર્મળ ચિત્તવાળા શુદ્ધિમાન બિમ્બોએ તો આત્મા
મિલાયના સર્વ પગ પથોની ગમનાનો ત્યાગ કરી મન વચન
અને કાયાથી સર્વ રૂપજો મહન કરતા કરતા મોક્ષ પામતા
સુધી વીરભગવાને બનાવેના માર્ગને અનુમરવું [૧૮-૨૨]

અધ્યયન ૫

પાપનુ ફળ

મે [સુધર્માએ] એક વાર મહર્ષિ કેવલી મહાવીરને પૂછ્યું હતું ‘ હે મુનિ ! અચાનીઓની નગકર્મા શી દશા થાય છે ? ત્યાં કેવા પ્રકારના દુખ હોય છે ? હું એ જાણતો નથી, તો તે મને કહો ’ [૧]

એટલે તીર્થજી દાસ્તપે જવાળ આપ્યો, ‘ માલજી દુષ્કર્માઓ દીન બનીને કેવા અખર દુખો ભોગવે છે, તે હું કહું છું પોતાના જીવને અર્થે પાપકર્મો કરનારા મહુજી કૂં લોકો, પોતાના સુખને કારણે પ્રાણીઓની જીંદગી ક્રિસા કરનારા, તેમને વિવિધ રીતે ગિનાવનારા, ચોરી કરનારા જરા પણ મધમધર્મ નહિ રાખનારા ને પુષ્ટતાપૂર્વક નિરતર પ્રાણીવધ કરે જનારા — આવા આવા દુષ્કર્મો અચાની લોકો નગકર્માથી બને છે [૨-૫]

“ત્યાના નરક-દેવો? મારો કાપો ગીરો બાળો” એવી ગર્જનાઓ કરતા હોય છે મિત્યારા નરંગામીઓ આ સાબળતા કયથી બેનાકગા બની ક્યાક નામવા ચાહે છે પણ તેમને માર્ગેય મળતો નથી, અને અવશ મની ત્યાના તાપેથી દાઝતા ને ઝીસો પાડના, ત્યાં જ લામદ કાગ સુધી બચ્યા કરે છે [૬-૭]

હે વત્સ! અમલ દુખ ૧૦૦ એવી નહીં વૈતણી નદી વિશે તે માન્યુ છે? અન્ધાની ધાગ જેવા કારી નીરવાળી એ નદી પાર કરવા આ નરંગામીએને લાના હતો બાના ન બાણો બોડી બોડીને ધકેલે છે, અને જ્યાંક રાહત મેળવવા નચ્ચ થોભે તો તેમને દુખ ને ત્રિશળથી પાછા ગોમવ છે [૮-૯]

‘અને આ વૈતરણી જેવા દુખદાયિના તો અનેક મ્થાનો ત્યા પડેલા છે દુગન્ધ, તાપ અગ્નિ, અધકાર અને અનેકનિધિ સન્ધાસોનો માર — આવાં નર્થો’ રિખાવવાના જ માધનોથી ભગ્પૂર એવા એ સ્થાનોમાં આ જીવોને રિમાલ્યા જ કરવામાં આવે છે કોઈ નમરતી કતલ ચાલતી હોય તેમ ત્યાંથી સતત અતિશય દુખી ઝીસો સહજામાં જ કરે છે નરક-દેવો પાપીઓને તેમના ક્યાં પાપો મા દહ દહને માર્યે બલક છે અને મિત્યા! જીવોને એ માર અને એ તાસસામમીમા નિગતર બતે ને એમ્વા જ સડવું પડે છે કોઈ તેમને ત્યાં બચાવી પણ સડવું નથી અનેક પાપો એકઠા

૧ મૂળમાં આ દેવો મારે પરમ અધાર્મિક, અસાધુકર્મ, દુરકર્મ, વગેરે શબ્દો છે

કરનારા એ અનાયોને, પોતાની બધી ઇષ્ટ અને પ્રિય વસ્તુઓથી વિખૂટા પડી, આવા અત્યંત દુર્ગંધયુક્ત, બીડથી મમડનાં, ચીતરી ચડે એવાં ને મામપરુથી અસહ્ય એવા નરસ્થાનોમા લાભો કાળ કાઢે પડે છે અને પૂર્વાના રૈરી હોય એમ, પેના નરડ-દેવો ક્રોધ ઢરી કરીને એમના શરીર પર શસ્ત્રાસ્ત્રનો મારા અનાયે જાય છે હે આયુધ્યમાન ! એવું વિડગળ ત્રામગ્યાન આ નરડ છે પૂવે જેવું મ્યું હાય તેવું પગ્લોમા સાથે આવે છે પાપીઓને ભાગ આવા નર મા સડાનું હોય છે

હે આયુમાન ! શુદ્ધિમાન મનુષ્ય આ જાણીને સમસ્ત વિશ્વમા ઝાઝની દિના નહિ કરે પણ મસારને વશ ન થતા, મવ પ્રકારે પરિગ્રહશુદ્ધિ છોડીને માયા સિદ્ધાંતનું શરણ લઈ પગ્મ બોધને પામશે પરંતુ પક્ષી દેવ મનુષ્ય મધા આ ઝમકળના ચક્રમા રહેલા છે, એ જાણીને, મતિમાન મનુષ્યે મગ્ધ પર્વત સયમધર્મ આચરવાનો બોધ લેવો "

આમ મ્હી, શ્રીસુધર્મસ્વામી થોભ્યા

ક્ષત્રિયોમા દતવકની^૧ પેઠે મનોમા અભયદાનની પેઠે,
મત્ય વચનોમા પારકાને પીડા ન ઉપજવના વચનની
પેઠે તપોમા સ્વદ્યયર્થની પેઠે વધુ જીવનાગઓમા
લવસત્તમ દેવોની^૨ પેઠે સભાઓમા સુધર્માની^૩ મલાની
પેઠે તથા મર્ધ ધર્મોમા નિર્વાણની પેઠે તે શાતપુત્ર
મહામુનિ મહાવીર મર્ધ મુનિઓમા તથા મર્ધ મનુષ્યોમા
જ્ઞાન શીત અને તપની જ્ઞાતમા સર્વોત્તમ હતા
[૧૫૧૮-૨૪]

આ લાઠ તથા પગલો ના સર્વ મમભોગોને ત્યાગ
રી દુઃખક્ષન કરાના હેતુથી તેમણે અતિ દુઃખ તપ
આચર્યું હતું અને જીઓગ મત્રોજોગજન તથા તમામ
ભોગપદાર્થોના હમેશા ત્યાગ જ્યો હતો પછી મર્વોત્તમ
શુકન પ્ધાન^૪ પ્રાપ્ત રી તે મહામુનિ પરમ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત
હતા તમના મમયમા પ્રત્યક્ષિત ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી,
વૈનયિ અને અજ્ઞાનવાદીઓના મર્ધ વિરોધી વાદો જાણવા
જતા તેમણે જીવનપર્યંત પોતાને ચોખ્ખા લાગતો મયમધર્મ^૫
આચર્યો હતો તથા મર્ધ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણીને, લોકોના
હત્યાશ્ચ અથે હિતકર એવો તે ધર્મ, દીપ્તની પેઠે
પ્રગટ જ્યો હતો તેજસ્વી અગ્નિની જેમ તે ધર્મ સર્વ
કમેળો નાશ કરનાર છે [૧૫-૧૭, ૨૬-૨૮]

૧ મહાશ્વરેવ, સભાપત્ર, અ ૩૨ સ્થા ૩ મા એમણે
મહુત છે

૨ 'લવ એટલે મુહૂર્તનો ૧૭ મો ભાગ આ દેવો વિષે એમ
કહેવાય છે કે, તેઓ માત્ર સાત લવ વધારે જીવે તે, સિદ્ધ ધર્મજન

૩ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત ન ૩

૪ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત ન ૪

શુદ્ધ યુક્તિઓથી સચ્ચાપિત તે ધર્મને તમે પણ
શ્રદ્ધાપૂર્વક તથા પ્રમાદરહિતપણે અનુભવે તે ધર્મને
બરાબર મમજી શ્રદ્ધાપૂર્વક અનુસરનાગ, કાંતો સ પૂર્ણ
મિદિ પ્રાપ્ત કરે છે, અથવા દેવોના અધિપતિ છં જેવું
ઉત્તમ પદ પામે છે [૨૯]

ટિપ્પણી

ટિપ્પણી નં ૧ જ્ઞાન પાંચ પ્રકારના છે મતિ, શ્રુત,
અવધિ, મન પર્યાવ અને કેવલ મતિજ્ઞાન એટલે પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો
અને મન વડે થતું જ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન એટલે શાસ્ત્ર કે આપ્તવચન
સાબગવાથી થતું જ્ઞાન અવધિજ્ઞાન એટલે દંદ્રિયો કે મનની સહાય
વિના જ, આત્માની યોગ્યતાના બગથી થતું સમગ્ર લોકના રૂપી,
મૂર્ત દ્રવ્યોનું જ્ઞાન મન પર્યાવજ્ઞાન એટલે સામા માણસના મનના
ચિત્તોનું જ્ઞાન કેવળજ્ઞાન એટલે સર્વ વસ્તુઓ અને બાવોનું
સ પૂર્ણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન પ્રથમના ચાર જ્ઞાન ગમે તેટલા શુદ્ધ હોય
તો પણ, ચેતનાશક્તિના અપૂર્ણ વિકાસરૂપ હોવાથી, એક પણ વસ્તુના
સમગ્ર બાવો નજીવાને અસમર્થ છે કેવળજ્ઞાન ચેતનાશક્તિના
સ પૂર્ણ વિકાસ વખતે, સર્વ આવરણ દૂર થયા બાદ પ્રગટે છે

ટિપ્પણી નં ૨ જૈન માન્યતામા મેરુનું વર્ણન મિટિ બાગે
દિ માન્યતા જેવું છે તે એક લાખ યોજન ઊંચો છે, જેમાંથી
હમર યોજન જમીનની બહાર છે તેને પૃથ્વી, સોનું અને વૈદ્ય
એ ત્રણના ત્રણ કાંઠ - મળતા છે તેના ઉપર બદ્રશાલ, નદન,
સૌમનસ અને પાકુક એમ ચાર વન છે તેનો રમ સોનાનો છે;
તેની આસપાસ સૂર્યો ફરે છે, અને તેના ઉપર મહે દો આનદહીકા
કરે છે

ટિપ્પણી નં ૩ દેવોની ચાર ભતિ છે (૧) અમુરકુમાર,
નાગુમાર, સુપલકુમાર વગેરે ૧૦ પ્રકારના દેવો ભાવનપતિ કહેવાય
■ (૨) કિતર, ગાખર્વ, ચક્ષ, બ્રહ્મા, પિશાચ વગેરે આઠ પ્રકારના દેવો

ઘટતર કહેવાય છે (૩) સૂર્ય ચંદ્ર, ગ્રહ નક્ષત્ર, તારા એ પાંચ પ્રકારના દેવો જ્યોતિષ્ઠ કહેવાય છે (૪) વૈમાનિક દેવોના બે પ્રકાર છે ૧ કલ્પમા રહેનારા અને ૨ કલ્પાતીત સૌધર્મ ઔશાન સાનત્કુમાર, માહે દ્ર એમ કલ્પના બાર વિભાગ છે એ બાર કલ્પોની ઉપર કલ્પાતીત દેવોના નવ શ્રેણિક અને (વિજય, વૈજયંત, જયંત અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધ એ) પાંચ અનુત્તર વિમાનો છે તેમની ઉપર મુક્ત છવોનું સિદ્ધિત્રેય જ છે રથોક રથમા જે સ્વસત્તમ દેવોની વાત છે, તે પાંચ અનુત્તર (કે અનુત્તરભાષી પાંચમા) વિમાનમા રહેનારા દેવોની વાત છે તેમનું આયુષ્ય ત્રણ સારી છવોમા સૌથી વધારે (૩૩ સામરોપમ વર્ષ) છે

એ જ મ્લોકમા સુધમાની સમાની વાત છે તે કલોપપત્ર વૈમાનિકોમાના પહેલા સ્વર્ગ સૌધર્મકલ્પના સાક નામના ઉદ્રની સમાની વાત છે

દિપપદ્મ નં ૪ આત્મ રોદ્ર, વર્મ અને શુભ એવા ધ્યાનના ચાર ભદ્ર છે તેમાંથી પ્રથમ બે સંસારના કારણ કોઈ દેવ છે અગ્નિય વસ્તુ કે કુખના વિષાગ્ર માટે તથા ત્રિય વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે સત્ વિતા કથા કરવી તે આત્મધ્યાન અને દ્વિસા અસત્ય ચોરી અને વિચરમાણ હ માટે સતત વિતા તે રોદ્ર-ધ્યાન જ્ઞાનીઓએ શી આજ્ઞા કરી છે ત્રી કથા છે તેમાંથી કેમ કુમાય વારે ધાર્મિક બાબતોનો વિચાર કરવામા મનોરોગ આવે તે ધમધ્યાન શુભ-ધ્યાન એ વડુ સુખ્ય છે આખા જાતના મિત્ર મિત્ર વિનયોમા અસ્થિરપણે બાળકતા મનને કોઈ પણ એક વિચર ઉપર લાગી રિયર કરવામા આવે અને પછી એક વિષય ઉપર સ્થિરતા આવતા હોયે મન પા તન રાત્રિ-નિષ્પ્રાપ થઈ જાય, અને સારીની શાસો-વાસ જેવી સુખ્ય ક્રિયાઓ પણ અટકી જઈ, આત્મપ્રેરણા સ્વયં અકલ્પપણ પ્રગટે, તે વખતે સર્વ આત્મવો, અને બધનો નિરોધ થઈ, સ્વ મોં ફીણ થાય છે અને જ્ઞાનના બધા આત્મરણો વિલય પામી, સર્વજ્ઞપણ પ્રગટે છે

અધ્યયન ૭ મું અધર્મોન્મોત્ત વર્ણન

શ્રીસુધર્મસ્વામી કહેવા લાગ્યા

કેટલાક લોકો ગૃહમમાંનો ત્યાગ કરી, સન્યાસી થઈ, અગ્નિ મળગાવ્યા કરે છે અને માને છે કે, તે (યજ્ઞાદિકથી કે ધૂણી તાપ્યા કરના)થી મોક્ષ મળશે પરંતુ તેથી તો તેઓ અજ્ઞાને કરીને માત્ર બપોર દિસા જ રજે છે એમને જ્ઞાન નથી કે, અહ્ન, જરાયુજ, સ્વેદન અને રસન વગેરે જ ગમ પ્રાણોત્તી પેઠે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ તથા તૃણ, વૃક્ષ અને ખીજ વગેરેમાં પણ સ્વતંત્ર જીવો છે^૧ એટલે, અગ્નિ સળગાવતા અગ્નિના પૃથ્વીના, તથા બીજા આણુઆણુ ઊડતા ધણા જીવો નાશ પામે છે જાણી વગેરેમાં તથા સાઠડાંમાં રહેતા જીવો પણ અગ્નિ સળગાવતાં નાશ પામે છે આમ, તે મૂઠ અનુષ્ઠો પોતાના સુખ ખાતર, અનેક જીવોનો નાશ કરી, પાપકર્મ જાધી, મુક્ત થવાને બદલે સસારને જ

પામે છે અને જુદી જુદી યોનિઓમાં સ્થાવર કે જંગમરૂપે જન્મી, પોતાના દુષ્કર્મોનું ફળ ભોગવતા, (પોતે જે રીતે અન્ય જીવોનો નાશ કર્યો હોય તે રીતે કે બીજી રીતે) વિનાશ પામ્યા કરે છે [૧-૮]

વળી તે લોકોની મૂલ્યતાને પણ શું કહેવું? સવારસાંજ અગ્નિ સંગ્રામવાદી કે ધૂળી તાપવાદી ને મોક્ષ મળતો હોય, તો હુદાર વગેરેને તો પાક સિદ્ધ કહેવા જોઈએ ! [૧૮]

વળી કેટલાક મૂલ્ય લોકો એમ કહે કે છે કે મોક્ષનો ત્યાગ કરવાથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે તે લોકો મીઠું તો છેડે છે પણ મધ માસ અને લસણ તો આરોગ્ય જ કરે છે ! જેમની જુદી આમ છેક મદ જની ચર્ચ છે, તેવા તે લોકો મોક્ષને બદલે તથા જનની જ ગતિ પોતાને માટે તૈયાર કરે છે [૧૨-૧૩]

વળી બીજા કેટલાક એમ માને છે કે, હજી પાણીથી (સવારસાંજ નાહવાધોવાથી) મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે સવારમાજ પાણીમાં નાચ્યા કરવાથી ને મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો હોય તો પાણીમાં રહેનાર માછળાં વગેરે જળચર પ્રાણીઓને તો મોક્ષ તરત જ પ્રાપ્ત ચર્ચ જાય ! પાણીથી ને પાપકર્મો ધોવાઈ જતા હોય, તો પુણ્યકર્મો પણ સાથે ધોવાઈ ન જાય વારુ ! આમ એ લોકોના સિદ્ધાંતો વગર વિચાર્યે ઉપજાવેલા છે તે પ્રમાણે સિદ્ધિ મળે જ નહિ જ્યારે તે અઘાનીઓ વિવિધ પ્રકારે અગ્નિ, પાણી વગેરે જીવોની દિશા કરીને, સંસારને જ પામ્યા કરે છં પોતાના સુખને ખાતર બીજાની દિશા કરનારો મુક્ત કરવાથી થાય ? માટે જુદીમાન મનુષ્યે તો

સ્થાવરજંગમ સર્વ પ્રાણીઓની હિંમતી સર્વ પ્રકારે વિગત
યત્ન તથા ખીજ પશુ વિવિધ પાપકર્મોથી પોતાના આત્માનું
રક્ષણ કરવું કારણ, દરેક પાપ કરનારાને અતે ગડવું પડે છે
તથા રિખાવું પડે છે [૧૪-૨૦]

આ તો વિધર્મી લોકોની વાત પણ યર્ષ પરંતુ સદ્ધર્મ
શ્રી માર્ગ પામેલા જૈન ભિક્ષુઓમાના પણ કેટલાક, અમુક
બાહ્ય આચારનું પાલન કરી, પછી ખીજ રીતે અનાચાર કરે
તેઓ પણ અધર્મિઓ જ છે જેમકે, કેટલાક ભિક્ષુઓ
કદ, ખીજ વગેરે સજીવ આહારનો ત્યાગ કરે છે, તથા જીવ
વિનાશ તથા ખીજાએ પોતાના ઉપયોગ માટે તૈયાર કરેલું
નિર્દોષ અન્નપાણી પ્રાપ્ત કરવાનો બ્યવહાર પાળે છે, પરંતુ
પછી તે નિર્દોષ ભિક્ષાનો પણ મધરો વેરે છે, અથવા ન્યા
સ્વાદવાળી ભિક્ષા મગતી હોય, તેવા ઘર તરફ ઉત્સાહથી દોડે
છે અથવા હિંદર ભરવાની લાલસાથી ધર્મોપદેશ આપે છે
અથવા અન્નને કાગળે પોતાની કે ખીજની પ્રશસા કરે છે,
અથવા અન્નની ખુશામદ કરે છે નીવારના લોલુપ કુચ્છગની
પેરે અન્નલોલુપ તે ભિક્ષુઓ થોડા જ વખતમા આચારભટ્ટ,
કુશીલ તથા દાણા વિનાના ફાતરા જેવા નિસાર યર્ષ, વિનાશ
પામે છે સાચા ભિક્ષુએ તો ઝાળખાણુ ન હોય તેવે કેદાણે
જર્લ ભિક્ષા મેળવવા પ્રયત્ન કરે, તેમજ પોતાની તપશ્ચર્યાને
કારણે પૂજનમત્કારની આકાંક્ષા ન રાખવી મુનિનો આહાર
મયમના નિર્વાહાર્યે જ હોય તે જ પ્રમાણે નિર્દોષ પાણીનો
પણ જીવવા પૂરતો જ ઉપયોગ કરવાનો હોય કારણ, ગમે
તેટલું નિર્દોષ હોય તો પણ, પાણીમાત્રના ઉપયોગમાં
કર્મબંધન રહેલું જ છે છતાં, કેટલાય જૈન ભિક્ષુઓ આચાર
પ્રમાણે, ખીજાએ ઉપયોગમા લીધેલું, ગરમ કરેલું, નિર્જીવ

તથા નિદોષ પાણી માગી લાવી, પછી સરીરની તથા કપડાંની ટાપગીપ અર્થે નાદવાધોવામાં તેને વાપરે છે એવા બિહુઓ સાચા બિહુપણાથી કંચાલ દૂર છે જીવિમાન બિહુ તે પોતામાંથી સર્વ પાપો દૂર થઈ સવમધર્મમાં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય એ અર્થે જ સરીર ધારણ કરતો હોય છે તેણે સર્વ સંગો તથા મર્વ પ્રકારના કામભોગોની આસન્નિતો ત્યાગ કર્યો હોય છે, તે મર્વ જીવોને અભયવાન ફેલાવે તથા નિર્મળ અત કરણવાળો હોય છે પોતામાં રહેલી સર્વ પાપવૃત્તિઓ સામે તે સમામને મોખરે જૂઝવાસ વીરની પેઠે જૂઝતો હોય છે તથા પોતાનું પરિપૂર્ણ પરાક્રમ દાખવતો હોય છે તેમાં તે જાણી તરફથી (આતરંગ્ય સુત્રો વડે) પાટિયાની પેઠે લાલે છેતાર્થ જાણ કે મોત પણ આવીને ઊંચુ ગ્રહે તોપણ, એક વાગ કમોને ખ ખેરી નાખ્યા પછી, 'ધરી ભાગેના જાડાની પેઠે ફરી તે સમાર તરફ ઝમતુ ભરતો મંથી [૨૧-૮૦]

આમ કહો, શ્રીસુધર્મસ્વામી શાશ્વત

ટિપ્પણી

ટિપ્પણી નં ૦૧ આ સૂત્રમાં અનેક જગાએ જણાવ્યું છે કે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ બધામાં માનવ જેવું ચૈતન્ય છે તેમને લગતી બીજી શક્તિની જેન શયોમાં આ પ્રમાણે હોય —

‘તે બધા આધાર કરે છે, શ્વેતોચ્છ્વાસ લે છે, અને તે બધાને આપણી પેઠે આયુષ્યમર્થાં હોય છે એ બધા એકેન્દ્રિય હશે છે એટલે કે, તેઓ માત્ર એક સ્પર્શદ્વિતી ન પોતાનો બ્યવહાર ચલાવે છે તે બધામાં આધાર, નિર્જા, લય, મૈથુન અને પરિમલ-સહા છે, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચારે કપાયો છે, તેઓ સ્પર્શદ્વિતિ દ્વારા ખોરાક મેળવે છે તે બધા ન્યારે મરણ પામે છે, ત્યારે પોતાની એ પાચ યોનિમાંની કોઈ એક યોનિમાં આવવાની કે બે, ત્રણ, ચાર અને પાચ ઉદ્રિયોવાળા હોવાની યોનિમાં આવવાની પણ યોગ્યતા ધરાવે છે માત્ર અગ્નિ અને વાયુના હોવા મનુષ્યની યોનિમાં આવવાની યોગ્યતા ધરાવતા નથી.

અધ્યયન ૮ મુ

સાચુ વીરત્વ

શ્રીજી સુસ્વામી પૂછે છે

હે જગવન્ । વીરતા બે પ્રકારની કહેવાય છે તેમાં
ધર્મવીરત્વ વીરત્વ શામા રહેયુ છે, તથા તેનું વર્ણન શી રીતે
કરવામાં આવ્યુ છે તે જામને કહો " [૧]

શ્રીસુધર્મસ્વામી કહેવા લાગ્યા

હે આસુખમન્ । તારુ કહેતુ જગન્નર છે લોકોમાં તે વિષે।
બે પક્ષ પડેલા દેખાય છે કેટલાક કહેને વીર્ય કહે છે બ્યારે
કેટલાક સુવર્તી મુનિઓ જાકર્મને વીર્ય કહે છે પ્રમાદ એ
કર્મ છે અને અપ્રમાદ એ અકર્મ છે ને ને પ્રવૃત્તિઓ
પ્રમાદયુક્ત છે એટલે કે મત્ત ધર્મથી વિમુખ છે તે બધી
પ્રવૃત્તિઓ કર્મરૂપ છે, તેથી ત્યાગ્ય છે ને ને પ્રવૃત્તિઓ
પ્રમાદરહિત એટલે સદર્મ અનુસાર છે તે અકર્મ છે, અને
તે કરવા મોખ્ય છે

જેમકે, પ્રાણીઓના નાશ માટે શસ્ત્રવિદ્યા શીખવામાં
કે કામભોગો માટે માયાદિ આચરવામાં, કે સંયમરહિતપણે

વેરભાવયુક્ત બની, મન વચન અને કાયાથી આ લોક કે પગલોકને લગતાં કર્મો કરવામાં — દુઃકમાં, જેથી આત્માનું અહિત થાય, એવી રાગદ્વેષયુક્ત પ્રવૃત્તિઓમાં — દાખવેલું વીર્ય અથવા પરાક્રમ, સસાર પ્રાપ્ત કરવાનાં કર્મો (બંધન)નું કારણરૂપ હોઈ, હેય છે [૧-૯]

હવે શાશ્વા લોકોનું અકર્મવિર્ય કહ્યું છે તે સાંભળી શુદ્ધિમાન પુરુષ સમજે છે કે, જેમ જેમ માણસ વધારે ને વધારે પાપકર્મ કર્યે જાય છે તેમ તેમ ચિત્તની અશુભતા વધતી જાય છે અને મનુષ્ય વધારે ને વધારે વેરોમાં બંધાતો જઈ, અતે દુઃખનો જ ભાગી થાય છે ઉપગત, સ્વર્ગાદિ સ્થાનો પણ નિલ રહેનારા નથી તથા મમામબધી અને મિત્રો સાથેનો સહનાસ પણ અનિત્ય છે તેથી, સમજી લોક બધી મમતાનો ત્યાગ કરી, મર્ શુભકર્મયુક્ત અને શ્રેષ્ઠ પુરુષોએ કહેલા તથા મુક્તિ માર્ગે લઈ જનારા આર્ય ધર્મનું શરણ લઈ, પાપકર્મરૂપી કાંટાને મૂળમાંથી ખેંચી કાઢવા ધર્મ અનુમાર પ્રબળ પુરુષાર્થ કરે છે કાણ, પોતાના કલ્યાણનો જે કોઈ ઉપાય જણાવામાં આવે તે શુદ્ધિશાળી મનુષ્ય જીવન દરમ્યાન તરત જ શીખી લે છે [૯-૧૫]

તેવો શુદ્ધિશાળી મનુષ્ય સ્વશુદ્ધિથી કે બીજા પાસેથી ધર્મનું રહસ્ય સમજી લઈ તેમાં પૂર્ણભાવે પ્રયત્નશીલ થવા, ધરખારનો ત્યાગ કરી ચાલી નીકળે છે કાચખો જેમ પોતાના અંગો પોતાના શરીરમાં સમેતી લે છે, તેમ તે સર્વ પાપવૃત્તિઓને તથા હાથપગ વગેરે ઝર્મેન્દ્રિયો અને પાંચે જ્ઞાનેન્દ્રિયો સહિત મનને અને તેમના દોષોને પોતામાં સમેટી લે છે, સર્વ પ્રકારની સુખશીલતાનો ત્યાગ કરે છે, અને કામનાઓથી ઉપચાત ચર્ષ, આમકિત વિનાનો બની,

મોક્ષમાર્ગમા જ પ્રમળ પુરુષાર્થ આરે હો આ વીરત્વ
ધર્મવીરનું છે [૧૫-૧૮]

તે પ્રાણોની દિસા ગતો નથી ચોરી કરતો નથી,
વિશ્વામધાત ગતો નથી, જુકુ બોલતો નથી, ધર્મનું
ઉલ્લંઘન મનવાણીથી ઇચ્છતો નથી તથા જિતેન્દ્રિય
ધર્મ આત્માનું સર્વ પ્રગરે રક્ષણ કરતો વિચરે છે તે થોડું
ખાવ છે, થોડું પીવે છે નથા થોડું બોવે છે તે ક્ષમાયુક્ત
અને નિરાતુર બની મદા પ્રવલ્નચાન રહે છે તથા
સર્વપ્રકારની પાપવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરી, તિતિક્ષાને પગધર્મ
મમજી ધ્યાનયોગ આચરતો મોક્ષ પર્વત વિચરે છે
[૧૯-૨૧, ૨૫-૬]

આમ યાત્રી તેમજ અજ્ઞાની બંને સમાન વીરત્વ
દાખવતા હોવા છતાં અધૂરા જ્ઞાનવાળાનું કે છેક જ અમોઘનું
ગમે તેટલું પગક્રમ હોય તોપણ તે અશુદ્ધ છે તથા કર્મબંધનનું
દારણ છે પરંતુ જ્ઞાન અને બોધયુક્ત પુરુષનું પરાક્રમ શુદ્ધ
છે અને તેનું ઝાઝું ફળ તેને બોધવનું પડતું નથી

યોગ્ય માર્ગે કરેતુ તપ પણ જો કાર્તિની ઇચ્છાથી
કરાયુ હોય, તો તે પણ શુદ્ધ નથી પરંતુ જો તપ બીજા
મણ્યતા નથી તે જ ખરું તપ છે [૨૨-૨૪]

આમ કહી, શ્રોતુધર્મસ્વામી યોગ્યા

અધ્યયન ૯ મુ

ધર્મ વિષે

જ શુસ્વામી પૂછે છે

“ હે ભગવન ! મતિમાન બ્રાહ્મણ મહાવીરે કયો ધર્મ
કહ્યો છે ? તે અમને કૃપા કરી કહો જેથી, તે બ્રહ્માને
અમે તેમા પ્રયત્નવાન થઈએ ”

શ્રીસુધર્મસ્વામી કહે છે

જિનેશ્વર પ્રમોદિતો જિનોનો તે મીષો યથાર્થ માર્ગ
તમને - હી મલળાવુ છુ તે તમે સાંભળો તે ધર્મ
બ્રહ્માનો અને આચરવાનો અધિભર કોનો છે તે હું પ્રથમ
તમને કહુ જે પુરુષ પોતામાં વિવેક પ્રગટવાથી જનનના
પદાર્થો અને ભાવો પ્રત્યે વૈરાગ્યગુહ્ય જન્યો છે, તથા જે
મનુષ્ય આસક્તિપૂર્વક કરાતી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓથી અંધારુ

વેર તથા પુષ્ટ ચતા કામો અને તેમનું દુષ્કારી ફળ જાણે છે, તે આ માર્ગનો અધિગરી છે તે જાણે છે કે, માણુમ જે જે પદાર્થો માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ કરે છે, તે બધા પદાર્થો મૃત્યુ બાદ મગ્નાસબધીઓના જ હાથમાં જાય છે અને તેને પોતાને તો પોતાના - મોનું ફળ જ ભોગવવાનું રહે છે તે વખતે જેમને માટે તે બધી પ્રવૃત્તિઓ કરી હતી તે બધા — માતૃપિતા ભાઈ, પત્ની પુત્રો તથા પુત્રવધૂ — રક્ષણ કરવા આવતા નથી આવો વિચાર કરી તે મમતા અને દુઃખનું નજીક જીનભગ્નનાને કહેના પરમ માર્ગનું સરળ સ્વીકાર છે મનુષ્યના વિવેક અને વૈરાગ્યની સાચી પરીક્ષા એ છે કે પ્રાપ્ત થયેના કામભોગો પ્રત્યે પણ આર્મ્પણું ન થાય આવા વિવેક અને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયા પછી અધિકારી મનુષ્ય ધનસંપત્તિ પુત્રો, સગાસબધી મમતા અને લોક તજ, તથા મમારથી નિરપેક્ષ ચર્ષ, સંન્યામી બને [૧-૭ ૩૨]

પછી તે યુગ્મકુ મુદર પ્રજાવાળા સંપૂર્ણ તપસ્વી, પગાકમી આત્મજ્ઞાનના વાણુક મૃતિમાન તથા જિતેન્દ્રિય એવા સદ્ગુરુનું સરળ રાધે ધાગણુકે, જ્ઞાનપ્રગટા પ્રાપ્ત કરવા ગૃહસંસારનો ત્યાગ કરનારા ઉત્તમ મત્પુરુષો જ યુગ્મકુ જનોનું પરમ સરળ છે તેઓ સર્વ બધનેથી મુક્ત હોઈ જીવિતની તેમજ વિષયોની આકાંક્ષા વિનાના તથા સર્વ પ્રકારની પાપી પ્રવૃત્તિઓથી રહિત હોય છે એવા સદ્ગુરુનું સરળ સ્વીકારીને તેણે નિર્મલ મહામુનિ મહાવીર ઉપદેશોના માર્ગમાં પુરુષાર્થ આદર્યો [૩૨-૩૪]

પૃથ્વી, (પાણી,) અગ્નિ અને વાયુ તૃણ, વૃક્ષ અને

ખીજ અડજ, પોતજ,^૧ જરાયુજ,^૨ રસજ,^૩ સ્વેદજ,^૪ તથા
હિંદિજ એમ છવેના છ વર્ગો છે તેમને જાણી, વિદ્યાન
પુરુષે મન વાણી, અને કાયાથી તેમની હિસાનો તેમજ
પોતાના સુખ ખાતર તેમના પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો
તે જ પ્રમાણે તેણે જૂઠું, મૈથુન^૫ અને ચોરીને પણ મહા
પાપ સમજી છોડવા માયા, લોભ, ક્રોધ, અને માન^૬
પણ જગતમા કર્મબંધનના ગાંઠો છે એમ જાણી, તેમનો
પણ ત્યાગ કરવો^૭ [૮-૧૧]

તેણે ચરીતના સર્વ સરગરો — જેવા કે બસ્તીકર્મ,
વિરેચન વમન, અજન, મધ માત્સ્ય, આન, દત્તપ્રક્ષાલન
(દાતણ), ધોધુ રમણ વગેરે — નો તેમને મયમના વિરોધી
જાણી, ત્યાગ કરવો તે બધા પરિગ્રહ તથા કામવાસનાના
દારણરૂપ છે તે જ પ્રમાણે તેણે પમગળા છત્રી, માચો,
પલમ, આમર વગેરેનો ત્યાગ કરવો અને નિજીવ તથા
સાદરેલા નિર્દોષ પાણીથી પણ અગો વગેરે ન ધોવા
[૧૨-૩ ૧૮-૯]

(૧) બધ્યા રૂપે જ પે ૧ ચતારા દાથી વગેરે (૨) આશ્વી
ચીંટજાઈને જન્મતા ગાય, મનુષ્ય ઇત્યાદિ (૩) દહીં, આદિ વગેરેમા
થતા (૪) પરમેષ્ઠી થતા જૂઠું માકડ, ઇત્યાદિ (૫) સામાન્ય રીતે
આનો અર્થ જમીન ફેડીને નીકળતી વનસ્પતિ એવો થાય પણ
ટીકાકાર અહીં તેનો અર્થ 'કાઈ ફેડીને બહાર નીકળતા દેડકા
વગેરે' એવો લે છે (૬) આ ચારે માટે મૂળમા અનુક્રમે
આ શબ્દો છે પલિટુચન વક્તા પમાડે છે માટે મજન
બધા વડે લભય છે માટે સ્વગિટલ આત્માને વેરાન ખેનર
જેવો બનાવે છે માટે ઉચ્છાય માણસ માની લે છે માટે
(૭) શુભો પ્રકરણ ૧૧ ને અતિ ટિપ્પણ ન ૧

આદારની બાબતમાં તેણે પૂર્ણ સયમ સ્વીકારવો પોતાને હિંદુશને ગૃહસ્થે તૈયાર કરેતું ખરીદેલું, બીછીનું આણેતું, કે પોતે બ્રાહ્મણ રહેતો હોય ત્યાં ગૃહસ્થ લઈ આવ્યો હોય તેવું, કે તે બધાના અસોવાણુ શિક્ષાન્ત તેણે ન સ્વીકારવું તેણે માદ્ય આદારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તથા જેનાથી માત્ર શ્રવિત ટકી ગહે તેટલું જ અન્નપાન માગી લાવવું વધારે માગી લાવી, બીજાને આપી દેવું પડે તેમ ન કરવું [૧૪-૫, ૨૩]

ચારિત્રવાન શિષ્યએ કાર્ધનો સગ ન કરવો હાથે તેમાં સુખના વેશમાં બોળમો રહના છે માટે વિદાને તેનાથી યેનના ગહેવું તેણે સસારીઓ સાથે મનથી તેમની ક્રિયાઓની પ્રશંસા તેમની સાસાગિર ગૂચવણોમાં મળ્યાદ તેમના ધરમા બેસીને કે, તેમના વામણમદ્ બોજન કે પાન તેમનાં કપડાં પહેરવા, તેમના ધરમા બેસી તેમના ખનર મમાચારની પૂછપૂછ તેમના તરફથી યશ, કીર્તિ, પ્રશંસા અને વલ્લ પૂજનની કામના તેમના ધરમા ખાસ કાર્ધ કારણ વિના સર્ધ જવું ગામના છોકરાંની રમતમાં બળવું અને મર્યાદા મૂકીને હમવું—એ બધાનો ત્યાગ કરવો કારણ, તેમાંથી અનેક અનર્થોની પરપરા જ મે છે [૧૬-૮, ૨૦-૨, ૨૮-૬]

તેણે નકામી છતાં અનર્થકામક પ્રવૃત્તિ સહેજ પથ કઠવી નહીં જેમકે જુગાર રમતાં ન રીખવું કલહક કાસ ન કરવા, કે પૂર્વે કરેલી ક્રીડાઓનું રમરણ ન કરતું તેણે બોલવામાં પણ ધર્મથી નિષિદ્ધ એવું કાંઈ બોલવું નહીં તથા બોલવા બેસે ત્યારે બોલ્યા જ ન કરવું બીજાના મમસ્થાનને આધાન પહોંચે તેવું બોલવાની

ઈચ્છા ન કવી, કે બીજા છેતગાય તેનું ન મોલવું તેણે મૂનો વિચાર કરીને જ બોલવાની ટેવ પાડી તેણે અર્ધી સાચી અને અર્ધી જૂઠી એવી ત્રીજી કોટીની વાણી તજવી, તેમજ બીજાની ગુપ્ત વાત કહી ન દેવી તેણે કોઈને 'હોસ્વા'—'ઓસ્વા' કહીને ન બોલાવવો, કે 'યાગ દોસ્ત' કહીને કે ગોત્રનું નામ દર્શાવે ન બોલાવવો છુ—તા કવું એ શિષ્ટ નથી, માટે તેમ તો નહીં જ ન કરવું [૧૭, ૨૧, ૨૫-૭]

આ પ્રમાણે નિર્ગર્હ પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા વિના તેમજ સુદર પદાર્થોની હિત્સુકતા ાખ્યા વિના પ્રયત્નશીલ રહી, પ્રમાદ કર્યા વિના વિચરવું અને તેમ કરના જે કોઈ દુષ્ટો આવે તે સહન કરવા કોઈ મારે તો ગુસ્સે ન થવું કે કોઈ ગાળો બાડે તો તપી ન જવું પરંતુ પ્રસન્ન મનથી બધું મહન કરી મર્ષ શાંતિ ગણવા [૩૦-૧]

આમ કહી, શ્રીસુધર્મસ્વામી ચોબ્યા

૧ વાતીની ચાર કોટીઓ આ પ્રમાણે છે

(૧) સત્ય (૨) અસત્ય (૩) સત્ય-અસત્ય (૪) ન સત્ય-ન-

અસત્ય

અધ્યયન ૧૦ મુ

સમાધિ

શ્રી સુધર્મસ્વામી આજળ કહેવા લાગ્યા

૮ જે મોક્ષમાર્ગ તમને કહી સંભળાવું છું, તે માર્ગ મતિમાન મદાનીરે ધર્મનો સાક્ષાત્કાર ક્યા બાદ ઉપદેશો છે તે માર્ગ સીધો તેમજ અમોઘ છે તેનો સ્વીકાર કરનાર બિનુએ ચિત્તની સર્વ પ્રકારની ચચગતા દૂર કરી તથા સર્વ સંસ્કરણો રદિત બની, કાર્ષ પશુ જૂતપ્રાણીને દુખનું કારણ બન્યા વિના વિચલુ એક વખત મન્યાસ લીધા પછી તેણે દીન તથા ખિન્ન ન મની જનુ જેઓ ભોગોની બાળતમા દીન વૃત્તિવાળા હોય છે તેઓ પાપકર્ષ ક્યા જ રે છે તેથી જિનોએ ચિત્તની અત્યંત સ્વસ્થતા અને એકાગ્રતા પ્રાપ્ત કરવાનું ઉપદેશ્યું છે માટે મનુષ્યે જાગૃત રહેવું એનામ રહેવું તથા વિવેકવિચરમા પ્રીતિવાળા ધર્મ સ્થિર ચિત્તવાળા બનવું [૧-૩ ૬-૭]

જુઓ તો ખરા ! જીઓમા આસક્ત થયેલા જુદા જુદા પ્રાણો અને સર્વો દુખથી પીડિત ધર્મ કેટલો

પરિતાપ પામે છે । સ્ત્રીઓમા વિશેષ પ્રગ્ન ગમ્પનારો અચાની પાપકર્મના ચક્રમા ફસાય છે તે પોતે જીવહિ સાથી પાપકર્મો કરે છે એટલું જ નહિ, પણ બીજા પાસેય કરાવે છે તે અચાની ભિયુ પછી ધનમપત્તિનો મંચય કરવા લાગે છે તથા કામનાથી ઉત્પન્ન થતા વેરામાં ખૂપતો જર્મ, પાપકર્મ એકઠું કર્યે જાય છે પરિણામે, મગ્ન બાદ તે દુસ્તર નગ્નને પામે છે માટે જીવિમાન ભિયુએ ધર્મને સારી રીતે સમજી મર્વ તગ્નથી નિઃસગ થઈ, ક્યાય આસન્ન થયા વિના વિચરવું અને સર્વ પ્રગ્નની લાયમાનો ત્યાગ કરી, તથા સમસ્ત જગત પ્રત્યે સમભાવ ધુમ્મ દદિ રાખી, મર્વનુ પ્રિય કે અપ્રિય કરવાની કામના ન ગમ્પવી [૪-૫ ૭-૧૦]

તેણે નિષિદ્ધ અજની કદી ઈચ્છા ન કરવી તથા તેમ કરનારની સોમન પણ ન કરવી પોતાના અતરનો વિગ્રમ ઇચ્છનાર તે ભિયુએ ક્ષાની અપેક્ષા રાખ્યા વિના તથા જરા પણ ખિન્ન થયા વિના બાહ્ય ગરીરને ધસાઈજવા દેવું, પણ જીવિતની કામના કરી પાપકર્મ ન કરવું તેણે પોતાની એની અસહાય દશાનો વિચાર વારવાર કર્યા કરવો એ ભાવનામા જ મુક્તિ ગ્રહેલી છે

એ મુક્તિ ઈર્ષ્યમિથ્યા વસ્તુ નથી પણ સર્વોત્તમ વસ્તુ છે પરંતુ તે ગમે તેનાથી પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી સ્ત્રીમ ભોગથી નિવૃત્ત થયેનો, અપરિચ્છી, તથા નાના મોટા વિષયોમાથી અને અસત્ય, ચૌર્ય વગેરે પાપોમાથી પોતાનું રક્ષણ કરનારો ભિયુ જ મોક્ષના કારણરૂપ સમાધિ નિઃસંશય પ્રાપ્ત કરે છે માટે ભિયુએ પ્રીતિ અને અપ્રીતિ ઉપર વિજય મેળવી, તૃષ્ણ, ઠહી, ગરમી, ક્રોધ વગેરે સારીરિક કષ્ટોથી

જબરાયા વિના મન નાપૂરી અને કાલાને (પાપકૃત્યોથી) સુરક્ષિત રાખી, મમાધિયુક્ત થવું તથા તે પ્રકારે નિર્મળ ચિત્તવૃત્તિવાળા થઈને, પ્રથમ પડચે પોતે આચરેલો તે હિતમધર્મ બીજાને બધી પ્રકારે મમળવતા વિચરવું [૧૧-૧૫]

જગતમા કેટલાય જુદી જુદી માન્યતાવાળા લોકો દૂર છે તેઓમાના ધણા નિષ્ક્રિય આત્માની તેમજ ક્રિયાવાદ કે અક્રિયાવાદની નાતો કરે છે અને મોક્ષનો ઉપદેશ આપે છે પરંતુ તેઓ વિમુક્તિના કાગ્યુરૂપ મહધર્મને જાણતા નથી તેઓ અજરામર હોય તેમ, અજ્ઞાન ઓ મૂંઝાતાપૂર્વક, પાપથી જરા પણ બીન્યા વિના સમાસ બંધીઓ અને ધનાદિની મમતામાં નધાયેલા રહે છે તથા રાતદિવસ બીજાનાં શરીરોને દુખ થાય તેવી પ્રવૃત્તિઓ અમયમીપણે ચાં કરે છે પરંતુ જુદિમાન મનુષ્યે તો મહધર્મને સમજી વનના નાના પ્રાણીઓ મિહથી દૂર રહે તેમ, પાપથી દૂર રહેવું કાગ્યુ બંધી પાપપ્રવૃત્તિઓમા દિમા અનિવાર્ય છે અને દિમામાથી વેર બાધનારાં અને મહા બચવાળા પાપકર્મો અચૂક બધાય છે પરિણામે મનુષ્યની દુખમાંથી મુક્તિ થતી નથી. માટે બિહુએ તો જીવિતની કે મરણની પગલા ક્યાં વિના, કયા ફળની આકાંક્ષા રાખ્યા વિના તથા શરીરની પણ મમતા છોડી દઈ મતિમાન બાબજી મહાવીરે ઉપદેશેલા માર્ગને નિષ્કપટતાથી અનુસરી, એ પાપચક્રથી દુસ્તર સમારને તરી જવા પ્રયત્ન કરવો [૧૬-૨૪]

આમ કહી, શીસુધર્મસ્વામી ચેલ્યા

૧ 'ચલિત અને જ્ઞાની પુરુષ' એવા અર્થમાં.

અધ્યયન ૧૧ સુ

આક્ષમાર્ગ

શ્રીજી સુસ્વામી પૂજના લાગ્યા

હે મહામુનિ ! મર્વ દુ ખોમાથી મુક્તિ અપાવનાર એવો,
મહાવીર ભગવાને ઉપદેશેલો ઉત્તમ માર્ગ તમે જે રીતે
જાણો છો તે રીતે અમને કહી મળાવો

શ્રીસુધર્માચારી દહેવા લાગ્યા

કાશ્યપ ઋષિએ ઉપદેશેલો તે મહાનિવૃત્ત માર્ગ મે
જે પ્રમાણે માલખ્યો છે તે પ્રમાણે તમને યથાક્રમે હું કહી
મળાવું છું તેને અનુમરીને અત્યાર આગમન્ય ધણાપ
લોગે વેપારીઓ જેમ દુસ્તાર સમુદ્રને તરી જાય છે, તેમ
આ અપાર સમાગને તરી ગયા છે અને ભવિષ્યમા પણ
તમને [૧-૬]

પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ વાયુ, ધાન્યોના બીજો સહિત
તૃણ અને વૃક્ષો અને હાલી ચાલી ચક્રે તેવા
પ્રાણીઓ — એમ જીવોના છ વર્ગો છે એ છ વર્ગો જ એક

બીજા પ્રત્યે હિંમત પરિગ્રહાદિથી કમ ન થવના નિમિત્ત અને છે ? બુદ્ધિમાન માણસે પોતાના દાખલા ઉપરથી, અનુકૂળ તર્ક વડે વિચાર કરવા કે મારી પેઠે કાર્ષ્ણ પ્રાણીને દુઃખ ગમતું નથી માટે માર કોઈની હિંમત ન કરી જોઈએ જાનીના જ્ઞાનનો માર પણ એટલો જ છે કે તે કોઈની હિંસા કરતો નથી અહિંમતનો સિદ્ધાન્ત પણ એ જ છે, તથા તેને જ શાંતિ કે નિર્વાણ પણ હે છે [૭-૧૧]

પણ જ્યાં સુધી મનુષ્યામાયો નર્વ પ્રકારના હોયો દુઃખ થયા નથી ત્યાં સુધી તે મન વાણી અને કાયાથી મ પણ અહિંસા પાળી શકાનો નથી માટે મહાપ્રજ્ઞાવાળા બુદ્ધિશાળી મનુષ્યે જિતદ્રિઃ યર્ષ વિવ્યભોગેથી નિજાત થતું અને મયમાદિમા પરાક્રમી મની વિચરતું તેણે અતિ માન, માયા ક્રોધ અને મોહથી દૂર રહેતું દુઃકમાં તેણે સર્વ સારા ડર્મ આચરના અને પાપનો ત્યાગવા તેણે તપાચરણમાં પાકમી જતી, નિરાણુને નક્ષત્રોમાં ચંદ્રમાની પેઠે મેહ માની, તેને નાથનામાં પુરુષાર્થ થતું જેમ આ જગત મર્ત જૂતપ્રાણીઓનું આધારસ્થાન છે તેમ જે બુદ્ધો યર્ષ ગયા છે અને દણુ થવાના છે તેમનું નિર્વાણ એ જ આધારસ્થાન ■ માટે તેણે ઇદ્રિયોનું દમન કરી તે નિર્વાણને જ પ્રાપ્ત - ના નવત્તરીય થતું [૧૨ ૩૩-૬, ૨૨]

મહાપ્રજ્ઞાવાળા તે બુદ્ધિશાળી પુરુષે વિધિ પ્રમાણે જે કાર્ષ્ણ બિદ્યા મળે તેના વડે નિર્વાણ કરવો અને નિરિક્ક અન્નનો ત્યાગ કરવો પ્રાણીઓની હિંસા કરીને કે પોતાને ઉદ્ધેરનાં તૈયાર કરવામાં આ પુ હોય તેનું અન્નપાન તેણે

ન સ્વીકારવું તેવા અન્નના અણવાળું કે જગ મળી શકા-
વાળું લિહાન્ન પણ તેણે ન સ્વીકારવું કાર્ષ દિમા કંટુ હોય,
તેને તેણે કાર્ષ પણ પ્રગરે અનુમતિ ન આપવી ગામ
કે નગરમાં વિચરતા તેના ઘણા પ્રમંઓ તેના ઉપર આવી
પડે છે જેમકે ગામમાં રહ્યા લોકો દીન પુણ્યને નિમિત્તે
(માંમાતિ યુક્ત) ભોજન તૈયાર કરે છે હવે જો ભિક્ષુ
તેની પ્રશ્નમા કરે તો તેવા કાર્ષને ઉત્તેજન મળે અને
પરિણામે વધુ પ્રાણીવધ થાય અને જો તેના પ્રતિપેદ
જે, તો કાર્ષના પેટ ઉપર પગ મૂક્યા જેવું થાય માટે તે
એમાથી એક પણ પ્રગરે કાર્ષ દેશા પિના તેણે પોતાની
દુનિયોનું દમન ગતા નિચરવું [૧૩-૨૧]

આમ જે ભિક્ષુ પોતાના આત્માનું (પાપપ્રવૃત્તિથી)
રક્ષણ કરવામાં તત્પર હોય મદા ઇન્દ્રિયનિગ્રહી હોય મમાર-
શ્રમણરૂપી પ્રવાહને જેણે પોતાપૂરતો હમેશને માટે અટકાવી
દીધો હોય, તથા જે સવધા પાપગહિન હોય, તેવા ભિક્ષુ જ
શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અને અનુત્તમ ધર્મને ઉપદેશી ગણે તેવા
ભિક્ષુ જ મમાગ્રવાહમાં તણાતા અને ક્રમો વડે ગિઆતા
પ્રાણીઓને જગનની પ્રતિષ્ઠારૂપ નિર્વાણદ્વીપ બનાવી શકે
[૨૩-૪]

આ રસ્તું ન જાણનાર તથા પોતે અગ્રાની હોવા છતાં
પોતાને યાત્રી માનતા અને લોકોને તે પ્રમાણે જણાવતા
પુરુષો મમાવિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તેઓ ગમે તેવું
નિષિદ્ધ અન્નપાન સ્વીકારે છે અને પછી ધ્યાન ધરવા બેસે
છે પણ એ મિથ્યા માયતાવાળા અનાર્થ શ્રમણોનું ધ્યાન
બગડા જેવા જળચર પ્રાણીઓના જેવું વિષયપ્રાપ્તિનું જ
કાર્ષ, નુપિત અને અધમ હોય છે તે મિનઅનુભવી લોકો

સમાધિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી સુદ્ધ માર્મનું ઉલ્લસન
 ુરી C-માર્ગે વળેલા તે લોકો દુષ્ક અને નિનાશના જ ભાગી
 થાય છે જિદોવાળા નાવમા જેસી પાર જવાની ઇન્ટા
 કરતા જ-માધ માણુમની પેઠે, તેઓ અધરચ જ સ સાગ્રપ્રવાહના
 મુખ્ય ભાગમા સપડાઈને નાશ પામે છે [૨૫-૩૧]

પરંતુ કારણે ઉપદેશ્યા આ ધર્મનું સર્વ સધને
 મતિમાન જિનુ સ સારસ્પી મહાધોગ પ્રવાહને તરી જાય છે
 પોતાના આત્માનું રક્ષણ કરતો નાના મોટા વિપ્રોધી
 મેડુની જેમ અકપિત રહેતો તથા મગ્ધની રાહ જોતો તે
 આનંદથી વિચરે છે [૨૨ ૩૭ ૮]

આમ કહી શ્રીસુધર્મશ્વામી થોડવા

ટિપ્પણી

ટિપ્પણી નં ૧ સૂત્રકૃતાગમા ઠેરઠેર અત્ર વાક્ય આવે છે કે “ભગવાને પૃથ્વી આદિ જીવોના છ વર્ગોને કર્મબંધનના નિમિત્ત કયા છે પુનરાવર્તન દૂર કરવાના હરાદાથી, એ વાચ્ય અનુવા મા દ્વકાંત્યુ છે કે પડતુ નૃત્યુ છે પરતુ આ એક ઠેકણે નીચેની નોંધ કરતા જવાની જરૂર છે તે, એ વાક્ય પાછળ રહેલા પાપ વિધેના જૈન સિદ્ધાંતની એ સિદ્ધાંત એવો લાગે છે કે, દરેક પ્રકારના પાપકર્મથી આપણે કોઈ ને કોઈ પ્રાણી પ્રત્યે દ્રોહ કે હિંસા કરીએ છીએ તેથી એમ કહી શકાય કે, દરેક પાપકર્મ કોઈ ને કોઈ પ્રાણી પ્રત્યે હોય છે બીજા સજીવોમાં, જુદા જુદા પ્રાણીઓ દરેક પાપકર્મમાં નિમિત્તરૂપે હોય છે તેથી જ જૈન ધર્મ અહિંસા-રૂપી એક જ મતમાં બધા પાપકર્મોના ત્યાગ સમાવી દે છે કારણ કે, તમામ પ્રકારના પાપકર્મોના ત્યાગ કર્યા વિના સંપૂર્ણ અહિંસક થવાય જ નહિ એટલે જૈન દષ્ટિએ અહિંસા જ સંપૂર્ણ ધર્મ છે - એક જ ધર્મ છે એટલે આ તથા પહેલાના પ્રકરણોમાં સંપૂર્ણ સમાધિ, મોક્ષમાર્ગ કે ધર્મ કહી જતાવવાતુ કદી, સૂત્રકાર માત્ર અહિંસા જ રત્ન કરે છે

અધ્યયન ૧૭ મુ

જી ૧ જીદા નાદીઓ

શ્રીસુધર્મદેવામી હોરા સાગરા

હે આયુષ્મન ! દવે દુ લોકોમાં પ્રચલિત એવા અને વાદે વિષે વડું છું, તે માલજી ત સાદોને નીચેના ચાર વિભાગમાં સુખ્યત્વ વહાંચી સમાય જોમકે (૧) ક્રિયાવાદ (૨) અક્રિયાવાદ (૩) વિનયવાદ (૪) અચાનવાદ * [૧]

(તેમના અચાનવાદીઓ હો છે કે, પરલોક અર્થ નગક અને સાગજોદા મોર્નુ ફળ — વગેરે બાબતો વિશે આપણે વાઈ જાણી સમીએ તેમ નથી તે વસ્તુઓ છે એમ પણ મહી રકાતુ નથી, કે નથી એમ પણ કહી

* આ બધા વાગે અને વાગીએ વિષેના વચ્ચેઓ માત્ર આવા જોન આગરો તેમજ સમકાલીન જોઈ મર્યાદાથી જ મળી શકે તેમ હોવાથી અલી સખરા અનુવા આપવામાં આ યો છે હમોરેલા વધારાના જ્ઞાનને કી સમા મૂક્યા છે જોઈ વગેરે મર્યાદા મળી આવતુ આવી જ ભલના વાગે વિષેનું વજૂન કોરોદ્ધાતમાં આપેતુ ■

શકાતું નથી અથવા તે બનેથી લિજ્જ એવું પણ કાંઈ
કહી શકાતું નથી આમ,) આ અજ્ઞાનવાદીઓ દલીલો
કરવામાં કુશળ હોવા છતાં, અસબદ્ધ બોલનારા છે તેઓ
પોતે જ શકનો પાર પામ્યા નથી હોતા તેઓ પોતે
અજ્ઞાન હોઈ, અજ્ઞાન લોકોને ખોટું જોડ મમળવે છે [૨]

(વિનયવાદીઓ આચારની કેટલીક તુચ્છ અને બિન
અગત્યની વસ્તુઓને જ મર્યાદા માની, તેમાં ગમ્યાપમ્યા
ગહે છે તે સિવાય બીજું કાંઈ તેઓ દેખી શકતા
જ નથી) આમ મત્યને અમત્ય મમળનારા અને
અસાધુને માધુ ગહેનારા એ વિનયવાદીઓ, કાંઈ પૂઠે એટલે
પોતાનો મિદ્ધાન અવ્યૂહ ગઠવા લાગે છે [૩]

(અક્રિયાવાદીઓ તો ક્રિયામાં કે તેના ફળમાં જ
નથી માનતા તેમનામાંના કેટલાક આત્માને નિષ્ક્રિય માને
છે કેટલાક આત્મામાં જ માનતા નથી જ્યારે બીજા
કેટલાક જગતને જ માયારૂપ માને છે અથવા ઈશ્વર નિયતિ
કે ઢાલ વગેરેને બધી ક્રિયાઓ માટે જવાબદાર માની
પ્રાણી કાંઈ કરતું નથી અથવા કરી શકે તેમ નથી, એમ
માને છે) આમ, કર્મ અને તેમના બાલિષ્ઠ્યમાં થનારા
ફળથી ડગનાન અક્રિયાવાદીઓ ‘ક્રિયા જ નથી’ એમ
કહે છે પોતે જ જણાવેલા તત્ત્વમાં પોતે ચોક્કસ ન
હોવાથી, તેઓ એમ કહે છે કે, આ વસ્તુ આમ અમને
દેખાય છે ‘કાંઈ કાંઈ પૂઠે તો તેઓ ગરુ ચોક્કસ કહી
શકતા નથી પણ ‘આ મેં પક્ષવાળું છે,’ ‘આ એક
પક્ષવાળું છે’ એમ કહ્યા કરે છે અને કર્મ છ ઇંદ્રિયો
કરે છે (અમે કરતા નથી) એમ કહે છે અજ્ઞાન

અક્રિયાવાદીઓ જુદુ જુદુ (ઘણ) કહે છે તેઓને મતે આખું જગત વધ્ય અને નિયત છે ? તેમના કલા પ્રમાણે તો સૂર્ય જગતો નથી કે આયમતો નથી, ચંદ્રમા રધનો નથી કે ધતો નથી, નદીઓ વહેતી નથી કે પવન વાતો નથી ! આખો નિનાનો આધ્યાત્મ જેમ દીવો હોવા છતાં કશું દેખી શકતો નથી તેમ રૂપાર્થ ગણેલી સુદિનાળા આ અક્રિયાવાદીઓ કિંમતો હોવા છતાં તેને દેખતા નથી [૪-૮]

માફી જ્યોતિષશાસ્ત્ર સ્વપ્નશાસ્ત્ર સામુદ્રિકશાસ્ત્ર શુભનશાસ્ત્ર ઉત્પાતોનુ તાત્ત્વ તથા આઠે અંગોવાળું નિમિત્તશાસ્ત્ર ભણીને રૂપાય લોકો ભરિષ્ઠમા યનાર ક્રિયા કે કાં જાણી જ શકે છે ને ? જો ક્રિયા કે તેનું ભવિષ્યમા યનારુ ફળ હોય જ નહીં તો આમ કેમ બને ? જો કે, અક્રિયાવાદીઓ તો એમ જ કહેવાના કે તે શાસ્ત્રોનું પશુ બનુ ક્યા માણુ પડે છે / તેઓ પોતે તે શાસ્ત્રો શીખ્યા જ નથી હોતા છતાં તેમને જુદા કટેશમા તેમને કશી વાચો આવવાનો નહિ ! [૬-૧૦]

પરંતુ જગતનો મત્ત વિચાર કરનારા અમણો અને પાછળો એમ જ કહે છે કે દુષ્ટ પોતાનું જ કરેલું કામ છે બીજાનું કરેલું નહીં તેમજ મોક્ષ પશુ જ્ઞાન અને તે પ્રમાણેના આચરણથી પ્રાપ્ત થાય છે [૧૧]

પ્રજાને જે લોકો આવો દિવસર ઉપદેશ આપે છે, તેઓ જ આ જગતના ચક્ષુરૂપ નાચકો છે તેમણે આ મસાગને પશુ સાશ્વત કલો છે તેમા ગદ્યસો દેવો, સુરો ગાધર્વોથી માડીને આઝાસગામી કે પૃથ્વી ઉપર રહેનારા

૧ એમને કે નિયત થયેલા ઉપસાત નહુ કશું આ જગતમા થઈ શકે તેમ નથી તથા જે કઈ થાય છે, તેનું કશું ફળ નથી

બધા જીવોને, પોતપોતાના કર્મો અનુભવ, સુખદુઃખ ભોગવતા જન્મમરણને પામ્યા કરતુ પડે છે તે ચક્રમાથી મહા ૭ છૂટી શકાય છે વિષયો તથા કામભોગોમા આમકન એવા અજ્ઞાન પ્રાણીઓ તેમા વાગવા સપડાયા જ કરે છે કાગળ, કર્મોથી કર્મોનો કાય ચર્લ શકે નહિ કોઈ નિ ના શુદ્ધિશાળી પુરુષો જ અન્મથી કર્મનો કાય કરી, તે ચક્રનો અન લાવી શકે છે [૧૨-૧૫]

બીજા ૫ । જેને તે ચક્રમાથી જુટતુ દોષ તેરો તેવા જગતના જ્યોતિષ તથા કર્મનો માતાત્માર દરી તેને પ્રગટ કરનાગ મહાત્માઓની મમીપ હમેશા ગેરુ ગચ્છ, તેઓ જ પોતાની જાતને તેમજ જગતને, જીવોની ગતિને તેમજ અગતિને ? જન્મને તેમજ મરણને, શાશ્વતને તેમજ અશાશ્વતને તથા મનુષ્યના પર જન્મને જાણે છે તેઓ કર્મ આત્મામા કેરી ગીતે દામલ થાય છે ? અને તેને કેરી રીતે રાકી રાખ છે ? તે જાણે છે તથા કર્મના ફળને તેમજ કર્મના નાશને ? પણ જાણે છે તેઓ જગતનુ

૧ ' જીવોની મતિ એટલે જીવો પોતાના કર્મોને કારણે ક્યા નય છે અને જ મ પામે છે તે ' જીવોની અમતિ એટલે કર્મચક્ર-માથી પુરુષાય વડે મુજ થયેલા જીવો કઈ સ્થિતિ પામવાથી ફરી આ સસારમા પાડા નથી આવના તે દેહકમા, ગતિ અને અગતિ એટલે બધ અને મોક્ષ કરી શકાય

૨. મૂળ શાસ્ત્ર । જુઓ પા ૮૧, દિ૦ ૪

૩ મૂળ સવર જુઓ પા ૮૧, ટિપ્પણુ ન૦ ૪

૪ મૂળ નિર્જરા આત્મા સાથે બધારેલા કર્મોનો બે પ્રકારે નાશ થાય છે એક તો તે કર્મનુ ફળ ભોગવાઈ જવાથી, અને બીજુ ઉચિત તપ વગેરેના બળથી

પોતાના પાપા જેવો તુરંત મળે છે અથવા મર્યાસી
 હિંદુ ધર્મને પણ પોતાના યાત્રી સ્વરૂપે, ઉચ્ચ કે
 નિચ્છીન કુળનો ગર્વ કરે છે તેવા મનુષ્યો મર્યાસી
 બતાવે છે. મહાવીરજી આચર્યું જનાર મહેવાય તેઓને મુક્તિ
 પ્રાપ્ત થવી અશક્ય છે. દાણકે દીવકાગ એવેના જાન
 અને ચાગિન નિવાસ જાતિ કે જુના કેદારને બચાવી શકતા
 નથી [૮-૧૧]

જેને કોઈ હિંદુ જાણે કે પગ કાળવાળો હોય કે
 પ્રતિભાવાન પડિત તથા ગાદ પ્રચારકો વિનાગ હોય
 તેપણ તે જો પોતાની શુદ્ધિ કે વિભૂતિને કાળે મરત ધર્મ,
 બીજાનો તિરસ્કાર કરે, તે ને પ્રચારક હોવા બતાવે મહાવીર
 પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ માટે હિંદુઓ નિરામ. તપોમ.
 જોનમદ તથા ચોથો ધનમ એ ચાગ મદ ન કરતા જે
 એવા મદ નથી જતો તે જ પડિત છે અને ઉત્તમ સત્ત્વનાળો
 છે જોન વગેરેથી પર થયેના મદારિઆ જ જોન નિનાની
 પદમ ગતિ પામે છે [૧૩-૧૬]

જે હિંદુ મર્વસ્વનો ત્યાગ કરીને તથા લુપ્તામકા
 મળે તેવા આદાર ઉપદેશજનારો હોવા બતાવે માનુષિમર્વસ્વ.

કેટલાં બિભુઓ ઈજિપ્તમાં, ઈસ્રાઈલ તથા તીબા
અને કોધી હોય છે તેઓ. ઝઘડાઓમાંથી ઈદી શાંતિ
પામી શકતા નથી બિભુએ તો ગુરુની આજ્ઞાનુમાર
વર્તનાગ, લગ્નશીલ, પોતાના કામમાં જ નજર ગાળનાગ,
નિષ્કપ, મધુર તેમજ થોડું બોનનાગ, પુરુષાર્થી, જાન-ગન
મંગળ આચરણનાળા તથા રાત હોય જોઈએ ધર્મમાં
ચિત્ત થવા હિંમતનાં તિરંગવા થોડું કે પાપજનક
પ્રવૃત્તિઓથી દૂર જ રહે [૫-૭, ૧૬]

શાંતિવાથી કાંતિવાળા તથા ધર્મનું ગદસ્ય મમજનાગ
બિભુએ, ગામ કે નગરમાં દાખલ થયા બાદ, અતપાનનો
સોલ ગાળ્યા વિના નિ અનંતિ દૂર કરીને તથા મનમાં
તેમ કે એ નો હાથ તો પણ કઠાર મયમમાં રિય રહીને,
પોતાની આખરની એકલી અમહાય દ્વાની ભાવના છૂટા
છૂટા વિચારો તેણે પોતાની મેળે (શાંત્રમાંથી) મમજને
કે ગુરુ પામેથી માલગીને પ્રગતે દિતકર ધર્મ ઉપદેશનો
ખરું કોઈનો ભાવ તરફથી ગાળ્યા વિના, ગમે તેમ છુદ્ધ
અને અન્યાય મનુષ્યને ઉપદેશ ન આપવો મામા
માણસના ધર્મ અને ઈદ મમજને, તેનો દુષ્ટ સ્વભાવ
દૂર કરાવો પ્રયત્ન કરવો. એણે ભયાનક વિષયોમાં
ગાદપણે જે ચાઈ મથેના હોય છે તેણે પૂજન કે પ્રણામની
હિંમત ન ગાળવી કે કોઈન પ્રિય કે અપ્રિય કંઈવાની કામના ન
કરવી એ પ્રમાણે સર્વ અનથોનો ત્યાગ કરી મનથી પણ
આગળ કે પુરમે થયા વિના, સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે દિસાનો
ત્યાગ કરી જીવિત કે મરણની કામનાથી રહિત ધર્મ, તેણે
સમાચારકમાંથી મુક્ત થતા મુધી વિચરવું [૧૮, ૨૦-૨૩]

આમ ઈદી શ્રીમુધર્મસ્વામી થોળ્યા

પોતાના પડખા જેવો તુરુ ગમે છે અથવા મ યાત્રી
 લિશ્તુ યર્ષને પણ પોતાના શાશ્વત્ સુખ, ઉમ્મ^૨ કે
 નિરુત્તી^૩ કુળનો ગર્વ કરે છે તેવા મનુષ્યો સન્યાસી
 જતા ગૃહસ્થીનુ આચર્યુ જ્ઞાના કહેવાય તેઓને મુક્તિ
 પ્રાપ્ત થવી અશક્ય છે કાણકે દીર્ઘકાળ એવેના જ્ઞાન
 અને ચાન્નિ મિત્રાચ જ્ઞાનિ કે કુળ કોઈને બચાવી શક્તા
 નથી [૮-૧૧]

જેને કોઈ લિશ્તુ ભાગ ઉપર કાબૂવાળો હોય કે
 પ્રતિભાવાન પતિ તથા માઠ પ્રભાવાળો વિચારક હોય,
 તોપણ તે જો પોતાની શુદ્ધિ કે વિશૂનિતે કારણે મમત્ત યર્ષ,
 બીજાનો તિરસ્કાર રે, તે ને પ્રભાવાન હોવા જતા મમાધિ
 પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ માટે લિશ્તુએ પ્રભામદ, તપોમ,
 જોત્રમદ તથા ચોથો વનમદ એ ચાર મદ ન કરતા જે
 એના મદ નથી જતા તે જ પડિત છે અને ઉત્તમ સત્વવાળો
 છે જોત્ર વગેરેથી પણ યથેતા મદર્ધિઓ જ જોત્ર વિનાની
 પરમ ગતિને પામે છે [૧૩-૧૬]

જે લિશ્તુ મર્વસ્વનો ત્યાગ કરીને તથા લૂખાસકા
 મળે તેવા આદાર ઉપર જીવનારો હોવા જતા માનપ્રિય
 અને ગુણિની કામનાવાળો હોય છે તેનો એ મન્યામ
 તેની આજીવિકા જ છે તેવો લિશ્તુ જ્ઞાન પામ્યા વિના જ
 ફરી ફરી આ સંસારને પામે છે [૧૨]

૧ આવશ્યક સૂત્રમાં, જે ક્ષત્રિયો આરક્ષક (રખેવાળ) અને
 ઉમ્મ ૬૬ ધારણ કરનારા હતા, તે ઉમ્મ કહેવાતા હતા, એમ
 જણાયું છે

૨ એક પ્રસિદ્ધ ક્ષત્રિય વસનું નામ છે તેના વિરે સુવિસ્તર
 વણન માટે જુઓ પુરાતત્ત્વ, પુ. ૧ પા. ૧૨૫

કેટલાં લિખુએ ઝંજિયાખોર, કલસપ્રિય તથા તીખા અને કોવી હોય છે તેઓ ઝવડાઓમાંથી હી શાંતિ પામી શકતા નથી લિખુએ તો ગુરુની આજ્ઞાનુમાર વર્તનાગ, લજ્જનશીલ, પોતાના ઢામમાં જ નજર ગાખનાગ, નિષ્પટ, મધુર તેમજ થોકુ ખોનનાગ, પુરુષાથી, જનવાન મંગ આચરણનાળા, તથા શાંત હોવું જોઈએ ધર્મમાં સ્થિર થયા હૃદયનાં તિગ્ગણવા યોગ્ય કે પાપજનક પ્રવૃત્તિઓથી દૂર જ રહે [૫-૭, ૧૯]

શાંતિદાથી કાંતિરાળા તથા ધર્મનું ગદસ્ય મમજનારા લિખુએ ગામ કે નગરમાં દાખલ થયા માં અનપાનનો લોભ ગાખ્યા વિના શાંતિ અગતિ દૂર કરી તથા મરમા હોય કે એવો હોય તો પણ કઠોર મયમમાં સ્થિર હીને, પોતાની આખગની એમ્લી અમદાય દશાની ભાવના કરતા કરતા વિચરવું તેલ પોતાની મેળે (શાંત્રમાંથી) મમજીને કે ગુરુ પામેથી સાબળીને પ્રગ્ને દિતકર ધર્મ ઉપદેશવો પરંતુ કોઈનો ભાવ તર્કથી ગણ્યા વિના, ગમે તેવા ક્ષુદ્ર અને અશ્રદ્ધાળુ મનુષ્યને ઉપદેશ ન આપવો મામા માણુમના ધર્મ અને ૭૬ મમજી, તેનો દુઃટ સ્વભાવ દૂર કરાવો પ્રયત્ન કરવો કારણ, લોકો બપાન-વિપયોમાં ગાદપણે ખેચાઈ ગયેલા હોય છે તેણે પૂજન કે પ્રશસાની ઈચ્છા ન ગાખવી કે કોઈનું પ્રિય કે અપ્રિય કરવાની કામના ન કરવી એ પ્રમાણ સર્વ અનર્થોનો ત્યાગ કરી મનથી પણ આકુળ કે ગુસ્સે થયા વિના, સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે દિમાનો ત્યાગ કરી, જીવિત કે મરણની કામનાથી રહિત થઈ, તેણે સમાગ્યકમાંથી સુખ થતા સુધી વિચરવું [૧૮, ૨૦-૨૩]

આમ હી, શ્રીસુધર્મસ્વામી થોભ્યા

પોતાને કઠોર શબ્દો કહેવામાં આવે તોપણ, શિષ્યે ગુરુ પ્રત્યે વેપયુક્ત ન થવું પડતું નિર્વાક પ્રમાદ સેવ્યા વિના, અને તેમ કરી પોતાના સચ્ચો ટાળવા નાનો, મોટો, તેની ઉપમ્ની ઝટીનો કે મમાન ઉમગ્નો જે કાંઈ તેને વિશિષ્ણવાડનો હોય તને તંજો સ્થિરતાથી આદ્યપૂર્વક મામળોવો એટલું તો શુ, પણ પોને જૂન ઝગો હોય ત્યારે ધરતું હનકુ કામ કરનારી પનિયારી દાસી કે મામા ય ગૃહસ્થ પણ તેને સુધારે, તો ગુરુએ ધમા વિના તે કહે તે પ્રમાણે કરવું કાગળ કે વનમા માર્ગ ન જાણનારને માર્ગ જાણનાર રસ્તો બનાવે, તો તેમા તેનું જ શ્રેય છે તેમ તેણે પણ મમજવું ધર્મની બાબતમાં પશ્ચિમ્ય ન થયેનો શિષ્યાક શરૂઆતમાં ધર્મને જાણી શકેતો નથી પણ જિન ભગવાનના ઉપદેશથી મમજણ આ યા બાદ, સુચોદય થયે જેમ આખો વડે રસ્તો દેખી શકાય છે, તેમ તે ધર્મને જાણી શકે છે [૬-૧૩]

ગુરુને યોગ્ય સમયે શિષ્યે પોતાની રાજાઓ પૂછવી તથા તે જે માર્ગ કહી બતાવે તે ટ્રવલી પુરુષોનો માર્ગ છે એમ જાણીને હ ધમા ગ્યાપવા એ માર્ગમાં મારી રીતે સ્થિર થયેલા અને પોતાનું અને બીજાનું (પાપ તથા દિમાથી) ગદાણુ ઝગાગ ગુરુઓ પામેજ શકમશ્યનું યોગ્ય મમાધાન મળી શકે છે એવા ત્રિનોકદમી લોકો જ એવી રીતે ધર્મ કહી શકે છે કે, જેથી શિષ્ય ફરી જૂલમાં પડતો નથી રચાન, શયન, આમન અને પગકમની બામતમા યોગ્ય આચરણનાગા તથા શુભાશુભમા વિવેકનાગા ગુરુએ પણ તિખવતી વખતે દ્રેઽ વગ્તુ ખુલામાંથી અવગ અનગ સમજાવવી [૬૫-૬,૫]

તેવા ગુરુ પામેથી પોતાનું ઇન્દ્રિય જ્ઞાન રીખનારો શિષ્ય જ પ્રતિબાવાન તથા કુશળ અને છે તેવો શિષ્ય શુદ્ધ

માર્ગ પામીને, મોક્ષની ઇચ્છામુક્ત થઈ, સર્વ સ્થાવરજંગમ પ્રાણીઓ પ્રત્યે અપ્રમાદી તથા મનમા પણ દ્વેષભુદ્ધિગ્રસ્ત બને છે તથા તપ અને મૌન આવરી મોક્ષ પામે છે [૧૭]

ગુરુ પામેથી ધર્મને જસબંધ મમજીને, તેનું ગદસ્ય પામ્યા બાદ, તથા તેને પશ્ચિપૂર્ણ રીતે સમજાવી શકે તેવા ધર્મને શિષ્યે બીજાને ઉપદેશ આપવા જવું, તથા માગબોટાનો વિવેક રી, ગુરુએ કહેવાની મર્યાદા ન ઓળખાય એ રીતે ઉપદેશ આપવો એ મોક્ષમાર્ગ ફેરી રીતે ઉપદેશવો એ જે જાણે છે તેવા શ્રદ્ધાળુને નાથે મિદ્ધાને આચ આવતી નથી [૨૪-૨૫]

જે મત્તને ચોગ્તો નથી કે છુપાવતો નથી, અસ્પષ્ટ અથવાળી વસ્તુને આડબરથી ચોગી કરતો નથી તથા સૂત્ર કે તેના અર્થની બનાવટ કરતો નથી, તે માણુમ સિદ્ધાંતનો માથો ગણક છે ગુરુ પ્રત્યે લક્ષિતવાણે તે શિષ્ય ગુરુના કહેવાનો વિચાર કરીને સાક્ષભેરી વસ્તુ બગાડતું કહી સંભળાવે છે [૨૬-૨૭]

જે શાસ્ત્રોને શુદ્ધ રીતે સમજે છે જે તપસ્વી છે જે ધર્મને વિગતવાર જાણે છે જેનું કહેવું પ્રામાણિક છે, જે કુશળ છે તથા વિવેકયુક્ત છે તે મોક્ષમાર્ગ ઉપદેશવાને ચોખ્ખો છે ધર્મનો મપૂર્ણપણે સાક્ષાત્કાર કરીને જેઓ ઉપદેશ આપે છે, તે શુદ્ધ પુરુષો મંમાગ્નો અત કરાવી શકે છે પોતાની તેમજ બીજાની મુક્તિ આધનામ તેઓ જુગજુના પ્રતોનો નિવેડો આપી શકે છે [૨૭-૧૮]

રાત્રી પુરુષ જ્ઞાનના બાધામાં માનઆનરની કે આજીવિકાની ઠામના ન કરે, તે સત્ત્વને છુપાવે નહીં કે તેનો લોપ કરે નહીં, અનર્થકારક ધર્મ ન ઉપદેશો બોલ્યા

ગિદાનની પણ તુરંજાગપૂર્વક ઠોકડી ન કરે, માત્રુ પણ
 ંકશ ન બોને તથા પોતાની બઝાર્ષ ન કરે પોતાને અમુક
 બાબતમા શકા ન હોય છતા તે બાબતમા પણ તે
 દુગઅહી ન થાય અને સ્માદ્વાદનું^૧ અનુમગ્ધ કરે
 પ્રસાવાન પુરુષે સમનાપૂર્વક દરેક બાબતમા 'આ અમુક
 દષ્ટિએ આમ પણ છે અને અમુક દષ્ટિએ આમ પણ છે'
 એમ બેવડી વાણી બોનની [૧૯-૨૦]

પોતે ઉપદેશી સિધ્ધ કદાચ જિધુ સમજે, તોપણ
 તેને રાતિધી અને વર્કશ બાબા વાપર્યા વિના તે વગ્નુ ફરી
 સમજાવવી, પગ્નુ વ્હી અપશબ્દથી તેને તિગ્સ્કાગ ન
 કરવા [૨૩]

આમ વ્હી શ્રીસુધર્મરનામી ચોખ્યા

૧ મૂળ વિમલ્યવાદ સ્માદ્વાદના અર્થ માટે ઉપોદ્ધાતમા
 સજ્યબેલ્લકૃપુત્તવાબો વિભાગ જુઓ

અનુચિત ૧૫ મુ

ઉપસ હારી

૧

ધીમવર્મજ્વાળી બેત્યા

ઉપદેશ આપેલા છે કેમકે, તેઓ મદ્ય સત્યથી મપત્ત હોઈ, હમેશા બૃતપ્રાણીઓ પ્રત્યે મૈત્રીયુક્ત હતા [૧-૩]

બૃતપ્રાણીઓનો દ્વેષ ન કરવો એ જ મયમી પુરુષોનો માત્રો ધર્મ છે ભુદ્ધિમાન પુરુષો આ જગતમાં રહેના પાપને જાણી તેમથી છૂગ થઈ જાય છે ઝગણ, કર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ મમજી જે નવું કર્મ કરતો નથી તેને નવું કર્મગધન પણ પ્રાપ્ત થતું નથી બાર ભાવનાઓ રૂપી રે ચોગથી ત્રિશુદ્ધ થયેના અત કરણનાઓ તે સમયમી પુરુષ નાવતી પેઠે મામે કિનારે પહોંચી જઈ, સર્વ કુ બોથી મુક્ત થાય છે [૪-૭]

મનુષ્યજ મરૂપી આ અવમગ અનુપમ છે મનુષ્ય-જન્મથી મ્યુત થનારને પત્તી સમ્યગ્ જ્ઞાન થવું ફુર્લભ છે, તેમજ ધમનું હમ્ય પામી રહે તેવી ચિત્તશક્તિ પણ ફુર્લભ છે મનુષ્યલોકમાં આપણે ધર્મની આરાધના માટે જ મનુષ્ય થયા છીએ લોકોત્તર ધર્મનું અનુમગણ કરનાર કાતો કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે, અથવા ઉત્તમ ગતિને પામે છે માટે મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત કરી, ઈર્ષોનો નાશ થાય એવું પરાક્રમ પ્રગટાવી, ઇદ્રિયોના પ્રનાહોને રાકી વિમગ્ગહિત થવા પ્રયત્નો કરે જાણ્યકે, લા સુધી ધર્મમાર્ગમાં આચરણ અમભવિત છે સ્ત્રીઓ અને તેવા બીજા દામલોગો કુછરને કામામાં મપડાવનારની નીચાઈ જેવા છે જેઓ સ્ત્રીઓને સેવતા નથી તેઓ આ સમાગમાં મુક્ત (જેવા) છે વિષયેરજનો અત લાવનાર પુરુષ મનુષ્યોના અસ્વરૂપ છે માટે એ અત' પામવાને જ પ્રયત્ન કરીત થાઓ

અધ્યયન ૧૫ મુ

ઉપસહાર^૧

૧

શ્રીસુધમસ્વામી મોત્યા

હે આશુભન ! અ યાગ સુધી મેં તને ભગવાન મહાવીરે
પ્રમોદિના મંચમધર્મ^૧ રિષે કહ્યું માગો હવે કહું છું કે

ભગવાન મહાવીર અતીત, વર્તમાન તથા ભવિષ્યને
ભણે છે. ગ્રંથકે તેમણે મત્ય દર્શન (અને જ્ઞાન) મા
અતગવક ક્રમેનિા અત આણ્યો છે મથપનેા અત
સાવનાગ તે ભગવાને આ અનુપમ ધર્મ કહેયો. તેવા
ઉપદેશક ઠેઠે નથી થતા તેમણે દરેક માખત ઉપર મથાર્થ

૧ મૂળ અમર્યમ્ 'રમક વાણુ' 'સખલાયમક અલકારમા
દરેક પ્રોકનો કે ચરણનો છેલ્લો અક્ષર એ પછીના પ્રોક કે ચરણનો
પહેલો અક્ષર બને છે નિર્ધુજિતારે આ અધ્યયનનું બીજું નામ
આ નીચસકલિષા (સખલા) સૂચ્યું છે તેમા થલુ આ શૂખલા
યમક નામનું જ સૂચન છે — એકેબી.

ઉપદેશ આપેવો છે કેમકે, તેઓ મદા સત્યથી મપન
હોઈ, હમેશા બૃતપ્રાણીઓ પ્રત્યે મૈત્રીયુક્ત હતા [૧-૩]

બૃતપ્રાણીઓનો દ્વેષ ન કરવો એ જ મયમી પુરુષોનો
માયો ધર્મ છે જુદિમાન પુરુષો આ જગતમા રહેના
પાપને જાણી તેમથી છુગ ચર્ષ જાય છે ગ્રંથ કર્મનું
યથાર્થ સ્વરૂપ મમજ જે નવુ કર્મ કરતો નથી, તેને નવુ
કર્મનધન પણ પ્રાપ્ત થતું નથી બાર ભાવનાઓપીર
યોગથી નિશુદ્ધ થયેલા અતઃકચ્છવાળો તે મયમી પુરુષ
નાવતી પેઠે મામે કિનારે પહોંચી જઈ, સર્વ દુષ્ટોથી
મુક્ત થાય છે [૪-૭]

મનુષ્યજ મગ્ધી આ અવગર અનુપમ છે મનુષ્ય-
જન્મથી અનુ ધનાગ્ને પડી મમ્મ [જ્ઞાન થવું દુર્લભ છે,
તેમજ ધમનુ નહસ્ય પામી શકે તેવી ચિત્તવૃત્તિ પણ દુર્લભ
છે મનુષ્યનોડમાં આપણે ધર્મની આગધના માટે જ
મનુષ્ય થયા છીએ લોકોત્તર ધર્મનું અનુમગ્ધ કરનાર
કર્તા દુનકૃત્ય થઈ જાય છે, અથવા ઉત્તમ મતિને પામે
છે માટે મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત કરી, કમોનો નાશ થાય એવું
પનાકમ પ્રગટાવી ઉદ્ધિયોના પ્રવાહોને રોકી વિમગ્ધિત
થના પ્રપત્નો રા કારણકે, ત્યાં સુધી ધર્મમાર્ગમાં આવરણ
અમભવિત છે ત્રીઓ અને તેવા બીજા નામભોગો
કુદ્ધરને હાંમામા સપડાવનારની નીચા જેવા છે જેઓ
ત્રીઓને સેવતા નથી તેઓ આ મમાગમા મુક્ત (જેવા)
છે વિષયેન્જનો અતઃ જ્ઞાવનાર પુરુષ મનુષ્યોના અનુરૂપ
છે માટે એ અતઃ પામવાને જ પ્રયત્નશીલ થાઓ

અધ્યયન ૧૫ મું ઉપસહાર^૧

૧

શીસુધર્મસ્વામી મોત્યા

હે આયુધ્મન^૧ ! અત્યાગ્ર સુધી મેં તને ભગવાન મહાવીરે
પ્રત્યોષિના મંથમધર્મ^૨ વિષે કહ્યું સાગરો દરે કહ્યું છું કે
ભગવાન મહાવીર અતીત, વર્તમાન તથા ભવિષ્યને
ભણે છે કાગ્ધકે તેમણે મત્ત દર્શન (અને જ્ઞાન) મા
અતરાવક કમેનો અત આણ્યો છે મંથમનો અત
સાવનાર તે ભગવાને આ અનુપમ ધર્મ જ્ઞેનો છે તેવા
ઉપદેશક ટુંટું નથી ચતા તેમણે દરેક માખન ઉપર યથાર્થ^૩

૧ મૂળ જમદગ્ન ધ્રમક વાળું ‘સુખસાધમક અલકારમા
દરેક પ્રોકનો કે ચરણનો છેલ્લો અક્ષર એ પછીના પ્રોક કે ચરણનો
પહેલો અક્ષર બને છે નિર્નુજિતકારે આ અધ્યયનનું બીજું નામ
આ લીપચક્રવિયા (સુખલા) સૂચયુ છે તેમા પણ આ સુખલા
ધમક નામનું જ સૂચન છે’ — નેકોળી.

ઉપદેશ આપેનો છે કેમકે, તેઓ મદા સત્યથી મંપજ
હોઈ, હમેશા જૂતપ્રાણીઓ પ્રત્યે મૈત્રીયુક્ત હતા [૧-૩]

જૂતપ્રાણીઓનો દ્વેષ ન કરવો એ જ મયમી પુરુષોનો
માર્યો ધર્મ છે જુદિમાન પુરુષો આ જગતમા રહેના
પાપને જાણી તેમથી દૂર થઈ જાય છે જાગૃત, કર્મનું
યથાર્થ સ્વરૂપ મમજ જે નવું કર્મ કરતો નથી, તેને નવું
કર્મનિધન પણ પ્રાપ્ત થતું નથી જાગ જાવનાઓ પીર
યોગથી ત્રિશુદ્ધ થયેના અતઃકર્ણવાળો તે સયમી પુરુષ
નાવની પેઠે મામે કિનારે પહોંચી જઈ, મર્વ દુષ્ટોથી
મુક્ત થાય છે [૪-૭]

મનુષ્યજ મરૂપી આ અવમર અનુપમ છે મનુષ્ય-
જન્મથી વ્યુત થનારને પત્રી મમ્મ જ્ઞાન થતું દુર્લભ છે,
તેમજ ધર્મનું નિઃસ્વ પામી શક તેવી ચિત્તવૃત્તિ પણ દુર્લભ
છે મનુષ્યવોડમા આપણે ધર્મની આધના માટે જ
મનુષ્ય થયા છીએ લોકોત્તર ધર્મનું અનુમગ્ન કરનાર
હોતો કૃતકૃત્ય ધર્મ જાય છે અથવા ઉત્તમ મતિને પામે
છે માટે મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત કરી, ડોરોનો નાશ થાય એવું
પગલમ પ્રમટાવી ઇન્દ્રિયોના પ્રવાહોને રોકી વિનાશદિત
થના પ્રયત્નો કરે કા જુદે, લા સુધી ધર્મમાર્મમાં આચરણ
અમલવિત છે ત્રીઓ અને તેવા જીજ્ઞાસામભોગો
સુકરને કામામા મપડાવનારની નીવાર જેવા છે જેઓ
ત્રીઓને મેનતા નથી તેઓ આ મમારમાં મુક્ત (જેવા)
છે વિષયેરજનો અતઃ લાવનાર પુરુષ મનુષ્યોના અસુરૂપ
છે માટે એ અતઃ પામવાને જ પ્રયત્નશીલ થાઓ

ભુએને અજનો પણ અત' (ધાર) જ પ્રમ આવે છે અને પૈ પણ અત (નિમિ) ઉપ જ રે છે ભુદિમાન મનુ'નો વસ્તુઓના અત' સેવે છે, તેથી જ મમા નો પણ અત લાવી શકે છે [૧૩ ૧૫-૮, ૨૨]

આમ જેણે પૂર્વે જાણેતુ ધર્મ જ મેરી નાખ્યું છે, અને નવુ થવા દીધું નથી, તે મહા વીર પછી જ મતો નથી કે મગ્તો નથી વાયુ જેમ જગજાને ઓળંગી જાય છે તેમ તે જગતના મનોગમ ભવોગોને ઓળંગી જાય છે તેને હવે શો મક પ રહ્યો નથી તેમજ છરિત કે મજ્જુની પણ નામના મહી નથી તે હવે જગતના ચતુરૂપ મન્યો છે ચોતાના પૂર્વકર્મોને લીધે તે હવે મોક્ષમાર્ગ ઉપદેશ છે તે ઉપદેશ બિન જિન પ્રાણીઓ પ્રમાણે જિન જિન હોય છે તેને જગતના પૂજન મત્કાગની દરકાર હોતી નથી જે મનુષ્ય શુદ્ધ પત્રિપૂર્ણ અને મર્વાતમ ધર્મનો ઉપદેશ આપતો હોય અને પોને પણ તે ધર્મના સ્થાનરૂપ બન્યા હોય તે પ્રજાવાન તથાગતને હવે બીજા જન્મની વાત કેવી ? [૮ ૧૦-૧ ૧૮-૨૦]

તે ઉત્તમ સ્થાન કારણે કહી બતાવ્યું છે તેને પ્રાપ્ત કરીને નિશ્ચિત થયેના કેટલાય ભુદિશાળી લોકો પરમ શાંતિ પામ્યા છે સર્વ માધુ પુરુષોને સમત એવો તે મોક્ષમાર્ગ કર્મરૂપી રાવને ઉખેડી નામે છે એ દુર્મોષ માર્ગનો અત પ્રગટ મના । મુક્ત પુરુષો પૂર્વે ધર્મ ગયા છે અને બીજા પણ તેના મુજબ આચરણવાળા હજુ થશે [૨૧, ૨૪-૨૫]

(૧) જેમકે ગામનો અત એટલે કે ગામ બહાર રહેતુ, ખેરાકનો અત એટલે જીવનનિવાસ પૂરનો લુગાલો ખેરાક તે જ પ્રમાણે ઇચ્છાઓના અત વૌરેતુ સમજતુ

ટિપ્પણો

ટિપ્પણ નં ૧ ૧ ‘બધુ અનિત્ય છે એવું ચિંતન તે અનિત્યભાવના ૨. ‘કુળ-મરણમાથી કોઈ બચાવી શકે તેમ નથી’ એવું ચિંતન તે અસારણુભાવના ૩ ‘અનેક યોનિઓવાગે આ સસાર દુસ્તર છે એવું ચિંતન તે સસારભાવના ૪ ‘કર્મોનું ફળ એકવાને જ ભોગવવું પડવાનું છે’ એવું ચિંતન તે એકત્વભાવના ૫ ‘શરીરથી આત્મા અન્ય છે અથવા દરેક આત્મા સ્વતંત્ર છે, કોઈ કોઈનું નથી એવું ચિંતન તે અયત્વભાવના ૬ ‘આ દેહ અપવિત્ર છે’ એવું ચિંતન તે અશુચિભાવના ૭ ‘આપણી પ્રવૃત્તિઓ મારફતે કર્મ આપણામાં દાખન થાય છે એવું ચિંતન તે આત્મવશાવના ૮ ‘તેને શુભ પ્રવૃત્તિઓથી અટકાવી શકાય છે એવું ચિંતન તે સવશ્નભાવના ૯ ‘તેને તપ સયમ આદિથી દૂર કરી શકાય છે એવું ચિંતન તે નિર્જરાભાવના ૧૦ ‘હેવ મનુષ્ય સર્વ ગતિઓમાં સુખ નથી, સુખ માત્ર આ સસારની ટોચ ઉપર આવેલા સિદ્ધગોત્રમાં છે, જ્યાં આત્મા પોતાના મૂળ શુદ્ધ સ્વરૂપે બિરાજે છે એવું ચિંતન તે લોકભાવના ૧૧ ‘સસારમાં આત્માને સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવી હોય છે’ એવું ચિંતન તે બોધ, વૈજ્ઞાન-ભાવના ૧૨. ‘ધર્મના ઉપદેશક અને શુદ્ધ શાસ્ત્રના મોધક શુરુ અને એના ઉપદેશ હોય છે’ એવું ચિંતન તે ધર્મ, વૈજ્ઞાનભાવના

અધ્યયન ૧૬ સુ

ગાથા^૧

શ્રીમુખર્મસ્વામી આગળ કહેવા લાગ્યા

આ પ્રમાણે જે ઉદ્વિવનિમિત્તી હોય મુમુક્ષુ હોય, તથા
શરીર ઉપર મમતા વિનાનો હોય તે જ બ્રાહ્મણ હોવાય,
શ્રમણ કહેવાય જિનુ કહેવાય કે નિર્મય કહેવાય

તે બ્રાહ્મણ એટલા માટે કહેવાય કે તે રાગદ્વેષ
કલહ, યોગી નિદા, મુગલી કૃષ્ણી સુખમમા અસ્તિ

૧ આ બ્રાહ્મ અધ્યયન ગદ્યમાં હોઈ, તેનું બાકી રૂપ કે વિષય
બ્રાહ્મી એકે તેના નામને અનુરૂપ નથી નિરુક્તિકાર તેનું આ
નામ સાધું છે એકું કાવવા એ વ્રણ ખુલાસા આપે છે તે વ્રણબાધી,
‘આવતા પદર અધ્યયનોનો ઉપદેશ આમા માધીકૃત એકરે કે
એકત્રિત કરેલો છે માટે તેનું નામ ગાથા છે એ ખુલાસો વનકુવાગેલ
કલી રામય.

આ ૧૬મા અધ્યયનના નામ ઉપરથી જ ઉત્તરાર્ધયન
મુવમા (૭૧-૧૩) આ પ્રથમ ખડને ગાથાપોટકાક (‘જેના
સોળમા અધ્યયનનું નામ ગાથા છે’) કહ્યો છે

વિપયોમા ગતિ, કુડકપટ અને જૂઠું વગેરે મર્વ પાપકર્મોથી વિગત થયો હોય છે, મિથ્યા માન્યતાઓ રૂપી કાંટા વિનાનો હોય છે સમ્યક્ પ્રવૃત્તિવાળો હોય છે, હમેશા મલ્લવાન હોય છે, પોતાના કૃત્યાણુમાં તત્પર હોય છે, ઝડી ગુન્મે થતો નથી તથા અભિમાન ઝરતો નથી [૧]

તે શ્રમણ એટલા માટે કહેવાય કે, તે વિદ્યોથી હારી જતો નથી, તથા સર્વ પ્રકારની આકાંક્ષાઓ વિનાનો હોય છે વળી તે પગ્ગિદ્ધ, હિંસા, જૂઠું, મૈથુન, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, નાગ તથા દેવરૂપી પાપના મૂળ કાન્યુ, કે જેમના વડે પાપકર્મ બધાય છે તથા જે આત્માને દોષિત કરે છે, તે સર્વથી પહેલેથી જ વિગત થયેલો હોય છે [૨]

તે ભિક્ષુ એટલા માટે કહેવાય કે, તે અભિમાન વિનાનો હોય છે નત્ર હાય છે તથા ગુરુની આરાધનું પાલન કરનારો હોય છે તે વિવિધ પ્રકારના કષ્ટો અને વિદ્યોથી દબાઈ જતો નથી અધ્યાત્મયોગથી તેણે પોતાનું અત કરણ શુદ્ધ કરેલું હોય છે તે પ્રયત્નશીલ હોય છે, સ્થિર ચિત્તવાળો હોય છે અને પારકાએ આપેના ભોજનથી મર્યાદામાં રહીને જીવનનિર્વાહ કરતો હોય છે [૩]

તે નિર્ઘ્રંથ એટલા માટે કહેવાય કે, તે એકનો^૧ હોય છે, એકને જાણના^૨ હોય છે, જાગેલો હોય છે,

૧ શામદેવરહિત અથવા સન્યાસી

૨ દીકકાર એવો અર્થ ધરાવે છે કે તે આત્માને એકલો (કાંઈની સહાય વિનાનો તથા એકલો જ પોતાના કર્મફળ લોગવનાર) જાણે છે અથવા તે 'એક' એકલે એટ એવા મોક્ષ અથવા ધમને જાણે છે

પાપક્રમેના પ્રવાહોને રોકનારો હોય છે સુમન્ય હોય છે, મમ્યક પ્રવૃત્તિવાળો હોય છે, મમજાવયુક્ત હોય છે, આત્મતત્ત્વ સમજનારો હોય છે વિદ્વાન હોય છે, હૃદિયોની વિષયો તરફની પ્રવૃત્તિ તથા અનુકૂળપ્રતિકૂળ વિષયો તરફ રામદેવ — એમ મને પ્રકાશના પ્રવાહોને રોકનારો હોય છે પૂજનમત ૧૨ અને લાભની ઇચ્છા વિનાનો હોય છે, ધર્મથી હોય છે ધર્મજ હોય છે મોક્ષપરાયણ હોય છે તથા મમતાપૂર્વક વર્તનારો હોય છે

(ભગવાન મહાવીરે જીવે છે કે) ' આ બધું મેં જીવે છે તેવું જ તમે જાણો કાચુ ૮ બયમાથી રક્ષણ કરનાર (સર્વિય) છું ' ૧

આમ કહી આસુધર્મસ્વામી ચોળ્યા

૧ આ ચપ્પો કોના મળવા તે સહેજે મૂચવે તેવો પ્રમ છે રીકાર આ ચપ્પો સુધર્મસ્વામીના જ મળી, આવો અર્થ મેં છે ' કાચુ, બયમાથી રક્ષણ કરનાર (મહાવીર ભગવાને જન્મ જીવે છે) જન્મ હું કહું છું. ફરક અધ્યયનને આતે ' જન્મ હું કહું છું એવા ચપ્પો હોય છે તે આ વાક્ય સાથે જોડી દેવાથી તેવો અર્થ થાય પણ ખરો

મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ

૫૬૨ જી

અધ્યયન ૧ લું

પૃથ્વી

શીતુધર્મસ્વામી જ જુગ્વામી વગેરેને ઉદ્ધરીને બોલ્યા -
એક વખત ભગવાન નદાવીરે એક અદ્ભુત રૂપક કહેલું તે
તમે માલગો.

એક ધણા પાણી તથા ટાવનાળી, ઘોળા કમળથી
ભરેલી, જોવાલાયક, રમણીય તથા મનોહર પુ' રિણી હતી
તેમા અહીંતહીં ચારબાણુ મોટી સખ્યામા કમળોમા શ્રેષ્ઠ
એરા શ્વેત - મળો જિગ્યા હતા તે પુ' રિણીના બગામર
મધ્યભાગમા તે મર્વ શ્વેત કમળોમા પણ શ્રેષ્ઠ એવું એક
મોટું શ્વેત કમળ બ્રહ્મ હતું તે ચોખ્ખ સ્થળે જોગેનું હોઈ
જિયું, તેજસ્વી ગગ, ગધ, ગમ અને કામગતાથી ભરેનું
તથા જોવાલાયક, રમણીય અને મનોહર હતું [૧]

હવે, પૂર્વ દિશામાથી એક પ્રગ્ધ તે પુષ્કરિણી તરફ
આવી ચઢ્યો તેજે કિનાગ ઉપર જલાજલા પેનું મોટું
કમળ જોયું તેને જોઈને તે રહેવા માગ્યો 'હું એક

જાણકાર કુસળ, પંડિત વિવેકી શુદ્ધિમાન, પાકી ઉમરનો, માર્ગે રહેનાર, તથા માર્ગ તેમજ માર્ગની આડી પૂટી જાણનારો માણસ છું મારે હું કમળોમા શ્રેષ્ઠ એવા આ સ્વેત કમળને લઈ આવું

આમ વિચારી તે માણસ પુષ્કરિણીમા જિતયો પણ તે જેમ જેમ પુષ્કરિણીમા જિતવા લાગ્યો, તેમ તેમ પાણી અને કાદવ વધતા ચા-ચા આમ તે કિનારાથી પ્રજો દૂર નીકળી ગયો પણ સ્વેતકમળ સુધી પહોંચી શક્યો નહીં પછી તો તે ના પાડે આવી શકે તેમ રત્ન કે ન મામે પાર નીચ્છા શકે તેમ રત્ન આમ પુષ્કરિણીની અધવચ જ તે પ્રથમ પુરુષ કાદવમા કળી ગયો [૨]

પછી દક્ષિણ દિશામાંથી એક બીજો પુરુષ આ ગો તેણે પેનું કમળ તેમજ તેને લેવા જતા અધવચ કળી ગયેનો પેનો પુરુષ જોયો પછી તેના કળા પોતાને વધુ જાણકાર અને અનુભવી માની, તે પુરુષ પણ તે કમળ લેવા અદર જિતયો અને પ્રથમ પુરુષની મારફત જ અધવચ કળી ગયો [૩]

તે જ પ્રમાણ પશ્ચિમ દિશામાંથી આવેલા ત્રીજા પુરુષની અને ઉત્તર દિશામાંથી આવેલા ચોથા પુરુષની પણ સ્વલે ચર્ચ [૪-૫]

ત્યારનાદ રામદેવથી ગદ્ધિત (મસાગને) મામે પાર પડેાચવાની કામનાવાળો, જાણકાર કુસળ એવો દોષ એક બિલ્લુ એકાદ દિશામાંથી કે ખૂણામાંથી ત્યાં આવી ચડ્યો તેણે તે કમળને તથા કહી ગયેના પેલા ચારે પુરુષોને ક્રોધા

તે મમલુ બયો કે આ જોકો પોતાને બાણુ-નગ તથા દુરાગ માની, આ કમળ તેવા જના તળાવના દાંતમાં કળી ગયા છે પરંતુ આ -મળ એ રીતે લેવા ન જવું જોઈએ. એમ વિચારી, તેણે કિનારા ઉપર બિઝાગીલા જ ખૂમ પાડી 'હે જન કમળ ! અહીં જાડી આવ' એટલે તેનું જન -મળ જાડીને તેની પામે આવી પડ્યું ! [૬]

ભાવાન મહાવીરે કહેલી આ કથાનું તાત્પર્ય કોઈ સાધુ કે માધ્વી ન મમલુ રમ્બાથી, તેમજો પોતે જ તેનું રક્ત્ય આ પ્રમાણે વ્હી મલજાનું

આ ગપ-મા પુષ્પિણી એ મમાગ ૭ તેનું પાણી તે કમો અને લાવ તે દામબોઓ જેત -મળો તે જનમમુ ૧૫, અને શ્રેષ્ઠ દમળ તે ૧૦૦ જુલ જુલ વાદીઓ (મતપ્રયા કો) તે પેલા આગ પુગ્ગે પેતા બિનુ તે બીજો કોઈ નહિ પણ સદ્ધર્મ કિનારો એટલે મન બિનુએ પાડેલી ખૂમ તે ધર્મોપગ અને -નજનુ ૧૦૧ આવવું તે નિર્વાણપ્રાપ્તિ એટલે કે મદ્ધમ મિવાય બીનુ ૧૦૨ મમાગમાથી નિર્વાણ અપાવી ન શકે જે બધા વાદીઓ પોતે જ -મો જો દામબોઓમા બધાયેના હાથ છે તે બીજાને નિર્વાણ અપાવતા પહેલા પોત જ મમારમા ફરી મરે છે [૭-૮]

આ મમાગમા જુદી જુદી શિષ્યોમાં મર્ત્ર અનેક મનુષ્યો પોતપોતાના કર્મ અનુસાર હિયનીય જાતિ કે ગોત્રમા એછીવત્તી વિજ્ઞાતિ માથે જ-મ્યા હાથ છે તે બધામા નૈયી વધારે ૫ શુભ, બગ અને રીક્ષયુક્ત એવો એક ગજા હાથ છે તે પોતાની પ્રજાનું આનંદ બાહ્ય મર્વ શત્રુઓથી નક્ષ

કરી પ્રજનનુ બધી રીતે પાનન કઠ્ઠો દોષ છે ^૧ તેની સુખ્યાતિ સાબાગી જી । જી । પયના યમચુષ્માજીયો, ' તેને આપણા મતમાં લાવીશું તો તેની મમન્ત પ્રજા પણ આપણા મતમાં આવશે અને પછી આપણને સુખગમગ્રામીની મણા નહિ મહે એમ માની તેને પોતાના પયમાં લાવવા તેની પાસે જાય છે અને તેને જઈને મહે છે કે અમે અમુક ધર્મ મારી રીતે મમજવી તથા લીખવી શકીએ તેમ છીએ અમારો તે ધર્મ આ પ્રમાણે છે

પમના તળિયાથી ડાબે માયાના વાગના મૂળિયાથી નીચે તથા આજુબજુ ચામડીની મપાગી મુધીનુ જે શરીર એ જ છત્ર છે શરીર ટકી નહે છે ત્યાં સુધી તે ટકી રહે છે અને શરીર મરણ પામતા તેનો પણ નાશ થાય છે પછી તેને બાળી નાખવા લોકો લઈ જાય છે અગ્નિથી તે શરીર નળી જાય છે ત્યારે શૂખગ મના હાકકાઓ પડી રહે છે દમ્ત

૧ નૂતનમાં રાજના વણનમાં વાપરેલા નીચેના કેટલાક વિશેષણો જેવા જેવા છે " માતાપિતાથી આરી રીતે જ મેરો અને બિછરેરો દોષ છે બીજાનો માટે મર્થા । નકી કરનાર તથા પેતે મયાનુ ખારણ કરનાર દોષ છે બીજાનુ હેમ કરનાર તથા ખારણ કરનાર દોષ છે જનપ નો પિતા, પુરોહિત, સેતુ અને કેતુ દોષ છે ધન મેગવવામાં અને તેનો પ્રયોગ કરવામાં કુરાન, બજવાન, દુર્બંગોનો રમક તથા વિરોધીઓ અને શત્રુઓને નિર્ભંગ કરનારો દોષ છે તેણે કુશળ, મહામાની તથા બીજા શોભા બધથી પ્રજાને મુન્ત કરી દોષ છે તે રાજની પરિવ પણ લોગવશીય, એશ્વાકુવશીય, હાતુવશીય, કૌરવવશીય લિચ્છવી-વશીય, ઉમવશીય દ્વિત્રિયો તથા બ્રાહ્મણો, અમાત્યો અને સેનાપતિઓની બનેલી દોષ છે

તેના ખાટલો અને તેને જાયકારા આગ જણા ગામમાં ફરે છે માટે શરીરથી જીવ જુદો નથી જે લોકો એમ કહે છે કે, જીવ જુદો છે અને શરીર જુદું છે, તેઓને પૂછો તો ખરા, કે જાના એ જીવ લાખો છે, દૂકા છે, ત્રિપણુ છે, ચોગમ છે, રાનો છે, પીળો છે, સુગંધી છે, ફુર્ગંધી છે, કડવો છે, તીખો છે, બગ્ગટ છે, સુરાળો છે, ભારે છે કે હલકો છે ? જેમ કોઈ પુરુષ તલવારને આનમાંથી જુદો બેચી કાઢીને બતાવી શકે છે તેમ આત્માને શરીરમાંથી જુદો કાઢીને કોઈ બતાવી શકતું નથી, અથવા જેમ તલમાંથી તેલ કાઢીને બતાવી શકાય છે, કે દહીમાંથી માખણ કાઢીને બતાવી શકાય છે તેમ જીવને કોઈ શરીરમાંથી જુદો કાઢીને બતાવી શકતું નથી ? માટે હે ભાઈઓ ! આ શરીર છે ત્યાં સુધી જ જીવ છે પરલોક બરલોક કોઈ નથી કારણ, મર્યા પછી ત્યાં જનાર જ કોઈ નથી માટે શરીર છે ત્યાં સુધી મારો ખોદો, છેદો, બાળો, રાધો, લૂટો, ખૂટો — કાવે તેમ કરો, — પણ સુખી થાઓ.

આમ કેટલાક અવિચારી લોકો પ્રત્યક્ષા લઈ પોતે કંઈ પી કાઢેલો ધર્મ ઉપદેશ છે તેઓ ક્રિયા-અક્રિયા, મુકૂત-દુષ્કૃત, કત્યાણુ-પાપ માધુ-અસાધુ સિદ્ધિ-અભિદ્ધિ નરક કે ન-નરક એવું કોઈ માનતા નથી ? તેઓ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ

૧ મૂળમાં એ ઉપરાંત ખીજ નીચેના દાખલા પણ જો મુંગમાંથી સળી, માસમાંથી હાડકું, હાથમાંથી આમળુ, રોશનીમાંથી રસ, અને અશ્ણિમાંથી અગ્નિ.

૨ કારણ, મરણ પછી પણ આત્મા કાયમ રહેતો હોય અને પાપપુણ્યનું ફળ ભોગવવું પડતું હોય, તો જ એ બધા રાખેલો કોઈ કે અર્થ હોઈ શકે

દ્વારા વિવિધ કામભોગો સેવ્યા કરે છે તેમનામાં જદા રાખનારા લોકો પણ તેમને કહે છે વાહ ! ધણું સારું કંથુ ધણું માયુ કંથુ હે શ્રમણ, હે બ્રાહ્મણ, હે આયુધ્મન ! અમે ખાનપાન, મુખવાસ, મીઠાઈ, વસ્ત્ર, પાન, કળણ અને ગતેયણાથી આપનું પૂજન કરીએ છીએ !

આમ કેવળાચ (મુખોપભોગ તથા) પૂજન સત્કાંગી લાલમે એ માર્ગ તરફ વળી જાય છે અને પછી ખીજતને પણ લન્યાવે છે શરૂઆતમાં તો તેઓ પાપકર્મોનો ત્યાગ કરવાને અર્થે ઘરબાર પુત્ર પશુ ત્યાગી બિમુક શ્રમણ બન્યા હોય છે પરંતુ પોતે કામનાઓથી પર ન ગયા હોવાથી, જાતે પાપકર્મો કરે છે અને ખીજ પાસે જગવે છે એવા સ્ત્રી વગેરે કામભોગોમાં આમકત લપટ તથા લુપ્ત પુરુષો પોતાની જાતને પણ મુક્ત કરી શકતા નથી કે ખીજતને પણ મુક્ત કરી શકતા નથી શુદ્ધસાર છોડવા છતાં, અર્થ માર્ગને ન પામેલા તેઓ, નથી આ તરફ આવી શકતા કે નથી સામે પાર જઈ શકતા પરંતુ વચ્ચે જ કામભોગોમાં ખૂચી જાય છે

આમ ' જે શરીર છે તે જ છવ છે ' એવું માનના । તત્ત્વવતઃચરીત્રવાદી નું વર્ણન પૂરું થયું [૬]

હવે પચમહાજૂતર્થ માનનારા બીજા પુરુષનું વર્ણન કહેવામાં આવે છે તે પણ રાજ પાસે આવીને કહે છે હે ગજન ! આ લોકમાં પાચ મહાજૂતો જ છે તેમના વડે ધાસના તણખલા મુધીની બધી વસ્તુઓ અમે ધટાવી ચક્રીએ છીએ પાચ મહાજૂતો તે આ પ્રમાણે ૧) પાણી, તેજ, વાયુ અને આકાશ તેમના એકલા મળવાથી આ બધા પદાર્થો બન્યા છે પણ તેમને પોતાને કોઈએ

નિર્મ્યા નથી તેઓ અનાદિ અને અવિનાશા છે તેઓ
મર્યો ઉત્પન્ન નથી તેઓ પાપ તેમા તેમને પુરાદિનની જરૂર
પડતી નથી તેઓ સ્વતંત્ર છે શરીરામરે એકઠા થયેના
અ. પાપમાથી જીવો આત્મા ઉત્પન્ન થાય છે અને શરીર
નાશ થયે પાછો નાશ પામી જાય છે જે વસ્તુ પ્રથમથી
અમત્ હોય છે તેની ઉત્પત્તિ થતી નથી, અને મત્ હોય છે
તેનો નાશ થતો નથી બધા પ્રાણીઓ બધા પાંથો અને
આખું જગત એ પચ મહાબૂતોનું જ બનેલું છે અને એ પચ
મહાબૂતો જ તાત્પર્ય મગ્ની પણ લોકપ્રતિનું મુખ—
સાધન — છે માટે માણસ ઈર્ષ ખરીદે-ખરીદાવે, હથેલી-
હાવાને નધે-નધાવે અરે ખુ માણસને ખરીદીને તેનું
માન રાધાવે તોપણ તેમા ઈર્ષ દોષ નથી આમ
આ લોકો પણ ક્રિયા-અક્રિયા સુદૃઢ-દુષ્કૃત, કંપ્યાપુ-
પાપ ઇલાદિ ઈર્ષ માનતા ન હોવાના, વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ
હા. વિવિધ કામબોગો બોગ-યા ને છે તેઓ પણ નથી
આ તન્દ આવી શક્તા, કે નથી સામે પા જઈ જગતા,
પરંતુ વચ્ચે જ કામબોગોમા ખૂબી જાય છે આમ પચ
મહાબૂતમા માનનારા ત્રીજા પુરુષનું વર્ણન પુરુષ [૧૦]

હવે ઈશ્વર ને મર્વનું ડાળુ માનનારો ત્રીજા પુરુષ આવે છે
તે કહે છે : જગતના બધા પદાર્થોનું આદિ પણ ઈશ્વર છે,
અન પણ ઈશ્વર છે તેમને ઈશ્વરે બનાવ્યા છે તેઓ

૧ મૂળમા શુદ્ધાત 'ઈશ્વર' થી ફગી, પછી બંને ઠેકાણે
'પુરુષ' શબ્દ વાપર્યો છે અને ઉપસહાર પાછો 'ઈશ્વરમાર્ગિક'
શબ્દ થી કર્યો છે ટીકાકારે આ વાદીને ઈશ્વરમાર્ગિક તથા
આત્મવિવર્તવાદી - અદ્વૈતવાદી - પણ કહ્યો છે આ અતિમ અર્થ
પઠાવવા માટે 'પુરુષ'નો અર્થ આત્મા સમજવો જોઈએ.

ઈશ્વરમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે તેઓ ઈશ્વર વડે પ્રકાશિત થયા છે, સર્વ પ્રકારે ઈશ્વરમાં દેવા છ અને ઈશ્વરને આશીને વર્તે છ જેમ ગૂમડું તથા બેચેની શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે ગરીરમાં દે છે અને શરીરને આશીને વર્તે છે તેમ ^૧ સમસ્તનિઘ્ર ઘેઘે ઉપદેશના, રચેના અને પ્રયાગમાં આણેના બાગ અગોરૂપી મણિપિટક^૨ મિથ્યા છે ખગ નથી તેમજ વધાર્થ નથી પરંતુ અમારો આ મિદ્ધાત માવો છે તથા વધાર્થ કે આમ મધુ જ ઈશ્વરાધીન^૩ માનનારા તેઓ ક્રિયા-અક્રિયા સુદૃન-દુષ્કૃન વગેરે મર્ત માનતા નથી એટલે પછી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ દા. ૧ વિરિધ કામભોગો જ ભોગબ્યાં કર છે પોતાની આની અવળી સમજ તેઓ બીજાઓમાં મણુ ઊભી કરે છે અને નવત્ર ફાવે છે તેઓ પણ પક્ષી પાજગમાંથી છૂતી ન શકે તેમ પોતાની અવળી અમજથી ઉત્પન્ન થતા કર્મો અને દુષ્કામાંથી છૂતી સમતા નથી અને આ પાગ કે પેને પાર પડોયરાને જ બે

૧ મૂળમાં તેવા જ બીજા દામલા પાડ આપ્યા છે કાગિને રાકડો અને માગી, રમ અને જમીન, તલાવની અને જમીન, પાણીનો સમુદ્ર અને પાણી પાણીનો પરપોટો અને પાણી.

૨ સુઓ કોગદ્દાન, સરખાતનો બાગ

તેઓ છવની સર્વ શુભાશુભ ક્રિયાનુ કારણ ઈશ્વરને જ માને છે, અને છવને કર્મની સર્વ જવામ તિમાંથી મુક્ત કરે છે

સહો જતુરનીશ દશાનમન સુમદુ સ્વયો ।

દશરમેરિતા ગાહેત રવર્ગ વા સ્વમ્નમેવ વા ॥

एष क्षव सधु कम कारवति त यमेभ्यो लोकभ्य उमिनीवत एष उ एवाकाधु कर्म कारवति त यमयो निनीवत ॥

કોટી ૩ ૧

અધનય જ કામભોગોમાં ખૂબી જાય છે આમ ઈશ્વરને
વર્તુ ગણ્ય માનનાગ ત્રીજા પુરુષનું વર્ણન પુરુ

[૧૧]

હવે નિયતિને મર્યાદા કાળ્ય માનનારો એવો પુરુષ
આવે છે તે હે છે આ જગતમાં બે પ્રકારના માણસો
છે એક ક્રિયાને માને છે અને બીજા અક્રિયામાં માને
છે તેઓ બંને એક જ મમાન વસ્તુનું કાળ્ય ભિન્ન ભિન્ન
મમજતા હોય છે તેમાં જે મૂખ હોય છે, તે આવું કાળ્ય
મમજે છે તે જે દુખી થાઉં છું ગોપ પામું છું મૂડ
છું, પિડાઉં છું અને પગિતાપ પામું છું એ બધું માગ
કરેનાનું ફળ છે તે જ પ્રમાણે બીજે કાર્ષ પથ ન્યારે
દુખી થાય છે અને શોષ પામે છે ત્યારે તે પથ તેના
કરેનાનું ફળ છે તે મૂખ માણસ પોતાના અથવા બીજાના

ખનુ કાળ્ય આમ મમજે છે પદ બુદ્ધિરાણી મનુષ્ય
તેનું કાળ્ય આ પ્રમાણે મમજે છે તે જે દુખ ગોપ કે
પગિતાપ વગેરે પામું છું, તે બધું માગ કરેનાનું ફળ નથી
તે જ પ્રમાણે બીજે પણ ન્યારે દુખ ગામિ પામે છે ત્યારે
તે બધું તેના કરેનાનું ફળ હોતું નથી એ બધું નિયતિ —

બનવાકારી — પ્રમાણ બન્યા કરે જ આ બધા જે
સ્થાવર-જંગમ પ્રાણી છે, તે નિયતિને કાળે જ
શરીરમબધ પામે છે તથા બાહ્ય-મૌવન તેમજ કાણાપણ,
સગડાપણ, રાગ, શોક વગેરે અવસ્થાઓ ભોગવે છે તથા
તે જ પ્રમાણે નિયતિને કાળે જ શરીરથી પાછા વિખૂટા
પડે છે આ બધું નિયતિથી થયેલું છે એમ માની, તેઓ

ક્રિયા-અક્રિયા મુક્ત-દુષ્ટન વગેરે કાર્ષ માનતા નથી અને
થી, વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિવિધ કામભોગો ભોગવ્યા

કે છે આમ તે અનારો એકે પાગ પહોચવાને બદને
અવચ જ કામભોગોમાં ખૂબી મરે છે આમ નિયતિને
મરિનું કારણ માનનારા એવા પુરુષને વર્ણન કરુ યશુ

આમ જુદી જુદી જુદી રુચિ તથા પ્રકૃતિવાળા તે
લોકો દરનાર છોડીને પણ અર્થમાર્ગને ન પામી અધવચ જ
કામભોગોમાં ખૂબી જાત છે [૧૨]

પરંતુ જગતમાં કેટલાં વિચારણુ પુરુષો એવા દોષ
■ કે જેઓ વિવેકવિચાર્યા જગતના પાર્થો અને
ભોગોનું સ્વરૂપ સમજી લે છે તજો જુએ છે કે, લોકો
મેતર ધન ધન મેપતિ મણિમાણિક વગેરે પદાર્થો તથા
ગાંધ રૂપરૂ ૩૫ રમ અને ગધ વગેરે વિષયોને અને
કામભોગોને પોતાના માને છે અને પોતાને તેમના માને
છે પરંતુ ખરું જોતા ત પદાર્થોને પોતાના કહી શકાય
નહી કાગળકે જ્યારે રોગ, શોક વગેરે પોને નહિ ધ-છેવા
પોતાને નહી ગમના તથા દુઃખપૂર્ણ પ્રમોગો આવે ત્યારે
કોઈ પોતાના કામભોગોને રહેવા જાય કે 'હે કામભોગો !
આ દુઃખપૂર્ણ બાધિ વગેરે તમે લઈ લો કાગળ કે કુ
ધણે દુખી થાઉ છું તો જગતના તમામ કામભોગો તેનું
તે દુઃખ કે બાધિ લઈ શકવાના નથી વળી કોઈ વખત
માણ્યને પોતાને જ તેમને છોડીને ચાલ્યા જવું પડે છે, તો
કોઈ વેળા તે કામભોગો જ તને છોડીને આત્મા જાય છે
માટે વાસ્તવિક રીતે, તે પ્રિયમા પ્રિય લાગતા કામભોગો
પણ આપણા નથી અને આપણે તેમના નથી તો
પછી તેમનામાં શા માટે આગ્રહી નહી મમતા ગાળવી ?
આમ વિચારી તેઓ તેમનો લાભ કરે છે

વળી ઉપરના પદાર્થો તે બહિઃ મ છે પણ નીચેની વસ્તુઓ ને તેથી પણ વધુ નિઃટની ગણાય છે જેમકે માતા, પિતા, ઓ બહેન, પુત્રો, પુત્રીઓ, પાત્રો, પુત્રવધૂઓ મિત્રો, કુટુંબીઓ, તથા ઝાઝાપીતાઓ માણસ એમ માને છે કે તે બધા પોતાના સમઘીઓ છે અને પોતે પણ તેમનો છે પરંતુ જ્યારે રોગ વાધિ વગેરે દુખ આવી પડે છે ત્યાં બીજાનું દુખ મી ને લઈ શકતો નથી અને બીજાનું કરેલું બીજાને ભોગરી શકતો નથી માણસ એમણે જ જ મેં છે એમણે જ મેં જ અને એકતા જ બીજી મોનિઓમા જાય છે રૂઝના નાગજાન તથા દરેકનું જ્ઞાન ચિત્તન અને વેદના સ્વતંત્ર હાય છે વળી કોઈ વખત માણસને જ તેમને છોડી આત્મા જવું પડે છે તો કોઈ વખત ત સમઘીઓ જ તેને છોડી આત્મા જાય છે માટે જાગ્રતિક ગીત, ત નિકટ ગણાતા અબધીઓ પણ આપણાથી લિન , અને આપણે તેમનાથી લિન છીએ તો પછી તેમની અદ્વ શા માટે મમતા ખખી ? આમ વિચારી, તેઓ તેમનો ત્યાગ કરે છે

વળી નીચેની વસ્તુઓ સમામ મનીઓથી પણ વધુ નિકટની ગણાય છે જેમકે મારા પગ મારા હાથ, મારા માથા, મારું પેટ, મારું શીશ મારું બગ, મારો વર્ણ, મારી કીર્તિ વગેરે મનુષ્યો તે મધાને પોતાના જ ગણી તેમના પ્રત્યે મમતા કરે છે પરંતુ ઉમર જતા તે બધા, આપણને ન મમતુ હોય છતાં, જીવ્ય ચર્મ જાય છે મજબૂત સાંધાઓ તીંગ પડી જાય છે કેશ ધોળા ચર્મ જાય છે અને મમે તોટતા મુંઝ વર્ષ તથા અવવોવાળું

મવળી નહોતા અને અત્યાગ પશુ તેણે જ આમ વિચારી તે બિંદુ માત્ર શરીર માત્રા પુરનો જ નેમનો આધાર સ્વીકારી પોતાના માર્ગમાં પ્રવલ્ન થીત થાત કે

નિહુશ્ચરનમાં આહારશુદ્ધિ જ મુખ્ય વસ્તુ હોવાથી, તે ગામનમાં તે ધણે કાળે પૂર્વક વને છે ? ગૃહસ્થોએ પોતા માટે નૈયા કરેનામાંથી વસ્તુધટપુ મગી લાવીને જ ન પોતાનો નિર્વાહ કરે ? તે જાણે કે ગૃહસ્થોને ત્યાં પોતાને માટે, કે પોતાના માટે અન્ન તૈયાર કરવાની કે સધરી રાખવાની પ્રવૃત્તિ હોય છે એવું બીજાએ પોતાને માટે તૈયાર કરેલું અને તેમાંથી વધવું, આપનારના લેનારના અને લેવાના એ ત્રણે પ્રકારના દોષોથી રહિત પવિત્ર નિર્દોષ દિમાના સજવ નિવાન કિલ્લા મામીને આણેનું માધુર્ય નિ આપેનું ? તથા માધુકરીની રીતે ઘોડું, ઘોડું, ધણી જગાએથી પ્રાપ્ત થયેનું ભોજન જ તેને માટે માલ્ય હોય છે તેવું ભોજન પણ તે બુખના ખાસ પ્રોજનથી પ્રમાણમર ધરીને નિજના તન જોઈએ કે પ્રમાણ લેવા લેવા કરવેા જોઈએ એવી ભાવનાથી સવમને નિર્વાહ થાય તેટલા પૂરતું, તથા સાપ જેમ કે મા પેસે છે તેમ (મોમા સ્વાદ માટે ઝગ્યા વિના) ખાય છે ખાવાને સમયે ખાય છે, પીવાને સમયે પીવે છે તથા બીજી વસ્તુ પહેરવા મુલાની તમામ ક્રિયાઓ તે બિંદુ યોગ્ય સમયે જ કરે છે

વળી તે બિંદુ પ્રથમથી એવી ઇલા નથી રાખતો કે મે જે કાર્ક જોયું છે સાક્ષ્ય છે ચિત્તનું કે કે નવ્યું કે

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્પલ નં ૧

૨. પોતાની વાતચતનો કે સચો કે સપ્રમાણનો ભણીને નહીં.

તેનાથી, અથવા મેં વિવિધપૂર્વક આવરેના તપ, નિયમ કે
 પદ્ધતિથી, કે મયમના નિર્વાહપૂર્વક જીવન માળવાથી
 નથી કે આ દેહ છોડીને મર્ત્ય કામો અને ભોગો જેને
 આધીન છે એવો દેવ થાઉ, કે મર્ત્ય પ્રધાનના અનિષ્ટોથી
 ગદ્ગદ મિદ્ધ થાઉ, કે આ લોભા જ મ પામું કે ન પામું

મર્યાદા બાંધવાળો તે ભિક્ષુ કંતો કરતો જ્યાં ગયો
 હોય છે, ત્યાં ધર્મોપદેશ સ્વાભાવિક રીતે દેરે છે અને
 પ્રમત્યા લેવા તૈયાર હોય કે ન હોય તેપણુ મામળવાની
 સંજ્ઞાવાળા મધને શાંતિ, ચિન્તિ નિર્વાણ, સૌમ્ય ઋણુના,
 મૃદુતા, વધુતા તથા મર્ત્ય જીવાની, પ્રલોની, બૂતોની અને
 મરવાની^૧ અહિંમાદ્ધી ધર્મ જી મળ્યાવ છે

તે ભિક્ષુ અન માટે પાન માટે વસ્ત્ર માટે, હંકાર
 માટે, પથારી માટે કે બીજાં ચિરિધ કામભોગો માટે
 ધર્મોપદેશ નથી આપતો પણ પાતળા પૂર્વકભોને કાગળે જ
 જનાતિ પામ્યા વિના આવે છે

એવા ગુણવાન ભિક્ષુ પાસ ધર્મ માલજીને તથા
 મમજીને પરાક્રમી પુષ્પો પ્રયત્નપૂર્વક તે ધર્મમાં પ્રવૃત્ત થાય
 છે તથા તેમ કરીને મર્ત્ય સુખ માધનસ પત્તિથી યુક્ત થાય છે,
 મર્ત્ય પાપગ્યાનોથી નિવૃત્ત થાય છે વિરત થાય છે, તથા
 મ પૂર્ણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે

આમ ધર્મમાત્રના પ્રયોજનવાળો, ધર્મવિ- તથા
 મોક્ષપ્રમયણુ કાર્ઠ ભિક્ષુ જ પદ્મોમા શ્રેષ્ઠ એવા તે શ્રેષ્ઠ

૧ આ ચારે શબ્દો સમાનાર્થ ॥ પરંતુ એક બતાવવા
 રીકારારો નીચેના અર્થ આપે છે એ ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય અને
 ચાર ઇન્દ્રિયવાળા તે પ્રાણુ વૃક્ષ વૌરે તે જૂત પાચે ઇન્દ્રિયવાળા
 તે જીવ- પૃથ્વી, પાણી વાયુ અને અગ્નિના જીવો તે સત્ત્વ

કમળને પામી શકે છે અથવા નથી પણ પામતો ! કર્મસંગ્રહ
તથા મસાગ્રુ સ્વરૂપ જાણનારો હિપરાત મમ્યદ્-
પ્રવૃત્તિવાળો પોતાના કલ્યાણુમા તત્પર તથા જિતેન્દ્રિય
તે લિક્ષુ શ્રમણ બ્રાહ્મણ જ્ઞાન દાતા, ગુપ્ત^૧ મુક્ત ઋષિ,
મુનિ કૃતિ વિદ્વાન, લિક્ષુ, રુદ્ર^૨, અમુક્ષુ અને ચરણકગ્ધારી
પાત્ર^૩ જાણનારો કહેવાય છે [૧૪-૧૫]

આમ રહી, શ્રીસુધર્મરનામી થોડા

૧ અશુભ પ્રવૃત્તિઓથી પોતાનું રક્ષણ કરનારો

૨ કઠોર સંયમ પાળનાર

૩ પદમહામત તે ચરણ અને તેમની રક્ષાર્થે જે સમિતિ
શુભિ વગેરે તે કરજી

૧૧ ઉત્પાદનદોષો — (૧) ધાત્રીકર્મ આહાર મેળવવા ચૂદસ્થના ડોકરાને દાર્દની માફક રમાડે (૨) દૂતકર્મઃ સમાવદાલાના સમાચાર લાવી આપે (૩) નિમિત્ત સુખ, ખ, લાભ, ગુકસાન વગેરે ભવિષ્ય બાબે (૪) આશ્ચર્ય પોતે દાન આપનારના ક્ષતિકુળનો ઉ એમ કહે (૫) વનીપક ચૂદસ્થની કે તેના ઇજની બાદાઈ કરે, પોતાનું દુખ રડે ઇ. (૬) ચિકિત્સા વૈદ કરે (૭) ક્રોધપિંડ સાથે વગેરેની ધમખી આપે (૮) માનપિંડ મે તારે ત્યાથી મિત્રા મેળવવાની હોડ બાંધી ઉ વગેરે કહે () માયાપિંડ વેપપણે વગેરે ઉતરપિંડી કરે (૧૦) હોમપિંડ રસયુક્ત લોભન મેળવવા રખડે (૧૧) સસ્તવપિં આહાર લેતા પહેલાં અને પછી ચૂદસ્થન સ્તુતિ કરે (૧૨) વિદ્યાપિંડ વિદ્યા વડે મેળવે (૧૩) મત્રપિંડ મત્ર નપથી મેળવે (૧૪) ચૂષ્ણુચોગ વશીકરણ વારના ચૂષ્ણુ આપીને કેશીખવીને મેળવે (૧૫) ધોમપિંડ અગ્નિ યજ્ઞ ઇ માટેના અગ્નિ વગેરે ચોગ બતાવીને મેળવે (૧૬) મૂલકર્મ મન, મૂલા વારે નક્ષત્રોની સાતિ સાડુ મૂળ વગેરેથી સ્નાન ૬૦ અંગુળનો બતાવીને મેળવે

મદલેખલાના ૧૦ દોષો (૧) સક્તિ દાતાને આહાર આપતા (સોષ નિદાવની) રાખા દોષ (૨) અમિત લલક વગેરે સચિત્ત પદાથોથી ખરાગયેલો (૩) નિહિત સચિત્ત પદાથો ઉપર કે તેમની વચ્ચે મૂકેલો (૪) પિદિત આહાર પોતે અચિત્ત દોષ પણ સચિત્ત પાથોથી આચ્છાદિત દોષ (અથવા તેથી બેલ પા.) (૫) સદૃત મિત્રા વાસણુમાંથી બીજા વાસણુમાં કાઢીને આપેલો (અથવા, વાસણુમાંથી ફોતરા વગેરે ન આપવા નેત્રુ, સચિત્ત પૃથ્વી વગેરે ઉપર એકઠું કરી તે વાસણુ વડે આપેલો) (૬) દાયક અથોચ્ચ અવસ્થાના દાતા પારોથી લીરેલો આહાર (૭) ઉમિશ્રિત સચિત્તથી મિશ્રિત (૮) અપરિશુદ્ધ હાલુ ખરાબર ન રચાયેલ કે જે પુરુષનું સદિયારુ હોઈ એકે બીજાની મરજી વિરુદ્ધ સાધુને આપેલું (૯) લિપ્ત દટી દૂધ વગેરે દ્રવ્ય કે બનાયી હાય કે વાસણુ ખરાબ અને નેથી પછી હાય વારે ધોવાયેલી પથ્થાનું કર્મ કરવું પડે તે

વગેરેથી આગેતુ તે ૧૦ ઠહિંત આપતા આપતા ગેજાદ હોય તેણે છે.

નીચેના ચાર પંક્તિઓનું આપનાર મેલો છે

૧ સરોજના દૂધ, ખાડ, ધી વોરે ભાગીને ચ્વા કરીને
ખાય ૨ અમીષાનું નેટલા આકાર લેવાનો વિગિ હોય
તેનાથી વધારે પ્રમાણમાં ખાય ૩ ઈંગલ-ધૂમ સારા આકાર
આપનારની સ્તુતિ કે ખરાબ આપનારની નિંદા કરીને ખાય ૪
અકારણ માત્રમાં કહેલા પ્રસંગો જનારે સ્વા માત્ર ખાય

અ યયન ૩ જી તેર ક્રિયાસ્થાનો

શ્રીસુધર્મશ્રામી આગળ મહેરા લાગ્યા

હે આયુષ્મન ! જગવાન મહાવીર પાસેથી મે ક્રિયાસ્થાનો
એટલે કે કર્મબંધનના સ્થાનો વિષે સાબરેલો ઉપદેશ તને
યથાક્રમે કહી બતાવું છું તેમાં મુખ્યત્વે ધર્મ અને અધર્મ
એ મે સ્થાનોનું વિવરણ છે તે બેમાં ધર્મનું સ્થાન ઉપરામયુક્ત
હોય છે અને અધર્મનું તેથી જનકુ હોય છે

પ્રાર્થાઓ સામાય રીતે બીજી પ્રાણીઓ^૧ પ્રત્યે નીચેના
૧૩ પ્રકારે ૫ ૧૪મ^૧ ૨ છે તેને કારણે તેમને કર્મબંધન
થાય છે તેથી તે દરેક પ્રકારને ક્રિયાસ્થાન કહે છે તે ૧૩
સ્થાનો આ પ્રમાણે છે

(૧) અર્થદંડપ્રત્યયિક૦ — એટલે કે કાર્ષ્નિ 'અર્થ' પ્રયોજનને તરફ કરેલા પાપ (૮૩) ને તીવ્ર પ્રાપ્ત થતું

૧ મૂળમાં ચારે મતિ પામેલા પ્રાણીના નામ છે નારકિ,
પશુપત્ની, મનુષ્ય અને દેવ.

ક્રિયાસ્થાન જેમકે, કાંઈ પુરુષ પોતાને માટે કે પોતાના^૧ માટે સ્થાવરજંગમ પ્રાણોની હિસા કરે કે કરાવે,^૨ તો તે અર્થદડપ્રત્યયિક^૩ ક્રિયાસ્થાન કહેવાય

(૨) અનર્થદડપ્રત્યયિક— એટલે કે કાંઈ પણ પ્રયોજન વિના કરેલા પાપને લીધે પ્રાપ્ત થતું ક્રિયાસ્થાન જેમકે, કાંઈ અનિવેચી મૂર્ખ અનુષ્ઠાઈ પ્રયોજન વિના જ^૪

૧ સામાન્ય રીતે સુત્રમા આને બે માતાપિતા, ભાઈ, બહેન, પત્ની, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધ વગેરે કુટુંબીઓ અન્ય સબધીઓ, નોકરચાકર, ઓગખીનાઓ તથા મિત્રો વગેરેની ગણતરી કરાવી હોય છે અનુવાદમા તે બધા માટે ‘પોતાના એટલે જ’ રાખ વાપરવામા આવ્યો છે તે બધા ઉપરાંત અહીં ‘ધર, નાગ, ભૂત અને ચક્ષુ એટલા વધારે છે

૨ સામાન્ય રીતે ત્રણે પ્રકારે લખેલા હોય છે ભતે કરવી, ખીલ પાસે કરાવવી અને કાંઈ કરવો હોય તેને અનુમતિ આપવી અનુવાદમા હવેથી ‘કરવું કરાવવું એ બે પ્રકારો જ રાખીશું

૩ ‘પ્રત્યયિક’ એટલે ‘ને કારણે ઉત્પન્ન થવું

૪ મૂળમા પ્રયોજનોના દાખલા નીચે પ્રમાણે છે પ્રાણીઓના શરીર, ચામડી, માસ, લોહી, હાથ, પિત્ત, વસા, પીછા, પૂછડી, વાળ, સીંગડા દાંત, દંડા, નખ, સ્નાયુ, હાડકા, હાડકાની મજબૂત વોરે માટે, અથવા તેમણે મને ઈજા કરી હતી, કરે છે, કે કરશે એવા ખ્યાલથી, અથવા પોતાના પુત્ર કે પશુ વગેરેના પોણા માટે અથવા પોતાના ધર મોત કરવા માટે અથવા શ્રમજી-ધાણોના નિર્વાહ માટે કે પોતાના કાંઈ પ્રયોજન માટે

સ્થાવ જ ગમ? પ્રાણોને હણે કે ડિમાવે? તો તે અનર્થદ-
પ્રત્યયિક ક્રિયાસ્થાન કહેવાય

(૩) હિમાદ-પ્રત્યયિક — એટલે કે, પ્રાણોની હિમા
૩૫૧ પાપને કારણે પ્રાપ્ત થતું ક્રિયાસ્થાન જેમકે કોઈ
પુત્ર અમુક પ્રાણીએ કે મનુષ્યે અને માગને કે ખીજ
કોઈને ઈજા કરી હતી કરે છે કે કશે ' એમ માની ગયાવ-
જ ગમ પ્રાણોની હિમા ૨ તો તે હિમાદ-પ્રત્યયિક
ક્રિયાસ્થાન હોવાય

(૪) અક-માદ-પ્રત્યયિક — એટલે કે, અજાણના
થયેના પાપને ન જ પ્રાપ્ત થતું ક્રિયાસ્થાન જેમકે કોઈ પુત્ર
મગ રંગે જાવરાને મારીને અર્જવિકા ચનાવતો હામ
તેવો માણસ કોઈક પ્રાણીને મૃત માની તેને માગવા માણ
એક અને અજાણના કોઈ ખીજ જ ગણીને નીધી નામે

૧ મૂળમા સ્થાવર પ્રાણીના નામ નીચે પ્રમાણે છે
હં, જતુ, પશુ, મોખ, ગજ, કુલ, કચ્છ વગેરે તુલો અને
વનસ્પતિઓ

૨ મૂળમા તેના હાખલા નીચે પ્રમાણે આખા ા
જ્યા હમેશા પાણી રહેતું હોય ખરો હોય, નીચાણવાળી જગા હોય
કે હડધી દમરેની અધારી જગા હોય — એટલે કે જ્યા
જીવજતુ હોવાનો સભવ વિશેષ કરીને હોય, ત્યા ધાસના દમજા
કરીને આગ લગાડે અથવા જ્યા આનુબાનુ રૂણે, ખાઈ, કે વનના
કિટ્ટાઓ જેવું હોય, પવત હોય કે પવતની આનુબાનુ કિલ્લા
જેવું હોય — એટલે કે, જ્યાથી પ્રાણીઓ જરૂર બહાર નીકળી જઈ શકે
તેમ ન હોય, ત્યા આગ લગાડે

૩ મૂળમા તેમના નામ નીચે પ્રમાણે છે તેવર, ખટરો,
ચકરો, લાવરી, કચ્છર, વાદો કે કપિજલ

અથવા કોઈ માણસ ધાન્યના^૧ જેનરમાથી નકામુ ધાસર
ની દવા જનન અને અમલતા મૂળ ધાન્યના છોડને જ કાપી
નાખે, તો તે અમરમાદ પ્રત્યયિક કિયાસ્થાન કહેવાય

(૫) દષ્ટિવિપર્યામ પ્રત્યયિક૦ — એટલે કે, નજર
ચૂંથી થયેલા પાપને કાગળ પ્રાપ્ત થતુ કિયાસ્થાન જેમકે,
કોઈ પુરુષ સગાવદાલા સાથે કોઈ ગામ કે નગરમાં^૩ ગહેતો
હોય તેવે વખતે અચાનક તે ગામ કે નગરમાં કોઈક
દરોડો પડે તે વખતે, એ ન જાય તેને ચોગ માની તે પુરુષ
મારી નાખે તો તે દષ્ટિવિપર્યામ પ્રત્યયિક કિયાસ્થાન કહેવાય

(૬) મૃયાવાદ પ્રત્યયિક૦ — એટલે કે જૂઠા મોલવારથી
પાપને કાગળે પ્રાપ્ત થતુ કિયાસ્થાન જેમકે, કોઈ માણસ
પોતાને માટે^૨ પોતાના માટે જુઠા મોલવાન, તો તે
મૃયાવાદ પ્રત્યયિક કિયાસ્થાન કહેવાય

(૭) અભાદાન પ્રત્યયિક૦ — એટલે કે ચોરી કરવા
થી પાપને કાગળે પ્રાપ્ત થતુ કિયાસ્થાન જેમકે, કોઈ

૧ મૂળમાં ધાન્યના નામો આ પ્રમાણે છે - શણી, ડાલર,
કોલા, કાગ, બદી, રાવ

૨ મૂળમાં નકામુ ધાતના નામો આ પ્રમાણે છે - ગ્યામાક,
તણુગ, મુકદક, વીહિકશિત, કાવેપુક

૩ મૂળમાં તે ઉપરાંત નીચેના નામ પણ છે - એટ (નજી
કે પહાડને આસપાસ વસેલું નાનું ગામ), ખવંટ (પર્વતથી ચીટવારેલું
ગામ) મડળ (જેની ચારે બાજુ ચોળન પુધી બીજુ ગામ ન હોય
તેનું ગામ) દ્રોણમુખ (નદી કે દરિયાકિનારે જ્યાં જરતી આવતી
હોય, ત્યાં વસેલું ગામ) પટલ (રત્નની ખાણોવાળું ગામ) આશ્રમ
(તાપસોલું સ્થાન) જીવિશ (વિપારી કાફલા કે લગ્નકરના ઉવારો)
નિગમ (વિપારી વાણિયાઓનું મથક) તથા રાજધાની

માણુમ પોતાને માટે કે પોતાનાં માટે ચોરી કરે કે કરાવે, તો તે અદત્તાદાનપ્રત્યયિક ક્રિયારથાન કહેવાય

(૮) અધ્યાત્મપ્રત્યયિક — એટલે કે, ક્રોધાદિ દૂષિત મનોવૃત્તિઓથી પાપને કારણે પ્રાપ્ત થતું ક્રિયારથાન જેમકે, કોઈ માણુમ કાંઈ માન માણા કે લોભ એ આગ્રમથી કોઈ એકાદ કે એ ચારે દુષ્ટ મનોવૃત્તિઓ પુક્ત બની, કોઈએ દૂભ થો ન હોવા છતાં, હીન હીન દુષ્પુક્ત ખિન તથા અસ્વસ્થ બની, તોકમાગમમાં દૂખી જઈ હથેળા ઉપર માથું ટેકવી ચિતામગ્ન થઈ, બેઠોબેઠો દુષ્ટ વિચાર કર્યા કરે તો તે અધ્યાત્મપ્રત્યયિક ક્રિયારથાન કહેવાય

(૯) માનપ્રત્યયિક — એટલે કે, માન-અહ કારણથી પાપને કારણે પ્રાપ્ત થતું ક્રિયારથાન જેમકે, કોઈ પુરુષ પોતાના જાતિ કુળ, બળ, શ્વ, તપ ગ્રાન લાભ, અશ્વર્ય કે પ્રજા વગેરેને કારણે મહમત્ત થઈ બીજાની અસહેલા કે તિરસ્કાર કર, અને પોતાની બકાઈ કરે તો તે માનપ્રત્યયિક ક્રિયારથાન કહેવાય તેવો મનુષ્ય થણો દૂર અક્રક, અપળ અને અભિમાની હોય છે તે મર્્યા બા. એક યોનિમાથી બીજી યોનિમા તથા એક નરકમ થી બીજા નરકમા ભટક્યા કરે છે

(૧૦) મિત્રદોષપ્રત્યયિક — એટલે કે, સગાસબધીઓ પ્રત્યે વિનાકારણ કે હદબહાર ક્રૂરતાથી પાપને કારણે પ્રાપ્ત થતું ક્રિયારથાન કોઈ માણુસ પોતાનાં માતૃપિતા બાઈનહેન બાઈ પુત્ર-પુત્રી અને પુત્રધૂ વગેરે સાથે રહેતો હોય તે તેમના નાના સરખા વાક માટે પણ તેમને નમે તેવી કારમી સગ્ગ કરે જેમકે, તેમને કંડા પાણીમાં કમોલે કે તેમના ઉપર ગરમ ગરમ પાણી રેડે

કે તેમને અગ્નિથી ડામે કે તેમને નેત્ર કે દોરડા વગેરેથી ભાગી ભારી તેમના પડખા ચીરી નાખે કે લાકડી વગેરે માધનથી તેમને પ્રહાર કરે તેવો માણુમ ધરમા હોય છે ત્તા સુધી બર્વા માણુમો નામેવા રહે છે અને ને બહાર જાય છે ત્યારે ગજી થાય છે તે જરા જરામાં તપી જાય છે ગમે તેવી સજ્જ કર છે અને સામાની પીક ચુરીનું મામ નજી જાય તેવા તાના વેણ બોલે છે આ મિત્રદોષપ્રત્યયિઃ ક્રિયાસ્થાન -હેરાય

(૮૧) માયાપ્રત્યયિઃ — એટલ કે માયા-છગપટ-શ્વી પાપને જાણે ગ્રામ યતુ ક્રિયાસ્થાન કેટલાક લોકો માયાવી તથા દગામાજ હોય છે તેઓના કશા કામ સીધા હોના નથી તેઓ દમ્બેશા બીજાને બોળવવાની દાનતરાળા હોય છે તેમની પ્રવૃત્તિ ગૂઢ અને છપી હોય છે તેઓ અવનથી તુલ્ય^૧ હોવા છતાં, બહા થી ભારેખમપણાનો ડોળ કરે છે તેઓ આર્થ હોવા છતાં અનાર્થ વૈકેની બાળાઓમા (શુભ મંત્રોથી) બોલે છે પૂજ્ય હોય તેનાથી જુગ કહે છે, તથા કહેવાનું હોય તેનાથી બલદુ નહીં બતાવે છે તેવા માયારી માણસોનું ચિત્ત દી નિર્મળ નથી હોતું તેઓ પોતાના દોર ઝખૂન કરતા નથી ફરીથી તેમ ન કરનાનો નિશ્ચય પણ કરતા નથી પોતાના કૃત્યો તરફ નિદા કે જુગુપ્સા પણ બતાવતા નથી, કે યથાચોગ્ય નપમ્મથી તેનું પ્રાપ્તિ પલ્લુ કરતા નથી તેવા માણસોનો આ લોકમા ગર્હ નિશ્ચય કરતું નથી અને ૫ લોકમા પણ તેઓ નગક વગેરે દીન ગતિ વારવાર પામે છે આ માયા-પ્રત્યયિઃ ક્રિયાસ્થાન કહેવાય

(૧૩) નામ પ્રથમ — એટલે કે ગામજોનો વંચે વિવેચના આસક્તિથી પાત્રને કા જે પ્રત્યક્ષ દિવાલ્યાન કેન્દ્રાક (તાપમેા અથવા સાધુઓ) અથવા આશ્રમમાં કે ગામ જગત હે છે, અને કાર્મ માર્ગ ગ્રામ દિવાલ્યા કે સાધનાઓ કરે છે પરંતુ તેઓ ખાત્ર મધર્મથી હાનિ કે મર્વે જૂનપ્રાણીઓ(ની મરના કે દિસા)થી ખમ વિરત પાયા નથી હોતા નજો જા રો ગામજોનો આસક્તિ તથા મૂર્ખતા દાવ હ તેઓ પાત્રો વિર મમે તેવી માર્ગ જૂડી વાતો બીજાઓને જખાવ છે જેમકે 'બીજાને માગવા પણ અમને ન માવા, બીજાને કુઠમ કરવો પણ અમને ન કવા બીજાને ગુનો થતા પડવા પણ અમને ન પડવા, બીજાને મગા કવી પણ અમને ન કવી બીજાને પ્રાણ કલા પા અમને ન રેવો એ લોકો એ પ્રમાણે યાગ અથા વમર રખત કામજોનો જોમથી નિવત મમથે મૃત્યુ પામી અમુગ અને પાનકીઓનાં સ્થાન પામે છે અને તેમથી હીને પણ યાગવા જન્મથી મૂળાનહેગ, બાધગા ૨ માર મૂગા યધિને જન્મે છે આ તો જ પ્રત્યક્ષ દિવાલ્યાન દહવય ૧

૧ આ દિવાલ્યાનની યાખ્યા તેમજ કાત બીજા દિવાલ્યાનોની જેડે પ્રાસન્નિક નથી હોતો અથા પણ 'કામજોનો આસક્તિ એક વિરત્ત કર્યો છે તથા દાખલો પણ સામાન્ય મુદ્દરથી ન રેવા, અમુક આરબધોના લીસે છે આ આખો ફરો પડી પણ બીજા પ્રસન્નમાં પરતુ આ જ રાખોમાં ને વખત આવે છે એટલે, રાત્ર કે નજરના વખતોના અમુક નિવત ફરો કે ને આખા અમલદિવસમાં પ્રસન્ન આવતા એક જ રાખોમાં વાપરતા આવે છે તેમના એવો જ આ પણ દોષ અને તેની વિચારોને પ્રાસન્નિક પણ ન રાધે બહુ નિસબત ન પણ દોષ.

આ બાંહે ક્રિયાધ્યાનો મુમુક્ષુ યનભ્યાસથી મારી રીતે
અમર લઈને ત્યાગવા કાનૂમે, તે બધા અમરનાં ધ્યાનરૂપ છે

હે વત્સ, હવે તેરમું ંનાપચિત્ ક્રિયાધ્યાન તને કંદુ
પચિત્ એટલે કે સુદ માધુર્યવન^૧ (સ્વાપચ) માળના મુનિ
વડે પણ અમરણતા અવગ્રહ થતી કેન્દ્રીક સ્વાભાવિક
ક્રિયાઓથી પાપ આત્મભાવમા સ્થિત ગ્રહેવા માટે
મર્વ પ્રકાગ્ની મન-વત્તી-કાયાની પ્રતિઓ આવધાનતાપૂર્વક
ક ના તથા ઉદ્ધિઓ વગેરેને વશમા રાખી, મર્વ રમન્તા દોષોથી
પોતાનું ગ્રહણ ક નાગ મયમી મુનિ વડે પણ પાપણના
હાનવાચાનના જેવી સુક્ષ્મ ક્રિયાઓ થઈ જાય છે
તેમનાથી તેને મર્વ બધાય છે પરંતુ તે કર્મ પ્રથમ
ક્ષણમા બધાય છે અને આત્માના મબધમા આવે છે બીજી
ક્ષણે તેનું ક્ષણ અનુભવા જાય અને ત્રીજી ક્ષણે તે નાશ
પામી જાય છે પછી તેટલા પૂરતા ત બિમ્બ કમ ગદ્ધિન થઈ
જાય છે^૨ પરંતુ તે ક્રિયાધ્યાન ધર્મના ધ્યાનરૂપ છે અને
તથી અવશ્ય સેવવા યોગ્ય છે ભૂતકાળમા અગિહિતો અને
ભગવંતોએ તેને ઉપદેશોત્ત છે તથા સેવેતુ છે વર્તમાનમા
પણ ઉપદેશો છે તથા મેવે છે અને ભવિષ્યમાં પણ ઉપદેશો
તથા મેવશે

૧ મૂળમા એ સાધુજીવનની વિગતોમા સમિતિ, મુસિ
વગેરેનું વર્ણન કરેલું છે

૨. “પ્રવૃત્તિમાવથી આત્મામા કર્મનો પ્રવેશ થવાના દ્વાર ખૂલી જાય
છે એ વાત ખરી. પરંતુ જો તે પ્રવૃત્તિ ક્રોધ, લોભ આદિ કનાયોપૂર્વક
થઈ હોય, તો જ કર્મ આત્મા સાથે યોગી જઈ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે
નહી તો સૂઝી બીત ઉપર લાગેવા લાકડાના મોળાની માફક તરત જ
દી જાય”

આ તેરે કિવાગ્યનો ને આંદતો અને ભગવતો પૂર્વ
 ધર્મ ગયા છે નેઓ અત્યાર છે અને નેઓ ભવિષ્યમા
 ચલાના છે તે બધાએ ઢી જતા-યાં છે તથા ઉપદેશ્યાં છે
 વર્તમાનમા પણ ઉપદેશો છે અને ભવિષ્યમા પણ ઉપદેશો

કેટલાક લોકો મન, તન, જગણ, મારણ લક્ષમ,
 ન્યાતિય વગેરે જુદી જુદી મેલી વિદ્યાઓથી^૧ જુદી જુદી
 મિદિઓ મેળવે છે એ મધી વિદ્યાઓ તેઓ ખાનખાન
 વાળ ધગનાર વગેરે ઉપભોગમાગમી મેળવના માટે તેમજ
 ખીજ પશુ વિવિધ કામનોઓ ભોગવવા માટે મેળવે છે
 એવી મેલી વિદ્યાઓ મેવતા ને અનાયો જોડે માર્ગે ચડી
 પરિણામે મગજનો મમ્મળ આનતા જલ્દુ પામી અમુરો અને
 પાતળીઓના રચાનોમા જન્મે છે એ ત્યાંથી જીને પાછા
 મૂકા બહેર કે આધગા ઘરને જન્મે છે

કેટલાક લોકો કાઈના અનુગામી મેવડ કે ચાકર ધર્મ
 (તેનામા વિશ્વાસ ઉત્પત્ત કરી લાગ નેઈ) તેને મારી કે
 તેનું ખૂન કરી તેનું ધન વગેરે પડારી લઈ પોતાને કે
 પોતાના માટે આહાર વગેરે ભોગસામગ્રી પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો વાટપાડુ બની, ખુસારોને મારી લૂટીને,
 કે ચોર ધર્મ કાઈના ઘરમા ખાતર પાડીને, કે ખીસાકાતરુ
 બનીને પોતાને કે પોતાના માટે આહાર વગેરે ભોગસામગ્રી
 પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો ભરવાડ બની ઘેટાંને કે બીજા પ્રાણીને
 મારી કાપીને આહાર વગેરે ભોગસામગ્રી પ્રાપ્ત કરે છે તે
 બીજા, ખાટકી બની પાંડો કે બીજા પ્રાણીને મારી કાપીને

અથવા જાળ પાંચરનારો વાંધરી બની, હરણ વગેરે પ્રાણીને
મારી કાપીને, અથવા પખી પકડનાર વ્યાધ જની, પખી
વગેરેને મારી કાપીને, અથવા માછી બની, માછલા વગેરેને
મારી કાપીને, અથવા ગાયો વગેરે પાળનારો ગોવાળ બની,
માથો વગેરેને મારી કાપીને^૧, અથવા ગાય કાપનારો ખાટકી
બની, ગાય કે બીજા કોઈ પ્રાણીને મારી કાપીને, અથવા
ચિકારી ફૂતરા પાળનારો બની તે ફૂતરાને કે બીજા પ્રાણીને
મારી કાપીને, અથવા ચિકારી ફૂતરા પાળનારનો મદદગાર
બની તેને જ અથવા બીજા પ્રાણીઓને મારી કાપીને —
પોતાને કે પોતાના માટે આહાર વગેરે ભોગમામત્રી ભેગવે
છે આમ એ બધા મદાપાય મોં વડે તેઓ પોતાની
અધિગતિ કરે છે

વળી કેટલા-લોકો મિજલમમા ભેદા હોય છે, ત્યારે વાઈ
કારણ વિના જ બીજા ચર્ધને કહે છે કે ‘ જુઓ હું પેના
પખીને મારું છું ’ એમ દલી કોઈ તેતર, મરેરુ સાવરુ,
કમૂતર કે કપિજલને કે બીજા કોઈ પ્રાણીને મારે છે

વળી કેટલાક લોકો ખગાતી વહે ચાલીમાં કે હાડતી
વહે ચણીમાં નાધો પડવાથી, કે તેવા કાઈ કારણથી ચિડાઈ
જઈ, સામા ગૃહસ્થના કે તેના પુત્રોના અનાજથી ભરસા
ખેતર જાતે કે બીજા પાસે મળગાવી મુકાવે છે, અથવા
તેમના બિટ, ગાય, વેડા, મધેડા વગેરે પશુઓના જાંબ વગેરે
અવયવો જાતે કે બીજા પાસે કપાવી નખાવે છે, અથવા
તેમનાં જાનવરોના તબેનાઓ કે વાડઓ ઝાંટા ઝાંખરાથી
ભરી નાની, જાતે કે બીજા પાસે સળગાવી મુકાવે છે, અથવા

૧ દીકડાને બહી કોઈ ગાય આડી અથવા આડે તો તેને
મારે નરે એવો અર્થ સૂચવે છે

આ તેરે કિયાગ્યનો જે જીવંતો અને જગત્તો પૂર્વે
ધર્મ ગયા છે જેઓ અત્યાર છે અને જેઓ ભવિષ્યમાં
થવાના છે તે બધાએ કહી બતાવ્યા છે તથા ઉપદેશ્યા છે,
વર્તમાનમાં પણ ઉપદેશ છે અને ભવિષ્યમાં પણ ઉપદેશો

કેટલાક લોકો મન, તન, જ્વરણ, મારણ સક્ષમ
જ્યોતિષ વગેરે જુદી જુદી મેલી વિદ્યાઓથી^૧ જુદી જુદી
સિદ્ધિઓ મેળવે છે એ તથા વિદ્યાઓ તેઓ ખાતખાત
વત્ત ધર્યાગ વગેરે ઉપભોગસામગ્રી મેળવવા માટે તેમજ
ખીજ પશુ રિનિષ્ઠ કામભોગો ભોગવવા માટે યોગ્ય છે
એવી મેલી વિદ્યાઓ સેવતા તે અનાયોગ્યોએ માર્ગે ચડી,
પરિણામે મગ્ધનો મમય આવતા મૃત્યુ પામી અસુરો અને
પાતકીઓના રથાનોમાં જન્મે છે અને ત્યાંથી છૂટીને પાછા
મૂળા બહેગ કે આધગા રહેને જન્મે છે

કેટલાક લોકો કોઈના અનુગામી મેવક કે ચાગર ધર્મ
(તેનામાં વિશ્વાસ ઉત્પન્ન રી સાત જોઈ) તેને મારી કે
તેનું ખૂન કરી તનુ ધન વગેરે પદ્ધતી સર્વ પોતાને કે
પોતાના માટે આદાર વગેરે ભોગસામગ્રી પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો વાટપાટુ બની, ધુસારોને મારી લૂટીને,
કે ચોર થઈ કોઈના ઘરમાં ખાતર પાડીને કે ખીસાકાતડું
બનીને પોતાને કે પોતાના માટે આદાર વગેરે ભોગસામગ્રી
પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો જરસાડ બની ઘેટાંને કે ખીજ પ્રાણીને
મારી કાપીને આદાર વગેરે ભોગસામગ્રી પ્રાપ્ત કરે છે તો
ખીજ ખાટકી બની પાડો કે ખીજ પ્રાણીને મારી કાપીને

અથવા જાગ પાવનારો વાધરી બની, હરજી વગેરે પ્રાણીને
મારી કાપીને, અથવા પખી પકડનાર વ્યાધ બની, પખી
વગેરેને મારી કાપીને, અથવા માછી બની, માછલા વગેરેને
મારી કાપીને, અથવા ગાયો વગેરે પાળનારો ગોવાળ બની
ગાયો વગેરેને મારી કાપીને^૧, અથવા ગાય કાપનારો ખાટકી
બની, ગાય કે બીજા કોઈ પ્રાણીને મારી કાપીને, અથવા
શિકારી કૂતરા પાળનારા બની તે કૂતરાને કે બીજા પ્રાણીને
મારી કાપીને, અથવા શિકારી કૂતરા પાળનારો મદદગાર
બની તેને જ અથવા બીજા પ્રાણીઓને મારી કાપીને —
પોતાને કે પોતાના માટે આદાર વગેરે ભોગમામમી મેળવે
છે આમ એ બધા મહાપાપ મોં વડે તેઓ પોતાની
અધીગતિ કરે છે

વળી કેટલા-લોકો મિજલમમા મેકા હોય છે, ત્યારે ગર્ભ
કારણ વિના જ જિસા ચર્ધને મહે છે કે જુઓ હુ પેલા
પખીને મારુ છું એમ કહી, કોઈ તેત જટરુ લાવડુ,
કમૂત કે પિજવને કે બીજા કોઈ પ્રાણીને મારે છે

વળી કેટલાક લોકો ખગાની વહે અણીમા કે દારૂની
વહે અણીમા વાધો પડવાથી, કે તેના કોઈ કારણથી ચિકાઈ
જર્મ સામા શુદ્ધચર્ના કે તેના પુત્રોનાં અનાજથી ભરેલા
ખેતર ભાતે કે બીજા પાસે મળાથી મુકાવે છે, અથવા
તેમના બીટ, ગાય, વેડાં, ગધેડા વગેરે પશુઓના જાંઘ વગેરે
અવયવો જતે કે બીજા પાસે કપાની નખાવે છે અથવા
તેમનાં જાનરોના તબેનાઓ કે નાડાઓ, કાંટા કાંપનાથી
ભરી નાની, જતે કે બીજા પાસે મળગાવી મુકાવે છે, અથવા

૧ દીમકાર અહીં 'કોઈ ગાય આડી અવળી ચારે તો તેને
મારે કરે એવો અથ સૂચવે છે

આ તેરે કિયારથાનો જે અન્નિદતો અને લગવતો પૂર્વ ધર્મ ગયા છે જેઓ અત્યારે છે અને જેઓ ભવિષ્યમાં થવાના છે તે બધાએ સ્ત્રી બતાવ્યા છે તથા ઉપદેશ્યા છે, વર્તમાનમાં પણ ઉપદેશે છે અને ભવિષ્યમાં પણ ઉપદેશે

કેટલાક લોકો મન, તત્ત્વ જ્ઞાન, મારણ્ય લક્ષણ, જ્ઞાનિત વગેરે જુદી જુદી મેલી વિદ્યાઓથી^૧ જુદી જુદી મિદ્ધિઓ મેળવે છે એ તપ્તી વિદ્યાઓ તેઓ ખાનપાન, વસ્ત્ર ધરમાન વગેરે ઉપભોગમામમી મેળવવા માટે તેમજ ખીજ પશુ વિરિધ કામઓનો ભોગવવા માટે મેળે છે એવી મેલી વિદ્યાઓ મેરતા ને અનાયોં બેરે માર્ગે ચડી, પરિણામે મગ્ધુનો મમય આરતા મૃત્યુ પામી અસુરા અને પાતકીઓના સ્થાનોમાં જન્મે છે અને ત્યાંથી છૂતી પાછા મૂ. ૥ બહેરા કે આધણા થકને જન્મે છે

કેટલાક નાકો કાર્મના અનુગમી મેવક કે ચાકર ધર્મ (તેનામાં નિશ્ચય ઉત્પત્તિ રી લાભ જોઈ) તેને મારી કે તેનું ખૂન કરી તેનું ધન વગેરે પાવી લઈ, પોતાને કે પોતાનાં માટે આહાર વગેરે ભોગસામગ્રી પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો વાટપાટુ બની, ખુસારોને મારી લૂટીને, કે ચોર થઈ કાર્મના ધરમાં ખાતર પાડીને, કે ખીમાકાતરુ બનીને પોતાને કે પોતાના માટે આહાર વગેરે ભોગમામમી પ્રાપ્ત કરે છે

કેટલાક લોકો લાવનાક બની શેટાને કે ખીજ પ્રાણીને મારી કાપીને આહાર વગેરે ભોગસામમી પ્રાપ્ત કરે છે તે બીજા, ખાટખી બની પાડો કે ખીજ પ્રાણીને મારી કાપીને,

તથા મહિસુર્યાદિથી પોતાને સજ્જગારી, તેઓ માથે માળાઓવાળો મુગટ ધારણ કર છે તેમનું શરીર દૃઢ અવયવોવાળું હોય છે તેમણે નના કકકતા કપડા પહેર્યા હોય છે તથા અગે ચદનનો લેપ કર્યો હોય છે પછી મોટી મુશોભિત તથા કિલ્લાઓ વગેરેથી સુગંધિત કવેલીઓમા મોટા મુશોભિત ગિદાસન ઉપર બેસી સુદૃઢ સ્ત્રીઓ અને દામદારીઓથી વીટળાઈ આખી ગત અજગતા દીવાઓના અજવાળામા, નૃત્ય ગીત તથા વીણાવાજિત્રોના જોર જોરથી તથા કુશળતાપૂર્વક કરાતા મધુર અનાદે વચ્ચે તેઓ ઉત્તમ એના માનુષી કામભોગો ભોગવતા નિદ્રે ઈ

તેઓ એક જથ્થાને દુક્રમ કરે તેટલામા તે ચાર પાત્ર માપુમે વગર કહેલો દોડી આવ છે અને કહેવા લાગે છે, 'હે દેવાને પ્રિય! કહો અમે શુ કરીએ? તેમને દેખીને અનાર્થ પુરુષો ચિંતવે છે 'અરે! આ માથુમ દેવ છે તેને દેવા પણ પૂજે છે તે દેવાને પણ જિવાડનારો છે અને ખીજ પણ કેટલાય તેને આધારે જીવ છે।' પરંતુ તેમને દેખીને આર્થ પુરુષો ચિંતવે છે આ અતિશય દૂર કર્મોમા પ્રવૃત્ત થયેનો મૂલ, અસખ્ય પાપકર્મો વડે જીવી લો છે તથા અસખ્ય પાપકર્મો બાધી લી છે તે જગત મક્ષિણાયનમા કૃષ્ણપક્ષમા મગરો તથા નગે જગે પછીના જન્મમા પણ તેને જ્ઞાન દુર્વલ થશે

કેટલાય ભિક્ષુ કેટલાય ગૃહસ્થો, તથા કેટલાય તૃણાતુર મસારીઓ એ સુખો અને એ ઐશ્વર્યની કામના કર્યા કરે છે પરંતુ એ અધર્મસ્થાન અનાર્થ ॥ અશુદ્ધ છે, ૧ મેશા અપૂર્ણ ગહેનારુ છે અન્યાયો ઉપર પ્રતિષ્ઠિત

તેમના કુડળ મણિ, મોની વગેરે ખીમતી વસ્તુઓ જાતે કે ખીજ પામે છૂટાવે છે અથવા તેમને ધેર આવેના શ્રમણપ્રાહ્લણોના ખજ દડ પાન વગેરે જાતે કે ખીજ પામે પડાવી લેવાય છે એમ કરી તેઓ મહાપાપકર્મોથી પોતાની અધોગતિ ઢરે છે

૧જી ખીજ ફેટલાક કાર્મ કાગ્લુ વિના જ તે મધુ ડરે છે અને એમ કરી પોતાની અધોગતિ ઢરે છે

કેવલા માણુનો ફેર્મ શ્રમણ કે પ્રાહ્લણને આવેનો ફેખી કાતો તેને ચપગી રગાડી ચાન્વા જવા કહે છે અથવા તેને કઠોર વચનો સંભળાવે છે બિદ્યાગણે આવેલા તેને કાઠ આપવાને બદલ તેઓ કહી સંભળાવે છે કે મજૂરી કરી પડતી હોય કે કુડુનનો ભાર બિચકી સગતો ન હોય કે આજસુ હલકી વણુનો કે નકમો માણુમ હોય, તે શ્રમણ ધર્મને આમ રખડે છે તેવા નાસ્તિક લોકો આ જીવનને — આ પાપી જીવનને — વખાણે છે તમને પરસોઠની કાર્મ પડી નથી હોતી તેઓ પોતાના સુખને કારણે ખીજઓને ગમે તેવા કુખ દે છે અને જરા પણ પાણુ વળીને નોતા નથી તેઓ મોગી મોગી પ્રવૃત્તિઓ અને દિસા વગેરે પાપકર્મોથી મનુષ્યજીવનના ઉત્તમ કામમોગો ભોગવે છે ખાન, પાન, વસ્ત્ર સ્થાન વગેરે બધુ તેમને વખતમર જોઈએ છે નાહી ધોઈ, બનિકર્મ કરી, મૈત્રક,^૧ મજળ^૨ તથા પ્રાપશ્ચિત્તથી પગારી, માયુ ઓળી કઠમાળ, કદોરો હાગ

૧ ઉતાર નજર વોરે લાગી હોય તે માટે

૨ સોનુ, દહી, સરસવ વગેરે માનવિક વસ્તુઓ સંધારના પકોરમા નેવી સ્પર્શથી વારે

૩ સરે કુવખાદિ આવ્યા હોય તથા સ્વચરમા લોકતા અપશુક થયા હોય, તેમનુ નિવારણ

તથા મધિસુરણીદિથી પોતાને શબ્દગારી, તેઓ માથે માળાઓવાળો સુમટ ધા બુ કરે છે તેમનું શરીર દૃઢ અવયવોવાળું હોય છે તેમણે નવા ઢકડના કપડા પહેર્યા હોય છે નથા અંગે ચદનનો લેપ કર્યો હોય છે પત્રી મોતી, સુશોભિત તથા કિલ્લાઓ વીથી સુન્દરિન દવેલીઓમા મોટાં સુશોભિત મિદામન ૮૫૦ જેસી મુદર સ્ત્રીઓ અને દામદ સ્ત્રીઓથી વીટળાઈ આખી ૧૦ મળગતા દીવાઓના અજવાળામા નૃત્ય ગીત તથા ચીજતરાજિત્રોના જોર-જોરથી તથા દુશળનાપૂવ કરાના મધુર અવાજો વચ્ચે તેઓ ઉત્તમ એવા માનુષી કામભોગો ભોજના વિદરે ૪

તેઓ એક જાણુને કુકમ ગ તેટનામા તો ચાર પાચ માપસો વગ કલ દોડી આવે છે અને કહેવા લાગે છે ' હું દેવોને પ્રિય! કહો અમ તુ કરીએ? તેમને દેખીને અનાર્થ પુરુષો ચિતવે છે અરે! આ માણુમ દેવ છે તેને દેવો પશુ પૂજે છે ન દેવોને પશુ જિવાડનારા છે અને ખીજ પશુ કેટલાય તેને આધારે જીવે છે! પરંતુ તેમને દેખીને આર્થ પુરુષો ચિતવે છે આ અતિશય કૂર કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થયેનો મૂઢ અસખ્ય પાપકર્મો વડે જીવી નહો જી તથા અમખ્ય પાપકર્મો બાધી લી છે તે જગદ દક્ષિણાયનમા કૃષ્ણપક્ષમા મગશે તથા નગકે જશે પત્રીના જન્મમા પશુ તેો જાન દુર્લભ થશે

કેટલાય ભિખુ, કેટલાય મૃદગ્યો, તથા કેટલાય તૃપ્ત્યાતુર મસારીઓ એ મુખો અને એ ઐશ્વર્યની કામના કરા કરે છે પરંતુ એ અધર્મગ્થાન અનાર્થ છે, અશુદ્ધ છે દમોસા અપૂર્ણ ગદનારું છે, અન્યાયો ઉપર પ્રતિષ્ઠિત

થયેલું છે મયમરદિન છે મોક્ષમાર્ગથી વિરદ છે, મરે
દુ ખોનો ક્ષય કરવાના માર્ગથી વિરદ છે અત્યંત મિથ્યા
છે તમા અમોઝ છે

હવે હું ધમરૂપી દ્વિતીય સ્થનનું વિવરણ કરું છું તે
માનગે।

આ જગતમા મરવ કેવલાન અનુખો પોતપોતાના
ક્રમે અનુમાર વિવિધ કુળોમા વિવિધ વૈશ્વર્ષ
સંહિત જન્મ્યા હોય છે તેમને નાના મોટા ધર,
તથા જેતર અને ઘોડા અથવા વધારે નો ગ્યા ર હોય
છે તેવી રિધિતિમા જન્મ પામીને પણ કેટલાક તે બધા
પદાર્થોનું દુ મરૂપ જોઈ નાચી તથા મયમની સાર્થિ પ્રાપ્ત
કરવાને અગે બિશ્વાચ્યા મહાન કરે છે સદ્ગુણ પાસેથી
મહાપુરુષોએ બદલેા ધર્મ જાળી તેમા પ્રયત્નપૂર્વક પ્રવૃત્ત
થાય છે, અને મવ પાપસ્થાનોથી નિવૃત્ત થઈ તથા મર્વ
શુભ સાધનસપાત પ્રાપ્ત કરી સંપૂર્ણ મિત્તિ પ્રાપ્ત
કરે છે

આ ધર્મસ્થાન આય છે શુદ્ધ છે મોક્ષ માર્ગને
અનુકૂળ છે તથા મવ દ ખોનો ક્ષય કરવાના માર્ગરૂપ હોઈ,
અત્યંત મોઝ છે

હે વત્સ કેટલાક લોકો બાહ્યત ધમસ્થાનમા સાગતર
જતા અધર્મસ્થાન સેવના એવા મિથ્યાચારી હોય છે તેઓ
તાપસ અથવા સાધુઓ જાતી અરબચ્યા આશ્રમમા કે માસ
બહાર રહી, કાંઈ ને કાંઈ ગુપ્ત ક્રિયાઓ કે આધનાઓ કરે
છે પરંતુ તેઓ ખાસ સંમી નથી હાતા કે મર્વ

જૂતપ્રાણીઓની લમના કે દિગથી ખામ વિગત પણ થયા નથી હોતા સ્ત્રી વગેરે કામોપભોગોમાં મૂક એવા એ લોકો યોગે અથવા વધારે વખત તે કામભોગો ભોગવી, નિયત મમમે મૃત્યુ પામી અસુરો અને પાતકીઓના સ્થાન પમે છે, અને તેમાંથી છૂટીને પણ નાગવાગ જન્મથી મૃગા, મદેન કે આધળા કે મૃગા થઈને જન્મે છે

૩

[અધર્મિષ્ઠી પ્રથમ સ્થાનનું રી વખત મેરે]

આ જગતમાં કેટલાક લોકો મોની હિંજાઓવાળા, મોટી પ્રવૃત્તિઓવાળા, મોટા પગિમ્મોવાળા અધર્મિષ્ઠ, અધર્મપગવળ, અધર્મને અનુમોદન આપનારા અધર્મનો ઉપદેશ આપનારા, મોટે ભાગે અધર્મથી જ જીવનારા, તથા અધર્મયુક્ત સ્ત્રીન અને આવ્યા વાળા હોય છે તે લોકો સંસારમાં હી અધર્મ વડે જ જાણિ. ચલાવતા । નચરે છે

તેમના હાથ પ્રાણીઓના લોહીથી ખગડાયેલા હોય છે તેઓ ચક્ર, રુદ્ર તથા સાહસ હોય છે તેઓ કુલ્કપન્થો ભરપૂર, દુષ્ટ ચારિત્ર અને નતોવાળા, તથા મહા કપટે રીઝવી શકાય એવા અમાધુ હોય છે તેઓ મર્વ પ્રકારની દિસાથી માડીને સર્વ પ્રકાન્ન, પગિમ્મ સુધીના તથા કોપથી માડીને મિથ્યા માવતાઓર સુધીના સર્વ નમગના પાપકર્મોમાં લાગેલા હોય છે તેઓ મર્વ

૧ પાન મહાપાપ

૨. જુઓ પાન ૧૬૭

પ્રાણના અનાન, મર્દન, ગધ વિરોધન, માન્ય, અનકાર તથા શબ્દ અર્થ રૂપ, ગમ અને ગધ વગેરે વિષયોમાં કસ્યા રહે છે તેઓ સર્વ પ્રકારના ચાનવાદન^૧ તથા શરનઆસા નગેરે સુખ મામગ્રીઓ ભોગવવા-વધારવામાંથી પરવારતા નથી તેઓને જીવનભર ખરી મા-વેચવામાંથી મામો-અગધો માસો કરી તોનવામાંથી કે રૂપિયા વગેરેના વેપાર-ધધામાંથી કુરસદ હોતી નથી તેઓ જીવનભર ચાંદી સોનુ ધન ધાતુ મણિ મોતી મખસિન પગારી નગેરનો મોહ છોડના નથી તેઓ જીવનભર મર્દ પ્રકારના ખાટા તોનકાટના વાપરવાથી અટકતા નથી આમ તેઓ જીવનભર મર્દ પ્રાણની પ્રગતિઓ અને દિસાઓથી સવ પ્રાણના કગવા-ગવવાથી ગંધવા-ગધાવવાથી, ખાડવા-કુગવવાથી તજન-તાનથી તથા ખીજતે વધનધનાદિ કનેશ આપવાથી વિરત થતા હતા તેઓ જીવનભર ખીજ પડુ ને ર્દ તેવા પ્રકારના દોષયુક્ત જ્ઞાનનું આવગ્નુ કે નાશ, બધનના કારણરૂપ ખીજતે પાતાપ આપનારા તથા અનાયો વડે સેવાતા કર્મો છે તેમનાથી પણ વિગ્ન થતા નથી

આમ પોતાના સુખ માટે જ જીવન ભોગવતા તેઓ વિનાશરણ્ય ચોખા દાળ તલ મગ વગેરે વનસ્પતિપ્રાણોની^૨

૧ મૂળમાં તેમના નામ આ પ્રમાણે છે ચાંદા, રથ, ગાડી, આનો, ડોળી, જે ધોડાની ગાડી પાવખી વગેરે

૨ મૂળમાં કવચ, (ચોખા) મસૂર તલ મગ, અડ વાલ કુલથી, ચોખા, કાવા ચણા - આદિના નામ છે પોતાના જીવન વડે કાર્કે ધર્મ સિદ્ધ કરવા હોવા, તોતો તે બધું ખાઈને તેમની દિસા કરેલી સાર્પક વાલ - એવા અભિપ્રાય છે

તથા તે જ પ્રમાણે પખી, પશુ કે ખીજા પેટે ચાલતા પ્રાણીઓની^૧ હિમા કરે છે

પોતાનો બાહ્ય પરિવાર જેવા કે, નોકર-ચાકર તાસદારી ખેડૂત^૨ કે આશ્રિતો વગેરે — તેના પ્રત્યે તેઓ અત્યંત ક્રૂર તથા ઝટાપણે રતે છે તેમનો નાનો મગજો અપરાધ થતા તેઓ તમને જાને કાગળી^૩ શિક્ષા કરે છે તથા ભયકર ક્રોધે નગાવી નાખે છે

ત જ પ્રમાણે પોતાનો આત્મિક પરિવાર જેવા કે, માતાપિતા, ભાઈમિત્રાદિ ભાઈ પુત્ર પુત્રી, પુત્રવધૂ વગેરે — તેમને પણ રોડા ધણો અપરાધ થતા ત જાતે યોગ્ય શિક્ષા કરે છે આ પ્રમાણે તેઓ જધાને દુખ, ગેાક

૧ મૂળમાં પખીઓ માટે તેતર, બતક, લાવક, કમતર અને કપિજલના નામો છે પશુઓ માટે મગ પાગ અને બૂડના નામો છે પેટે ચાલનારા માટે માકાનો, કાચમા અને સાડા વગેરે — એટલા નામો છે

૨ મૂળ ભાગે ખેડનાર

૩ મૂળમાં તેના પ્રકારો આ પ્રમાણે વર્ણવ્યા છે ૬ મરવો, વાગ ઉખાગવી ન ખાવવા તિરસ્કાર કરવા, માગ મારવો, બાધી રાખવા, હેડતરીમા નાખવા, હાથપગ ઉઠાવી નાખવા લિંગ વોરે અંગો કપાવી નાખવા પખા બગાડી નાખવા આખો ફેગ નાખવી, તત નોડી ખાવા, નાગા કરવા જીભ ખેચી કાઢવી, ડિધા લટકાવવા, જમીન ઉપર ઘસળાવવા ધૂમાવવા, ચૂલીએ વગાવવા, ભાવા મારવા, ઘા ઉપર ખારો છાવો વાહન પાળ બાધી ખેચાવવા, સિંહને કે બગલને પૂછડે જધાવવા, જગતા અનિમા નાખવા, કાચા-લીધ પાસે ફડાવી ન ખાવવા, જૂએ તરસે મારવા, જીવનકે કરવી આજખા મરાવવા વરિ

અને પરિતાપ આપે છે તથા તેમ કૃતા જીવનભર જરા પણ નિગમતા નથી

આ પ્રમાણે, સ્ત્રી વગેરે કામભોગોમા આસક્ત તથા મુહૂર્ત એવા તે લોકો થોડો આવા વધુ સમય તે કામભોગો ભોગવો અને વેગ્મધનો અને પાપકર્મો ભેગા રી આધુખ્ય પૂરુ થયે, પાંચર કે લોળનો જોભા જેમ પાણીને તળિયે જઈને ભેમે તેમ પૃથ્વીનજ વટારી, તીએ આવેના નગ્નને તળિયે જઈને ભેમે છે તે નરકો અધકાર, રુધિર પ, વગરથી બ ના ગ ૧ અમલ દુર્ગમવાળા તથા દુ ખે નરી રા ૧૨ તેના અનુભ મને ભય ૨ હોય છે ત્ના તેમને જ ૪ સ્મૃતિ નિ, ધનિ કે મનિથી ગહિત થઈ, અપાર વેલ્નામાં મતન ભાગવવી પડે છે પર્વત ઉપરનુ ઝાક કાપી તાખતા જેમ નીચે ખાઈમા મનડી પડે, તેમ તેઓ એક ધાનિમાથી બીજી થોનિમા અને એક નગકમાથી બીજી નરકમા લાગા કાગ સુધી અપાર દુ ખ ભોગવતા બ/કરા કરે છે અને ત્યાથી છૂતીને પણ તેઓ મદ રિવેકલાન પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

[હવે ધર્મરૂપી મીઝુ સ્થાન ફરી દેકામા કહે છે]

અહીં જગતમા કેટલાક લોકો મોગી ધમ્મજઓ, આગ ભો તથા પરિમદ વિનાના ધાર્મિક, ધર્મિષ્ઠ તથા ધર્મપૂર્વક આજીવિજ ચલાવનારા હોય ૭ તેઓ સર્વ પ્રકારની હિ સા વગેરે જ્ઞાનને આવગણુ કરનારા, બીજાને પરિતાપ આપનારા તથા બ ધનના કાગ્જોરૂપ પાપકર્મોથી જીવનભર વિરત થયેના હોય છે પરનો ભાગ કરી ચા-તી નીકળેતા તે ભગવત સાધુઓ આલવામાં મોલવામા વોરેમા સાવવાનીથી તથા માર્ધ

પ્રાણીને ક્ષેષ ન થાય તેવી રીતે વર્તન કરનારા હોય છે તેઓ દોષ, માન, મારા અને લોભ વિનાના, શાન, મેહરદિન અધીરદિન, સોઝદિન તથા અમૃતિત હોય છે તેઓ કામાના વાસણની પેઠે^૧ નિતેષ, રાખની પેઠે નિમલ, જીવની પે^૨ મર્વન ગમન કરનારા, આકાશની પેઠે અવલગન વિનાના વાસુની પદ બધન વિનાના નગરકરુના પાણીની પેઠે નિર્મળ હવેલાગા કમગના પતની પે^૩ નિતેષ, કાચમાની મા^૪ ગદિયોનું નલજીવનારા પાણીની મા^૫ જટા, જેના શીંગડાની પેઠે એકાકી ભા પક્ષીની^૬ પેઠે સદા નમન દાથીની માફક શક્તિશાળી મગની મા^૭ મગરાન મિદની પેઠે દુર્ધર્ષ, મદર પર્વતની પદ નિષ્કપ ગાયન જેવા ભીર, ચક્ર જેવી નામ્ય તાતવાળા સૂર્ય જેવા તેજસ્વી, વચનની પેઠે દેદાપ્તમાન પૃથ્વીની પે^૮ મર સ્પર્ગો મદન કરનારા, તથા શી હોમેના અગ્નિની પેઠે તપના તેજથી જ્વલત હોય છે

આ ભાવતોને પણ પાણી નિવાસસ્થાન કે વસ્ત્રાદિ સાધનનામત્રી — એ ચાર પ્રકારના અતગાયોમાથી એકે પ્રકારના અતનાય પોતાને જે વિશામા જણુ દોય ત્યાં જવામા માધા કરી નથી તેઓ નિર્મળ, અદ્વકાગરદિન

૧ કાસાના વાસણને પાણી ચોટવું નથી.

૨ આ પક્ષીને જે દોક અને ત્રણ પગ હોય છે એમ કહેવાય છે તે જે સહેજ પણ પ્રમાદ કરે, તે અવસ્થ મરી નવ કારણકે, પોતાને જ જે મુખ છે એ બૂરી જઈ, જે બને મુખ એક બીજાના મોનુ જુલાવવા પ્રયત્ન કરે તે તે નાશ પામે અથવા તેને જે સરીર વચ્ચે ત્રણ પગ જેવું થયું, એટલે ચાલવામા સહેજ પડાવો કરે તે ગમડી પડી નાશ પામે

તથા અર્પ પરિમલસાગા હાર્દ, મયમ અને તપથી આત્મને
વામિત કરતા મને ને દિશામાં વિચરે છે

તે ભગવંતા કમ્પ નયમના નિવાદ માટે ન્યાસરપ્ત
હોય ત તમાજે ચોથી દ કે છઠી દ કે આઠમી દ કે,
દશમી દ કે — એમ ૭ માંદિના મુધીને આન ગીને પમ્ —
આય ૭ અને તે પમ્ વિધિયુ મર નિરોય અમ્ બિલાથી
મેગવી ૭ ખાન છ ૧ તેમ્ ગિય આમો ભેમી ૬૫ ન
ધર છે ભિમ્બુની પ્રતિમાઆ રૂપી બા તપરે અચર ને
તેમ્ સુવાનેમવામા પમ્ વિધિયુ મર હોય છે તેમ્ને
શરીરની મમતા હાની નથી તથા તેમ્ને ફેસ દાગી, મૂંડ
રોમ ૧૫ વગરે ૧૧ તેમજ શરીરના તમામ મરમરોથી રક્ત
ચર્મને વિચરે છે તેમ્ને રમ્પ પમ્ પદ્મના નથી, ખખ્ખર
ખજતા નથી કે ધુળા નથી

આ પ્રાર્થની નિદાન તથા પુરણાયુક્ત અર્થ પ્રમાણે
આનતા આસતા નદુ વધા મુધી તમજ્પાત્તુ પાતીને ત્યાર
શરી રોમ તથા જા ધા મરે વિનિધ મકોથી મેગર્ધ
૭૧૫, ત્યારે અથવા એમ ને એમ પમ્ તેમ્ને ખાવાપીવાનુ
હોડી દ હ ૩ તથા જેને માટે પાતે તઆનરથા મ્વીકારી
હતી મુજ્જ કંગા પુ હતુ સ્નાન તથા તત્રસાનન ત્યામ્બુ
હતુ, ૭૨ તથા પચરખા ત્યામ્બા હતા બુમિરખ્યા કે પાદિગ
ઉપર પડી મહેવાનું કમ્પન કરું હતુ સાગ ચૂટાન્યા હતા,
અઠચર્ધ પાત્તુ હતુ પા ને રેર સિયા મામી હતી, અને

૧ ભુમ્બે પ્રકરણને અંતે શિષ્યલ ન ૨

૨ ભુમ્બે પ્રકરણને અંતે શિષ્યલ ન ૩

૩ ભુમ્બે પાન ૧૬૬ ઉપરની નોંધ.

તે પણ મળે કે ન મળે તેની દગમગ રી નહોતી
માનાપમાન, અનહેલા, નિદા, અવસા, તિન્ડાગ, તર્જન
તથા તાડન મદન કર્યા હતા, તથા વિવિધ અનુકૂળપ્રતિફળ
ધ્વજિગ્પર્શો સહન કર્યા હતા — તે વરણને ચિત્તમા
આગધે છે ત્યાર બાદ, જ્યારે તેમના છેવટના શ્વાસોન્ધ્યાગ
આનના હોય છે, ત્યારે તેઓ અનત, મર્વોત્તમ,
વ્યાધાતનહિન, આનજી વિનાનુ, મપૂર્ણ તથા પતિપૂર્ણ
એવું ઉત્તમ 'વેળ' નાનદર્ગન પ્રાપ્ત કરે છે, તથા મિદ્ધ
શુદ્ધ અને મુક્ત થઈ, પતિનિર્વાણ પામે છે, અને સર્વ
દુખોનો અત લાન છે

‘ટલાક ભગવતોનું એ એ- જ છે હું શરીર હોય છે
જ્યારે, ખીજા ‘ટલાક પૂર્વકોને લીધે દિવ્ય ઋદ્ધિ, દ્યુતિ,
કપ મર્ણ્ય મધ સ્પર્શ દેહ આદૃતિ, તેજ, પ્રકાશ,
પાકમ, યશ, બળ, પ્રભાવ તથા સુખવાણી દેવગતિ
પામે છે તે ગતિ અને રિથિતિ ક’યાણ્યુકત હોય છે
ભવિષ્યમા પણ તેઓ ભદ્ર અવસ્થાને જ પામવાના હોય છે

આ સ્થાન આપે છે શુદ્ધ છે તથા મર્વ દુખોનો
ક્ષય કરવાના માર્ગરૂપ છે

[હવે મિત્ર નામના તૃતીય મ્થાનનું વર્ણન કરે છે]

અહીં કેટલાક લોકો અદ્ય ઝગ્ગા આગલ તથા
પતિમદનાળા, ધમિષ્ઠ, તથા ધર્મપૂર્વક આજીવિકા
ચલાવનાગ હોય છે તેઓ સુશીન, સુનતી તથા નહેનાદથી
પ્રસન્ન કરી શકાય તેવા સન્નન હોય છે તેઓ અમુક
પ્રનાગની હિમાથી વિગ્ત થયા હોય છે, પણ અમુક પ્રનાગની
હિમાથી જન્મભગ નિરત થયા હોતા નથી તે જ પ્રમાણે

તેઓ તેમ જીગ્ન પુ જે કોઈ દોષુક્ત કરો કે, તેઓમાનાં કેવલાકથી વિ ન થયેના તેમ છે અને કેવલાકથી વિગ્ન થયેના હોના નથી

જેમકે કેવલાક અમતોપામકારી હતા અને અજીવ તત્ત્વો મ નથી મમજ્જાગા હોય છે પાપ અને પુણ્યનો ભે-
ન્નગુના હોય છે કર્મો કેમ કરીને આત્મામા દાખમ થાય છે
(આસન) અને તેમને કેમ કરીને આવના પાડી સમય (મંત્ર)
તેમના કેમ કેવા લાય છે તેમનો કેમ કરીને નાસ કરી દેવાય
છે (નિર્જરા) કિના કરને કહેવાય, તેનું અધિક ભુ શુ છે
બધ અને કહેવાય તથા મોક્ષ કરને કહેવાય — એ બધુ
જાણતા હોય છે જીગ્ન પાઈતી મ ન હોવા છતાં પશુ
દેવ, અસુર ગણમ કે કિનર વગેરે પણ તેમને તે
સિદ્ધાન્તમાથી અનિન કરી શકતા નથી તેમને જૈન મિદ્ધાન્તમા
શકા કાગા અને વિમિહિતમા^૧ નવા હોવા નથી તેઓએ
જૈન મિદ્ધાન્તનો અર્થ જાણીપૂરીને નિશ્ચિન કરેલો હોય કે
તેમને તા સિદ્ધાન્તમા, લાડમ આ મજાજ જેવો પ્રેમ અને
અનુરાગ હોય છે તેમને ખાતરી હોય છે કે, આ જૈન
મિદ્ધાન્ત જ અર્થ તથા પરમાર્થરૂપ છે અને જીગ્ન બધા
અનર્થરૂપ છે તેમના કરના આગળા હમેશા ઊંચા
રાખેના હોય ॥ તેમના હમાડ હમેસાં અજ્યામનો મો

૧ એવું કે અમલોનું ક્રૂરપાસકો જેઓ ચદસસાર
ત્યાગી, અમણુ થયા તૈયારી ૨ સોનાનાથી અને તેદશા
૩ મનો પામે છે તેમ

૪ હમાડોન ૫

ધરીકમા

૬ નહી

૭ એક માન્ય

મા અને ફા

ખુ ના હોય કે તેમનામા પાગના વગમા અનપુરમા
પેમવાની જામના હાતી નથી તેઓ ચૌથ, આઠમ,
અમાનાગ્યા તથા પૂનમ ઉપર પગિપૂર્ણ પાપધનન^૧ વિધિમર
માળે છે નિર્ઘ શ્રમણોને તેઓ નિર્વિષ અને સ્વીકારવા યોગ્ય
ખાન-પાન મેવો-મુખવામ, વસ્ત્ર-પાન, ડબળ, ગ્નેસણ,
ઓમ વાડ, ખેમવા-સૂવાના પાટિયા રથ્યા અને નેઠાણુ
વગેર પૂરા પાડે છે આમ તેઓ નાગુ સીનવત^૨,
ગુણવત^૩, વિમાનન^૪ પ્રત્યાખ્યાનવત^૫ પોષનોપવાન વગેરે
નપ મોં હાગ આત્માને રામિત કરના વિડે છે

આ પ્રા ની ચર્ચા પ્રમાણ લામો વખત અનુમગતા
અનુમગતા જ્યાં તે શ્રમણોપામ નુ સરીગ નાગ, વૃદ્ધાવસ્થા

૧ તે મનને વિષે આવક ઉપવાસ કરે છે, સ્નાનવિદેપન
ચોરે શારીરિક સંસ્કારોનો ત્યાગ કરે છે, ૧૫ જ કાળની પધાગીએ
ફીને તથા વીરામન વારે આસને સ્ત્રી ધર્મનુ નિવૃત્ત કરે છે,
અને નિઘ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરે છે નૂન ઉપવસથ (ઉપ+વસ)।
તેમા ઉપાસના અને ઉપવાસનો ભાવ સ્પષ્ટ છે એટલા વખત
પૂરેતો તે સાદુ-વન તથા તેના મતો પાળે છે

૨ એવે કે સ્થૂલ દિસા, સ્થૂલ અસત્ય સ્થૂન ચૌધ, સ્થૂલ
અમલચર્ચ અને સ્થૂલ અપરિમદનો ત્યાગ

૩ એવે કે નીચેના ત્રણ રેક શિશામા અમુક જ પ્રેશ
નુધી જવાના નિયમરૂપી જિવત ઉપભોગ પરિભોગ (ની વસ્તુઓની
સખ્યા પ્રકાર વગેરે) પરિમાણ (નક્કી તથા સંકુચિત કરવારૂપી) મત,
તથા કોઈનુ અશુભ તાકતુ મીઠને દિસામા ઉતારવા અથવા
દિસાયુક્ત દ્રવ્યોનો વેપાર ત્યાગવારૂપી અનર્થ કત્યાગવત

૪ એવે કે, અમુક ક્રિયા કે પ્રવૃત્તિથી વિરમવાનુ મત

૫ એવે કે અમુક જ્વતના ત્યાગનો નિયમ

વગેરે વિરિધ મઠોથી વેગાઈ જાય છે, ત્યારે અથવા એમને એમ પણ તં ખાનાપીનાનું ડોડી કે છે તથા પોતે ડોડા પાપ મોં પુઝે નિર્વેતિ જરી તેમનું પ્રાચલિત સ્તીમરી, સમાધિયુક્ત^૧ થાય છે તથા આશુખ પૂરુ થયે મગ્ધ પાત્રી, મહાનદિવાળા તથા મહાઘનિનાળા દેવલાંભાના કોઈ એક દેવલોભા જ મ પામે છે

આ સ્થાન આપ છે સુદ્ધ છે સગુદ્ધ છે તથા મર્વ દુ ખોતે ક્ષય જ્વાના માર્ગરૂપ છે

આમ મિશ્ર નામના ત્રીજા સ્થાનનું વિવરણ થયું

જે મનુષ્ય પાપથી વિગ્ત નથી થતો, તે બાળ જેવા મૂઢ છે અને જે થાય છે તે પડિત ■ જે અમુ- બાળતમા થાય છે અને અમુદ બાળતમા નથી થતો, તે બાલ તથા પડિત બને છે

જે સ્થાનમા મધી નાખતોને વિષે અરિગતિ છે, તે સ્થાન દિમાનું છે તથા ત્યાગરા લાર છે અને જે સ્થાનમા બધી બાળતોમા વિરતિ છે તે સ્થાન અદિમાનું છે તથા સ્વીઠાગવા યોગ્ય છે તથા જ્યાં અમુ- માનતોમા વિરતિ અને અમુક માળતોમા અરિગતિ મને છે, તે સ્થાન દિમા અદિસા બનેનું છે (જતા) તે આર્થ છે મસુદ્ધ છે તથા મર્વદુ ખોતો ક્ષય જ્વાના માર્ગરૂપ છે

૧ આ પ્રમાણે મગ, હમર કે ઉપસર્ગ (વિત્રો)ને કારણે સયમધર્મ પાત્રનો અસાધ્ય વર્ધિભય, ત્યારે અથવા એમને એમ પણ અનપાનનો ત્યાગ કરી, મૃત્યુ પર્યંત સ્મૃતિ અને સમાધિયુક્ત રહેવું તેને 'મારણાતિક સતેખના' કહે છે

૪

[હવે ઉપમ હાગરૂપે આખા અધ્યયનનો માગ તાગવરાના
 ટંબુથી એક આખ્યાનિકા રહે છે]

ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી
 એમ જુદા જુદા વાદીઓની મધ્યા ૩૬૦ કહેરાય છે બધા
 ભોળાને તેઓ પગિનિર્વાણ અને મોક્ષનો ઉપદેશ આપતા વિચરે
 છે તેઓ પોતપોતાની પ્રજા, ૭૬, શીલ, દષ્ટિ રુચિ પ્રવૃત્તિ
 અને મકલ્પ અનુમાગ જી । જી । ધર્મમાર્ગો સ્થાપીને તેમનો
 પ્રચાર કરે કે

એક વખત તે બધા રાદીઓ એક મોટું કુડાળું
 વળાને એક ઢે । જે બેઠા હતા તે વખતે એક માણસ
 બળતા અગાગથી જરેલી એક લોખાની ઝાઈ પૂરેપૂરી
 લગીને લોખાની માડસી નડે પડી, જ્યાં તે બધા બેઠા
 હતા ત્યાં આવ્યો અને ઘટેવા લાગ્યો હે મતરાદીઓ !
 તમે બધા પોતપોતાના ધર્મમાર્ગોના ગસ્થાપકો છો, અને
 પગિનિર્વાણ તથા મોક્ષનો ઉપદેશ આપના વિચરો છો તમે
 આ બળતા અગાગથી જરેલી ઝાઈ એક મુદ્દર્ત સુધી
 ખુલ્લા હાથમા પડી ગયો !

આમ સહી, તે માણસ તે બળતા અગાગથી જરેલી
 કદાર્થ રેડા હાથમા મ વા ગયો પરંતુ તેઓ પોતપોતાના
 હાથ પાછા ખેચી લેવા લાગ્યા એટલે તે માણસે તેમને
 પૂછડું, ‘હે ધર્મમસ્થાપા ! તમે તમારા હાથ પાછા કેમ
 ખેચી લો છો ‘ હાથ ન દાઝે તે માટે ? અને તમે તો શુ
 ધર્મ જાણ ? કુખ ? કુખ થાય તે માટે તમે તમારા હાથ
 નાગ ખેચી લો છો એમ ને ?

વગેરે વિનિધ મળેથી નેગર્થ બળ છે, ત્યારે અથવા એમને એમ પણ તે ખાવાપીનાનું છોડી દે છે તથા પોતે રેલા પાપ મોં ગુને નિવેદિત રી તેમનું પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારી, સમાધિયુક્ત^૧ થાય છે તથા આયુષ્ય પૂરું થયે મરણ પામી, મહાસદિવાળા તથા મહાલુતિનાગા દેવલેક્ષિમાના કાર્થ એક દેવલો મા જ મ પામે છે

આ સ્થાન આય છે સુદ્ધ છે મરુદ્ધ છે તથા મર્વ^૨ દુ ખોને ક્ષય કરવાના માર્ગરૂપ છે

આમ મિશ્ર નામના નીચ્છ સ્થાનનું વિવ લુ થયુ

જે મનુષ્ય પાપથી રિગ્ત નથી થતો, તે બાળ- જેના મૂઠ છે અને જે થાય છે તે પડિત છે જે અમુ- બાળતમા થાય છે અને અમુ- બાળતમા નથી થતો તે બાલ તથા પડિત બને છે

જે સ્થાનમા બધી બાળતોને વિષે અવિગતિ છે, તે સ્થાન દિ માનુ છે તથા ત્યામવા લાપડ છે અને જે સ્થાનમા બધી બાળતોમા વિગતિ છે, તે સ્થાન અદિમાનુ છે તથા સ્વીકારવા યોગ્ય છે તથા જ્યા અમુક બાળતોમા નિરતિ અને અમુક બાળતોમા અવિરતિ બને છે તે સ્થાન દિમા અદિસા બનેનું છે (જ્ઞા) તે આર્થ છે, મરુદ્ધ છે તથા મર્વ^૨ દુ ખોને ક્ષય કરવાના માર્ગરૂપ છે

૧ આ પ્રમાણે કાવ, ઉમર કે ઉપસર્ગ (વિગ્રો)ને કારણે સમયમર્મ પાળતો અસાધ્ય થઈ તથા, ત્યારે અથવા એમને એમ પણ અત્રપાનનો ત્યાગ કરી, મૃત્યુ પર્યંત સ્મૃતિ અને સમાધિયુક્ત રહેતુ તેને 'મારણાતિક સંલેખના' કહે છે

ટિપ્પણો

ટિપ્પણુ નં ૧ મૂળમાં તે મેની વિદ્યાઓનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે પૃથ્વી ઉપરના ઉપદ્રવો, વાદરાનું હસવું વગેરે વિચિત્ર ઉત્પાતો, સ્વપ્નો, અતરિક્ષમાં બનતા બનાવો સારીરના અંગોનું ફરકવું, મગડા વગેરેનું બોલવું, રાખ ચક્ર વગેરે લક્ષણો તથા તલ મસા વગેરે ચિહ્નો ઉપરથી અવિધ્ય બાબતવાની વિદ્યા સ્ત્રી, પુરુષ, ઘોડો હાથી, ગાય, બગદ, વેડું, બકર, ફકડો, તીતર, વગેરે (બનક ૧) લાવનારના લક્ષણોની વિદ્યા ચક્ર, છત્ર, દડ, તલવાર, મણિ તથા તળના લક્ષણોની વિદ્યા ગોળને મુખી બનાવવાની, કોઈને દુખી બનાવવાની, સ્ત્રીને ગર્ભવતી બનાવવાની, કોઈને મૃત બનાવવાની, કોઈમાં કુદૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની, હઠબળની તથા જુદી જુદી વસ્તુઓથી જુદા જુદા દોષ કરવાની વિદ્યા ધનુર્વિદ્યા વગેરે ક્ષત્રિય વિદ્યાઓ, ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર બહસ્તપતિ વગેરે મટોની ગતિ, ઉપાસાત, શિશ્યો સળગવી, હરણ શિયાળ વગેરે ધર્મોનાનું દર્શન, કામ મોટું મડળ બાધી બેઠવું, મૂળ, વાગ, માસ રુધિરની વૃદ્ધિ થવી — વગેરે ઉપરથી શુભાશુભ ફળ કરી મનાવનાની વિદ્યા ભપ વગેરેથી કોઈને નુકસાન કરવાની અથવા તે નુકસાન પાડ મેની મેવાની વૈતાળી અને અર્ધ-વૈતાળી વિદ્યા, ગોડોને ભંધમાં નાખવાની, તાગા ઉડાવી નાખવાની, તથા ચંદ્રાગ રાખર, દ્રવિડ કવિ મ, ગો અને ગાધાર (લોગોની ૧) વિદ્યાઓ કોઈને નીચે પાડી નાખવાની કોઈને ઠેસો કરવાની બેઠવાની, કોઈને ચિર મરી દેવાની, કોઈને ચોટાગ દેવાની, કોઈને મોટા પાવવાની કે માને સાજો કરવાની, કર આ થા જવાની, અવધાન થવાની (અને પાગા છતાં થવાની) વિદ્યાઓ

ટિપ્પણુ નં ૨ મૂળમાં કિશુકોના નિયમો નીચે પ્રમાણે છે જુદરથે હાડતીમાંથી કાઢી, પોતાને માટે જીભ વાસણમાં પીરસ્યુ હોય, તેમાંથી જ આરેલું ખાવ અથવા જુદરથ પોતાને માટે કાઢી લીધા બા વધારાનું પાણું નાખ્યું હોય, તે જ ખાવ અથવા તે બે પ્રમાણે જ વારાફળી લાવીને ખાવ, અથવા તદ્દન સ્વરત્ત અને નીરસ

‘ તો એ જ મજા અને માપથી જીવનનોની વાતનમા
 પશુ નિચાડે એ જ ધર્મનિચાડે પછી સમાપ્ત કે નહિ ?
 બસ ત્યારે આપણને હવે માપવાનો મજા પ્રમાણ અને
 ધર્મનિચાડે મળી ગયા ’ જેણે જે અમલુઆલો એમ કહે
 છે તથા કૃપા જે છે તથા બૂનપાણોને માગતા જેઈએ,
 તેમની પામ ન્યાત્મર મામ મગરવુ જેઈએ કે તેમને
 ગિનાવરા જનન એ તે બધા જીવિધ્વમા પશુ એ જ રીતે છે ને
 તથા જન્મ જામ પુ સમો અને અને યોનિઓમા
 ભનકના ભનકના તારપ્રપચના દેગાદ બોગવશ તેમને
 માનુમગજ પિનુમગા માનુમગજ તથા એ જ પ્રમાણે બાર્યા,
 પુત્ર પુત્રી તથા પુત્રપુત્રી મળવું દુખ ભોમવવુ પડે તથા
 દારિદ્ર્ય ભામ્ય અપ્રિયપ્રાપ્તિ અને પ્રિયવિયોમ વગેરે બધુ
 પ્રાપ્ત દુખ ભોમન વ ભોગવના પ મ તેમો મિદિ કે
 ભોધ પ્રાપ્ત થરા અસમર થો તથા તેમો અરંદુ મેનો
 અન લાની ગ શે નહી

પ તુ જે નમજાલો અદિમાધર્મ ઉપરે છે
 તેઓ આ બધા દુખો નના પામે તથા તેઓ મિદિ અને
 ભોધ પામી મવ દુ પામે અત નાવી સમો ”

પ્રથમના નાગ કિયારથાભા નત નાગ છુગને મિદિ જુદિ
 ઓ મુક્તિ પ્રાપ્ત થવી મુરત છે પ તુ તે મુ કિયારથાન
 સેવનાગ મિદિ, જુદિ અને મુક્તિ પામી, સર્વ દુખોનો
 અન લાની રા છે તેથી આત્માને છુગનાગ, આત્માનુ
 કત્યાણુ કરવામા નતપર આત્મા ઉપર અનુપારાજા, તથા
 આત્માને આ કાતામૃદ્ધમાથી છોડાવવા પરાક્રમ અને પ્રવૃત્તિવાળા
 મનુષ્યો ચોતાના આત્માને જે નાગ કિયારથાનોમાથી બચાવે
 આમ કહી શ્રીસુધર્મજીની ચોબચ

ટિપ્પણો

ટિપ્પણુ નં ૧ મૂળમાં તે મેલી વિદ્યાઓનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે પૃથ્વી ઉપરના કષ્ટદ્રવો, વાદરાનું હસવું વગેરે વિચિત્ર ઉત્પાતો, રવખો, અતરિક્ષમાં બનતા બનાવો શરીરના અંગોનું ફરકવું, મગડા વગરેનું બોલવું, શબ ચક્ર વગેરે લક્ષણો તથા તલ મસા વગેરે ચિહ્નો ઉપરથી અવિધ્ય જાખવાની વિદ્યા, જીં, પુરુષ, ઘોડો દાથી, ગાય, બળ, ઘેટું, બકરું, ફકરો, વીતર, વટા (બનક ?) લાવક વગેરેના લક્ષણોની વિદ્યા ચક્ર, હત્ર, ડ, તલવાર, મણિ તથા રત્નના લક્ષણોની વિદ્યા, મેઈને મુખી બનાવવાની, મેઈને દુખી બનાવવાની, જીને ગર્ભવતી બનાવવાની, કોઈને મૂર બનાવવાની, કોઈમાં કુવૃત્તિ ઉત્પન્ન કરવાની, હર્દભાગની તથા જીદી જીડી વસ્તુની જીદા જીદા દોષ કરવાની વિદ્યા બનુર્વિદ્યા વગેરે ક્ષત્રિય વિદ્યાઓ, ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર બદ્ધરૂપિત વગેરે મહોની ચતિ, ઉત્કાષ્ઠાત, દિશાઓ સળગતી, હરણુ શિયાળ વગેરે પશુઓનું દર્શન, કામડાઓનું મડગ બાધી ઠાવું, ધૂળ, વાળ, માસ રુધિરની વૃદ્ધિ થવી — વગેરે ઉપરથી શુભાશુભ ફળ કહી બતાવવાની વિદ્યા અપ વગરેથી કોઈને નુકસાન કરવાની અથવા તે નુકસાન પાહું બેની મેવાની પૈતાળી અને અર્ધ-પૈતાળી વિદ્યા લોકોને હાંધમાં નાખવાની, તાગા ઉડાગી નાખવાની, તથા ચડાગ, શબર, દ્રવિડ, કલિંગ, જોડ અને ગાધાર (લોકોની ?) વિદ્યાઓ મેઈને નીચે પાગ નાખવાની કોઈને ઠોઠો કરવાની, ઠાડવાની, કોઈને રિચર કરી દેવાની, કોઈને ચાકાગી દેવાની, કોઈને મારો પાડવાની, કે માલને સાજો કરવાની, ૨ આ પા જવાની, અતર્ધાન થવાની (અને પાગા જતા થવાની) વિદ્યાઓ

ટિપ્પણુ નં ૨ મૂળમાં સિમુકોના નિયમો નીચે પ્રમાણે છે ગૃહસ્થે હાંલીમાંથી કાઠી, પોતાને માટે બીજા વાસણમાં પીરસ્યુ દોષ, તેમાંથી જ આગેલું ખાય અથવા ગૃહસ્થે પોતાને માટે કાઠી લીધા બાદ વધારાનું પાણું નાખ્યું હોય, તે જ ખાય, અથવા તે બે પ્રમાણનું જ વારાફરતી લાવીને ખાય, અથવા તદ્દન સગ્નુ અને નીરસ

જેસવામા ગોદોદાસન અને વીરાસન અને સકોત્યાઈને ખેસવુ —
એટના ઉમેરાય ૧૧ મી પ્રતિમા એક રાત અને એક દિવસની.
તેમા પાણી વિના જે ઉપવાસ (૭ દૈ) કરવાના, અને ગામની બહાર
હાય લખાવીને રહેવાનું ૧૨ મી પ્રતિમા એક રાત્રિની તેમા ત્રણ
ઉપવાસ (આઠ દૈ) કરવાના, નદી વગેરેને કાંઠે ભેજક ઉપર ખેસવાનું,
અને આખો નદિ પટપટાવવાની

એવું અન મેળવીને જ ખાશ, અથવા શુદ્ધિ જાતા વેરું હોય તેવું જ મળવીને ખાશ અથવા લૂણ અન મેળવીને જ ખાશ, અથવા ઘાટુ ચોટુ ઘેરો ઠેકાણેથી લાવીને ખાશ, અથવા એકા હાથે આપેતું જ ખાશ અથવા તરૂન સ્વચ્છ હાથે આપેતું જ ખાશ અથવા પાતાને શિક્ષામાં જે અન મળ્યું હોય તેનાથી એકા હાથ આપેતું જ ખાશ (નિરોધ છે કે સર્વ) જેમ પોતે નજરે લેશેવી વસ્તુની જ શિક્ષા ને અથવા (સ્વાદિ છે કે સામાય જીભજવા ખાતર) નજરે જેવા ચિનાની જ વસ્તુની શિક્ષા લે તે જ પ્રમાણે પૂછીત આપેતું જ હ અથવા પૂછના વિના જ આપેતું હ અથવા માનીને મેળવેતું જ ખાશ ૨ માત્રા વિના (બાણે જઈને ઊભા રહેવા માગથી) મેળવેતું જ ખાશ અસાત રહીને જ શિક્ષા મેળવે નહીંમાથી જ મેળવે અમુક સખ્યાની વસ્તુઓ જ મેળવે અમુક પ્રમાણમાં જ મેળવે સ્વાદ વિનાનું જ મેળવે, કે ખસાળ સ્વા પાણું જ મેળવે એસામમ જેની વસ્તુઓ જ મેળવે પહેલા બિ પહેર વીત્યા પછી જ ખાશ ૩-૪-થી જેવા ચીકઠ પાણી કે મધમાસ ન ખાશ તથા બહુ તેજ પાણી ન ખાશ

(દિપ્તિ ૧૦૩ શિક્ષાની બાર પ્રતિમાઓ ૧લી એક માસ સુધી કરવાની તેમાં અન અને પાણીની એક દત્તિ લેવાની (દત્તિ એટલે દાવા શુદ્ધિ અનપાણી આપતો હોય ત્યારે તેની એક જ ધારમાં જેટલું આવે તેટલું) આ પ્રમાણે બીજી ત્રીજી, ચોથી પાચમી, છઠ્ઠી અને સાતમી પ્રતિમામાં મુદ્ધતમાં એક એક માસ વધે અને દત્તિની સખ્યામાં પણ એક એકનો વધારો થાય આઠમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ અને વિસ પાગવાની તેમાં પાણી પીધા વિના એકાતર ઊપવાસ કરવાના, પારખામાં માત્ર એસામણ પીવાનું, ગામની બહાર રહેવાનું, ચણા કે પડખે ચૂવાનું, અને ઉજાડ ખેસવાનું ૬ મી પ્રતિમાની મુત પણ તેની જ છે તેમાં ઉપર જણાવ્યા ઉપરાંત ઉત્તર રહેવાનું અને વાઝા વાકાની ચેડે માત્ર, કે. અને પા જ જમીનને અડે તેમ ચૂવાનું ૧૦ મી પ્રતિમાની મુત પણ તેની જ તેમાં પણ ૮મી પ્રતિમામાં જણાવેલી વસ્તુઓ ઉપરાંત

બેસવામાં ગોહોદાસન અને વીરાસન અને સંકોચાઈને બેસવું —
એટલા ઉમેરાય. ૧૧ મી પ્રતિમા એક શત અને એક દિવસની.
તેમાં પાણી વિના એ ઉપવાસ (છ ટક) કરવાના, અને મામની બદ્ધાર
દાધ લખાવીને રહેવાનું. ૧૨ મી પ્રતિમા એક સત્રિની તેમાં ત્રણ
ઉપવાસ (આઠ ટક) કરવાના, નવી વર્ષેરેને કાંડે બેળા ઉપર બેસવાનું,
અને આખો નહિ ધાપદાવવાની

એવું અ + મેગવીને જ ખાચ અથવા મૃદસ્થ ખાતા વગેરે હોય તરુ જ મગવીને ખાચ અથવા લુપ્ત અન મગવીને જ ખાચ, અથવા યાડુ ચોડુ ધગે કેમ, થી લાવીને ખાચ અથવા એકા દાથે આગેરુ જ ખાચ, અથવા તનન સ્વચ્છ દાથે આગેરુ જ ખાચ, અથવા ગાતાને તિમામા ને અન મગદ્દ હોય તેનાથી એકા દાથે આગેરુ જ ખાચ (નિર્દોષ છે કે સંગે) એમ થીને નજરે મેગવી વસ્તુની જ સિદ્ધિ છે અથવા (સ્પષ્ટિ છે કે સામાન્ય એ જલ્પવા ખાતર) નજરે મેગા વિનાની જ વસ્તુની સિદ્ધિ છે, તે જ પ્રમાણે પૂછીત આગેરુ જ છે અથવા પૂછવા વિના જ આગેરુ ને અથવા માગીને મેગવેરુ જ ખાચ કે માગ્યા વિના (બારણે જઈને કિમા રહેવા માગથી) મેગવેરુ જ ખાચ અજ્ઞાત રહીને જ મિદ્ધા મેગવે નજરમાથી જ મગવે અમુક સખ્યાની વસ્તુઓ જ મેગવે અમુક પ્રમાણમા જ મગવે રવા વિનાનુ જ મેગવે, કે ખસખ રવા વાડુ જ મેગવે મોસામલ નેથી વસ્તુઓ જ મેગવે પહેલા બે પહેલા વીત્યા પછી જ ખાચ હપ-થી નેવા ચીકટ પાથો કે મદમાસ ન ખાચ તથા બડુ તેજ પાથો ન ખાચ

(દિપ્પછ ન ૩ ૩) મિતુની બાર પ્રતિમાઓ રહી એક માસ મુખી કરવાની તેમા અન અને પાગીની એક રત્તિ નેવાની (તિ એગેરે તા મૃદસ્થ અનખાલી આપતો હોય ત્યારે તેની એક જ ધારમા ગેરુ આગેરે તેરુ) આ પ્રમાણે બીછ ત્રીછ, ચોથી, પાચમી, છઠ્ઠી અને સાતમી પ્રતિમામા મુલમા એક એક માસ વધે અને રત્તિની સંખ્યામા પપુ નેક એકનો વધારો થાય આડમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ અને દિવસ ઘડવાની તેમા પાગી પાંધા વિના એકાતર ઉપવાસ કરવાના, પાસણમા માન એકસામણુ પીવાનુ ગામની બહાર રહેવાનુ, ચત્તા કે પાંચે સૂવાનુ, અને ઉમડક બેસવાનુ ૪ મી પ્રતિમાની મુલ પાલ તેટલી જ તેમા ઉપર જણાવ્યા ઉપરાંત ઉમડક રહેવાનુ અને વાકા લાકાની ચેડે મપુ, કેડ અને પાજ જમીનને અડે તેમ સૂવાનુ ૧૦ મી પ્રતિમાની મુલ પાલ તેટલી જ તેમા પાલ ૮મી પ્રતિમામા જણાવેલી વસ્તુઓ ઉપરાંત

બેસવામાં ઝોલાસન અને વીસાલન અને સંકોચાણે બેસવું —
 એટલા ઉમેશબ. ૧૧ મી પ્રતિમા એક શન અને એક દિવસની.
 તેમાં પાત્તા વિના બે ૩૫૫ ૧ (૭૮૬) કરવાના, અને મામની બદાર
 લાઇ લખાવીને રહેવાનું. ૧૨ મી પ્રતિમા એક રત્નિની. તેમાં વ્રજ
 ૩૫૫૫૫ (આઠ ૮૬) કરવાના, નદી વહેને કાંઠે બેજ ૩૫૨ બેસવાનું,
 અને આખો નદિ ૫૮૫/૧૫૫ની.

અધ્યયન ૩ જી

આહારનિયમ

[શીશુધમસ્વામી બોલા નિર્ગોળ આદ્ય કાને
જેવાય તે વિશે મેં અમરાન મહાવીર પામેથી માળમેયો
ઉપદેશ હવે જી મળજાવુ]

જેનાકે જીવા પોતાના ઝોંથી રોગાર્ધને તથા પોતાના
ઝોંથી બેઆર્ધને વિવિધ પદાર્થોની ચોનિક્ષ પૃથ્વીમાં
વનસ્પતિરૂપે પોતપોતાના બીજ તથા ઉત્પત્તિસ્થાન પ્રમાણે
ઉત્પન્ન થાય ■ વનસ્પતિના બીજને આગ પ્રગટનાં હોય છ
જેમકે રોચ ઉપર થતા (તા. આખો ગગ વગેરેને)
કદરૂપી (આદુ વગેરે) પર્વરૂપી (ગેટી વગેરેની પિગાર્ધમાં
થતી આખો વગેરે), સ્કંધ-કાળી-રૂપી (મોગ વગેરેની)

(૧) તે વનસ્પતિરૂપે પૃથ્વીમાં વૃક્ષરૂપે ઉત્પન્ન થઈ,
પૃથ્વીનો રક્ષ બેચે છે તેઓ તે પૃથ્વીશરીરો ઉપગત
બીજા પણ પાણી, તેજ, વાયુ અને નનસ્પતિ શરીરોનું
અણુનું -ર છે આમ તેઓ અને સ્થાવરજનમ

પ્રાણોનાં શરીરોને પ્રાણગૃહિત કરી, તેમનો વિનાશ કરે છે પછી પોતે પૂર્વે ભક્ષણ કરેના તેમજ અત્યારે પણ ત્ય્યાથી ભક્ષણ કરતા તે શરીરોને તેઓ પચાવી, પોતારૂપ કરી દે છે. આમ તે વૃક્ષો પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થઈ, પૃથ્વીને આધાર રહે છે તથા વધે છે તે વૃક્ષોના બીજન પણ (મૂળ, શાખા, જાળી પાંદડા, ફળ વગેરે) વિવિધ રણ, ગધ, ગમ, સ્પર્શ તથા આદૃતિનાગા અને વિવિધ પ્રકારના શારીરિક પરમાણુઓના મનેના અગો હોય છે તે મધા (પણ) અન્યત્ર હવા છે, અને પોતપોતાના ઝોને કાગળે તે રૂપે ઉત્પન્ન થયા છે એમ (મગરાન નીર્ધાર) અમને હતું છે.

(૨) ટેનાક વનસ્પતિઓ ઉપર જાણાવેલા પૃથ્વીયોનીય વૃક્ષોમા વૃક્ષરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે તથા તેમનો ગમ ચૂસી તથા બીજન પણ પાણી, તેજ વાયુ અને વનસ્પતિનગીરાનું ભક્ષણ કરી, તેમને આધારે રહે છે તથા વધે છે.

(૩) તે જ પ્રમાણે ટેનાક વનસ્પતિ ઓવા તે વૃક્ષોનીય વૃક્ષોમા વૃક્ષરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે તથા તેમનો ગમ ચૂસી તેમને આધારે રહે છે તથા વધે છે.

(૪) વગી કેવડા-હવા તે વૃક્ષોનીય વૃક્ષોમા મૂળરૂપે, ઠંડરૂપે, થંડરૂપે, ત્ય્યારૂપે જાળીરૂપે, ફળગરૂપે પાંદડારૂપે, ફળરૂપે તથા બીજરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, તથા તેમનો ગમ ચૂસી તેમને આધારે રહે છે તથા વધે છે.

ટેનાક ઓવા વૃક્ષોમા વૃક્ષરૂપે તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે તેમની બામતમા પણ ઉપર પ્રમાણે ચારે આનાપો

૧ ઉપર પ્રમાણે બાકીનું હમીની લેવું

૨ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિશ્વણ નં ૧

ધટારી લેરા તથા તે જ પ્રમાણે પૃથ્વીમા થતા તૂણો, ઔધિઓ અને હગિયાળી માટે પણ ચારે આવાપકો સંસ્તરા.

તે જ પ્રમાણે પૃથ્વીમા ઉત્પન્ન થતા આય, વાય, કાય, દહણ, કદુ^૧ ઉ વેહલિય નિ વેહલિય, મન્છ, છત્તમ તથા નાસાપિય વગેરે^૨ તૂણો વિષે સમજવું પરંતુ (તે તૂણોમાથી બીજા આય વાય કાય વગેરે ઉત્પન્ન થતા નથી માટે^૨) તેમની જાનતમા પહેલો જ આવાપા ધટાવેલો બાકીના તથા નથી.

કેટલાક વનસ્પતિજીવા પૃથ્વીને મને પાણીમા વૃક્ષ, વૃક્ષવૃક્ષી, તથા ઔધિ અને હગિયાળી રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે તે દરેકને માટે પણ ઉપ પ્રમાણે ચારે આવાપકો મમજી લેરા પરંતુ ઉ જ, અવગ પબગ, મેવાય, કલકુગ, હડ મસરુગ, ઝઝલાશિય, ઉત્પન પન, કુમુઃ નનિન, સુભગ, મોગધિય પુડરીક મહાપુડરીક, ચતપત્ર, મહસપત્ર હવાર, કોકનઃ અગ્નિદ, તામગમ બીમ મુખાન, પુષ્કર, પુ નનહી તથા જમ વગેરે પાણીમા ઉત્પન થનાર વનસ્પતિઓ એવી છે કે તેમને બીજા તથા આવાપકો પડી શકતા નથી.

વળી કેટલાક જીવો એ પૃથ્વી તથા પાણીમા ઉત્પન્ન થતી વનસ્પતિઓમા જ જમ પ્રાણો તરીકે ગ્રહે છે અને તેમના ગમ વગેરે ખાઈને જીવે છે તથા વધે છે.

૧ ગીકાકાર જણાવે છે કે, તેમના અથો તેમને પાણીનારો પાતેથી સમજી લેવા.

૨ કો સમા મુકેનો અર્થ ગીકાકારનો છે.

હવે મનુષ્યો વિષે મનુષ્યોમા કેટલા- કર્મભૂમિમા પેલ થનાગ હોય છે, કેટલાક અકર્મભૂમિમા પેલ થનાગ હોય છે, કેટલાક અનગદ્ધોપોમા^૧ પેલ થનાગ હોય છે, કેટલાક આર્થ તરીકે પેલ થનાગ હોય છે અને કેટલાક મરેડ તરીકે પેલ થનાગ હોય છે^૨.

તેમની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે થાય છે

સ્ત્રી અને પુરુષનો, પૂર્વકર્મથી પ્રાપ્ત થયેલી યોનિમા, મલોગે-અપૂર્વક મયોગ થાય છે ત્યાં તેઓ એક બીજાના ગમે એક દા. હોય છે તે ગમેમા જુ. જુ. જીવો સ્ત્રીરૂપે, પુરુષ પેકે નપુમણરૂપે પાતપોતાના બીજરૂ અને અવકાશરૂ અનુમાગ ઉત્પન્ન થાય છે તે જીવા પ્રથમ માતાનું રજ પિતાનું વીર્ય કે તે બંને મળીને થયેલી ગદી વસ્તુ ખાય છે ત્યાંજા મર્લ મોટો થના, માતા જે વિવિધ ગમાવાળો આહાર ખાય છે, તેનું મરન પોતાના એ ભાગ (નાગ) વાટે ખાય છે જન્મ થયા માઠ તે જીવો બાળ-હોય છે ત્યાં મુધી માતાનું દૂધ ધાવે છે તથા ઘી ચાટે છે પડી ધીમે ધીમે મોટા થઈ લાત, અડ તથા બીજા મધ્યમ જગમ પ્રાણોને ખાય છે

૧ જુઓ પ્રકરણને અતિ ટિપ્પણ ન ૨

૨ પુરુષનું બીજ વધારે હોય, તો પુરુષ થાય સ્ત્રીનું બીજ વધારે હોય, તો સ્ત્રી થાય અને બંનેનું સમાન હોય તો નપુંસક થાય — એ માન્યતાનો ઉદ્દેશ છે

૩ ગર્ભસ્થાનની જમણી બાજુમા પુરુષ થાય, ડાબીમા સ્ત્રી અને મધ્યમા નપુંસક — એ માન્યતા પ્રમાણે ”

તે જ પ્રમાણે પાત્ર ઇન્દ્રિયવાળા જળચર પ્રાણીઓ જેવા કે, મનુશ્ય સુશુમાર વગેરે માટે મમજનુ માત્ર તેઓ નાના હોય છે ત્યાં સુધી (માતાના દૂધને બંને) પ્રાણીનો ગમ ખાય છે પછી મોટા થતા ત્યાં વનસ્પતિ તથા બીજા સ્થાવરજંગમ પ્રાણો ખાય છે

તે જ પ્રમાણે ચાતુ પગવાળા જમીન ઉપર ચાલનારા, પાત્ર ઇન્દ્રિયવાળા પ્રાણીઓ જેવા કે, એક ખરીરાગા, બે ખરીરાગા માનીતી એકજુ જેવા પગવાળા (દ્વાથી, ગેડો વગેરે) તથા ત્રણ પગવાળા (મિઠા વાવ વગેરે) પ્રાણીઓનું મમજનુ માત્ર તેઓ નાના હોય છે ત્યાં સુધી માતાનું દૂધ પીએ છે પછી મોટા થઈ વનસ્પતિ તથા બીજા સ્થાવર જંગમ પ્રાણો ખાય છે

તે જ પ્રમાણે જે સ્થાવર પાત્ર ઇન્દ્રિયવાળા માષ, અજગર, આશાનિક મહોગ્ગ વગેરે પ્રાણીઓનું મમજનુ તેઓમાના કેટલાક ઈંડા ખૂંડે છે, તથા કેટલા બચ્ચાને જન્મ આપે છે તેઓ નાના હોય છે ત્યાં સુધી વાડુનો આહાર કરે છે પછી મોટા થઈ વનસ્પતિ તથા બીજા સ્થાવરજંગમ પ્રાણો ખાય છે

તે જ પ્રમાણે ભુજંગરૂડે જમીન ઉપર ચાલનારા, પાત્ર ઇન્દ્રિયવાળા પ્રાણીઓ જેવા કે ઘોડો, નાગિયા શિહોળી, હાથડો મન, મગ્ગ ખર, ઘરોળી વિસ્મંભર ઉલ્ક, કેળ, પથનાર્મ નિડાલી, જોદ અને ચક્રાધાર વગેરેનું પણ મમજનુ

તે જ પ્રમાણે આકાશમા ગિરનાર પાત્ર ઇન્દ્રિયવાળા ચપ્પીઓ જેવા કે ચર્મમય પાખવાળા (આમાચીકિયા

૧૩૦), લોભમય પાખરાગા (માગમ વગેરે), પેળી જેવી પાખરાગા અને વિગ્ધન ગ્હેનારી પાખરાગા^૧ પાખીઓનું મનજવુ માત્ર તે જીવો નાના હોય છે ત્યાં સુધી માતાના શરીરનો રમ ખાય છે

૩૨મા જીવો વિવિધ પ્રકારના ધ્યાનગમ પ્રાણીઓનાં ચેતન કે અચેતન શરીરોને આશ્રયે (નૂ, કીખ, મા બુ કી, વગેરે ચર્મને) રહે છે તે જીવો તે વિવિધ પ્રકારના ધ્યાનગમ પ્રાણીઓના રમ ખાઈને જીવે છે

એ જ પ્રમાણે નિષ્ઠા વગેરે મદી ચીત્તેમા તથા પ્રાણીઓનાં આમડી ઉપ ઉત્પન્ન થતા (ચિમોડી વગેરે) જીવોનું પણ સમજવું

૩

(૧) જનનમા કેટલાક જીવો પોતાના જીવોને કાળે જન્મ કે સ્થાવર પ્રાણીઓના ચેતન કે અચેતન શરીરોમાં [પાણીરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે] તે [પાણીશરીર] વાયુ વડે ઉત્પન્ન થયું હોય છે વાયુ વડે ગોવાયુ હોય છે તથા વાયુ વડે મઆનિત થયું હોય છે વાયુ ઉપર જાય ત્યાર તે ઉપર જાય છે, નીચે જાય ત્યાર નીચે જાય છે તથા તી છે જાય ત્યાર તે તીગધુ જાય છે તેના પ્રકારે આ પ્રમાણે છે ઓમ, દિમ ધુમ્મમ ઠગ, ઝામ્મ અને વગમાદ તે જીવો પોતે જોમા ઉત્પન્ન થયા છે, તે સ્થાવરગમ પ્રાણીઓના રમ ખાય છે

૧ આ છેલ્લી જીવો આ દીપમા નથી એમ દીકાકાર કહે છે

(૨) વળી કેટલાક [પાણીચરીરી જીવો] ઉપરના પાણીમાં પાણી તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે પાણીનો મ ખાઈને જીવે છે

(૩) તથા તે જ પ્રમાણે બીજા કેટલાક જીવો એ છેવટના પાણીમાં પાછા પાણી તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેનો રમ ખાઈને જીવે છે

(૪) તથા કેટલાક જીવો એ છેવટના પાણીચરીરામાં જ ગમ જીવો તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે અને તે પાણીનો ગમ ખાઈને જીવે છે^૧

તે જ પ્રમાણે અગ્નિચરીરામાં જીવોનું વાયુચરીર વાળા જીવોનું અને પૃથ્વીચરીરવાળા જીવોનું સમજ લેવું પૃથ્વીચરીરાના વિવિધ નમૂનાઓ તરીકે નીચેની ગાથાઓ^૨ મમજવી

માત્રી, કા ગ, રેતી પથ્થર, સિના અને ખનીજ મીઠુ,
લોહ, વ્યાર્ધ તાણુ, સીસુ, રૂપુ સોનું અને હીરા ॥ ૧ ॥

હગ્ગાળ દ્વિગ્ગો- મનસિન, પારા, સુરમો, પ્રવાન,
અનરખના પ. અનરખી રેતી અને મણિના પ્રમરો ॥ ૨ ॥

ગોમે રુચક અક સ્ફટિક, લોહિતાક્ષ,
મગ્ગત મસારમ-લ, શુન્ગોચ, ઇંદનીવ (વગેરે) ॥ ૩ ॥

ચદન, ગેરુક હમગર્જ પુનક સૌગંધિ
ચદ્રપ્રજ, વૈદૂર્ચ, જનકાત અને સૂર્યકાત ॥ ૪ ॥

આમ વિવિધ પ્રકારની ઉત્પત્તિ રિપ્તિ અને વૃદ્ધિવાળા બધા જૂતપ્રાણીઓ વિવિધ ચરીરામાં ઉત્પન્ન થઈ

૧ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ પા ૩

૨ આ ગાથાઓ ઉત્તરાધ્યયનમાં પાશુ (૩૧, ૭૪-૭૭) છે

વિવિધ શરીરોનો આહાર કરે છે (અને તે તે પ્રાણીની મતલ દિમા કર્યા જ કરે છે) આમ પોતે બાધેના કર્મો દ્વારા પ્રેરણા, તે ક્રમોને કાળે તથા તે કર્મો અનુમાર, તેઓ ફરી ફરી ભુદી ભુદી ગતિ, સ્થિતિ અને પરિવર્તન પામ્યાં કરે છે

એટલે, માન આહારની બાબતમાં જ આટલું બધું કર્મબંધન જાણીને આહારની બાબતમાં સાવધાન થાઓ અને પોતાના કલ્યાણમાં તત્પર નહીં, મમ્મક પ્રવૃત્તિવાળા બની, હમેશા (એ કર્મચક્રમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે) પુરુષાર્થ કરો

આમ કહી, શ્રીમુખર્મન્ત્રામી શોભા

દિપ્પણ

દિપ્પણ નં ૧ પરિત મુખલાન ૭ આ વૃક્ષએળી વિષે આ પ્રમાણે ખુલાસો જણાવે છે “જે એક વૃક્ષ દેખાય કે મનાય છે, તે વસ્તુત મનુષ્યશરીરની જેમ એક શરીર નથી, પણ શરીર-શરિ છે એક શરીરમાં બોગમાં બોછો એક છવ તો હોય જ બીજા એ સ્વલ્પતીય શરીરનું ઉપાદાન છે પૃથ્વીના રસ આગને આહાર તરીકે લઈ, પ્રથમ બીજ અકુરિત થાય છે તે ફળો સીધી રીતે પૃથ્વીમાંથી આહાર લેના હોવાથી, પૃથ્વીચોનિક છે એ ફળુગામાંથી આહાર મેળવી, તદાગ્રિત બીજા શરીરો વૃક્ષ પે બધાય છે એમ ઉપસાકર થાય છે ત્રીજા કોટિ સીધી રીતે પૃથ્વીમાંથી કે પૃથ્વીચોનિક શરીરમાંથી આહાર ન લેતા, માત્ર વૃક્ષશરીરમાંથી આહાર લે છે મૂળ, પત્ર આદિ જે વિજાતો કયા છે, તે સ્વતંત્ર શરીર જ છે

જોકે, ત્રીજી પગી એને જમરોનિક વૃક્ષ ગણા છે, જ્યાં એ મૂળ, પત્ર વગેરે વનસ્પતિની નીલિઓ પ્રમાણે પ્રથમ કોમી પૃથ્વીરોનિક વૃક્ષ અને બાંછ કોમી પૃથ્વીરોનિક વૃક્ષધોનિક વૃક્ષને પણ સમજે વર્ણનમાં માત્ર ક્રમ છે સંભવ તો ચણાદર્યાન દિ ચાર કોણોએ વાપુવી એક ગણાતા જમ સગીર પરત્વે રોનિકો દેવો દેવો હોય તે સૂચ્યું છે

“આથ, વાય એ મોઈ એવી વનસ્પતિ છે, જેના ગરીસા માત્ર પૃથ્વીમાથી જ આકાર ને છે અને પૃથ્વીસમૂહ સગીરમાથી આપ્તર મેજવી પગી તેના ઉપર બીજ સગીસા બંધાતા નથી

દિપપદ્મ નં ૧૮ જૈન માન્યતા પ્રમાણે ૧૫ દેશ, અગ્રેદેશ અને મધ્યદેશ એમ લોકના ત્રણ ભાગ છે ઉર્વરેશમાં દેવો રહે છે અને અગ્રેદેશમાં નારકિઓ રહે છે મધ્યદેશમાં જે અનેક દ્વીપો અને સમુદ્રો છે તેમાં (આપણે જેમાં સ્ટીચ બીએ તે) જ હુદ્રીપમા, પાતળીખંડ દ્વીપમા અને પુન્નરદ્વીપમા અર્ધા ભાગમાં — એમ બીજી દ્વીપમાં જ માણસની વસ્તી છે તથા જ હુદ્રીપની આસપાસ જે હવણસમુદ્ર છે, તેમાં આવેલા ૫૬ અતરદ્વીપોમાં પણ મનુષ્યની વસ્તી છે બીજી દ્વીપમાં ત્રણ સર્વત્ર વસ્તી નથી તથા તેમાં ગણાવેના અમુક પાત્રીસ દેશોમાં વસ્તી છે

હવે તે પાત્રીસ દેશો અને ૫૬ અતરદ્વીપોમાંથી જેમાં પ્રાચીન માનને તજ્જનાસ અને તેનો ઉપયોગ કરનારા લીધું કર પૈ ૧૬ થઈ શકે છે, તેથી કર્મભૂમિઓ અમુક ૫૬૧ જ છે બાકીના ૨૦ દેશો અને અતરદ્વીપો અક્રમભૂમિ છે કર્મભૂમિમાં જ મુક્તિને યોગ્ય ચારિત્રનો સંભવ ■

મનુષ્યોમાં પણ આર્થ અને મ્લેચ્છ એવા બે વિભાગ છે તે વિભાગો અમુક દેશમાં, અતિમાં તથા કુલમાં ઉત્પન્ન થયું, અમુક કર્મ અને સિંધધી બાહ્યવિકા વધાવવી અને અમુક બાપા બોલવી એ કારણોથી પાડવામાં આવેલા છે

અતરદ્વીપમાં રહેનાર મનુષ્યો બાકીના દેશો આઈને છવે છે, નિવાહ માટે બીજી કાઈ કૃષિ આદિ કર્મ કે સિલ્પ કરતા નથી,

તથા તેમના સગીર પણ વિચિત્ર કદ અને આકારના હોય છે એમ કહેવાય ॥ કેટલાકને લાખા કાન અને એક જ પગ હોય છે એટલે તે દ્વિપે વાસ્તવિક કરતા પૌરાણિક કથનાને લગતા કદી સકાય

દિપ્ત ૧૦૩ “એવોમા એમ ઉદ્દકાય છે, તેમ બધા જ ત્રસસ્થાવગ્ના સગીરોમા ઉદ્દકાય છે જળસગીરની નિષ્પત્તિમા અને તેના ધારણસ્થાનમા મુખ્ય ભાગ વાતનો છે ઉદ્દકાય ઉપત્તયથે, પત્રી એમાથી આદાર મેળવી ઉત્તરોત્તર નવનવ ઉદ્દકમયોની સૃષ્ટિ થાય છે સામાન્ય રીતે જાણી જાત મુખી કોઈ પણ સગીરમા ઉદ્દક એક જ છે એમ દેખાય છે એ મનાય છે તે સ્થળે એમ ન માનતા, પૂર્વપૂર્વ ઉદ્દકાયમાથી ઉત્તરોત્તર ઉદ્દકસારીતે વૃક્ષસારીતોની જેઠે પેતા થતા જાય છે, મન્ય વિભાગ ન દેખાવાથી સંભવીય કોઈ એક સમજાય છે, એમ માનવું — પડિત મુખલા ૧૭

અધ્યયન ૮૯ નિયમ

શ્રીકૃષ્ણભગવાન મો યા

હે આધુમન ! (મહાવીર) ભગવાને કહી સંજાવેલી
એક અમલની ચચા હવે હું તને કહી જનારુ છું તે હું
ધ્યાનપૂર્વક માલજી

આ જગતમા કેટલાક સેકો એવા હોય છે કે
જેમનામા વિચારશક્તિ કે વિવેકશક્તિ ગમત થઈ
ન હોવાથી તેઓ જીવનભર કોઈ પણ વસ્તુ નિયમપૂર્વક
ત્યાગનામા સમજતા જ નથી તેમને અમુક ભાસારુ કે
અમુક કામ જોડુ એવી મમજ જ હોતી નથી તેઓ
તદન મૂઢ તથા નર્મો બિધતા માણુમ જેવા હોય છે તેમની
મન વાણી અને કાયાની એકે ક્રિયા વિચારપૂર્વક ચલેવી
હોતી નથી અને તેથી તેઓ અને મિથ્યા માન્યતાઓ અને
પ્રવૃત્તિઓમા દૂરેવા નહીં હવનભર નમ્મ પાપ મંધ્યા કરે

૧ મૂળ પ્રત્યાહવાન કોઈ પણ વસ્તુ નિયમપૂર્વક ત્યાગવી તે

હે દ્રુકના, તેઓમા સ્વપ્નમા પડેના માણુમ જોડવા પણ હોમ હોના નથી

‘ જના નેઓ જે જે ડોર્મી કરે છે, તેનુ બધન તો તેઓને ભાગે કે જ ’

આચાર્ય આટલુ મો યા એટલે તરત મામેા નાદી આવી તેમને ઠહેરા લાગ્યો જેનુ પાપકર્મ જ્વાના ધરાદાવાળુ મન હોય, વાણી ન હોય, કે કાયા ન હોય, તથા અમુક કામ દિસા છે તથા પાપ છે એમ જાણવા વિના જ જે દિસાવે કરતો હોય જેનામા માઆપોટાની રી મમજ ન હોય, તથા જે પોતાની મા વાણી અને કાયાની સવળી ક્રિયાઓ વિચારપૂર્વક કરતો ન હોય, દ્રુકમા, તમે ઠહેા છો તેમ, જેનામા સ્વપ્નમા પડેલા માણુમ જોડવા પણ હોમ ન હોય — તે માણુમ પાપકર્મ કરે છે, તથા તેનુ તેને બધન થાય છે એમ કમ ડગીને ઠહેવાય ?

જ્વાનમા આચાર્ય કંચુ મે કંચુ છે તે જ માચુ છે કારણ કે જે માણુમ પૃથ્વીથી માડી જગમ સુનીના હયે વર્ગો પ્રત્યે ધરાદાપૂર્વક વતનિયમથી પાપકર્મ રોકતો નથી કે ત્યાગતો નથી તે અનુભવ તે જીવો પ્રત્યે મનત્ પાપકર્મ થયા જ કર છે ઉદાહરણ તરીકે કોઈ ખૂની પુરુષ કોઈના ઘરમા પેસવાની તથા તેને મારી નાખવાની તક શોધતો તત્-દિનમ સજા મળના તેના જ વિચાર થયા કરતો હોય, તે ને શુ પેના માણસ પ્રત્યે દોષિત નથી ? પછી બનેને તે પોતે

૧ મૂળમા ‘ દિસાથી માગને પરિમલ સુનીના અને કોધથી માડીને મિથ્યા મા વતારથી સમ્ય મુખીના — એમ છે વિગતવાર વર્ણન માટે જુઓ પાન ૧૬૭

પાપ મં કરી ગયો છે એમ ન મમજતો હોય તે જ પ્રમાણે મૂઢ અને અવિવેકી પુરુષ પણ પોતે ન જાણતો હોવા છતાં ગતદિવસ સૂતા જાગતા બધા જૂન પ્રાણીઓ પ્રત્યે દોષિત છે

એટલે પેતો વાદી જવાનમા ઢેરા લાગ્યો તમારુ ઢેરુ બગાડુ નથી જગનમા ઘણા પ્રાણે વગેરે તો એવા છે કે જેમને આપણે આખી ઉમર દગમ્યાન કરી જોયા નથી માબજ્યા નથી મ્વી ભ્યાં નથી કે ગતવ્યા નથી તો પડી તે દરક પ્રત્યે (પાપકર્મ નિષમપૂરક ત્યાગ્યુ નથી તેવા માટે) ગતદિવસ, સુતાજાગતા માણસ ગેરિત મને છે એમ કેમ કરીને કહેવાય ? તે જ પ્રમાણે જે માણસ પોતે શુ ને છે તે જાણતો જ નથી તે આપણ પણ પાપ મ કરે છે એમ કેમ હેવાય ?

આચાર્યે તેના જવાનમા જણાવ્યુ કેઈ માણસ પૃથ્વીથી માંડીને જામપ્રાણો સુધીના જે વર્ગની જાનનમા એવો નિયમ રે કે ૨ માત્ર પૃથ્વીવર્ગના જીવોથી જ મારુ નામ ચનાવીશ તો તે માણસ પૃથ્વીવર્ગના જીવો પ્રત્યે જ દોષિત છે પણ બાળીના બધા વર્ગો પ્રત્યે નિર્દોશ છે પરંતુ જે માણસ એ જોનાથી કેઈ પણ વર્ગ પ્રત્યે શી મર્યાદા કે નિયમ ન્ગતો નથી તથા એ જ્ય ત્રામના જીવો વડે પોતાનુ નામ ચનાવે ? તે માણસ ને જો વર્ગના જીવો પ્રત્યે દોષિત ખન કે નહિ ?

આ તો અનુબ્યપ્રાણોનો દામનો ચયો તેને તે પાચે ઉદ્ધિયો મદિત મમયં કરણો તથા તર્કવિચાર કરી રાકાય તેની સમારકિત છે પણ પૃથ્વીવર્ગથી માંડીને વનરપતિવગ સુધીના ત્રાણા તેવી મદગકિત વિનાના છે તે જ પ્રમાણે

કેટલાક હાલી ચાલી શકે તેના જીવા પણ એવા છે કે, જેમનામા કાર્ત કે વા માટે, જગવવા માટે કે બીજે કુતો હોય તેને અનુમતિ આપવા માટે જગમ તર્કશક્તિ, મસાશક્તિ, પ્રજ્ઞાશક્તિ કે મન જો વાણીની શક્તિ નથી તે બધા મૂં પ્રાણો પણ, ધર્મ પણ જીવર્ગ પ્રત્યે હિમાદિ પાપકર્મથી નિયમપૂર્વક વિ ત ચના ન હોવાથી બધા જ પ્રાણો પ્રત્યે મન્યા દોષિત છે અને તેનું કાણુ એ છે કે બધી યોનિઓના પ્રાણીઓ એ- જન્મમા મંજાવાળા હોઈને પોતે જોના દર્મોને ઢાંગણે જ બીજા જન્મમા અમ જી ધર્મને જન્મ્યા હોય છે તથા અમજા ધર્મને પણ પાછા ફરીથી મસી થાય કે એટલે મજાનાળા હોવું ન હોવું એ પોતે કંલા મોંનું જ ફળ હોય છે તેથી નરિને અમસી અવસ્થામા જે ધર્મ પાપ મોં થાય, તની જનામફારી પણ તમની પોતાની જ છે

માટે મજી કે અમજા જે ધર્મ જીવો ઈ તે બધા ત્યા મુધી નિયમપૂર્વક પાપ મં દૂર જતા નથી, ત્યા મુધી તે બધા પાપકર્મની બાબતમા દોષિત છે જ બો ત્યા મુધી તેમને અમયત, અવિગત, ક્રિયાયુક્ત તથા હિમક જહરા જોઈએ અને જગમન મહાવીર તેમને તેના દલા જ છે

એટલે પેલા વાહી દુજવા લાગ્યા તો પછી શુ દગવાથી પ્રાણી મયત, વિ ત કે પાપ મં ત્યાગના થયો કહેવાય

જવામમા આચાર્યે હ્યુ જેમ મને કાર્ત મારે છે કે પીડે છે ત્યાર દુખ થાય છે, તેમ બીજા બધા જીવોને પણ થાય છે એમ મમજી તેમને દુખ દેનામાથી નિયમપૂર્વક વિગત ચતુ જોઈએ ત્યા મુધી મનુષ્ય વિવિધ પાપકર્મો

ડરે છે, ત્યાં સુધી તે કોઈને કોઈ જીવની હિંના કર્યા જ કરે છે માટે મર્વ પાપકર્મોથી વિરત થઈ આશીમાત્રની હિંસા અને દ્રોહ વગતા અટકવું એ જ મૂર્ખ ધર્મ છે તથા એ જ ધર્મ ધ્રુવ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે તથા લોકોનું સ્વરૂપ સંપૂર્ણપણે સમજીને મવ નોએ ઉપદેશોનો છે તે પ્રમાણે વર્તનારો જે બિનુ બધા પાપોથી રિગ્ત થાય છે, તે સચ્ચત, ચિગ્ત, કિરા હિંત તથા પડિત કહેવાય છે

આટલું કહી, શ્રીસુધર્મજીની મોખ્યા

અર્ચન ૫ મુ

કેટલીક મનાવ્યાઘાતક માન્યતાઓ

શ્રીમુખર્ત્ત્વામી મોહ્યા

અહમદ શ્રીકારી, નિવોણમાર્ગને અનુમગ્વા પ્રયત્ન કરનારા બુદ્ધિગાળી લિનુએ તીચેની મનાવ્યા ધાતક માન્યતાઓ ન ધગવવી જેમકે પાંચોને અનાદિ જાણીને કે અનત જાણીને તે શાસ્ત્રન છે કે અશાસ્ત્રત છે એવો એકે પક્ષ ન ધારવો કાગળકે એ બનેમાથી કોઈ પણ પક્ષ શ્રીકારીએ તો અનદાગ કે પુરુષાર્થ ધટી શકનો નથી ? માટે એ બને પક્ષોને અનાચારક ગણવા [૧-૩]

તેજ પ્રમાણે બરિષ્ઠમા કોઈ તીર્થ ન થવાના નથી અને બધા જો બધનયુ ન જ રહેવાના છે એમ પણ ન

૧ સાક્ષત એટલે એક રૂપે જ હમેશા રહેનાર જેમકે, આત્મા હમેશા બધ જ રહેશે એમ માનીએ, નો મોમ માટે પુરુષાર્થ ન ધટે એ તેને બ લાયા કરનાર માનીને, તોપણ મુક્ત થયા પછી પાછો બધ યામ, એટલે પણ પુરુષાર્થ ન ધટે

કહેવું કે તીથ કરો તમે તથા જ કરાના ॥ એમ પણ ન કહેવું નાના જતુને કે મોટા પ્રાણીને મનેને માગવાનું પાપ મરણ છે એમ પણ ન કહેવું તેમજ નથી એમ પણ ન કહેવું જેઓ પોતાને હેલીને તંપાઝ મયેનો આહાર ખાય છે તેઓ કમથી લપાય છે એમ પણ ન કહેવું, કે નથી નેપાતા એમ પણ ન કહેવું તથા રમૂય, વદન તથા કાર્મણ વગેરે સગીરોમા જ^૧ (૧થી પ્રતિઓનું) મામર્ય^૨ નહેલું છે એમ પણ ન કહેવું, કે તે સગીરોમા કશું કરાનું મામર્ય જ નથી એમ પણ ન કહેવું^૩ મરણ, એ બનેમાથી કોઇ પણ પપ ઓમગીએ તો બ્યવહાર કે પુરુષાર્થ રી શકેનો નથી [૪-૧૧]

હવે તીથેની રજુમે છે જ એમ માનવું જોઈએ કારણકે, તેમ ન માનીએ તો બ્યવહાર કે પુરુષાર્થ થી ન શકે જેમકે નાક તથા અસોમ નથી એમ નિશ્ચય ન થવા પરંતુ નાક તથા અસોમ છે એવા નિશ્ચય કરવો જીવ તેમજ અજીવ^૪ પો નથી એવો નિશ્ચય ન કરવો પરંતુ જીવ તેમજ અજીવ છે એવા નિશ્ચય કરવો તે જ પ્રમાણે ધર્મ-અધર્મ બધ-મોક્ષ, પુણ્ય-પાપ, મોનું

૧ જુઓ પ્રકરણને અતે ટિપ્પણ નં ૧

૨ આ મા ચેતન છે અને સગીર જડ ॥ પરંતુ તેથી એમ માનવાની જ ર નથી કે જે બને વચ્ચે કોઈ પ્રકારનો સબધ નથી જે જડ હોવાથી સગીર અક્રિય છે એમ માનીએ, તો માત્ર આત્મા સગીર વિના કોઈ કરી શકે નહિ અને સગીરમા જ ક્રિયા માનીએ અને આત્માને નિર્લિપ્ત અને કુશ્ય માનીએ તો ચેતન જીવ પોતાની ક્રિયાઓ માટે જવાબાર મહાય નહી

૩ જુઓ પ્રકરણને અતે ટિપ્પણ નં ૨

ઉપાદાન અને નિરોધ, કર્મોનું ફળ અને તેમનો નાશ,
ક્રિયા-અક્રિયા, ક્રોધ-માન માયા-નોભ, રાગ-દ્વેષ, ચા-
ગતિવાળો મસાગ, દેવ-ેવી મિદ્ધિ-અમિદ્ધિ, મિત્ર થયેનાનું
ખાસ સ્થાન,^૧ મધુ-અમાધુ, તથા દત્તાણ અને પાપ છે
એવા નિયમ હશે, પરંતુ નથી એવો નિયમ ન હશે
કલ્યાણ કે પાપ એ મેવાથી એકાંજ સ્વીકારવાથી વ્યવહાર
કે પુરુષાર્થ તરીકે સહતા નથી જે શ્રમણો અને અધિવેદી
પડિનો તે મેવાથી એ ને જ સ્વીકારે છે તેઓ ઈર્મથી થતું
અધન ગણતા નથી [૧૭-૧૯]

મધુ અક્ષય છે કે મધુ દુ ખરપ છે તથા પ્રાણનો વધ
હરના ભેદિએ કે ન હોવાના એ અરી રાણી ન બોલરી
અમુક ભિન્નુઓ તત્તારી છે અને અમુક મિથ્યાચારી છે
એવો અભિપ્રાય ન માધવો દાન દિણા મળે છે કે નથી
મળતી એવું માયા ન રતું પરંતુ બુદ્ધિશાળી મનુષ્યે
પોતાની શાંતિના માર્ગ રાધતા મન્ય તેની કાળજી રાખવી
[૩૦-૩૨]

નિત ભગવાને ઉપદેશના આ અભિપ્રાયો મુજબ
આચરણ હોતો મનની પુરુષ માત્ર રાપ્ત થતા મુખી
વિચરે [૩૩]

આમ કહી શ્રીમુખમંત્રાની શોભ્યા

૧ લોકની ટાયે ઉપર આવેની સિદ્ધસિના કર્મોના ભારથી
હળાયેને આત્મા આ સસારમા ધમપ કરી રહ્યો છે પરંતુ કર્મોના
ભાર દૂર થતા તે પોતાની સ્વાભાવિક ઉર્ધ્વગતિથી જાયે થાકે
નય છે અને લોકની ટાયે જઈ પહોંચે છે ત્યાંથી આમજ ગતિ
સ્થિતિસદ્દામક વત્તો ન હોવાથી તે ઉપર જઈ સમ્મતો નથી

ટિપ્પણી

ટિપ્પણ નં ૧ જેનો પાત્ર રાગીતીમાં માને છે ૧ ઔદિક - એટલે કે બાપ સૂચ સરીર ૨ કાર્મણુ - એટલે કે પ્રાણીના વિવિધ કર્મોંથી સરીર ૩ વૈજસ - એટલે કે સૂચ સરીરમાં પાત્રનક્રિયા વગેરે કરનાર સરીર ૪ આહારક - એટલે કે જેક પ્રકારનું સૂચ સરીર કે જે અમુક વિશિષ્ટ છવા પોતાને સાચ પડે ત્યારે કેવળી બચવાન ન્હા હોય ત્યાં જવા માટે ધારણુ કરે છે ૫ વૈદ્ય - એટલે કે યોગસિદ્ધિથી પ્રાપ્ત થતું નાનું ઘોડું કરી સકાય તેવું સાર

ટિપ્પણ નં ૨ વિશ્વના જે બાજમાં ધર્મ-અધર્મથી ગતિ-સ્થિતિમાં સદાચક વર્તેલા વ્યાપેલા હોવાથી ગતિ-સ્થિતિ વગેરે સંભવી શકે છે, તે બાગ રોક નહેવાય ■ પરંતુ ત્યાર પછીના ૭ બાગ જેમાં તે વર્તેલા ન હોવાથી ગતિ-સ્થિતિ સંભવી શકતી નથી, તે અરોક નહેવાય છે “અનત આમરામાં લોક અને અરોક એવા બાગ પાડવાનું કાણુ ને દેખાય છે કે તે પદાર્થોની ગતિ-સ્થિતિ અમુક નિયત ક્ષેત્રમાં જ મર્યાદિત ન કરવામાં આવે, તો દ્રવ્યો પોતાની સહજ ગતિશીલતાના કારણથી અનત આકાશમાં ફરવા પણ ચાલી નય અને તેમ બને તો તો તે એવા પૃથક્ થઈ નય, કે એમનું ફરીથી મળવું કે નિયત સંજિદે નજરે આવી પડવું મુશ્કેલ બની નય — ૫ મુખનાવજી

અધ્યયન ૬ હું

આર્દ્રકૃમાસ

મસાગના સૂક્ષ્મ રનેહપાશોમાથી પોતાની જાનને પ્રવળનાથી મુક્ત કરી, મહાવીર ભાગવાન પાસે જના નીચેલા આર્દ્રકૃમાસને ગસ્તામા વિવિધ મતાનુયાયીઓનો બેટો થાય છે તેઓ મહાવીર અને તેના સિદ્ધાંતો ઉપર વિવિધ આક્ષેપો કરે છે, અને પોતાની માયતાઓ તેને કહી સભાગાવે છે આર્દ્રક પાતાના જવાબોથી તે મધાને પહોંચી વળે છે

પ્રથમ આશ્ચરિકસપ્રવાયનો તીર્થકગોશાલક^૧ તેને સંબોધે છે

ગોશાલક

હે આર્દ્રક ! આ મહાવીરે પૂર્વે સુ ચર્ચિત છે તે માલગ પ્રથમ તે એકાતમા એકલો નિયગનાર શ્રમણ હતો હવે તે

૧ ગોશાલક વિષેનું વર્ણન ઉપોદ્યાતમાથી (પાન ૩૧) જોઈ શકાય છે આર્દ્રકકૃમાસની કથા આ પ્રકારણે આ તે દિગ્વિષયમા આપી છે.

અને હિંદુઓને એ યાત્રી ધર્મોપદેશ આપવા ની બોલે છે
આમ, ત અગ્નિ માલમે પોતાની આજીવિકા બિબી કરી છે
તેનું અત્યાગ્ન આચળ તેના પ્રયત્નના આચરણથી વિરુદ્ધ
છે [૧-૩]

આર્ટિકલ

પૂર્વે અત્યારે કે ભવિષ્યમાં તેમનું એનાપણ નવમ
છે મે માગુ મધુર્મ ગ્રંથ મમત, સ્થાવરગમ
ગ્રામીઓનાં બાણ માટે દગરાની રચ્યે ધર્મોપદેશ રના
એકાત જ માધી નો તેમ કે કાળ કે તેની આત્મવૃત્તિ
મમાન જ હોય છે જન કેમ અમણ પોતે ક્ષાત વંત
જિતદિન તથા નાશીના ગુણુદોષ બલ્યના । હોય તે
ધર્મોપદેશ આપવામાત્રથી તેને કરી હોય નામતો નથી ને
હિંદુ મદાવતો અણુનતો, કર્મ દાખન થરાના પાપ દારો
તેમજ તેમને દાખલ થતા અટમવતાર મવરો તથા
વિરતિ વગેરે અમણધર્મોને બલ્યોને નર્મના નેમથી પથ દૂર
રહે છે તેને દુ અમણ કહું છું [૪-૬]

ગોખાલક

અમાગ સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ઠકુ પાણી પીવામાં ખીજ
વગેરે કાન્ય ખાવામાં પોતાને માટે તૈયાર કરેને આહાર
ખાવામાં તેમજ સ્ત્રીઓ ભોગવવામાં એકલા વિચરનાર
તપસ્વીને પાપ લાગતું નથી [૭]

૧ મુજ આસર જુઓ પા ૮૧ ટિં ૪ પાપ આસરો
તે હિંસા, અમત્ય, અમલચર્મ ચોર્મ અને પરિચદ

૨ જુઓ પા ૮૧ ટિં ૪

આદ્ર્ક

જે એમ હોય, તો ગૃહસ્થીઓને પણ શ્રમણો જ દેવો
જોઈએ કાગણકે તેઓ પગ એ બધું કરે જ છે. બીજાન્ય
ખાનાગ અને કંડુ પાણી પીનાગ બિંદુઓને માન
આશ્રિવાને અર્થે જ લિપુ થયેના મળવા જાઈએ
મમાગ્ને ત્યાગ ગ્વા જા એ નોકો મમાગ્ને અત લાવી
શકવાના નથી એમ હું માનુ છું [૮-૧૦]

ગોશાલક

આમ કહીને તો હું મધા જ વાદીઓનો મગ્નો તિગ્ગાર
કરે છે.

આદ્ર્ક

બધા વાદીઓ પોતાના મતને વખાણે છે અને સામાનો
તિરસ્કાર કરીને પોતાનો મત કહી મનાવે છે તેઓ
કહે છે કે, તરવ અમારી પામે જ છે, બીજા કોઈ પાસે નથી
પગુ, હું તો માત્ર બોટી માન્યતાનો જ તિગ્ગાર કરુ છું,
કોઈ માણુમનો કગ્તો નથી જેન નિર્મથો બીજા વાદીઓની
પેટે કોઈના રૂપ વગેરની ઢેડી દરીને પોતાનો મત અને
માર્ગ ઉપદેશના નથી જે સયમી કોઈ પણ સ્થાવર-
જગમ પ્રાણીને ગ્જે ઈજ થાય એની સજાથી અત્યંત
સાવધાનતાપૂર્વક વર્તે છે, તે કોઈનો તિગ્ગાર કેવી રીતે
કરી શકે ? [૧૧-૧૪]

ગોશાલક

ધર્મગાળાઓમા કે ઉદાનગૃહોમા ધણા ચતુર તથા
નાના મોટા તાર્કિક અતાર્કિક લોકો હશે એમ માની, તમારો

શ્રમણ ત્યા ગેના જતો નથી તેને ખીજ લાગે છે કે કદાચ તે બધા મેધાવી તિથિત છુદ્ધિમાન નથા સુચો અને તેમના અર્ચનો નિર્ણય જાણનાગ બિહુઓ કાર્ષક પ્રશ્નો પુછે, તો રો જવાન ઈએ ! [૧૫-૧૬]

આર્દ્રક

પ્રયોજન વિના કે વિચાર કર્યા વિના તે કાર્ષક પચ કરતો નથી ગળ નગેરેની જમ વસ્તીથી પણ નહિ તેવો માણુમ કયથી કથુ જ રાનો કરે ? તેવા સ્થળોએ શ્રદ્ધાથી બ્રહ્મ ચપેલા અનાર્થ લોકો બધા હોય છે એવી સમીતી તે ત્યા જતો નથી અને હતા પ્રયોજન અનુસાર, તે છુદ્ધિમાન શ્રમણ આર્થપુષોના પ્રશ્નોનો જવાન આપે છે જ [૧૭-૧૮]

પૌશાલક

કાર્ષક વેપારી લાભની ઇચ્છાથી પોતાનો માન પાશ્વરી મોડુ ટોણુ જમાવે, તેનો આ તમારા ચાતપુત્ર છે એવુ મને તો લાગે છે ! [૧૯]

આર્દ્રક

વાણિયાઓ તો પ્રાણુઓના મમહોની દિમા વે છે મમનાપૂર્વક પરિગ્રહ ગમે છે તથા મમત્વદ્વાયાની આમંત્રિ હોડના નથી ધનની કમનાવાળા સ્ત્રીઓગોમાં દુમેના અને દામરમમા લપટ તે અનાર્થો આજીવિકાને માટે દૂર દૂર વિચરે છે તેઓ પોતાના વેપારને અર્થે ટોણુ જમાવે છે પરંતુ તેમનો લાભ તો ચાર મતિવાગો અનત મમાર છે ડાગળુ આ ક્રિતનું કળ હમેશા દુખ જ હોય છે વળી તેમને સ । લાભ જ ચાય છે એમ પણ નથી તથા તે કાયમ દખી

ગહેનારો પણ હોતો નથી તેઓના વેપારમાં તો સફળતા અને નિષ્ફળતા બંને ગહેલા છે જ્યાર, આ ગફાણુદાર અને શાંતી શ્રમણ તો એવો લાલ માન છે, કે જેને આદિ છે પણ અને નથી એના એ આદિ મક સર્વ જીવો ઉપર અનુક પાવાળા ધર્મમાં સ્થિત અને કમોનો સિવેક પ્રગટ કરનાર ભગવાનને તમે પોતાનું અકલ્યાણ સાધનાગ વાણિયાઓ સાથે મરખાવો છો તે તમારા અગાનને અનુરૂપ જ છે ।

નનુ કર્મ ન કરવું અને અણુદિનો ત્યાગ કરી, જૂનું કર્મ ખ ખેરી નાખવું ' એવો ઉપદેશ એ ગફાણુદાર ભગવાન આપે છે એને જ પ્લહવન કહેવામાં આવે છે એ નાભની ઇચ્છાનાળો તે શ્રમણ છે એ નાત હુ ખૂલ કડુ છું । [૨૦-૨૫]

બોધ

જોળના પિડાને માળમ જાલી, કોઈ બાલાથી વીધી નાખે અને તેને અગ્નિ ઉપર શે અથવા ડુમાર જાળીને ટુબડાને તે પ્રમાણે ઢરે, તોપણ તેને અમારે મતે પ્રાણીવધનું પાપ લાગે પરંતુ જોળનો પિડો માની ગાઈ શ્રાવક માણમને બાલાથી વીધી અગ્નિ ઉપર શેકે અથવા ટુબડું માની કોઈ ટુમા ને તેમ ઢરે તો અમારે મતે તેને પ્રાણીવધનું પાપ ન લાગે, અને તેના નડે જુદોનું પારણ થાય

વળી, જે હમેશા બે હજાર સ્નાતક લિશ્તુઓને જમાડે, તે પુણ્યનો મહાગણિ ભેગો કરી, મર્ગા બાદ અરૂપધાતુ નામના સ્વર્ગમાં મહાપ્રભાવશાળી દેવ થાય [૨૬-૨૯]

આદ્ર્ક

આમ પ્રાણોની ઉધાડેછોક દિમા કાઢી, એ સુગંધથી પુરુષોને છાજવું નથી જેઓ એવો ઉપદેશ આપે છે, અને

જેઓ તે માલમે હ તે બનેને તે અત્તાન અને અકલ્યાણ આમ કરાવ છે જેને મયમ અને પ્રમાણના ત્યાગપૂર્વ-અદિમાધર્મ પાળવો છે તથા જે ગ્યારગ્ગ ગમ પ્રાણોનુ સ્વ પ મમજો છે તે તમે કહો છો તેનુ કદી કહે કે કરે ખરો ? વળી તમે કહો છો તેનુ આ દુનિયામા બને ૥ પશુ ક્યા ' બોગના પિડાને કાર્ષ પુરુષ માની લે એવુ ક્યાય બન્યુ છે ? જે એવુ કહે છે તે જૂઠો છે અને બનાર્થ છે [૩૦-૩૨]

૧૩ી, મનમા સાચી વાત મમજતા હાવા છતાં બદાગ્યા બીજને ભાન ધારણ કરવો, એ મમમી લોકોનુ લક્ષણ છે ? સ્થૂળ અને પુષ્ટ રેગને મારી, તેને કાપી તેના માંમને નીકુ નાખી, તેનમા તળી, પીપર ભલગવીને તમારા બોજન માટે તૈયાર ગામા આવે છે પત્રી તે માંમને નિગતિ આરોગના છતાં ' અમે પાપથી લેપાતા નથી ' એવુ તમે બોલો છો એ તમારી રસન પટલા અને દુષ્ટ સ્વભાવ જ પમ્ત -રે છે જે કાર્ષ તેવુ માંસ ખાવ તે અમળણુતા ખાતો દોન તાપણ તેને પાપ લાગે છે છતાં ' અમે જલ્થોને ખાતા નથી માટે અમને દોષ લાગતો નથી ' એવુ બોલુ એ નયુ જૂઠ નથી તો બીજુ શુ છે ?

સર્વ જીવો ઉપર અનુક્રાવાળા મહામુનિ શાતપુત્ર તેવો દોષિત આહાર ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાથી, પોતાને ઉદ્દેશને તૈયાર રહેલો આહાર જ સ્વીકારતા નથી કારણકે, તેવા આહારમા દોષની શકા હોય છે જ જેમને જૂતપ્રાણીઓને મહેજ પશુ ઈન્દ્રિય યાવ એની પ્રશ્તિ નથી -સ્વી, તેઓને એવો પ્રમાન કરવો કેમ પાલવે ? સર્વમી પુરુષનું ધર્મપાલન એવુ મદ્દમ હોય ૥ [૩૫, ૩૭-૪૨]

વળી, જે હમેશા બપોરે હળવર સ્નાતક ભિક્ષુઓને જમાડે છે, તેને જારે અમયમી કહેવો જોઈએ લોકીથી ખગડાયેલા હાથવાળો તે પુરુષ આ લોકમા જ તિગ્સ્કાગને પાત્ર છે તેને પરયોગમા ઉત્તમ ગતિ ચાની હોય ? [૩૬]

જે વાણીથી પાપને ઉત્તેજન મળે છે, તે વાણી મ્હી ન મોતરી તેવી તત્ત્વ વિનાની વાણી શુષ્કોથી ગદિત છે તેમાંય ગદિત કહેવાના ભિક્ષુએ તો તેનું કદી ન બોલવું [૩૭]

પરંતુ તમે લોકો તો વસ્તુના ગદ્યસ્થનો પાગ પામી ગયા છો ! અને વ્રાણીઓના ડર્મનું ફળ પણ તમે વિચારી લીધું છે ! પૂર્વ મમુદ્રથી પરિભ્રમ મમુદ્ર સુધીનું આખું વિશ્વ તમને હથેળીમા જ દેખાય છે ! [૩૮]

વેનાની દીજ

જે હમેશા બે હળવર સ્નાતક બ્રહ્મણોને જમાડે છે, તે પુણ્યનો ગણિ પ્રાપ્ત વગી દેવ મને છે, એવું વેવાક્ય છે [૪૩]

આદર્શક

બિનાદીની ધેરે ધેર ધેર ખાવાની નામનાથી ભટકનારા બે હળવર સ્નાતકોને જે જમાડે, તે નરકવામી ધર્મ, ફાડી ખાવા તથાપી ગ્રહેલા વ્રાણીઓથી ભરેલા નગરને પામે છે દેવલોકને નહીં દયાધર્મનો ત્યાગ કરી, દ્વિસાધર્મ સ્વીકારનારા મનુષ્ય સીત વિનાના એ- પણ બ્રાહ્મણને જમાડે, તો તે એ- નગર- માથી બીજા નગરમા ભટક્યા કરે છે તેને દેવગતિ કેમ કરીને હોય ? [૪૪-૪૫]

વેદાતી

આપણે બને એક જ - મમાન - ધર્મને અનુમરીએ ઊંચે, પૂર્વે અનુમર્યા છીએ અને ભવિષ્યમા પણ અનુમરીશું

આપણા બનેલા ધર્મમાં આચારપ્રધાન શી તથા જ્ઞાનને આવશ્યક કહ્યા છે પુનર્જન્મની બાબતમાં પણ આપણને મનબેઠ નથી [૪૬]

પરંતુ અમે એક અન્યકત લોક-આપી, સનાતન અદ્વય અને અલ્પ આત્માને^૧ માનીએ છીએ તે બધા જ ભૂતોને વ્યાપી ગયો છે — જેમ ચંદ્ર તારાઓને [૪૭]

આર્ટિકલ

જો એમ જ હોય તો પછી સાક્ષ્ય દ્વિતીય, વસ્તુ અને ગ્રેષ્ઠ તેમજ ખડા, પખી અને સાપ તથા માણસ અને ફેર એવા ભેદ જ ન રહે! તેમજ (લુદ્ધ લુ! સુખદુખ અનુભવતા) તેઓ આ મમારમાં રખડે પણ કેમ કરીને /

મ પૂર્ણ એવા કેવળ જ્ઞાનથી લોકનું સ્વરૂપ પોતે જાણ્યા વિના જેઓ ખીજાને ધર્મ ઉપર છે, તેઓ પોતાનો અને ખીજાનો બનેલો નાશ કરે છે મ પૂર્ણ જ્ઞાનથી લોકનું સ્વરૂપ સમજીને તથા પૂર્ણજ્ઞાનથી મમાધિયુક્ત બનીને જે મ પૂર્ણ ધર્મ ઉપરે છે, તે પોતે પણ તરે છે અને ખીજાને પણ તારે છે

આમ તુરંત ગ્વાલાય- જ્ઞાનવાળા વેદાંતીઓને અને મ પૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન તથા આગ્નિસાગા જિતોને આપસમજથી સગપા દહીને હે આયુધમન^૧! તુ પોતાની જ વિપરીતતા પ્રગટ કરે છે [૪૭-૫૧]

હરેતીતાપસ

એક વર્ષમાં એક મહાગજને મારીને, બાકીના છવો ઉપર અનુક્રાંતે લીધે અમે એક વર્ષ ગુજરાન ચલાવીએ છીએ [૫૨]

આદ્ય ૬

એઃ વર્ષમા એઃ પ્રાણી મારો ડો મારે ઝાઈ તમે
 દોષમાથી નિવૃત્ત થયેલા ગણાઓ નહીં, પત્રી બને તમે બાકીના
 જીવોનો વધ ન કરતા હો. પોતાને નિમિત્તે એઃ પણ
 પ્રાણીનો વધ કરનાગ તમાગમા અને ગૃહસ્થીઓમા થોડો જ
 તકાવત રહે છે તમાગ જેવો આત્માનુ અહિત ઝનારો
 મનુષ્ય કેવલયાની ચર્ચ થકે નહીં [૫૩-૫૪]

આરી આવી સ્વકપિત માન્યતાને અનુમરવાને બલે,
 જે માણસે જ્ઞાનીની આજ્ઞા અનુમાર પરમ મોક્ષમાર્ગમા મન
 વાણી અને કાયાથી સ્થિત ચર્ચ, પોતાના આત્માનુ દોષોથી
 ગ્રક્ષણ દ્યુ છે તથા તેમ કરીને સમુદ્ર જેવા આ ભવમુદ્રને
 તન્વા માટે જેણે મર્ન મામત્રી પ્રાપ્ત કરી છે, તેવો પુરુષ બને
 પીગને ધર્મોપદેશ આપે [૫૫]

એમ હહા શ્રીસુધર્મસ્વામી થોબ્યા

ટિપ્પણો

ટિપ્પણ નં ૧ રીકામા આદ્રંક કુમારની વિસ્તૃત છવન-
કયા આપેલી છે તેનો સારાસ આ પ્રમાણે છે

મગધદેશમા વસતપુર માગમા સામાયિક નામનો ગૃહસ્થ
રહેતો હતો. ક્યેકમે સસાત્થી વિરાગ પામી તે પોતાની સ્ત્રી
સાથે ધર્મધો, આચાર પાસે દીક્ષા લઈ સાધુ થયો.
એક વખત સાખી બનેલી પોતાની સ્ત્રીને જોઈ તેને મોઢ ઉત્પત્ત
થયો. એ વાતની જાણ તેની સ્ત્રીને થતા, પોતાને કારણે પોતાનો
પતિ મતભંગ થયો એમ માની તે સ્ત્રીએ ખાવાપીવાનું છોડી
પ્રાણત્યાગ કર્યો. જેવા સાધુએ પણ એ બનાવથી ખિન્ન થઈ, એ જ
રીતે પ્રાણત્યાગ કર્યો.

બીજે જ મે પત્ની સાચી વસતપુરમા એક રોકની
પુત્રી તરીકે જ મી અને તેનો સાધુ આદ્રંકપુરના રાજાનો
પુત્ર આદ્રંકમાર થયો. એક વાર તે કુમારે પોતાના પિતાને પોતાના
મત્રી દ્વારા એલિંકશાળને અમૂલ્ય લેખ મોકલતો જોયો. એને
કુવદલવશાત્ તેણે પણ તે રાજાના પુત્ર માટે પોતા તરબી કહી
બેઠ મોકલી તેથી ખુશ થઈ, નિશ્ચિન્નતા પુત્ર અભયમારે
બદલામા આનિયત્રી સુવલ પ્રતિમા આદ્રંકને મોકલાવી તેને
દેખતા આદ્રંકના પૂરસ તોરો નમત થઈ આવ્યા અને તે સસાર
છોડી ચાલતો થયો.

ફરતો ફરતો તે અક વાર વસતપુરમા જેવા રોકના જ
બગીચામા ખાન ધરતો બેઠો હતો ત્યા તે રોકની પુત્રીએ
તેને તેનો તે પોતાની સખીએ સાથે બાલકીડા કરતી હતી.
રમતમા પોતાને વરની પસંદગી કરવાની આવતા તેણે તે સાધુને
પત્ર પકવી પોતાના પતિ તરીકે પસંદ કર્યો. વખત જતા તે ન્યા
ઉમરવાયક થઈ ત્યારે તેનો પિતા તેને માટે વરની તપાસ કરવા
લાગ્યો. બેઠે તે ક યાએ તેને પોતે નાનપણમા રમત દરમ્યાન કરેલી
પસંદગીની વાત કરી અને જલામ્બુ કે, હવે હું બીજા કોઈને મારા
પતિ તરીકે સ્વીકારીશ નહિ. પિતાએ તેને ઘણી ઘણી સમજાવી

પણ તેણે મા યુ નહીં અતે તેના પિતાએ કહ્યું કે, સાધુ તો સસાર-
ત્યાગી હોય છે તે લગ્ન કરી યેઈની સાથે ચૃદસ સાર માટે નહીં
તેમજ તે સાધુ કૌણુ હતો, ક્યાનો હતો તે પણ હું બહુત્રી નથી
ત્યાર કન્યાએ મ્હું કે, હું તેમના પા બરાબર જોગણુ હું ઉવટે
તેના પિતાએ તેને સાધુ સન્યાસીઓને નિમ્માતાન આપવામા પેતાનુ
જીવન બ્યરીત કરવાની સલાહ આપી.

એક વિસ પેડે સાધુ જ ત્યા બિરા હેવા આવી
ચશ્મો તેને પેલી કન્યાએ તરન જોગણી મટવો કન્યાની
બધી વાત સામગી, પ્રસન્ન થઈ, તેણે તેની સાથે લગ્ન કર્યું
અને એક પુત્ર થતા નુધી દૃઢસ્થી તરીકે તેની સાથે
રહેવાનુ મુલ મુલ કાગાનુકમ તેને પુત્ર થયો અને તે બેરી આવી
સકે તેની ઉમરનો થતા તેને સસાર ત્યા બે ફરી સાધુ થવાનો
પોતાનો બૂનો નિશ્ચય બહાર કયો એટલે પેલી ચતુર સ્ત્રી તરન
ફટિરો કાતવા બેડી તેના પુત્રે તેને તમ કરી નેઈને પૂછ્યું કે,
મા હું શું કરે છે ? ત્યારે તેણે મ્હું કે, તારા પિતા આપણને અનાથ
છોડી ચા થા બધ છે, અને હું હજી કમાઈ સકે તેની ઉમરનો છે
નહિ, એટલે અનિશ્ચય થયા સ્ત્રીજનન ઉચિત એવા આ ઉધમથી
તાનુ હું લસણુપણ મરીશ આ સાક્ષી પિતાને પ્રિય એવો તે બાગક
મયા સૂતરનું કોકજુ લઈ, પોતાના પિતા બે હતા ત્યા પો અને
તેમની આસપાસ તે કાયા સૂતરના તાર વીટતો કહેવા લાગ્યો કે, હવે
તમે શી રીતે જવાના છો ? પિતાએ બાગકે હીરેલા આઠા ગરી નેધા
તો તે બાગ થયા એટલે તેના બાર વર્ષ દહમથી તરીકે રહેવાનુ નિશ્ચય
કર્યું બાર વર્ષ પુરા થતા તે ફરી પ્રતજ્ઞા લઈ પાલી નીચે
રૂતામા જગલમા એલિકરાબના માલસોએ એક નવો હાથી પકળે
બાધ્યો હતો તે આ સાધુને દેખતા જ બધા બધ તોડી નાખી ફટો
થઈ ગયો આ એઈ, ૨ તમે નવાઈ પામી આદ્રકુંભે તેનું કારણ પૂછ્યું
એટલે આદ્રકુંભે જવાબ આપ્યો કે, ધરમા મન્યા રૂતાના માલસો
બધાયેલો હતો ફટો રૂઈને નીચળી ચડ્યો છ, એટલે મને દખી આ
લાગી તેના જળવાન પાછો તોડી રાખ્યો છે માલુ કે સુખ
રનેદતલુઓ જ તોડવા હજ છે

અવ્યયન ૭ મું નાવનાં એક પ્રસંગ

શ્રીસુધર્મસ્વામી જોત્યા

પૂર્વે^૧ રાજગૃહ^૨ નામે નગરની બહાર ઈશાનખૂણામાં
નાવનાં નામનો વાસરે હતો તેમાં મેકડો બવનો આવેના
હતા તેમાં લેપ નામનો એક મપત્તિમાન ગૃહસ્થ રહેતો
હતો તે લેપ અમળોનો અનુયાયી હતો તેની
નાવ દ્વારા મર્મા ઈશાનખૂણા તરફ મેષ-પા^૩ નામની એક
મનોહર ઉદકશાળા^૪ હતી તેના ઈશાનખૂણામાં

૧ જેનો અને બીજોનું ધાર્મિક તીર્થ ત્યાં જુદું તેમજ
મહાવીર અનેક વાર ચાતુર્માસ કરીને રહેલા તેનું અત્યાશ્ત્રુ નામ
રાજગિર છે તે બિહારપ્રાંતમાં બિહારથી લગભગ ૧૩-૧૪ માર્ગેલ
દક્ષિણે આવેલું છે

૨ શાહિરિષ્ટ નગર બહાર વસેલી વસ્તી

૩ મુખ્ય મકાન બાંધતા વધેલા સામાનથી આવેલી

૪ સ્નાનગૃહ

હસ્તિયામ નામનું ઉપવન હતું તેમાં આવેલા એકાદ મહાનમા ભગવાન ગૌતમ^૧ ગેતા હતા તે ઉપવનમાં તેમના ઉપગન ભગવાન પાશ્વનો^૨ અનુયાયી, નિર્ગમ, મેતર્થ^૩ ગોત્રનો ઉ ૬ પેદાનપુત્ર પણ રહેતો હતો.

એ- વળત તે ગૌતમ પામે આવી કહેવા નાન્યા

તે આયુષ્માન ગૌતમ ! કુમારપુત્ર નામના અમણિનિર્ગમો કે જેઓ તમાગ મનને અનુસરે છે, તેઓ નન-નિયમ હેવા આવેલા ગૃહસ્થ પામે એવો નિયમ હેવગવે છે ? બીજાની જમગદ્ગતી બાદ કરતા, બધું ન થઈ નાતું હોય તો થોડું પણ કરવાની ભાવનાથી^૪ (માત્ર) દાનતા માનતા પ્રાણીઓની દિમા દું નહિ કરું' પરંતુ મધા પ્રાણી મા વાગતી આવગમગમ એવી થોનિઓમાં ભમ્યા જ કરતા હોય કે કોઈવાગ આવગ પ્રાણી બીજા જન્મમાં જન્મ થઈને જન્મે છ કે જન્મ પ્રાણી સ્થાવર થઈને જ મે છે એટલે કોઈ પ્રાણી માન આવર નથી કે

૧ જુઓ પ્રકરણને અંતે ગિપ્પાલ ન ૧

૨ ભગવાન મહાવીર પહેલાના રૂઝમાં જૈન તીર્થંકર પડીથી એ બનેના અનુયાયીઓ એકત્રિત થઈ મયા હતા

૩ મૂળમાં આ શબ્દો છે 'પેલા રહસ્યે પોતાના પકારેલા છ પુત્રો (છાડાવવાનું અસમ્ય લાગ્યું ત્યારે તેઓ)માંથી એકને છાડાવ્યા એ ભાવનાથી' તેની આવી કથા છે એક ગૃહસ્થના છ પુત્રો એક વાર રાત્રીના અપરાધમાં આવી જતા તેણે તે છયેનો વધ કરવાની આજ્ઞા કરી તે ગૃહસ્થ રાત્ર પાસે તેમને મારી આપવાની ધ ૧૧ વિનંતિ કરી પરંતુ રાત્રએ માન્યુ નહિ પછી તેણે અનુક્રમે છમાંથી પાચને, ચારને, ત્રણને, બેને અને છેવટે વચ રહે તેટલા પૂરતો એકને બચાવવાની આજ્ઞા કરી એટલે રાત્રએ એક પુત્રને છવતો રહેવા દીધો

નાત્ર જગમ નથી તેથી ઉપગ્રની પ્રતિજ્ઞાવાળા શૂદસ્ય
 ધ્યાવર પ્રાણોની હિમા કરનાની પોતાને જુટ માની જ્યારે
 તેમની હિસા કરે છે ત્યારે તે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો ભગ-રે
 છે શાસ્ત્ર કે, આ જન્મમા સ્થાવર તરીકે જન્મેના પ્રાણો
 આગના જ મના જગમ પ્રાણો જ છે માટે તે વધુ છુ તેમ
 નિયમ ક્ષેરગાવે તો-તો દાવ ન આવે જેમકે ખીજની
 જળગરસતી બાન વગતા થોડુ પલા કરવાની આવનાથી
 અત્યારે જગમ તરીકે ઉત્પન્ન થયેના પ્રાણીઓની હિમા
 નહી વડુ આ પ્રમાણે નિરમ હો તો તે ખરા નિયમ
 સીધો કહનાય અને એ પ્રમાણે નિયમ ક્ષેરગાવે તો જ
 ખરા નિયમ ક્ષેરગા થો પણ-હેવાય

એટલે ભગવાન ગૌતમે તેને કહ્યું

હે આયુધ્મન! મને તારુ કહેવુ મજબૂર નથી-
 ન થુ કે તારુ કહેવુ યથાર્થ નથી પરંતુ માત્ર ખીજને
 નાહ મૂઝવણમાં નાખનારુ છે તેમજ તું પેતા પોતા
 ઉપગ્ર જે પ્રતિજ્ઞાભગનુ આજ મૂકે છે તે પણ ખોટુ છે
 શાસ્ત્ર કે પ્રાણો એક કેગીમાથી ખીજ કેગીમા જન્મ છે
 એ વાત સાચી પરંતુ જેઓ આ જન્મમા જગમ તરીકે
 ઉત્પન્ન થયા હોય છે, તેમને જ પેની પ્રતિજ્ઞા લાગુ પડે છે
 તમે જેને અત્યારે જગમ તરીકે ઉત્પન્ન થયેલાં કહો છો
 તેમને જ અમે ‘જગમ પ્રાણીઓ’ કહીએ છીએ એટલે
 એ મને વા પોતો અર્થ સમાન છે તો પછી હે
 આયુધ્મન! તુ શા માટે તેમાના એ ને સાચુ કહે છે અને
 ખીજને ખોટુ કહે છે? તારો એ બેદ ન્યાય નથી

જગમ પ્રાણીઓ તેમને કહેવાય કે જેમને જગમ
 પ્રાણીઓ બનના માટેના ઘર્મો કેન આપવા લાગ્યા હોય

અને એ કાણે તેમને તેના નામકર્મ પ્રાપ્ત થયા હોય તે જ પ્રમાણે સ્થાવર પ્રાણીઓનું પણ મમજનું

૫૪ી ભગવાન ગૌતમે પોતાના મતવ્યનું ઉદાહરણ આપના હ્યું કે કેટલાક મનુષ્યો એવો નિયમ લે કે, 'જેમણે મુંઝવે તેને વગ્ગાર છોડી પ્રવ્રજ્યા લીધી દશે તેમની અમે મનતા મુધી હિમા નહિ કરીએ' તેમણે ગૃહસ્થીઓની હિમા ન જ્ઞાનો નિયમ લીધા નથી હવે ધારો કે કોઈ શ્રમણ પ્રવ્રજ્યા લીધા ગાંઠ આ પાત્ર કે વધુ વગ્ગ ત્યારે બાણુ રખડી ચાકીને પાછો ફરી ગૃહસ્થી થાય હવે ઉપગ્રો નિયમ લેનારો માણસ ને ગૃહસ્થ થયેલા શ્રમણને માગી નાખે તો તેનો નમજને ના મારવાનો નિયમ તૂટ્યો કહનાય ? નહિ જ તે જ પ્રમાણે જેણે માન જગમ પ્રાણીની હિમા છોડી દીધી હોય તે આ જન્મમા સ્થાવર બનેલા પ્રાણીની હિમા તો તેથી તેના નિયમનો ભંગ ન જ થાય ?

૫૪ી ઉદકે ભગવાન તાતમને બીજો પ્રશ્ન પૂછ્યો હે આધુ'માન ગૌતમ ! એવો કોઈ વખત આવે ખરો ત્યારે બધા જ જગમ પ્રાણીઓ સ્થાવર કોળીમા જ ઉત્પન્ન થયા હોય અને તેથી જગમ પ્રાણીઓની હિમા ન કરવા દુઃશના શ્રમણોપામડને તેવ ના લેનાપણુ અથવા કોઈની હિમા કરવાપણુ જ ન રહે ?

૧ આ ઉપસત મૂળમા પ્રથમ ગૃહસ્થ હોઈ હિસક, તથા ૫૪ી સન્માસી થઈ અહિસક બનેલા અને પાછા ફરી ગૃહસ્થ થઈ હિસક બનેલા ગૃહસ્થનો દાખલો છે તથા દીક્ષા થઈ જૈન શ્રમણ બનેલા બિપુ સાથે જેમ ખાઈ શકાય અને પાછો ફરી તે ગૃહસ્થ થાય ત્યારે ન ખાઈ શકાય એવો દાખલો પણ છે

ભગવાન ગૌતમે જ્વાળા આપ્યો ના અમારું મતે તેણે કહી બની શકે નહીં કારણ, બધા જ પ્રાણીઓની મતિ, ગતિ અને કૃતિ એમનાથે એવી હીન યર્ષા જગત કે જેથી તે બધા અચાવર પ્રાણીઓ તરીકે જ જન્મે, એવું બનતું સંભવિત નથી કારણ, દરેક સમયે જુદી જુદી શક્તિ અને પુરુષાર્થવાળા પ્રાણી પોતપોતાને માટે લિન લિન મતિ તૈયાર કરી ન્હા હોય છે જેમકે કેટલાક પ્રવ્રજ્યા ક્ષેત્રાની શક્તિ મિનાના અમણોપામકો પોષધ,^૧ અપ્પવત વગેરે નિયમોથી પોતાને માટે શુભ એવી દેવમતિ અથવા મુંઝવણવાળી મનુષ્યમતિ તૈયાર કરે છે જ્યારે બીજા કેટલાક મોની હૃદયો પ્રવૃત્તિઓ અને પરિવ્રજોવાળા અધામિ પુરુષો પોતાને માટે નરકાગ્નિ દુર્ગતિ તૈયાર કરી રહ્યા હોય છે વળી બીજા કેટલાક અલ્પ ધર્મના, પ્રવૃત્તિ અને પરિવ્રજવાળા ધાર્મિક પુરુષો દેવમતિ અથવા મનુષ્યમતિ તૈયાર કરે છે જ્યારે બીજા કેટલાક અગ્વસમા આશ્રમોમા કે ગામ મહાર રહેનાર તથા શુભ ક્રિયા અને સાધના યોગનાગ્રતાપસો ડોંગ મયમ અને વિરતિ નસ્વી ગરી તથા કામભોગોમા આમકત અને મૂર્છિત ગઈ, પોતાને માટે અસુરો અને પાતકીઓના ધ્યાનમા જન્મવારૂપી તથા ત્યાથી છૂટીને પશુ અથવા બધિર કે મૂંઝ તરીકે જન્મવારૂપી દુર્ગતિ તૈયાર કરે છે

વળી કેટલા અમણોપામકો કે જ્ઞેમનાથી પોષધત્રન^૨ કે માગજ્ઞાતિ મલેખનાર વ્રત સ્વેરે આપરા વ્રતો પાળી શકાત એમ હોતુ નથી તેઓ પોતાની વ્રત્તિના ધ્યાનની

૧ જુઓ પાન ૧૮૫ ઉપરની નોંધ

૨ જુઓ પાન ૧૯૬ ઉપરની નોંધ

મર્યાદા વટાવના જવાબી મામાયિત્ર દેવાનંદગિત્ર નવ લે છે
આમ નેઓ તે મર્યાદા બહારના યથા પ્રાણીઓની હિંમતો
ત્યાગ કરે છે એ મર્યાદાની અંતર પણ જગમ
પ્રાણીઓની હિંમત ન હોય નવ લે છે તેમો મર્યાદા
તે મર્યાદામા જ જે જગમ પ્રાણીઓ હોય છે, તેમા ફરી
જન્મ પામે છે, અથવા તે મર્યાદામા આવર પ્રાણીમા
જન્મ પામે છે, અથવા તે મર્યાદા બહારના આવરજગમ
પ્રાણીમા જન્મ પામે છે પણ તે મર્યાદામા આવરજગમ
પ્રાણી પશુ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયે તે મર્યાદામા જ
જગમ પ્રાણી તરીકે જન્મે છે અથવા તે મર્યાદામા
સ્થાવર પ્રાણી તરીકે જ જન્મે છે અથવા તે મર્યાદા બહારના
સ્થાવર કે જગમ પ્રાણી તરીકે જન્મે છે તે જ પ્રમાણે તે
મર્યાદા બહારના જે જગમ કે સ્થાવર પ્રાણી હોય છે, તે
પણ આયુષ્ય પૂરું થયે તે મર્યાદામા જગમ પ્રાણી તરીકે
જન્મે છે, કે તે મર્યાદામા આવર પ્રાણી તરીકે જન્મે છે,
કે તે મર્યાદા બહારના સ્થાવર કે જગમ પ્રાણી તરીકે
જન્મે છે

આમ, જ્યાં જુદા જુદા પ્રાણી પોતપોતાના જુદા જુદા
દર્મો અનુમાર જુદી જુદી ગતિ પામ્યા જ રહે છે, ત્યાં કોઈ
વખત એવું કેમ કરીને બને કે જ્યારે બધા જ એક મમાન જ
ગતિ પામ્યા હોય? વળી જુદા જુદા પ્રાણીઓ જુદા જુદા
આયુષ્યવાળા પણ હોય છે એટલે તેઓ જુદા જુદા સમયે
મરણ પામી જુદી જુદી ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે એટલે એવું
પણ કદી ન બને કે બધા પ્રાણીઓ એક માથે જ મરણ
પામી, એક મરણી ગતિ પ્રાપ્ત કરે કે જેથી કોઈને વ્રત
લેવાપણ કે હિંમત કરવાપણ જ ન રહે!

જાવાન ગૌતમે જવાન આપ્યો ના અમાન મતે તેવું કદી બની શકે નહીં કારણ બધા જ પ્રાણીઓની મતિ ગતિ અને કૃતિ એકસાથે એવી હીન થઈ જાય કે જેથી તે બધા ગ્યાવર પ્રાણીઓ તરીકે જ જન્મે, એવું બનતું મલનિત નથી. ગ્રંથ દરેક મમયે જુદી જુદી શક્તિ અને પુરુષાર્થનાળા પ્રાણી પોતપોતાને માટે બિન લિ. ૧ ગતિ તૈયાર કરી છે. દા. દોષ છે જેમકે કેટલાક પ્રવ્રજ્યા લેવાની શક્તિ રિનાના અમલોપામકો પોપધ ૧ અપ્પવત વગેરે નિયમોથી પોતાને માટે શુભ એવી દેવગતિ અથવા મુદ્ગ કુળવાળી મનુષ્યગતિ તૈયાર કરે છે. જ્યારે બીજા કેટલાક મોગી દંજાઓ પ્રવૃત્તિઓ અને પશ્ચિમહોવાળા અધામિ પુરુષો પોતાને માટે નગકાદિ દુર્ગતિ તૈયાર કરી ગદા હોય છે. વળી બીજા કેટલાક અપ ઇન્જા, પ્રવૃત્તિ અને પશ્ચિમહનાળા ધાર્મિક પુરુષો દેવગતિ અથવા મનુષ્યગતિ તૈયાર કરે છે. જ્યારે બીજા કેટલાક અગ્રજ્યમા, આશ્રમોમા કે ગામ મહાર રહેતા. ૧ તથા ગુપ્ત ક્રિયા અને માધના કર્યા વગનાગ તાપસો વગેરે મયમ અને વિરતિ ન સ્વીકારી તથા હામભોગોમા આમક્રત અને મૂર્ઝિત ગદી પોતાને માટે અસુગે અને પાતકીઓના સ્થાનમા જન્મવારૂપી તથા ત્યાથી છૂટીને પણ અન બધિગ કે મૂ તરીકે જન્મવારૂપી દુર્ગતિ તૈયાર કરે છે.

વળી કેટલાક અમલોપામકો કે જેમનાથી પોપધવત ૧ કે માગ્ધ્યતિક સલેખનારે મન વગેરે આજરા મનો પાળી શકાય જેમ હોતું નથી તેઓ પોતાની પ્રવૃત્તિના ગ્યાનની

૧ જુઓ પાન ૧૯૫ ઉપરની નોંધ

૨ જુઓ પાન ૧૯૬ ઉપરની નોંધ

મર્યાદા પડાવના જવા પી નામાયિ- દેનાર શિષ્ય નવ લે છે
આમ તઓ તે મર્યાદા બદાવના મધ્ય પ્રાણીઓની દિમાગો
ત્યાં કરે છે ઓ મર્યાદાની અવગણના જગમ
પ્રાણીઓની દિમાગ ન કાનુ નવ લે છે તેઓ મર્યાદા
તે મર્યાદામા જ જો જગમ પ્રાણીઓ દ્વારા છે તેમા ફરી
જન્મ પામે છે, અથવા તે મર્યાદામા ન્યાય પ્રાણીમા
જન્મ પામે છે, અથવા તે મર્યાદા મદન અથવા જગમ
પ્રાણીમા જન્મ પામે છે રાગી ન મર્યાદામા અથવા જગમ
પ્રાણી પશુ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયે ન મર્યાદામા જ
જગમ પ્રાણી તરીકે જન્મે છે અથવા તે મર્યાદામા
સ્થાયી પ્રાણી તરીકે જ જન્મે છે અથવા ન મર્યાદા બદાવના
ન્યાય કે જગમ પ્રાણી તરીકે જન્મે છે તે જ પ્રમાણે તે
મર્યાદા બદાવના જ જગમ કે અથવા પ્રાણી દ્વારા છે, તે
પણ આયુષ્ય પૂરું થયે તે મર્યાદામા જ જગમ પ્રાણી તરીકે
જન્મે છે, કે તે મર્યાદામાના અથવા પ્રાણી તરીકે જન્મે છે,
કે તે મર્યાદા બદાવના સ્થાયી કે જગમ પ્રાણી તરીકે
જન્મે છે

આમ, જ્યાં જુદા જુદા પ્રાણી પાત્રોતા ॥ જુ ૧ જુદા
ઓ અનુમાન જુદી જુદી ગતિ પામ્યા જ કરે છે, ત્યાં કોઈ
વખત એવું કેમ કરીને બને કે જ્યાં બધા જ એક મમાન જ
ગતિ પામ્યા હોય? વળી જુ ૧ જુદા પ્રાણીઓ જુદા જુદા
આયુષ્યનાર્થે પશુ દોષ છે એટલે તેઓ જુદા જુદા મમયે
મગ્ન પામી જુદી જુદી ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે એટલે એવું
પણ કદી ન બને કે બધા પ્રાણીઓ એક માથે જ મગ્ન
પામી, એ મગ્ની ગતિ પ્રાપ્ત કરે કે જોથી કોઈને વ્રત
લેવાપણ કે દિમાગ વગર જ ન રહે.

આમ ઉત્તરના સ્વભાવને અનુકૂળ લાગે! લાગે!
જવાબ આપી પછી ભગવાન ગૌતમ તેને સત્તાઠરપે ઠહેલા
લાગ્યા કે હું આયુષ્માન ઉદ્ધ જે મનુષ્ય, પાપકર્મ
સ્થાગરને અર્થે જ્ઞાનર્થનયાત્રિ પ્રાપ્ત કરીને પણ
ખીન્ન કોઈ શ્રમણબ્રાહ્મણની ખોળી નિહા કરે છે તે
જાતેને પોતાને તેમનો મિત્ર માનતો હોય તોપણ પોતાનો
પગનોઠ બગાડે છે

ત્યાગ્યાઠ પગલપુત્ર ઉદ્ધ ભગવાન ગૌતમને નમઃ ૧૭
વોરે આદર યા વિના જ પછે પોતાને ઢેઠાણે ચાલવા
માથો એટલે ગૌતમે તેને ફરીથી કહ્યું હું આયુષ્મન !
કોઈ શિષ્ટ શ્રમણ કે બ્રાહ્મણ પાસે ધર્મયુક્ત એક પપ્પ
આર્થ સુવાક્ય સાંભળવાનું કે શીખવાનું મંગવાથી આપણને
આપણી બુદ્ધિથી વિચારતા એમ લાગે કે, આજે આમણે
મને ઉત્તમ યોગ-ક્ષેમના રથાને પહોંચાડ્યો, તો તે માણમે
પેલા શ્રમણબ્રાહ્મણનો આદર ગમે જોઈએ પૂજ્યબુદ્ધિથી તેને
નમસ્કાર કરવા જોઈએ તેનું સંમાન કરવું જોઈએ, તથા
કલ્યાણજારી મમળમય દેવતાની જેમ અથવા દેવમંદિરની
જેમ તેની ઉપાસના કરવી જોઈએ

એટલે પેગલપુત્ર ઉદ્ધે ભગવાન ગૌતમને કહ્યું

આવા શબ્દો પૂર્વે મેં કદી જાણ્યા નહોતા કે
માનવના નહોતા, તથા કોઈએ મને જ્ઞા નહોતા તેથી હું
તે પ્રમાણે વર્ત્યો નથી પણ હું ભગવાન હવે એ શબ્દો
માનવોને મને તે શબ્દો ઉપર શ્રદ્ધા વિશ્વાસ તથા મુચિ
પ્રાપ્ત થઈ છે અને હું કબૂલ કરું છું કે તમારું કહેવું
બરાબર છે

એટલે ભગવાન ગોતમે તેને કહ્યું હે આર્મ ! એ શબ્દો ઉપર શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ અને રુચિ કરે કાગણ, અમે જે કહ્યું છે તે બરાબર છે

પત્ની પેદાણપુત્ર ઉપર ભગવાન ગોતમને હતું

હે ભગવન ! તમારી પાસે ૮ ચાત્ર વ્રતવાળા^૧ ધર્મમાથી નીજા, પાંચ મહાવ્રતવાળા તથા પ્રતિક્રમણુવિધિવાળા^૨ ધર્મમા આવના ઈશ્વર હું

ત્યારે ભગવાન ગોતમે તેને હતું તને જેમ સુખ સાથે તેમ કર

એટલે પેનાવપુત્ર ઉપર ભગવાન મહાત્મા પાસે પાંચમહાવ્રતવાળો અને પ્રતિક્રમણુવિધિવાળો ધર્મ સ્વીકાર્યો

આમ કહી શ્રીસુવર્મસ્નામી થોભ્યા

૧ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્પણ નં ૨

૨ જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્પણ નં ૩

ટિપ્પણો

ટિપ્પણ નં ૧ ગૌતમ ઇડ્ડભૂતિ એ મહાવીરના મુખ્ય શિષ્ય હતા તથા તેમના અગ્રિયાર ગ્રન્થકર્તાઓમાં એક હતા. તે પૂર્વાશ્રમમાં બ્રાહ્મણ હતા. તેમના નિવાનુ નામ વસુભૂતિ અને માતાનુ નામ પ્રિયવી હતું તે ઈ સ ૬૫૭ માં રાજગૃહ નજીક ગોપ્પર ગામમાં જ મ્યા હતા તે પોતે વેદવિદ્ અને વાપક હતા અને તેમનું શિષ્યાવૃદ્ધી એટલું તે મહાવીરના અનુયાયી કેવી રીતે થયા તેનું વર્ણન આ મંથના ઉપોદ્ધાતની રાજમાનમાં આપેલું છે પરંતુ એક વાર જૈન યથા આ તેમનો મહાવીર સ્વામી પ્રત્યેનો અનુરાગ સૌથી ઉત્કટ હતો તે અનુરાગ જ તેમને અતિમ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ થવામાં આડે આવતો હતો આથી ભગવાન મહાવીરે તેમને પોતાનાથી દૂર એકલા તપશ્ચર્યા કરવા મોકળી દીધા જે રાતે તેમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, તે વિશે જ ભગવાન મહાવીર નિવાસ પામ્યા એટલે હુરુશિખ ફરી એમાં થઈ રાક્ષ્યા નહીં આ સૂત્રમાં જ તેમને ભગવાન તરીકે ઉલ્લેખ્યા છે, એ ઉપરથી સપ્તમા તેમનું સ્થાન કેટલું જાણુ હશે તે દેખાઈ આવે છે

ટિપ્પણ નં ૨ પાંચનામનો ધર્મ વાતુર્ધામિક કહેવાતો કારણ કે તેમના શિષ્યાઓમાં બ્રહ્મચર્ય મતનો પરિવ્રજ મતમાં જ સમાવેશ કરી દેવામાં આવેલો હોવાથી અદિસા, સુચ, અચોર્ય અને અપરિવ્રજ એ ચાર જ યામો હતા પરંતુ વખત જતા ધીમે ધીમે સાધુઓ ધીટ થતા ગયા અને બ્રહ્મચર્યનો મત તરીકે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ ન હોવાથી તેનું પાલન કરવાની અગત્ય કમ્પૂર્ણ ન કરવા શાસ્ત્રા એટલે ભગવાન મહાવીરે તેમનાથી ૧ બ્રહ્મચર્યને પાંચમા મહાવ્રત તરીકે જુદું પાડ્યું હતું.

મૂનકૃતાગમાના મુખાપિતો

૫૬૧

ચિત્તમન્તમચિત્ત ગા, પરિગિજ્ઞ સિમામરિ ।

અન્ન ગા અણુજાણાદ, ણવ દુક્ખા ણ મુચ્છદ ॥

જ્યાં સુધી માણસ (ગામિનીગામ્યન વગેરે) સચિત્ત કે અચિત્ત ૫ ધર્મા આસક્તિનાળો છે^૧ ત્યાં સુધી તે હું ખમાથી મુક્ત થતો નથી (૧-૧-૨)

સય તિગાયણ પાણે, અદુવાડ્ઞેહિં ઘાયણ ।

હણન્ત વાડણુજાણાદ, વેર વહુદ અપ્પણો ॥

જ્યાં સુધી માણસ (પોતાના સુખ માટે) જીભ પ્રાણોની દિસા કર્યા કરે છે,^૨ ત્યાં સુધી તે પોતાનું વેર વધાર્યા કરે છે (૧-૧-૩)

૧ મૂળમાં “અથવા જીભથી તેમ કરવા દોષ તેને અનુભવિ આપે” એટલું વધારે છે

૨ અહીં પણ મૂળમાં “જાતે કરે, જીભ પાસે કશવે કે કાઈ કરતો દોષ તેને અનુભવિ આપે” એટલું વધારે છે

પ્ય સ્વ નાગિણા સાર, જન હિંસડ કિંચળ ।

અહિંસાસમય ચંચ, ઇત્યત વિગાળિયા ॥

શાંતીના માનનો માર એ છે કે તે કોઈની દિસા કરતો નથી અદિમાનો મિદાન પણ એટલો જ છે (૧-૪-૧૦)

સત્તુન્નહ કિં ન વુન્નહ ! સનોહા વલુ પચ દુહહા ।

ળા દુન્નમતિ રાદ્ધો, ના મુલ્લમ પુણ્ણાવિ જીવિય ॥

જાગો ! તમે સમજતા કેમ નથી ? મૃત્યુ બાદ શાંત પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે વીની ગયેલી ગત્રીઓ પાછી આવતી નથી અને અનુખ્ધજન્મ ફરી મળવો મહેરો નથી (૨-૧-૧)

જમિણ જગતા પુળો જગા, કમ્મેહિં લુપ્પતિ પાણિણો ।

સયમેય કમેહિં ગાહડ, ણો તસ્સ મુલ્લેવ્વપુદ્ધય ॥

જગતમા પ્રાણીઓ પોતાના કર્મોથી જ દુખી થાય છે અને સારીમાડી દવા પ્રાપ્ત કરે છે વરેલું કર્મ ફરી દીધા વિના વધી અનન્ન થતું નથી (૨-૧-૪)

જે યાત્રિ બહુસ્સુપ્પ સિયા, ધમ્મિય માટ્ઠણ મિત્તવુપ્પ સિયા ।

અભિગૂમ્મકવ્વહિં મુચ્છિણ, તિચ્ચ તે કમ્મેહિં કિચ્ચતિ ॥

માણસ લાંબેને બહુ સારો ભણે તો હોય, ધાર્મિક હોય, બ્રાહ્મણ હોય કે બિનુ હોય, પરંતુ જો તેના કર્મો સાગ ન હોય, તો તે દુખી થવાનો જ (૨-૧-૭)

જટ વિ ચ ણિગણે કિમે ને, જટ વિ ચ મુજિય માસમતમો ।
જે દહ માયાડ મિજ્ઞડ, આગના ગમ્ભાય ણતસો ॥

કોઈ ભને નમ્નાવગ્યામા વિચર, ૬ મહિનાને અતે
એક વાર જ ખાય પામુ ને તે માયાપુમ્ત હાય, તો તે
વારવાર ગર્ભવામ પામવાનો (૨-૧-૬)

પુરિસોરમ પાનકમ્મુગા પલ્લિયસ મળુયાળ જાગિય ।

સના દહ કામમુઢિયા, મોહ જતિ નરા અસનુડા ॥

હે મનુષ્ય ! પાપકર્મથી નિવૃત્ત થા માણુમનું કવિત
અ પ ઠે જગતના પદાર્થોમા આમત્તા અને કામભોગોમા
મૂર્છિત એના અમયમી લોકો મોહ પામ્યા જ કરે
૩ (૨-૧-૧૦)

ળ ચ સરયમાહુ જીગિય, ત્ત વિ ચ રાલ્લજ્ઞા પગમ્મઈ ।

ચાલે પાપેહિ મિજ્ઞઈ, રૂતિ સરાય મુળી ણ મજ્ઞઈ ॥

કવિત ફરી માંધી સમાય તેનું નથી એમ કાલ્યા પુરુષો
વારવાર કહે છે, ઠતા મૂઢ મનુષ્યો ધૃષ્ટતાપૂર્વક પાપોમા મગ્ન
રહ્યા દર છે એ કોઈ મુનિ પ્રમાદ ન ર (૨-૨-૨૧)

મહય પલ્લિગોર જાગિયા, જા વિ ચ વદણપૂયણા દહ ।

મૃતુમે સહે દુરુદ્ધરે, પિટમતા પયહિજ સથય ॥

આ જગતના વદનપૂજનને કાલના ખાડા જેવા
જાણુવા એ નીટો જાણુ સક્ષમ છે, તથા મહા મુરકેલીએ કાલી
શકાય તેવો છે માટે વિદાને તેની મરમા ન જવું (૨-૨-૧૧)

નમ્મ ગણિણ્હિ ગણિય, ઘોરેત્તી ગટ્ઠણિયા હ્હ ।

एव परमा मह-रया, अकुरया ८ समन्भोयगा ॥

૨૦ રેશાન થી વેપારીઓએ આણેના રત્નો ગાળાએ જ
ધાગ્યુ કડી શરૂ છે તેમ ગત્રીનો જનત્યાગ માથેના આ
મહાનતો પણ માર્ગ વીગ્લા જ પારણ કડી મફત છે (૨-૩-૩)

वाहेण जहा ३ रिच्छण, अरुण हाट गर पचोइए ।

से अत्तसो अप्पधामए, नाटउह अउठे विसीयइ ॥

एव कामेसण विरु, अज्ज मुण पयइज्ज सधव ।

रामी रामे ण कामए, रद्धे रा रि अउद्ध उणहुई ॥

નમળા મળદને તેનો હાથુ અને તેટલો માગીઝૂડીને
હાકે પછા તે જાનમે ગણિયો જનતો જાપ છે, અને છેવટે
ભાગ જે થવાને જ બે થાખીને બેસી પડે છે તેવી સ્થિતિ
રિપરસ આખેના માધુમની છે પરંતુ તે રિપયો તો
આજે કે હો છોડીને આ મા જવાના છે એમ વિચારી
કામી પુરુષે પ્રાપ્ત થયેલા કે કોઈ ગણ્યથી પ્રાપ્ત ન થયેના
કામોની વામના ડોડી દેની (૨-૫-૫ ૬)

मा पच्छ असावुत्ता मव, अचेही अणुसास अप्पग ।

अहिय न असाउ सोयई, स एणइ परिदेवइ बहु ॥

અતે પત્તાણુ ના પડે માટે અત્યારથી જ આત્માને
ભોગોમાથી છૂટો કરી ચમજવો કામી પુરુષ અતે ધણો
પત્તાય છે અને નિલાપ કરે છે (૨-૫-૭)

इणमेय म्मण विगणिया, णो सुल्लभ गहिं च अहिय ।

વર્તમાન જાળ એ જ એકમાત્ર ન- છે ! અને બોધપ્રાપ્તિ
મુલ્ય છે નહીં એમ મનજી, પોતાના કંઠાણુમાં તત્પર
થાઓ ! અત્યાગ્ના જિતો પણ મેમ જ રહે છે, લવિષ્યના
પણ એમ જ રહેશે (૨-૩-૧૮)

એહિં કાઠે પરિક્રમ્ત, ત પ ઝા પરિતપ્પ ।

તે નીરા વચ્ચળુમ્મુઝા, નાચકગ્ગતિ જીવિય ॥

જેઓ યોગ્ય સમયે પગક્રમ કરે છે તેઓ જ
પાછળથી પસ્તાતા નથી તે ધીર પુરુષ જ રતોથી ઉન્નુક્ત
હોઈ, છનિતમાં આત્મક્રિયા બિનાના હોય છે (૩-૪-૧૫)

એહિં નારીણ સજોગા, પૂયજા પિટ્ટુઆ કયા ।

સન્ધમેય નિરાકિચ્ચા, ન ટિયા સુસમાલિય ॥

જેઓ ઠામભોગો અને પૂજનમતિ અને ત્યાગી શમ્યા
છે, તેઓએ બધું જ ત્યાગ્યું છે તેવા લોકો જ મોક્ષમાર્ગમાં
સ્થિત થઈ શક્યા છે (૩-૪-૧૭)

ઉદગેણ જે સિદ્ધિમુદાહરતિ, માય ત પાય ઉદગ પુમ્મતા ।

ઉદગસ્સ ફાસેજ મિયા ચ સિદ્ધી, સિલ્લિયુ પાણા રહેવે દગાસિ ॥

મવાગ્માજ નાહનાથી જ જો મોક્ષ મળતો હોય તો
પાણીમાં રહેનારા કેટલાય જીવો મુક્ત થઈ જાય (૭-૧૪)

ઉદય જહ્ કમ્મમલ હરેજા, ઇવ સુહ રૂચ્છામિત્તમેય ।

અથ ત ણયારમણુમ્સરિત્તા, પાણાણિ ચેવ તિગિહત્તિ મન્ના ॥

પાણી જો પાપકર્મો ધોઈ નાખતું હોય તો પુણ્યકર્મોને
પણ મોઈ નાખે ! એટલે તેમનો મિદ્ધાન મનોગ્રથમાન છે
આધ્યાત્મ નેતાને અનુમગ્નાગની પેડે તે મૂઢ લોકો નિર્ગર્થક
જીવદિસા ગયાં કરે છે (૭-૧૬)

મારસ્મ જાજા મુણિ મુજ્જણજા, વલેજ પાવસ્મ વિવેગ મિકલ્ ॥
 દુક્કલ્લ પુટ્ટે ધુયમાન્ણજા, સગામસીસે વ પર દમેજા ॥

નુનિએ આરણ સયમના નિર્વાહાર્થે જ મહાત્મ્ય રવો
 પોતામાથી મર્વ પાપા દૂર થાય એમ ઇચ્છતુ તથા દુઝો
 આવી પડે તો મયમનુ રાજુ લઈ, મત્રામને મોખરે
 ઝૂમનો નાપ તેમ આતર રાત્રીને આપવા (૭-૨૬)

પમાય રમ્મમાહિમ્, અપ્પમાય તહારર ॥

તમાત્રદેયભાયા નિ, ચાલ પઠિટ્ટયમર વા ॥

પ્રમા. એ હમ કે અને અપ્રમાદ એ અકર્મ છે તે
 એ હાપ ન હોપ તે ઉપથી માલમ પડિત કે મૂખ
 દેહાપ છે (૮-૩)

જ ત્તિચુરલ્લમ જાણ, ક્ષાટ્તલ્લેમ્મ અપ્પાનો ॥

તમ્મત્ર જતરા રિપ, સિરસ સિલ્લજ્જ પઠિટ્ ॥

પોતાના જીવનના પ્રત્યાજ્ઞનો જે કોઈ ઉપાય લેવામાં
 આવે તે બુદ્ધિમાણા મનુષ્ય જીવન દરમ્યાન તમ્મત્ર જ શીખી
 લેવો (૮-૧૫)

મુય મ રૂમ્મેગોસિં એય વારસ્મ વોરિય ॥

માતામાગ્ગિહુણ, ઉવમતે નિદે ચેરે ॥

બુદ્ધિમાન યુરુમે પાસેથી મે સાલક્યુ છે કે,
 સુખશીલતાનો ત્યાગ કરી, કામનાઓને શાત કરવી તથા
 નિરીદ રતુ એ જ વીરનું વીરત્વ છે (૮-૧૮)

જ ચાનુદ્ધા મહામાયા, વીરા અસયત્તદમિણો ॥

અનુદ્ધ તેમિ પક્કત્ત, સપ્પહ હોઈ સન્સો ॥

જેઓ વસ્તુનું તત્ત્વ મમન્યા નથી, તેના મિથ્યાદષ્ટિનાળા પુરુષો લોભામા પૂજ્ય ગણાના હોય તેમજ ધર્માચરણમા મહા વીર જેવા હોય, તે પશુ તેઓનો બધો પુરુષાર્થ અનુદ છે અને તેનાથી તેમને મધન જ થાય છે (૮-૨૨)

જે ય બુદ્ધા મહાભાગા વીરા મમ્મનદમિણી ।

સુદ્ધ તેસિં પરકૃત, અફલ હોટ સન્નમા ॥

પરંતુ જે પુરુષો વસ્તુનું તત્ત્વ મમન્યા છે તેવા શાની પુરુષોનું ધર્માચરણ શુદ્ધ છે અને તેને લીધે તેઓ બધાતા નથી (૮-૨૩)

તેસિં પિ ન તત્ત્વો મુદ્ધા, નિક્વન્તા જે મહાનુલ્લા ।

જ નેમ્ને પ્રિયાળતિ ન મિત્રોભા પવેજ્જણ ॥

મોટા નુભા ઉત્પન્ન થયેના દોષને જેઓએ મન્યાસ લીધો હોય, અને જેઓ મહા તપસ્વી હોય, તેવાઓનું તપ પશુ જો કીર્તિની હઠ્ઠાથી થયેલું હોય તો તે શુદ્ધ નથી જે તપ ખીજા ગણના થી, તે જ મરુ તપ છે પોતાની પ્રવૃત્તિ ડહી ન હોવી (૮-૨૪)

અપ્પપિણ્ઠામિ પાંણાસિ, અપ્પ માસેજ્ઞ સુત્તણ ।

સ્વતેઽમિનિવ્વુહ દત્તે, વીતગિદ્ધી સયા જણ ॥

સુદૃઢ મત ધાગણ કરનાગ પુરુષે થોડું ખાતુ, થોડું પીતુ અને થોડું બોલતુ, તથા ક્ષમાયુક્ત, નિરાતુર, નિતેદ્રિય અને કામનાગદ્ધિત થઈ, સત્ત પ્રયત્નથી ન ગહેલુ (૮-૨૫)

લહે કામે જ પયેજ્ઞા, વિવેગે જન્મમાહિણ ।

આયરિયાઈ સિમ્બેજા, બુદ્ધાણ અતિજ સયા ॥

પ્રાપ્ત થયેના જન્મભોગોમા પણ દુઃખ ન થતી એનું
નામ વિવેક પોતાના આચાર હમેશા કાળા પુરો પાસેથી
શીખતા (૬-૩૨)

મુસ્મૃસમાણો ઉપાસેજા, મુષ્પત્ત મુતરમ્મિય ।

લોભ જ અત્તપત્રેસી, ટિડમત્તા જિર્ણદયા ॥

મુમુક્ષુએ પ્રતાપુક્ત, નપરતી પુરઘાઈ, આત્મચાનના
રાંડુ, પતિમાન તથા જિતેદ્રિય ચુરને હમેશા સુદૃઢપૂર્વક
સેવતા (૬-૩૩)

અગિદ્ધે સન્ધાસેસુ આરંભેસુ જાણિમ્મિષ્ણ ।

મન્વ ત સમયાનાત્ત, જમેવ લગ્નિય વડુ ॥

સમ્પ્રદાદિ વિષયોમા અનુબધ ગઢે અને નિરિતિ ઝો ન
કરે (એ જ મુખ્ય ધર્મચરણ છે) બાકી નધુ જે સખાધુથી
કથ્યુ છે, તે મિદ્ધાન બહારનુ છે (૮-૩૫)

જે આયત્તો પરમા વા પિ ણચ્ચા, અન્નમપ્પણો હાત્તિ કલ્લ પેરેસિં ।
ત જોદમૂલ્લ ચ સયાપસેજા, જે પાઉત્તુ જા અણુવીદ્ધ ધમ્મ ॥

પોતાની અદર તેમજ બહાર - એમ બંને રીતે સત્યને
જાણીને જેઓ પોતાને તેમજ બીજાને તારવાને મમર્થ છે,
તેવા જગતના જ્યોતિષ તથા ધર્મનો સાક્ષાત્કાર કરી તેને
પ્રગટ કરનાર (મહાત્મા) ની મોક્ષમા હમેશા ગઢેતુ
(૧૨-૧૬)

જિર્ણિચ્છે મિક્કતુ મુદ્ધજાતી, જે ગારવ હોદ સિલોગક્કમી ।

આજીવમેય તુ અવુજ્જમાણો, પુણોપુણો વિષ્ણરિયામુવન્તિ ॥

સ્વસ્થનો ત્યાગ કરીને શુભાશ્રમ આદ્ય ઉપર ઇચ્છનારો
બનીને પણ જે ગર્વિષ્ઠ, તથા સ્તુતિની કામનાનારો હોય છે,
તેનો મન્યામ એ તેની આગ્રવિકા છે જ્ઞાન પામ્યા વિના
તે ફરી ફરી મમાગમા ભગ્ન-જે. (૧૩-૧૨)

અથ જ સે હોટ સમાધિપત્તે, જે પત્રવ મિત્રવુ ત્રિટકસેજા ।
અહવા વિ જે લાહમયાત્રિત્તે, અન્ન જળ ગિમદ વાલ્પને ॥

જે માધ્યમ પોતાની પ્રજ્ઞાને કા બે કે બીજી કાઈ
વિભૂતિને ડાગશે મદમત થઈ બીજાનો નિરન્કાર કરે છે, તે
મમાધિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી (૧૩-૧૪)

ગય વિહાય દહ સિકરમાળો, ઉઠાય મુરમ્મચેર રસેજા ।
મોગાયજારી વિળય મુસિક્કરે, ને હેય સે વિષ્ણમાય ન કુજ્ઞા ॥

શાસ્ત્ર સીખવા ઇચ્છનારાઓ કામબોગોનો ત્યાગ કરી
પ્રયત્નપૂર્વક બ્રહ્મચર્યનું સેવન કરવું તથા ડુરની આચાર્ય
પાનન કરના કરના આગ્નિની શિક્ષા પ્રાપ્ત કરવી ચતુર
શિષ્યે પ્રમાદ ન કરવો (૧૪-૧)

સમ્યાદ ધમ્મ ચ પ્રિયાગગન્તિ, બુદ્ધા દુ તે અત્તકગ મગ્ગતિ ।
તે પારગા દોણ્હ વિ મોયણાળ, સસાધિય પાદ્મુદાદરતિ ॥

ધમનો માક્ષાત્તાર કરીને જે જ્ઞાનીઓ ઉપદેશ આપે છે,
તેઓ જ સચચનો અત લાવી શકે છે પોતાની નેમજ
બીજાની એમ બનેલી મુક્તિ માધનાગ તેઓ જમાનાઓથી
પુજાતા પ્રશ્નોનો નિવેડો આપી શકે છે (૧૪-૨૮)

અન્તાગિ ધીરા મેગ્ગતિ, તેણ અત્તકગ દહ ।

દહ માણુસ્મણ ઠાણે, ધમ્મમારાહિડ જરા ॥

બુદ્ધિમાન પુરુષો (વસ્તુઓના) અન સેવે છે માટે જ સમાગ્નો અન લાડી રોકે છે મનુષ્યતા મા આપણે ધર્મની આનાધના માટેજ મનુષ્ય થયા છીએ (૧૫-૧૫)

ધમ્મ રહતસ્મ ડ ણિય ત્તમો રત્તસ્મ દત્તસ્મ જિહ્વિદિયસ્મ ।

માસાય દોસ ય વિગ્ગમસ્સ, ગુણે ય માસાય ણિસેવમસ્સ ॥

ધર્મ હેવામાનથી દોષ ભાગતો નથી, — જો તે -હેનાર ક્ષાત હોય હાંત હોય નિતેદ્રિય હોય વાણીના દોષો ત્યાગનારો હોય અને નાણીના ગુણો મેનનારો હોય (ખ ૦ ૨ ૧-૫)

પ્રાયમિયોળેણ જમારહજ્ઞા, ણો તારિસ વાયમુદાહરેજા ।

અટ્ટાણમેય વયણ ગુણાણ, ણો દિક્કિયપ્પ વ્વય સુરાલ્લમેય ॥

જો વાણી મોલનાથી પાપને ઉત્તજન મળે, તે વાણી કદો ન બોનવી દીક્ષિત લિગ્ગુએ ગુણોથી ગર્વિત તથા તથ્ય વિનાનુ માર્ઘ ન બોનવુ (ખ ૨, ૧-૩૮)

બુદ્ધસ્સ આગાપ્પ ઇમ સમાહિં, અસ્સિ મુઠ્ઠિચા તિરિહેણ તાર્હ ।

તરિડ સમુદ્ધ વ મહામરાષ, આયાણવ ધમ્મમુદાહરજા ॥

જાનીની આચાનુમાગ મોક્ષમાર્ગમા મન વાણી અને કાયા - એમ ત્રણે પ્રારે સ્થિત ચર્ધ જે પોતાની ઇન્દ્રિયોનું રક્ષણ કરે છે તથા સમુદ્ર જેવા આ સમાગ્ને તરવા માટે જેની પામે મર્વ મામગ્રી છે, તે પુરુષ અને બીજાને ધમોપદેશ આપે (ખ ૦ ૨ ૧-૫૫)

મુચ્ચિ

અકર્મ ૧૧૮, ૧૩૭

અકર્મ ભૂમિ ૨૦૫, ૨૧૦

અકારકવા ૭૮, ૭૧

અક્રિયાવાદ ૩૩, ૨૫, ૨૮, ૪૮, ૧૨૮

૧૦૪, -વાગી ૨૬, ૫૨

૧૧૦, ૧૦૫-૬, ૧૮૭

અગ્નિ - છવ ૧૧૩, ૧૧૭, ૧૧૮

(જુઓ છ વર્ગ)

નોંધપાત્ર ૧૧૩ ૪

-ગીર ૨૦૮

અણવત્ત ૫૦-૧, ૨૧૮

અજ્ઞાનવા ૨૩, ૭૭, ૬, ૪, ૧૩૬

-વાગી ૨૬, ૩૫, ૫૨, ૧૧૦,

૧૦૪-૫, ૧૮૭

અણુનત ૪૫

અદ્વૈતવા ૭૧ -વાગી ૧૧૧

અધર્મ-તત્ત્વ ૨૧૮, ૨૨૦ -અજ્ઞાન

૧૭૬, ૧૮૧ ૧૮૫, ૧૮૭

અધર્મીઓ ૧૧૩-૬, ૧૨૨, ૧૩૮

અનર્થદંડ ૮૮, ૧૨૬, ૧૮૫

અનુગ્રેક્ષા ૮૧

અનુલવાદ ૭૨

અભિમાન ૮૫, ૧૫૧ (અદ્વૈતવા)

અરૂપધાતુ ૨૨૫

અરોહ ૨૧૮, ૨૨૦

અવગિનાન ૧૧૧

અસત્તી છવ ૨૧૪-૫

અસિત -૬, -

અદ્વૈતવા ૧૭૮ (જુઓ મદ)

અદિ સા ૧, ૧૦, ૧૩૩, ૧૬૭, ૨૨૬

(જુઓ દિ સા)

અગમ્ય ૧૭-૮, ૧૦, ૧૧, ૫૮,

૧૬૨

અડ ૧૮, ૫૬

અતરલીપ ૨૦૫, ૨૧૦

અતરાય -ચાર ૧૮૧

આચાર્ય ૧, ૫૮ (જુઓ ગણિતપિટક)

આલોકિક ૩૧-૩, ૪૬, ૨૨૧

આત્મરક્ષવાગી ૭૨

આત્મવાગી ૨૫

આત્મવિવતવાદી ૧ ૧

આત્મા ૧૮, ૨૫, ૭૧, ૭૨, ૭૬, ૮૦,

૧૬૧, ૨૨૮

આદ્યકુમાર ૨૨૧-૩૧

આર્થ ૨૦૫, ૨૧૦

આસવ ૫૧, ૮૧, ૧૦૭, ૧૬, ૨૨૨

આહારવિચાર ૨૦૨-૬ (સિક્ષા)

અનુકુલશીલ - (એવાકુલ)

અર્થપિય ૧૮૧

અર્થ - ૧૦-

અર્થ ૧૬, ૨૪, ૫૦, ૭૬, ૧૬૧-૩

અર્થવાદ ૨૫

અર્થ -કુળ ૧૬૦ -વશીલ ૧૫૮

અર્થકાય ૨૨૧ (જુઓ પાણીસારી)

ઉદક પેગાવપુત્ર ૨૩૦-૪૦

ઉપર ૧૩૮, ૧૪૧, ૧૪૪, ૧૪૮, ૧૬૧
૨૨૨, ૨૨૮ ૨૨૯

ઉપમોગપરિમોગપરિમાણુવત ૧૮૫

અપભવે ૪૮ ૬૧

એકદશી ૭૭

એકાદશી ૭૧

એક દિવસ ૧૧૭૧૬

એવાવશીય ૧૫ (ધર્મવાત્)

કર્મ ૫૧, ૦, ૧૨૮, ૧૪૭ ૧૫૦,
૧૮૧ -નાસ ૮૨ ૦, ૧૩૭

-અધન ૭, ૭૪, ૧૨૦, ૧૩૦

૧૪૭, ૧૬૬, ૮૧ -ભૂમિ

૧૦૫, ૨૧ -૧૪૩૫ ૫૧

કાપ (જુઓ કોપ, માન આપા ૬૦)

કામમોગ ૮૮, ૮૭, ૧૦૪ ૧૧૬, ૧૨૬,
૧૮૮ ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૫૭

૧૬ ૧૬૪, ૧૮૭, ૧૯૦

કામલાજી ૧૦૨

કામ પુ શરીર ૨૧૮, ૨૨૦

કાર્યપ ૪૪, ૧૦૫ ૧૨ ૬૦

કાફા ૧૦૪

કાસાનુવાસજી ૧૯૧

કુમારપુત્ર ૮૦

કૃષ્ણ ૮૮, ૧૦

કેવળમાન ૪, ૫, ૪૭ ૧૧૧, ૧૬૦,
-સાતી , ૫૬, ૧૦, ૧૦૮

કોતક ૧૮૪

કોરવવશીય ૧૫

કિયાવા ૧૩, ૮૬, ૫૦, ૫૧, ૭૫ ૧૨૮,

૧૩૪ ૧૩૮ -વાતી -૩, ૫૩,

૫૫, ૧૧૦, ૧૮૭

કિયાસ્થાન ૧૭૮-૬૮

કોપ ૭૮, ૭, ૧૮૩, ૧૬૭, ૧૭૦

અભુત ૧, ૧૨, ૪૦

મણિપિટ ૧, ૧૬૨

મરુ ૧૦૦

મર્વ (જુઓ અભિમાન)

મીતા

કુલુવત ૪૫ ૧૬૫

કુસિ ૮૧

કુસિધિ ૧૪૨-૫

ગોસાનક ૨૨૧-૪ (જુઓ મકમલિ

ગોસાલ)

ગોસાન ૩૨, ૪૪૬ (જુઓ

ગોસાલ)

ગોતમ ૭-૩ ૨૩૦-૪૦

ગુરુમકરજી ૧૭૦

ગાનુધામ ૪૮ ૨૩, ૨૪૦

ગારિત્ર ૮૧, ૨ ૮

ગાવાંકિ ૨૬, -મત ૭૦, ૭૧, ૮૦

છ વર્ષ (કાપ) ૧૭૩ ૧૨૮, ૧૩૩,
૧૬૬ ૧૮૧, ૨૧૩, ૨૧૪

જનક ૮૬

જાનુઆરી ૧ ૮, ૨૧૦

જાનુઆરી ૪-૬

જીવ ૫૦-૧, ૭૦, ૭૧, ૭૨, ૧૩૭ ૧૫૮,

૧૬૨ ૧૬૮, ૨૧૮ -નું બધન ૬૬

જ્ઞાનપુત્ર ૮૪,૭૩,૮૮ ઇં

જ્ઞાનવશ ૪૪,૪૫

જ્ઞાતૃવગીય ૧૫

જ્યોતિષગાત્ર ૧૩૬

જ્યોતિષી ૧૧૧

ટીકાકાર (જુઓ શીતાકરેવ)

ઠંડ મા ૫૫ ૬૧ ૧૧૪, ૨૨૨

તજજીવત-છરીતવા ૭૧, ૮૦,

-વાગી ૧૬૦

તપ ૮૩, ૮૪, ૮૬, ૮૮, ૧૨૦, ૧૪૪

૧૬૧

તેજસરીર ૨૦૨

દત્તવક્ર ૧૧૦

દિનત ૧૬૫

દક્ષિણ ૧૭, ૬, ૫૮ (જુઓ

મહાપિટક)

દેવ ૭૬, ૧૧૧

દેવિક ૬૬, ૬૬

દેશાવકાશિક મત ૨૩૭

દ્વિપાયન ૬૬ ૬

ધર્મોત્ક ૧૦૮

ધર્મ ૭૩ ૭૮, ૮૧, ૮૬, ૮૭, ૧૨૧-૫,

૧૩૩, ૧૪૧, ૧૪૪ ૧૪૭ ૧૫૭,

૧૬૬ ૧૮૬, ૨૨૮ -તત્ત્વ

૨૧૮, ૨૨૦, -ધ્યાન ૧૧૨

-નિચાર ૧૬૮ -સ્થાન ૧૭૪,

૧૮૧, ૧૮૬, ૧૯૦

ધાતુ ૭૨

ધાન્ય (જુઓ બીજધાન્ય)

ધાન ૧૧૭, ૧૨૦, ૧૩૧, ૧૬૨

ન નાવગ્યા ૧૬૨

નમિ ૬૬, ૮૬

નરક ૧૦૫-૭ ૧૩૪ ૧૫૬, -૩૧

૧૦૬, ૧૦૭

નળ -

નારાયણ ૬૬, ૬૮

નાભ ૧ ૩ ૨૭૨

નિમિ ૬૮ (જુઓ નમિ)

નિમિત્તસાત્ર ૧૩૬

નિયતિ ૨૪, -૧, ૧૧૩-૪ -તત્ત્વ ૨૪,

-વા ૨૫, ૪૩, -વાગી ૨૬ ૭૩

નિર્મય ૪૪, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૬૨

નિર્ગ ૫૧, ૧-૭, ૧૬૪

નિરુક્તિકાર (જુઓ ભદ્રબાહુ)

નિવ ૧૦૬

પરતીચિંતો ૮૫-૭ (જુઓ વાગી)

પરવોક ૭૧, ૮૬, ૬૩, ૧૩૪

પરિશદ્ ૧૬-૭૦, ૧૦૪, ૧૨૩ ઇં

પરિપદ્ ૮૧, ૮૬

પચમહાભૂત ૨૧ ૭૦, ૭૨, ૧૬૦,

૧૬૧, -વાગી ૮૦

પચમહાભૂતિક ૭૦ ૮૦

પાળી-જીવ ૧૧૩ ૧૧૭ ૧૬૦ (જુઓ

૭ વર્ગ) -નો ઉપરોક્ત ૧૧૫,

૧૨૩ (જુઓ ઠંડ પાણી)

-સરીર ૨૦૨, ૨૦૭-૮ (જુઓ

ઉપક્રમ)

પારાસર ૪૦, ૬૬, ૬

પાશ્વનાથ ■ ૯,૩૨,૪૫-૮૨-૩,
૨૬૦

પુરુષ ૨૪,૧૬ ૨૨૮ -વા. ૨૫

પુરુષી ૧૫૫-૭૦,૨૦૪

પૂજનસત્કાર ૮૬,૮૮,૮૭,૧૪૦

૧૬૦ ઇં

પૃથ્વી -જીવ ૧૧૩,૧૧૭,૧૬૦ (જુઓ

■ વર્ગ) -સીર ૨૦૨,૨૦૮

પૌપધ ૪૫ ૧૯૫,૨૩૬

પ્રકૃતિ ૨૫,૭૬

પ્રત્યપતિ ૧૮ ૭૬

પ્રતિકમણ્ડવિધિ ૨ ૯ ૨૬૦

પ્રતિમા -ખાર ૧૯૨ ૨૦૦-૧

ત્રયામ્બાનન્ત ૧ ૫

પ્રમા ૮૭-૮ ૧૭૨

પ્રાણુ ૧૬૯

પ્રાપ્તિ ૧૮૪ (પ્રતિકમણ્ડવિધિ)

ખાદુક ૭૬ ૮

ખીજધા ૫ ૯૬ ૧૧૩ ૧૨૩,૧૨૯,
૨૨૨

ખૌદ્ધ ૨૬,૫૩,૭૨,૭૫,૮૦,૨૨૫

અક્ષભોજન ૨૨૩

અક્ષતત ૨૨૫

અર્ધા ૭૫

અર્ધાખ ૧૨૮ ૧૫૦,૧૭૦

અર્ધખાદુ ૬,૮,૯ ૧૧ ૧૨ ૭૦ ઇં

અય ૮૬

અરત ૯૧

આરડ પમી ૧૮૧

આવનાઓ ૧૪૭,૧૪૮

સિના ૫૪ ૭ ૯૫-૬,૧૧૫,૧૨૪,

૧૨૭,૧૩૦ ૧,૧૬૮,૧૬૨,૨૨૬

-ના નિયમ ૧૭૧,૧૯૮

સિપુ ૧૫૧ ૧૩૦ -ઓ ૪૧ ૨૨૫-૬

શૂત ૧૬૯, -વા ૨ -વાની ૨૬

ઓગવશીય ૧૫૮

મઃખવિગોસાલ ૨૬,૩૧,૩૩,૩૪,

૭૭ (જુઓ ગોસાલક)

મતિગાન ૧૧૧

ન -ચાર ૧૪૦ (જુઓ અભિમાન)

મ ચમમાય ૭

મન પર્થવગાન ૧૧૧

મનુષ્યજન્મ ૮૨,૧૪૭

મમતા ૭૦ ૧૭૮ ઇં

મરકરી ગોસાલ (જુઓ ગોસાલ)

મહાવીર ૨, ૩, ૮, ૮, ૧૪, ૩૧, ૩૨,

૪૪ ૩૬, ૪૪-૫૫, ૧૦૮-૧૦,

૧૪૬, ૧૫૬, ૧૫૭, ૨૨૧-૨ ઇં

મત્રા ૧૮૪

માન ૭૪ ૭, ૧૨૩, ૧૬૭, ૧૭૮ ઇં

(જુઓ અભિમાન)

માયા ૭૪ ૭, ૧૨૩, ૧૬૭, ૧૭૦ ઇં

માયાચક્રિ ૭૬

મારણાતિક સંલેખના ૧૯૬ ૨૩૬

મિશિલ ૯૮

મિથ્યાદર્શન ૧૫૧, ૧૬૭, ૧૮૬ ઇં

મિથ્યદર્શન ૧૮૬, ૧૯૩

મીઠું ૧૧૪	વિનયન ૮ ૨૩,૩૮,૪૧, ૧૩૪, -વાદી
મૃત્યુ ૧૬,૭૬	૨૬,૩, ૫૨ ૧૩૫, ૧૬૭
મેરુ ૧૦૮, ૧૧૧	વિનયનવાદ ૧૪૫
મોક્ષમાર્ગ ૧૦૬, ૧૨૧-૩૩, ૧૪૪ ઇ૦	વિમાનવાદી ૧૧૧
મ્યેન્ડ ૨૦૫, ૨૧૦	વિગાવા -૦
રાજગુહ ૪, ૨૩૦	વિચાસમ્નિ ૮૯, ૧૨૭ ઇ૦
રામગુહ ૮૬, ૧૮	વિવસ્વમેન ૧૦-
રુચક ૧ ૮	વીરન ૧૧૮-૨૦
લવસનમ ૧૧૦	વીર ૧૧૮
વિચીવી -કુવ ૧૬૦ -વશીય ૧૫૮	વેપ્રેવ ૧૦
હીરોનરી ૧૬	વેલ્વાની ૧૨૭
લેપ ૨૩૦	વેલ્લી ૨૦૭
લોક ૧૧૮, ૨૨૦	વેત લી -૩, ૧૦૬
લોકવા ૭૮	વેદેલી -
ગ્રામ ૭૪, ૭, ૧૨૩, ૧૬૭, ૧૮૦ ઇ૦	વેનચિક ૧૧૦
વનરુપતિ ૧૧૭, ૧૮૨ ૨૦૨-૩ ૨૧૪	વેરોચિક ૭૨
વાણિયા ૨૨૪	બ્યાસ ૪૦, ૧૮
વાણી -ના પ્રકાર ૧૨૫	મન (બાર) ૮૫, ૮૪ ઇ૦
વાદ (નુ. નુદા) ૬૮-૭	મતનિયમ ૫૫, ૨૧૨-૬
વાદી (નુ. નુ. ૧) ૧૨૮, ૧૩૧, ૧૩૬-	મરીર (પાથ) ૨૧૮, ૨૨૦
૭ ૧૫૭-૬૪, ૧૬૭ ૨૧૩-૫, ૨૨૩	સીરસસ્કાર ૧૨૩, ૧૬૨ (નુઓ
(નુઓ વા, અધર્મીઓ,	પાણીનો ઉપયોગ)
પરતીચિકો, અમલુમાલિય)	
વાયુ -જુવ ૧૧૩, ૧૧૭, ૧૬૬ (નુઓ	સા ૧૬૪
વર્ગી), -સીર ૨૦૨, ૨૦૮	સામ્રાજ્ય ૧૪૨-૫
વિઓ ૮૪-૮, ૯૨-૮ ઇ૦	સિદ્ધાન્ત ૪૫
વિચિકિત્સા ૧૬૪	સિદ્ધાન્ત ૬૮
વિદ્ ૬૬, ૬૬	સિદ્ધ (નુઓ ગુરુસિદ્ધ)
વિદ્યાઓ -મેરી ૧૮૨, ૧૮૬	સીલાદેવ (મીકાકાર) ૭૦, ૭૧ ઇ૦
	સીવત્ત ૧૮૫

શુન્યાસ ૧૩૬

શુદ્ધધ્યાન ૧૧૦, ૧૧૨

સૌવ ૭૭

સૌવાધિકારી ૭૨

સમણ ૧૫૧, ૧૭૦ ૨૨૨ ૬૦

સમણબ્રાહ્મિન ૭૦, ૭૮, ૧૫૮, ૧૬૭,

૧૯૮ ૧૦ (સુઓવાળી)

સમગ્રોપાસક ૧૬૪

સગાસબધી ૭૦ ૮૪-૫૬૦,

૧૨૨, ૧૬૫, ૧૭૫ ૧૭૮ ૧૮૬

સત્ય ૧૬૬

સદ્ગુરુ-સાસ ૧ ૭૮ ૮૩ ૮૪, ૧૨૨

૧-૭, ૧૪૨, ૧૬૬, ૧૮૧

સમાધિ ૭૭, ૮૧ ૮૭ ૮૮, ૧૦૧ ૧૨૬-

૮, ૧-૨ ૧-૭, ૧૩૬ ૧૬૬

સમિતિ ૭૬ ૮૦

સમ ૮૭, ૧૧૧, ૧૨૪

સજય બેસદીપુત્ર ૩૫, ૧૪૫

સકીલવ ૨૧૪-૫

સન્યાસ ૮૪, ૮૫ ૮૮ ૧૨૨ ૧૬૬

૧૮૧, ૧૮૬

સેવમ ૧૦૫, ૧ ૭, ૧૬૭ -ધર્મ ૮૫

૧૧૦, ૧૧૬, ૧૪૧

સેવર ૫૧, ૮૧, ૧-૭, ૧૬૪, ૨૨૨

સામાયિક ૪૫ (૧-૨-૨-૧૭, ૨૦)

સામુદ્રિકશાસ્ત્ર ૧-૬

સાખ્ય ૨૪, ૨૫, ૭૧, ૭૨

સિદ્ધશીલા ૨૧૬

સિદ્ધિ ૭૭

સુ સર્ગ ૧૦૬

સુધર્મસ્વામી ૨-૫

સુધમા (દિવ) ૧૧૦, ૧૧૨

સુપાર્ણદેવ ૧૦૬

સેવકતામ ૧૨-૧૪

સકધ ૭૨, ૮૦

સીઓ ૮૮, ૮૫, ૯૭, ૧૦૦-૪, ૧૨૧-

૭, ૧૪૭, ૧૮૭, ૧૬૦, ૨૨૨

સ્થાવરજમ પ્રાણીઓ ૭, ૧૧૫,

૨૦૦

સ્નાતક ૨૨૫, ૨૨૭

ત્યાજ્યા ૩૧-૮, ૧૪૫

તેવખશાસ્ત્ર ૧૩૬

તેવમબૂ ૭૬

તેવમશૂરમણ ૧૦૬

હસ્તીતાપસ ૨૨૧

હસ્તીયામ ૨૩૩

હિસા ૭, ૭૫, ૭૮ ૧૧૩, ૧૧૪,

૧૨૮, ૧૩૦, ૧૩૩ ૧૬૧, ૧૭૫,

૧૭૬ ૨૧૩, ૨૧૫-૬

પૂર્ણિ

ઉપેા ૧૦ પાં ૨૪-૭ આ પુસ્તકના કપોદ્યાનમા (પા. ૪૪ તથા ૪૭) જણાવ્યું છે કે જગવાન મહાવીરનો જ મ ઈ સ ૫ ૫૯૯ મા થયો હતો અને તે ઈ સ ૫ ૫૨૭ મા એટલે કે છુદ્ધથી ૫૦ વર્ષ પહેલાં નિવાસ પામ્યા હતા મામાન્ય રીતે અત્યાર સુધી જૈનપરંપરામા એ જ સમય સ્વીકારાતો આગ્યો છે અને અવાચીન વિદ્વાનોના પુસ્તકમા પણ મોટા ભાગે સ્વીકારાય છે પરંતુ થોડો સમય થયા, તે બાબતમા એક અત્યંતી ચર્ચા નર થઈ છે તેનો કાઈ ઉવટનો નિષ્કર્ષ આવી મયો છે જેમ તો ન જ કહેવાય, પણ તે ચર્ચા કયા મુતબો ઉપર થાને છે તેનો કાઈક ખ્યાલ આપવા સા, તે ચચાવાળી એક લેખમાણનો દેક સાર અલી આપ્યો છે ૧

પ્રખ્યાત જૈન લેખક મુદ્દગે વિ સ ૧૩૬૧ એટલે કે ઈ સ ૧૩૦૪ મા 'પ્રખધેચિતામણિ' અથ ૨૨થો અને જે વર્ષ બા 'વિચારત્રેણી' અથ ૨૨થો તેમા તેમણે વીર સેવત અને વિક્રમ સેવતની ગણતરી જણાવતા નીચેના અર્થના રોડોમે રાખ્યા છે

‘જે રાત્રે અહ ત્ તીર્થ’ કર મહાવીર નિવાસ પામ્યા, તે રાત્રે અવન્તીના રાજા પાલકનો રાજ્યાધિપેક થયો પાલક રાજાના ૬૦ વર્ષ અને નદ (રાજાનો) ના ૧૫૫ ૧૦૮ મૌરોના અને પુષ્યમિત્રના ૩૦ બલમિત્ર અને બાનુમિત્રના ૬૦, તથા નનોવાદનના ૪૦ મદંજિતના ૧૩ વર્ષ અને રાકના ૪’

એ દરોહીમા આ પ્રમાણે મહા-ધીરના નિવાસ અને વિક્રમના ગાત્રોત્પલ્લ વચ્ચે ૪૭૦ વર્ષ વીત્યા એમ જણાવ્યું છે નિકમ સંવત ઈ સ ૧ ૫૭ થી ૨૩ થતાં ગતીએ તો એ દિશાએ મહા-ધીર ઈ સ ૫ ૫૨૭ માં નિર્વાણ પામ્યા હતા એમ કહે અને જેન પદપેશ પોતાની તમામ અખતરીઓમા એ સમય જ સ્વીકારે છે એ વાત તો નક્કી જ, કે એ સ્વેકો વિન્ન સંવત એવું નામ સ્વીકારના હોવાથી તે આક્રમા નવમા સેકા ૭૮૯મા અવાચીન છે કારણકે ત્યાં ૪૭૦ના નિકમસંવત એવું નામ ભાષીત નહોત.

હવે, એ સમય નીચે ઐતિહાસિક અખતરીઓ સાથે બધમેસનો આવે છે કે નાં તે તપાસીએ

બીજા પ્રશ્નમા 'નિર્મકનાવપુત્ર' ('નિર્મ' વ જ્ઞાતપુત્ર એટલે કે જ્ઞાન નામના સાજવસમા જ મેહો નિર્મ' વ) ના જે સંખ્યાબંધ હથેલો મળે છે તે ભગવાન મહા-ધીરને લગતા છે એ તો હવે નિશક સાબિત થઈ વૃન્ધુ છે એજ પ્રશ્ન ઉપરથી એ પણ જણાઈ આવે છે કે, જુદા અને મહા-ધીર બંને સમગ્ર-ધીન હોઈ, એક જ સમયે ઉપ રા કરતા હતા.

ભગવાન નજ ઈ સ ૧ ૪૭૭ ની આસપાસ નિવાસ પામ્યા હતા જે વસ્તુ અનેક ઐતિહાસિક પ્રમાણોથી નિશ્ચિત થયા જેવી છે હવે જે મહા-ધીર ઈ સ ૧ ૫૨૭ માં નિવાસ પામ્યા હોય તો તે વખતે જુદા ૫૦ વરના જ હોય (કારણ કે નિવાસ વખતે તે ૮૦ વર્ષના હતા) અને જુદા ૩૬ માં વર્ષ પહેલા પ્રમોપેશ જ શરૂ થયો નહોતો એટલે બંને એક સમયે જ ઉપેશ કરતા હતા એ ખીના ધરી શકે નહિ.

વળી, બંને અખતરીનું રાજ્યના સમય સમાન હયાત હતા એ વાત બંને સપ્રાપ્તના ધમમથે ઉપરથી નિશ્ચિત થઈ શકે છે ૫૨૭ અત્તરણુ જુદાના મૃત્યુ પૂર્વે ૮ વર્ષ પહેલા જ રાજ થયો હતો એટલે મહા-ધીર એ ઈ સ ૫ ૫૨૭ માં નિવાસ પામ્યા હોય તો તે વખતે અખતરીનું રાજ જ બંધ ન હોય.

આમ મુદ્દના કાલનિર્ણય સાથે જૈન પરપરાને ધોળો વિરોધ આવે છે એટલે એમાંથી એક કાનનિર્ણયને ખોટો ગણવો જોઈએ પરંતુ મુદ્દના કાનનિર્ણયને બીજા અનિષ્ટાત્મિક પ્રમાણોનો સારા જોવા ટોકો છે, એટલે નેને ખોટો ગણી શકાય તેમ નથી પરંતુ આ જગ્યાએ હેમચંદ્ર જોવા પ્રસિદ્ધ જૈન લેખક જ ઉપર જણાવેલી જનપરંપરામાં અમુક સુધારો સૂચવે છે આપણે ઉપર મેનુગ્રંથ ટાંકેલા શ્લોકોમાં જોઈ આવ્યા, તેમાં મીઠવણ એટલે કે ચંદ્રગુપ્ત મહાવીરના નિવાસ પછી ૨૧૫ વર્ષે ગાદીએ આવ્યો એમ જણાવ્યું છે પરંતુ હેમચંદ્ર પોતાના ‘સ્વવિરાતીચરિત (પરિશિષ્ટ પર્વન) માં જણાવે છે કે ‘મહાવીરના નિવાસ પછી ૧૫૫ વર્ષે ચંદ્રગુપ્ત રાજ થયો’ આપણે હેમચંદ્રનો એ સુધારો કમલ સખીએ, તે મહાવીરના નિવાસકાળ અને વિક્રમ સંવત વચ્ચે ૨૧૫+૨૬૫ને બદલે ૧૫૫+૨૫૫ એટલે કે ૪૧૦ વર્ષે ગણા દેતા એમ કહે, એટલે કે મહાવીર ઈ સ પૂ ૪૬૭માં નિવાસ પામ્યા હતા એમ નક્કી થાય

મહાવશમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અત્તરસન મુદ્દના નિવાસ (ઈ સ પૂ ૪૭૭) પહેલાં ૮ વર્ષે (ઈ સ ૪૮૫માં) ગાદીએ આવ્યો હતો અને ગાદીએ આવ્યા પછા તેનું પહેલું જ કાર્ય કોશલના વૃદ્ધ રાજ સાથે લડાઈ હતી હવે લગવનીસૂત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ગોરાળ એ યુદ્ધ પછી તરત જ શ્રાવસ્તીમાં મરણ પામ્યો હતો અને મહાવીર ગોરાળના મૃત્યુ પછી ૧૬ વર્ષે જીવ્યા હતા એટલે પણ મહાવીરનો નિવાસસમય ઈ સ પૂર્વે ૪૬૮-૬૭ જેટલો આવીને બેસે રહે

અલખન, હેમચંદ્રની ગણતરી પ્રમાણે ચંદ્રગુપ્તનું રાજ્યારોદણુ ઈ સ પૂ ૪૧૨માં થયું હતું એમ કહે બીજા પ્રમાણો પ્રમાણે તે સમય તેનાથી ૧૦-૧૨ વર્ષ પહેલાં હોવો જોઈએ પરંતુ સબળ કે, મહાવીર પછી ૧૫૫ વર્ષે ચંદ્રગુપ્તનું રાજ્યારોદણુ થવાનું બદલે તે વખતે ચંદ્રગુપ્તના રાજ્ય દરમ્યાનની જૈનોને લગતી કોઈ મહા અગત્યની બીજા જ બની હોય અને આપણે જાણીએ પણ છીએ

કે, ચન્દ્રપ્રભના શા મ દરમ્યાન ૧૩ વર્ષનો કારમો દુઃખાગ ૧૩યો હતો અને તે પ્રસંગે જેનોમા ચેતાબર દિગ્ગજના મરણ મુજબ નખાયું હતું ચન્દ્રપ્રભ રાજા થયો તે અરમામા જેનસથ સમૃતિવિજયના નેતૃત્વ હેઠળ હતો. પરંતુ મહાવીરજી આ અરમામા એટલે કે વીર પછી ૧૫૧ વરે મરણ પામ્યા એવું તેમની પછી તેમના શુરુઆર્ધ બ્રહ્માદુ સંધના નેતા બંધા *

કુશાવના વખતમા બદ્રનાદુ કેટલાક અનુયાયીઓને લઈ દમિલમા આ બા મવા દુઃખાગ પૂરો થતા તે બંધા પાગ આ બા ત્યારે તેમણે જોયું તો મધવાળા સાધુઓએ આચારમા ધર્મી છટકાટ મૂકી હતી તે તેમને મધ, પાંચુ નહિ બદ્રનાદુ પછી તપ કરવાને નેપાલમા ચાલ્યા ગયા અને આખર મધો બમા કરવા મળેલી સમિતિમા તેમણે સામ લીધો નહિ

દમિલમાથી પાગ આવેલા સાધુઓએ મધવાળાઓએ એકત્રિત કરેલા મધો મનુર રાખ્યા નહિ આમ તેમની વચ્ચે તીવ્ર મતભેદ મુજબ નખાયું એટલે સમૃતિવિજયને જ અખંડ જેનસંધના ઉગ્ર આચાર્ય માનવા લેઈએ અને તે કારણે જ તેમના મૃત્યુની ધમ્મનાને જન હનિદાસમા અચ્છતની માનને ચન્દ્રપ્રભના શા મરણના સાથે જોડી દેવામા આવી હોય એમ બને

પરંતુ મહાવીરનો નિવાલસમય ઈ સ ૧ ૪૧૭મા માનવાને બીજા પક્ષ કામોગો કિ હેમચંદ્ર મુખા સમય જેનપરપરા બદ્રનાદુનુ મૃત્યુ વીર પછી ૧૭ વર્ષે થયેલુ માને છે હરે જો મહાવીરના નિવાલનુ વર ઈ સ ૧ ૪૨૭ લઈએ, તો બદ્રનાદુનુ મૃત્યુ ઈ સ ૧ ૩૫૭મા માનવુ લેઈએ જેનપરપરા બદ્રનાદુનો

* તે તથા તેમની પછી આચાર્ય ૨ આચાર્ય, સમૃતિવિજયના શિષ્ય સ્વલભદ્ર બને, ૧૪ ૧૫ મધો બાનના હવા પક્ષ સ્વલભદ્ર છેલ્લા ચાર પૂર્વ કેઈને શીખવી શકે તેમ નહોતુ તેથી દિગ્ગજના બદ્રનાદુને ઉગ્ર નુવકેવવી માને છે, ત્યારે ચેતાબરો સ્વલભદ્રને માને છે

ચદ્રગ્રસ્તના રાત્ર્યકાળ સાથે નિકટ સબધ માને ૮ પરંતુ ચદ્રગ્રસ્તનો રાત્ર્યકાળ ઈ સ પૂ ૩૨૩-૨૮ ની વચ્ચે જ મૂકી શકાય તેમ છે એટલે એ પ્રે વાતો બધ બેસતી આવતી નથી હવે જો ઈ સ પૂ ૪૬૭ ને નિવાણુ વખતે સ્વીકારીએ, તો બદ્રગાદુતુ મૃત્યુ ઈ સ પૂ ૨૮૭ માં કરે - જો ચદ્રગ્રસ્તના રાત્ર્યકાળ દરમ્યાન આવીને ઠાણુ રહે

અતી એક અગત્યની દરીકનો રહિયો આપવાનો રહે છે નીરનિકાય (૩-૧૧૭) અને મન્નિમનિકાય (૨-૨૪૩) માં જણાવ્યું છે કે, બુદ્ધ શાકયોના સામગ્રામમાં હતો ત્યારે તેમને ખબર મળ્યા કે નાતપુત્ર પાવામાં મરણ પામ્યા છે અને તેનો સ્વયં ફાટફૂટથી છિન્નભિન્ન થઈ જવાની અણી ઉપર આગ્યો છે આ ઉલ્લેખ પ્રમાણે તો મહાવીર બુદ્ધ પહેલાં નિવાણુ પામ્યા હોવા જોઈએ, અને આપણી મજાના પ્રમાણે તો બુદ્ધ (ઈ સ પૂ ૪૭૭) ની પછી મહાવીર (ઈ સ પૂ ૪૬૭) નિવાણુ પામવા જોઈએ પછી ઉપર જણાવેલા ઉલ્લેખો ઉપર નીચેના પ્રે રાણાથી વન્દૂ મૂકવા જેવું નથી

એક તો એ કે, એ ઉલ્લેખોમાં મહાવીરના મૃત્યુસ્થાન તરીકે જે પાવા જણાવ્યું છે તે કુસિનારની નજીક રાા યોના દેશમાં આવેલું પાવા છે ન્યારે, જોનો મહાવીરના મૃત્યુસ્થાન તરીકે જે પાવા જણાવે છે, તે તો બિહારમાં ગિરિધકથી ૩ માઈલ દૂર આવેલું પાવાપુરી નામ છે ઉપરાંત મહાવીરના મૃત્યુ સમયે જૈનસંઘ છિન્નભિન્ન થવાની અણી ઉપર આગ્યો હતો એવો કથો જ ઉલ્લેખ જૈન ગ્રંથોમાં મળતો નથી જૈનગ્રંથો સામાન્ય રીતે ધેનાના સ્વયં પડેલી ફાટફૂટ ક્ષપાવવાને બ લે તેની કાળજીપૂર્વક નોંધ લેતા માન્ય પડે છે એટલે નિકાયના લેખકોએ બહુ પછીના સમયમાં જુની જુદી સાબરોની વાતોનો ભગતો જ બળરડો વાગ્યા હોય એમ બની શકે

બીજી કારણ એ કે, બૌદ્ધગ્રંથોમાં બુદ્ધ સાથે રાજ બિબિસારનું નામ વધારે આવે છે, ન્યારે, જૈનગ્રંથોમાં મહાવીર સાથે બિબિસારના પુત્ર રૂણિક (અભતસત્તુ) નું નામ વધુ આવે છે ઉપરાંત બૌદ્ધગ્રંથોમાં

મગવની ન્હી રાજધાની રાજગૃહ પ્રાધાન્ય ભોગવે છે, ન્યારે લેન
અથોમા ફૂલિખી નવી રાજધાની ચેપા મુખ્ય રથાન છે છે એ
વસ્તુ અભતરાતુના રાજ્યના અવભાગને વધુ સચિત કરે છે, કે જે
વખતે ખુદ્દ હયાત ન હોય પણ મહાવીર હયાત હોય

પા ૧૧૭, લીં ૫-૧૩ એ ફરસામા તથા અન્ય રથને
(૫-૧૫૦-૧, ૧૮૭) જે અદાર પાપકમે અથવા પાપરથાનકોને
હરલેખ છે, તે અનુકમે નીચે પ્રમાણે છે સામાન્ય રીતે તેમનો અર્થ
પશુ નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે જ લેવાય છે —

૧ દિસા ૨ ન્હ ૩ ચોરી ૪ અગ્રહચર્ચ ૫ પરિમહ
૬ કોધ ૭ માન ૮ માયા (કપટ) ૯ લોભ ૧૦ રાગ ૧૧ દ્રેષ
૧૨ ક્ષેપ (કલહ) ૧૩ અભ્યાખ્યાન (ખોટા આશ્વેષ) ૧૪ પૈશુન્ય
(કુમલી કરવી) ૧૫ રતિ-ભરતિ (આનદથી મત વડ અને
સોડથી ખિન્ન થઈ જવું) ૧૬ પરપરિવાર (ખીલની નિદા) ૧૮
મિથ્યાદશનશ ય (કુવે, કુચ્ચુ અને કુવર્મને સાચા માની સેવવા)

પા ૧૬૧ લીં ૧૭ અહી જણાવત અડલ, પોતજ
હ ગદ અને પ ગદ એ ચાર પ્રતિજ્ઞાને બે ને ક/પસૂત્રમા નીચેના
ચાર જણાવ્યા છે અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ દ્રવ્ય (સચિત સ્ત્રી ઇં
કે અચિત આત્મલ ઇં) સબધી, હોત સબધી, કાજ સબધી
અને (કોધ, માન, રાગ, દ્રેષ આદિ) બાર સબધી

પા ૨૪૦, લીં ૧૨ ઇં ગૌતમના કેવળગાનની હકીકત
આ પ્રમાણે છે પોતા પ્રત્યેનો ગૌતમનો રાગ દૂર કરવા ભગવાન
મહાવીરે તેમને પોતાના વિવાલની રાત્રીને આગલે દિવસે નજીકના
આમર્મા દેવરામી બ્રાહ્મણને ઉપરેસ આપવા મોકલી દીધા પછી
પાછી રાતે ભગવાન નિરાલ પાન્યા પાછા ફરતા તે સમાચાર
જાણી ગૌતમ મહાસોડમા મગ્ર થઈ ગયા અને તે, દરમ્યાન તેમને તે
રાતે જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું

શુદ્ધિ

પૃ	લી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૩	૨૦	હુગાગ ઝતા	હુગાગ હોવા ઝતા
૫	૧૯	અને જ બુન	અને તે જ બુને
૭	૪ છ૦	પાટલીપુત્ર	પાટલિપુત્ર
૩૩	૨૦	કિમ, સ કિમ્ય	કિસસ કિમ્ય
૩૭	૧૫	પણ કલી શકાય -	તરી ઉમેરો
		(મ્યાદસ્તિ સ્યાદવત્ત) અમુક દષ્ટિબિદુથી	
		વસ્તુને 'નથી એમ પા. કલી શકાય અને	
		પાત્રે અવસ્થાની કલી શકાય	
૧૪૬	૩	૧	૨૦ કરો
૧૭૩	૨	વાલી આપણે તે	„

નોંધ પા ૪૪-૭, ૧૬૭ ૧૯૧ અને ૨૪૦ માટે ઉપર
પૂર્વે જુઓ.